

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**İLK HAÇLI SEFERLERİNİN BİZANS KAYNAKLARINDAKİ
YANSIMALARI**

ZEYNEP BAŞKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ FATMA KOÇAK

SİNOP - 2022

TEZ KABUL

ZEYNEP BAŞKAN tarafından hazırlanan “ **İLK HAÇLI SEFERLERİNİN BİZANS KAYNAKLARINDAKİ YANSIMALARI**” başlıklı bu çalışma, 22.06.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Nuri KAVAK
Sinop Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi

İmza

**Üye
(Danışman)**

Dr. Öğr. Üyesi Fatma KOÇAK
Sinop Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi

İmza

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Emrullah KALELİ
Giresun Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi

İmza

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Fadime DİRİK

.....

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Zeynep BAŞKAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLK HAÇLI SEFERLERİNİN BİZANS KAYNAKLARINDAKİ YANSIMALARI

ZEYNEP BAŞKAN

SİNOP ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

DANIŞMAN:DR. ÖĞR. ÜYESİ FATMA KOÇAK

Tezin amacı, Birinci, İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Haçlı Seferlerini Bizans kaynaklarına göre inceleyip, Bizans İmparatorluğu'nun Haçlı Seferlerine bakış açısını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, Bizans İmparatorluğu'nun Haçlı Seferlerindeki rolü, seferlerin başlangıcından bitişine kadar imparatorluğun tutumu, Papalık ve Batı devletleriyle olan ilişkileri irdelenmeye çalışılmıştır.

İlk bölümde, Bizans İmparatorluğu'nun tarihine kısaca değinerek, bürokrasi ile ordu arasındaki mücadele ve bu mücadelenin imparatorluğa etkisi, diğer devletlerle etkileşimi üzerinde çalışılmıştır. Bizans İmparatorluğu'nun, Haçlı Seferlerine kadar olan sürede geçirdiği aşamalar incelenerek, Birinci Haçlı Seferi dönem kaynakları ve araştırma eserlerle anlatıldıktan sonra Bizans kronikleri açısından seferin değerlendirmesi yapılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde, İkinci Haçlı Seferi'nin nedeni, seyri, Bizans'ın sefer esnasında tutumu, Anadolu Selçuklu Devleti ile ilişkisi ve sefere etkisi incelendikten sonra, Bizans kronikçilerinin sefere bakış açısına değinilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde, Üçüncü Haçlı Seferi'nin başlangıcı, tam anlamıyla sonuca ulaşamamasının nedenleri, Bizans'ın sefere etkisinin ne kadar olduğu kaynaklarla açıklanmaya çalışılmıştır. Bizans kroniklerinde Üçüncü Haçlı Seferi ile ilgili çok az bilgi bulunduğu için, bu sefer hakkında Bizanslıların bakış açısı tek bir kronik üzerinden ele alınmıştır. Bu tezde Üçüncü Haçlı Seferi'nin de yer almasının sebebi, Dördüncü Haçlı Seferi'nin amacından sapmasının bu sefer ile ilişkili olmasıdır.

Tezin dördüncü bölümünde, Dördüncü Haçlı Seferi, Venedik- Bizans ilişkileri, seferin amacından sapmasının nedenleri, Latinlerin İstanbul'u işgali ve akabinde yaşananlar anlatılmıştır. Bölümün sonunda da Bizans tarihçilerinin İstanbul'un işgalini nasıl değerlendirdiklerine yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde de genel bir bakış açısıyla Haçlı Seferleri'nin Batı devletlerine, Anadolu'ya, Kutsal Şehir'e ve Bizans İmparatorluğu'na etkisi, dönemin değişen koşulları ve seferlerin önemi yorumlanmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Bizans, Haçlı Seferleri, Anadolu Selçuklu Devleti, Avrupa, Papalık.

Ağustos 2022, 197 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

REFLECTIONS OF THE FIRST CRUSADES IN BYZANTINE SOURCES

ZEYNEP BAŞKAN

SINOP UNIVERSITY INSTITUTE OF GRADUATE PROGRAMS

DEPARTMENT OF HISTORY

SUPERVISOR:ASST. PROF. DR. FATMA KOÇAK

This thesis aims to examine the First, Second, Third, and Fourth Crusades according to Byzantine sources and to reveal the perspective of the Byzantine Empire on the Crusades. In this direction, the role of the Byzantine Empire in the Crusades, the attitude of the empire from the beginning to the end of the campaigns, and the relations with the Papacy and the Western states were tried to be examined.

In the first part, we briefly touched on the history of the Byzantine Empire and studied the struggle between the bureaucracy and the army and the effect of this struggle on the empire and its interaction with other states. By examining the phases of the Byzantine Empire until the Crusades, we tried to evaluate the expedition in terms of Byzantine chronicles, after describing the First Crusade with period sources and researches about it.

In the second part of the thesis, after examining the cause of the Second Crusade, the attitude of Byzantium during the campaign, its relationship with the Anatolian Seljuk State, and its effect on the campaign, the perspective of the Byzantine chroniclers on the campaign is mentioned.

In the third part of the thesis, we tried to explain the beginning of the Third Crusade, the reasons why it could not reach a complete conclusion, and how much the Byzantine influence was on the expedition. Since there is little information about the Third Crusade in the Byzantine chronicles, we will consider the Byzantine perspective on this expedition in a single chronicle. The reason why we talk about the Third Crusade in this thesis is the relevance of the Fourth Crusade's deviation from its purpose, as we will explain in detail later.

In the fourth part of the thesis, the Fourth Crusade, mainly the Venetian-Byzantine relationship, the reasons for the expedition to deviate from its purpose, the Latin occupation of Istanbul, and the events that followed are explained. At the end of the chapter, how Byzantine historians evaluated the occupation of Istanbul is given. In the conclusion part, we completed our thesis by interpreting the impact of the Crusades on the Western states, Anatolia, the Holy City, the Byzantine Empire, the changing conditions of the period, and the importance of the campaigns, with a general point of view.

KEYWORDS: Byzantine Empire, The Crusades, Anatolian Seljuk State, Europe, Papacy.

August 2022, 197 Page

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında yanımda olan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Fatma Koçak’a, tezimi tamamlamam da yardımcı olan eski danışmanlarım Doç. Dr. Mustafa Şahin’e ve Dr. Öğr. Üyesi Zekiye Tunç’a, pandemi döneminde her türlü kolaylığı sağlayan İSAM’a ve İstanbul Araştırmaları Enstitüsü’ne ve maddî ve manevî desteklerinden dolayı aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Zeynep BAŞKAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ KABUL	ii
ETİK BEYANI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
GÖRSELLER DİZİNİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ	
1.1. Haçlı Seferi Öncesinde Bizans'ın Durumu	10
1.2. Birinci Haçlı Seferi'nin Başlaması ve Sonuçları	28
1.2.1. Haçlı Seferlerine Kadar Kudüs'ün Durumu	28
1.2.2. Papa'nın Haçlı Seferi Çağrısı ve Kudüs'ün Fethi	31
1.3. Birinci Haçlı Seferi'nin Bizans Açısından Değerlendirilmesi	48
1.3.1. Bizans Açısından Birinci Haçlı Seferi	48
1.3.2. Anna Komnena'nın Kroniği'ne Göre Haçlı Seferi	51
İKİNCİ BÖLÜM: İKİNCİ HAÇLI SEFERİ	

2.1. İkinci Haçlı Seferi Öncesi Genel Durum	59
2.1.1. Sefere Kadar Haçlı Devletlerinin İlişkileri	59
2.1.2. İkinci Haçlı Seferi Öncesi Bizans'ın Durumu	60
2.2. İkinci Haçlı Seferi'nin Başlangıcı ve Sonuçları	61
2.2.1. Urfa'nın Fethi ve Seferin Başlangıcı	62
2.2.2. Savaşın Başlaması ve Sonuçları	70
2.3. İkinci Haçlı Seferi'nin Bizans Kronikleri Açısından Değerlendirilmesi	73
2.3.1. İkinci Haçlı Seferi Sonucunun Bizans'a Etkileri	73
2.3.2. Ioannes Kinnamos'un Historia'sına Göre Haçlı Seferi ve Bizans	77
2.3.3. Niketas Khoniates'in Historia'sına Göre Haçlı Seferi ve Bizans	83
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ	
3.1. Üçüncü Haçlı Seferi Öncesi Genel Durum	88
3.1.1. Sefer Öncesi Müslümanlar ve Haçlı Devletlerinin Durumu	88
3.1.2. Sefere Kadar Bizans İmparatorluğu	91
3.2.1. Hittîn Savaşı ve Üçüncü Haçlı Seferi'nin Başlaması	102
3.2.2. Akkâ Kuşatmasının Sonucu ve İmparatorların Durumu	113
3.2.3. Üçüncü Haçlı Seferi'nin Sonu ve Bizans	118
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ	
4.1.1. Dördüncü Haçlı Seferi Öncesi Genel Durum	121
4.1.2. Sefere Kadar Bizans İle Batı Devletlerin İlişkileri	122
4.2. Dördüncü Haçlı Seferi'nin Sapma Aşamaları	125
4.2.1. Dördüncü Haçlı Seferi'nin Başlaması ve İlk Sapma	125

4.2.2. Genç Aleksios'un Taht İçin İttifak Arayışları ve Haçlılar	131
4.3. Konstantinopolis'in İşgâli ve Yağmalanması	134
4.3.1. Haçlılar Konstantinopolis Surlarında	134
4.3.2. II. Isaakios ve IV. Aleksios'un Yönetimi ve Sonları	137
4.3.3. Konstantinopolis'in Yağmalanması	142
4.4. Bizans Kroniklerine Göre Dördüncü Haçlı Seferi	149
4.4.1. Seferin Sapmasıyla İlgili Teoriler	149
4.4.2. Niketas Khoniates ve Nikephoros Gregorass'ın Kroniklerine Göre Dördüncü Haçlı Seferi	151
4.4.3. Georgios Akropolites ve Georges Pachymérés'in Kroniklerine Göre Dördüncü Haçlı Seferi	162
SONUÇ	165
KAYNAKÇA	171
EKLER	175
ÖZGEÇMİŞ	198

ŞEKİLLER DİZİNİ

Harita 1. 1. Birinci Haçlı Seferi’nde Balkan Yarımadası.....	175
Harita 1. 2. Birinci Haçlı Seferi’nde Anadolu Bölgesi.....	176
Harita 1. 3. Birinci Haçlı Seferi’nin Güzergâhı.....	177
Harita 2.1. Zengî Zamanları Ortadoğu Haritası.....	178
Harita 2.1. İkinci Haçlı Seferi Orduları.....	179
Harita 2.3. İkinci Haçlı Seferi Cepheleri	180
Harita 2.4. İkinci Haçlı Seferi Sonuçları.....	181
Harita 3.1. Üçüncü Haçlı Seferi öncesi Mısır Mücadeleleri.....	182
Harita 3.2. Üçüncü Haçlı Seferi.....	183
Harita 4.1. Haçlı Ordusu’nun Konstantinopolis’e Gelişi.....	184
Harita 4.2. Konstantinopolis’in Kuşatılması.....	185

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1. 1. Papa Urbanus II'nin Konsil Konuşması.....	186
Görsel 1. 2. Kudüs'ün Planı.....	187
Görsel 1.3. Kudüs'ün Fethi Sonrası.....	188
Görsel 2.1. Dımaşk'ın Kuşatılması.....	189
Görsel 2.2. Haleb Hükümdarının Haçlıları Yenmesi.....	190
Görsel 3.1. Hittin Savaşı.....	191
Görsel 3.2. İngiliz Ordusu'nun Bayrağı Atması.....	192
Görsel 4.1. Dördüncü Haçlı Seferi'nde Konstantinopolis'in Görünüşü.....	193
Görsel 4.2. Enrico Dandolo ile Aleksios Dukas'ın Konuşması.....	194
Görsel 4.3. Haçlıların Konstantinopolis'i Yakmaları.....	195
Görsel 4.4. Enrico Dandolo'nun Baudouin'e Taç Giydirmesi.....	196

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bknz : Bakınız

C : Cild

çev. : Çeviren

Dr : Doktor

Haz. : Hazırlayan

ed. : Editör

Öğr : Öğretim

S : Sayı

s : Sayfa

TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TTK : Türk Tarih Kurumu

vd : Ve diğerleri

vs : Vesaire

GİRİŞ

Haçlı Seferlerini anlayabilmek için önce Ortodoksluk mezhebini ve Katolikler arasındaki çekişmeyi bilmek gerekir. Doğru yol anlamına gelen Ortodoksluk teriminin, bir mezhebi tanımlamak için kullanılmaya başlanması XI. yüzyıldan öteye gitmez.¹ Katoliklik gibi daha eskiye gitmemesi, Ortodoksluk için büyük bir sorun teşkil etmiş olabilir. Katolik Hristiyanlık her zaman daha fazla etkili olmuş, kendisini tek söz sahibi olarak görmüştür. Buna bir de iki mezhebin farklılığı eklenmiştir. Ortodoksluk karakter özelliklerinin temelini Grek kültürünün Hristiyanlaştırılmasından aldığı için antik Latin düşüncesinde olan Katoliklik ile arasındaki farklılık ortaya çıkıyor.²

Bu iki kilisenin kendilerini dayandırdığı kişiler de farklılık gösterir. Roma kendisini Petrus'a, Konstantinopolis ise Kefernoumlu balıkçı Andreas'a dayandırır.³ Bu önemsiz bir detay gibi gözükse de, aslında iki mezhebin tarihsel olarak da birbirlerinden ayrı bir yol izlediklerinin kanıtıdır. Bütün bunlar Haçlı Seferlerine kadar iki kilise arasındaki uçurumun derinleşmesine, geri dönülemez boyutlara ulaşmasına sebep olmuştur. Bu durum Haçlı Seferleri'nin başlangıcının sadece bir kısmını oluşturur. Aynı zamanda Papalığın, Bizans'a ve Ortodoksluğa karşı tutumunu da gösterir. Bu mezhepsel çatışmanın gelişimini tezimizde aşamalarıyla incelemeye çalışacağız. Ama bu ilişkilerden önce Haçlı Seferleri'nin başlangıcını, bir savaşın ya da seferin Haçlı Seferi diye nitelendirilmesi için ne gerekir ona bakmak gerekir.

Ortaçağ kaynaklarında Haçlı Seferi, İsa adına Papa tarafından izin verilen bir sefer demektir.⁴ Ancak daha sonraki dönemlerde yapılan bazı büyük seferlere de Haçlı Seferleri gözüyle bakılmıştır. Bunun da en büyük nedeni, bahsi geçen seferlerin de dinî nitelik taşıyor olmasıdır. Mesela; V. Konstantin'in "putperestlere ve karanlığı seven" keşişlere karşı izlediği politikayı Haçlı Seferi olarak gören araştırmacılar vardır.⁵ Bu seferlerin başını dinî liderlerin çekmesi, akla başka bir soru getirir. Barış için yaşayan dinî liderlerin, savaş başlatmasının nedeni nedir? Bir savaş din için yapılıyor olsa da, barıştan yana olması gereken din adamlarının savaşın başını çekmesi, o dönemde bile

¹ Kürşat Demirci, "Ortodoksluk", *TDVİA*, C. 33, İstanbul, 2007, 409.

² Demirci, s. 410.

³ Demirci, s. 410.

⁴ Jonathan Riley-Smith, *Haçlılar Kimlerdi*, çev. Berna Kılınçer, 3. Baskı, Bileşim Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 19.

⁵ Alexander A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Tevabil Alkaç, 2. Baskı, Alfa Basım, İstanbul, 2017, s. 304.

emsali görülmemiş bir olaydı. Modern ahlak teologları bu konuda tek görüş ortaya koydular, o da Haklı Savaş Teorisidir.⁶ Bu teori, aslında kötü olan şiddetin iyi bir amaca dayandırılması, bir şeyi korumak için savaşılmaya dayandırılır. Bununda bazı şartları vardır ki Haçlı Seferleri için bu, kutsallıktır ve bir kefarete söz konusudur.⁷ Bu kutsallık seferlerin temelleri üzerinde de etkisini gösterir. Haçlı Seferlerinin gidişatı; seferin modelini oluşturan ve I. Haçlı Seferi'ni vaaz eden II. Urbanus, Haçlı Seferleri'ni mektupla yayımlayan II. Calixtus, papalık izninin ilkelerini yerleştiren III. Eugenius, endüljansların gelişmiş biçimini sabitleyen III. Innocentius temellerinde şekillenmiştir.⁸

Görüldüğü üzere Haçlı Seferlerine krallar ya da kontlar katılsa da, papalık her zaman esas lider olmuştur. Bunun tek istisnası III. Haçlı Seferi'dir. Bu sefere üç kral katılmıştı ve sonrasında da papalık gücünü yitirip, Alman İmparatorluğu'nun Avrupa'da etkinliği ve özellikle VI. Henry'nin Hristiyan âleminde de etkin olması papalığın itibarını zedeliyordu.⁹ Papalık ile krallar arasındaki bu güç mücadelesi III. Haçlı Seferi'nde kendisini gösterse de, Haçlı Seferleri başlamadan önce de güç mücadelesi içindeydiler.¹⁰

Haçlı Seferleri'ni iyi anlamamanın bir aşaması da Ortaçağ anlamaktan geçiyor. Ortaçağ dünyası iman ve savaş üzerinde şekillenir.¹¹ Bu iki olgu Haçlı Seferleri'nde birleşirken, daha sonradan ortaya sunulan teoriler farklı olgular ortaya koyar. İktisat tarihçilerine göre Haçlı Seferleri ortaçağ dünyasının sömürgecilik hareketiydi.¹² Siyaset tarihçileri ise bu hareketi Batı'dan Doğu'ya yapılan bir göç dalgası olarak yorumlarlar.¹³ Bu dönemde Papalığın itibarının azalmasının yanında Avrupa'da süregelen açlık, yoksulluk ve kargaşada seferin sebeplerinden biri olmuştur.¹⁴ Birinci sefere katılanların maiyetine bakınca Avrupa'daki işsiz, suçlu, katiller de bağışlanma ile Doğu'ya hareket etmişler ve

⁶ Smith, s. 20.

⁷ Smith, s. 21.

⁸ Smith, s. 42.

⁹ Emrullah Kaleli, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmış Doktora Tezi, Isparta, 2011, s. 333.

¹⁰ Umberto Eco, *Ortaçağ Katedraller- Şövalyeler- Şehirler*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, 2. Baskı, Alfa Basım, 2014, s. 28.

¹¹ Şaban Ali Düzgün, "İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler", *Türkler Ansiklopedisi*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 669.

¹² Kaleli, s. 2.

¹³ Düzgün, s. 699.; Emrullah Kaleli, s. 2.

¹⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Birinci Baskı, Globus Dünya Basımevi, İstanbul, 1997, s. 1.

bunun sonucu bir katliam olmuştur.¹⁵ Haçlı Seferleri'ni dinî bir hareket olarak gören Batılı araştırmacılar bir yere kadar haklıdırlar.¹⁶ Tamamen dinî duygularla sefere katılanlar da vardı. Ancak tek başına din unsurundan bahsetmek mümkün değildir.

Bizans dönemini anlamak için Haçlı Seferlerine, Haçlı Seferleri'ni anlamak içinde Bizans tarihini bilmek gerekir.¹⁷

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmada Haçlı Seferleri Bizans kroniklerini açısından değerlendirilmeye, Bizans-Haçlı ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır. Haçlı Seferleri, etkisi itibariyle gerek Avrupa tarihi için, gerekse Ortadoğu ve Müslüman tarihi için ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gereken bir konudur. Dünya tarihinde, Haçlı Seferleri kadar pek çok medeniyete etki eden bir etkileşim ağı çok azdır.

Seferler din için yapılıyordu. Seferin esas liderinin papa olması ve sefere katılanların gönülden bağışlanma dilemesi gerekiyordu.¹⁸ Buradan baktığımızda seferin Kudüs için Müslümanlarla mücadele olarak devam etmesi gerekirken papa bu amaca Bizans'ı da dâhil etti. Seferin tarihine kadar olan sürede, iki kilise arasındaki ayrım öyle bir boyuta ulaşmıştı ki bir araya gelmeleri neredeyse imkânsız hale gelmiş, birbirlerine karşı düşmanca bir tavır almışlardı.

Bizans İmparatorluğu'nun Aleksios Komnenos'a kadar olan kısa tarihini ve imparatorun papalıktan ücretli asker talebinin altında yatan nedenlerini anlamadan Haçlı Seferi'nin Bizans için ne demek olduğunu bilmek zordur. Haçlı Seferi iki ayak üzerinde şekillenir: Birinci ayağını papalık oluşturur ki, papanın onayı olmadan sefer başlatılmaz. Papa özellikle Birinci Haçlı Seferi'nde en önemli kişiydi. İkinci ayağı ise Bizans İmparatorluğu oluşturur. Bizans İmparatoru'nun talebini, tek ruhanî lider olmak ve Bizans'ı Katolikliğe döndürmek amacı, tüm papalarda görülür.¹⁹ Papa bu şekilde hem Kudüs'ü tekrar almış olacaktı, hem de Doğu Roma'yı tekrar bünyelerine katmış olacaktı.

Bu amaçlarla başlayan sefer, Anadolu'yu, Ortadoğu'yu ve Avrupa'yı derinden etkilemiş ve bu etki yüzyıl sonra bile hissedilmiştir.

¹⁵ Düzgün, s. 670.

¹⁶ Ali Öngül, *Selçuklular Tarihi II Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, Emek Matbaası, Manisa, 2007, s. 25.

¹⁷ Vasiliev, s. 446.

¹⁸ Smith, s. 42.

¹⁹ Smith, s. 27.

Çalışmanın Amacı

Bu tez çalışmasının amacı, birçok medeniyete etki eden, kurduğu imparatorlukla en zayıf zama-nında bile ihtişamından bir şey kaybetmeyen, yıkılışına kadar defalarca kuşatılan, Şehirlerin Kraliçesi ünvanını alan bir şehir ile Katolik dininin en büyük etkisinin hissedildiği Haçlı Seferleri ilişkisini değerlendirmektir.

Çalışmanın Önemi

Haçlı Seferleri pek çok devlete, millete etki etmiştir. Her seferin kendi içinde bir denge taşı vardı ve bunları her yönüyle değerlendirmeden Ortaçağ dünyasını anlamak güçtür. Bu seferlerin Bizanslılar için ne ifade ettiğini bilmek, Bizans'ı ve dolayısıyla Anadolu topraklarındaki devletleri anlamak için hayli önem taşımaktadır.

Çalışmanın Materyali ve Yöntemi

Tez çalışmasına geniş bir literatür taraması yapılarak başlanmıştır. Konu hakkındaki kaynaklar iki grup halinde değerlendirilebilir;

1. Ana Kaynaklar

Bu çalışmada, kullandığımız ilk Bizans kaynağımız Niketas Khoniates'in *Historia*'sıdır. Biz tezimizde, Ioannes ve Manuel dönemlerini anlatan kısmının çevirisini Fikret Işıltan'ın ve Dördüncü Haçlı Seferi kısmının çevirisini Işın Demirkent'in yaptığı kitapları ve kitabın tamamının İngilizce çevirisini kullandık. Niketas Khoniates, Birinci Haçlı Seferi hariç diğer Haçlı Seferleri'yle ilgili bilgiler veren en önemli kaynaklardandır.

Bir diğer Bizans kaynağımız, Mikhail Psellos'un *Khronographia* adlı eseridir. Tezimizde bu kaynağın Işın Demirkent tarafından yapılan çevirisi kullanılmıştır.

Bir diğer Bizans kaynağımız, Anna Komnenos'un *Alexiad* adlı eseridir. Anna Komnenos, imparator Aleksios Komnenos'un kızı olduğu ve Birinci Haçlı Seferi'nin tanığı olduğu için verdiği bilgiler çok değerlidir. Eser babasının adını yaşatmak için yazıldığı için bir parça objektiflikten uzaktır. Tezimizde Bilge Umar'ın çevirisinden faydalanılmıştır.

Bir diğerk Bizans kaynağımız Ioannes Kinnamos'un *Historia* adlı eseridir. İkinci Haçlı Seferi için önemli bilgiler sunan kaynağın Işın Demirkent tarafından yapılan çevirisini kullandık.

Bir diğerk Bizans kaynağımız Georgios Akropolites'in *Vekayinâme* adlı eseridir. Dördüncü Haçlı Seferi'ne kısaca değinse de, özellikle Laskaris dönemi için çok kıymetli bir eserdir. Biz tezimizde Bilge Umar'ın çevirisini kullandık.

Nikephoros Gregoras'ın *Romaiki İstoria* adlı eseri, Niketas Khoniates'in eserinden sonra Dördüncü Haçlı Seferi için en detaylı bilgiyi verir. Tezimizde, Arslan Kılıç'ın yüksek lisans çalışmasından yararlandık. Son olarak Georges Pachymérés'in, *Bizanslı Gözüyle Türkler* adıyla İlcan Bihter Barlas tarafından çevirisi yapılan eseri kullandık.

Çalışmamız için kullandığımız Latin kaynakların ilki, Peter Tudebodus'un *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk* adlı eseridir. Biz, eserin Süleyman Genç tarafından yapılan çevirisini kullandık.

Bir diğerk Latin kaynağı ise Fulcherius Carnotensis'in *Kutsal Toprakları Kurtarmak* adlı eseridir. Özellikle Papa II. Urbanus'un konsilinde bulunduğu ve Papa'nın vaazını bize aktardığı için eser çok kıymetlidir. Kesin olmamakla beraber yazarın doğum tarihi 1059 yılı olarak verilir. Fulcherius Carnotensis, I. Baudouin'in özel papazlığını yapmış ve Birinci Haçlı Seferi'nin tarihini Latince olarak kaleme almıştır. Biz ise çevirisini İlcan Bihter Barlas'ın yaptığı eseri kullandık.

Diğerk Latin kaynağı ise Willermus Tyrensis'in *Haçlı Kroniği I, II, III* adlı eserdir. 1130 yılında Kudüs'te doğan Willermus Tyrensis'in hayatı hakkında pek fazla bilgi sahibi değiliz. İyi bir eğitim aldığını, Kudüs'e dönünce Akkâ piskoposunun yanında, daha sonra da Kral Amalrich'in yanında hizmet ettiğini biliyoruz. Ölüm tarihi de kesin olmamakla birlikte 1185 olarak zikredilmektedir. Çalışmamızda çevirisini Ergin Ayan'ın yaptığı, üç kitaptan oluşan eseri kullandık.

Bir diğerk Latin kaynağı, Deuilli Odo'nun *II. Haçlı Seferi* adlı eseridir. Sefere bizzat iştirak etmiş olan Deuilli Odo, 1110 yılında doğmuş, Saint Denis'in başkeşişi ve sonra da Fransa kralı VII. Louis'in özel papazı olmuştur. Biz çalışmamızda çevirisini Caner Togaç'ın yaptığı eseri kullandık.

Bir diğerk Latin kaynağı Geoffroi de Villehardouin-Henri de Valenciennes'in *Konstantinopolis'te Haçlılar* adlı eseridir. İki isim de Dördüncü Haçlı Seferi'nde

bulunmuş önemli kişilerdir. Özellikle Latinlerin Haçlı Seferi'ne yaklaşımını göstermesi açısından önemlidir. Çevirisini Ali Berktaş'ın yaptığı kitabı çalışmamızda kullandık.

Son Latin kaynağımız da Robert de Clari'nin *İstanbul'un Zaptı (1204)* adlı eseridir. Robert de Clari de sefere katılmış biridir. Çalışma da çevirisini Beynun Akyavaş'ın yaptığı şeklini kullandık.

Bizans ve Latin kaynakları dışında, dönemi çok iyi tasvir eden Arap ve Ermeni kaynakları da vardır. Bunların içinde en önemlilerinden biri İbnü'l-Esîr'in *El- Kâmil Fi't-Târih* adlı eseridir. 1149 yılında Cizre'de doğan İbnü'l Esîr, iyi bir aileden gelip oldukça iyi bir eğitim almıştır. Eserinde sadece dönemini değil peygamber döneminden başlayarak geniş bir çerçeve çizer bize. Çalışmamızda eserin 10. ve 12. Cildinin Albülkerim Özaydın tarafından yapılan çevirisi kullanıldı.

Bir diğer Arap kaynağı İbnü'l-Adîm'in *Selçuklular Tarihi-Bugyetü't-taleb fî Tarihi Haleb* adlı eserdir. 1192 yılında Haleb'de doğan İbnü'l-Adîm, dönemin önde gelen ailelerinden birine mensuptu ve ilk eğitimini de onların yanında almıştı. Hadis, Kur'an, Tarih eğitimleri aldıktan sonra vezirlik gibi pek çok devlet görevinde bulundu. Eseri dönemin İslam coğrafyasını gözler önüne serer. Biz çalışmamızda çevirisini Ali Sevim'in yaptığı eseri kullandık.

Bir diğer Arap kaynağı İbn Kalanisi'nin *Şam Tarihine Zeyl* adlı eseridir. İbn Kalanisi'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1073-1082 yılları arasında olduğu tahmin edilmektedir. Soyu Temîm'e kadar ulaşır. Uzun yıllar çeşitli devlet görevlerinde bulundu. Devlet görevlerinin yanı sıra kâtipliği de vardır. Dimaşk tarihini siyasî, sosyo ekonomik olayları çok iyi anlatır. Çalışmamızda çevirisini Onur Özatağ'ın yaptığı eseri kullandık.

Üçüncü Haçlı Seferi'ne bizzat katılan ve Eyyubi Devleti'nin tarihini anlatan Usame İbn Munkız'ın *Kitâbu'l İ'tibâr* adlı eseri de bizim için önemli bir kaynaktır. 1095 yılında Şeyzer'de doğmuştur. İyi bir eğitim almış, Haçlılara karşı savaşımıştır. Biz çalışmamızda çevirisini Yusuf Ziya Cömert'in yaptığı eseri kullandık.

Dönemin Süryanî kaynağı Abûl-Farac (Bar Hebraeus)'ın *Abû'l-Farac Tarihi* adlı eseridir. 1225 yılında Malatya'da doğdu. Babası dönemin önemli fizikçilerinden Harun el-Malati'nin oğludur. Piskopos olan Farac 1286 yılında vefat etti. Çalışmamızda Abû'l Farac tarihinin II. cildinin Ömer Rıza Doğrul tarafından yapılan çevirisini kullandık.

Ermeni kaynaklardan biri olan Urfalı Mateos'un *Vekayi-nâmesi*(952-1136) ve *Papaz Grigor'un Zeyli* (1136-1162) adlı eseridir. Urfalı Mateos Edessa'da yaşamış tarihçi ve keşiştir. Mateos'un bıraktığı yerden, Papaz Grigor devam etmiştir. İki cildi olan eserin çevirisini Hrant D. Andreasyan'ın yaptığı ikinci cildini kullandık.

Hakkında Rum olması dışında başka bir şey bilmediğimiz H. A. Nomiku'nun *Haçlı Seferleri* adlı eserinin, Kriton Dinçmen tarafından yapılan çevirisi de çalışmamızda kullanılan bir diğer kaynaktır.

2. Araştırma Eserler

Araştırma eserlerde, Bizans tarihi alanında önemli çalışmalara imza atan Alexander A. Vasiliev'in *Bizans İmparatorluğu Tarihi* adlı eserinin Tevabil Alkaç tarafından yapılan çevirisi kullanılmıştır. Rus Bizantolog 1867 yılında dünyaya geldi. Eseri, günümüzde bile en kapsamlı Bizans Tarihi kitaplarından biri olarak değerlendirilir. Bir diğer önemli Bizantolog Georg Ostrogorsky'dir. *Bizans Devleti Tarihi* adlı eserinin çevirisini Fikret Işıltan'ın yaptığı çalışmayı kullandık. 1902 yılında dünyaya gelen Rus tarihçi, Fransa'da iki yıl Bizantoloji eğitimi aldı. 1976 yılında vefat etti.

Bizans tarihi için kullandığımız bir başka kaynak Auguste Bally'nin *Bizans Tarihi I, II* adlı eseridir. Biz çalışmamızda Haluk Şaman'ın yaptığı çeviriden istifade ettik. Bir diğer kaynak Donald M. Nicol'un *Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine* adlı eseridir. 1923 yılında doğan İngiliz Bizantologun eserinin, çevirisini Gül Çağalı Güven'in yaptığı çalışmayı kullandık. Bir diğer Bizans kaynağı John Julius Norwich'in *Bizans Erken Dönem (MS 323- 802)*, *Bizans Yükseliş Dönemi (MS 802- 1081)* ve *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082- 1453)* adlı eserleridir. 1929 yılında doğan İngiliz kökenli tarihçinin eserleri de Bizans tarihi açısından önemli eserlerdendir.

Araştırma eserlerinde en sık kullandıklarımızdan biri de Steven Runciman'ın *Haçlı Seferleri Tarihi I, II, III* adlı eseridir. 1903 yılında doğan Runciman, iyi bir Ortaçağ tarihçisi, Bizantolog ve Haçlı Seferi tarihçisidir. Biz çalışmamızda çevirisini Fikret Işıltan'ın yaptığı eseri kullandık.

Haçlı Seferleri alanında da eserleri olan David Nicolle'un *Birinci Haçlı Seferi, İkinci Haçlı Seferi, Üçüncü Haçlı Seferi, Dördüncü Haçlı Seferi* adlı çalışmaları en sık başvurduğumuz kaynaklardandır. 1944 yılında doğan İngiliz yazar özellikle askerî tarih alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Biz çalışmamızda çevirisini L. Ece Sakar'ın

yaptığı eseri kullandık. Haçlı Seferi kaynaklarının bir diğeri Jonathan Riley-Smith'in *Haçlılar Kimlerdi* adlı eseridir. Haçlı Seferleri, 1938 yılında doğan tarihçinin özel çalışma alanıdır. Biz eserin çevirisini Berna Kılınçer'in yaptığı çalışmayı kullandık. Bir diğerkaynak Malcolm Barber'ın *Haçlı Devletleri Tarihi* adlı eseridir. 1943 yılında doğan İngiliz tarihçi, ortaçağ ve özellikle Tapınak Şövalyeleri konusunda başvurulabilecek bir isimdir. Biz çalışmamızda çevirisini Doğan Mert Demir'in yaptığı eseri kullandık. Bir diğerkaynak George W. Cox M. A.'nın *Haçlı Savaşları Tarihi* adlı eseridir. İlğisi özellikle Haçlı Seferleri üzerine olan yazarın çevirisini İhsan Duru'nun yaptığı çalışmayı kullandık.

Tezimizde istifade ettiğimiz bir diğerkaynak Thomas Asbridge'in *Haçlı Seferleri* adlı eseridir. 1969 yılında doğan tarihçi ortaçağ alanında uzmandır. Biz çalışmamızda Ekin Duru tarafından yapılan çeviriyi kullandık. Diğerkaynak Umberto Eco'nun *Ortaçağ Katedraller-Şövalyeler-Şehirler* adlı eseridir. Biz çalışmamızda çevirisini Leyla Tonguç Basmacı'nın yaptığı eseri kullandık.

Önemli bir diğerkaynak Claude Cahen'in *Haçlılar Zamanında Doğu ve Batı* adlı eseridir. 1909 yılında doğan Fransız tarihçi özellikle ortaçağ İslam toprakları hakkında çalışmalar yaptı. 1991 yılında vefat etmiştir. Biz çalışmamızda çevirisini Mustafa Daş'ın yaptığı eseri kullandık. Diğerbirkaynak Peter Charanis'in makalesi olan *Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşündeki Ekonomik Faktörler* adlı eserdir. 1908 yılında doğan Amerikalı Bizantolog bir süre Vasiliev'in yanında çalıştı. Kendisini Bizanslı olarak gören tarihçi, 1985 yılında vefat etti. Tezimizde çevirisini Melek Delilbaşı'nın yaptığı çalışmayı kullandık. Ayrıca yazarın *A History of The Crusades* adlı kitapta yayınlanan *The Byzantine Empire in the Eleventh Century* adlı makalesini de kullandık. Aynı editörlü yayından çıkan bir başka kaynak da, E. Johnson'ın kaleme aldığı *The Crusades of Frederick Barbarossa and Henry VI* adlı eseridir.

Tez çalışmamızda yararlandığımız diğerkaynaklar ise Joan M. Hussey'in *Byzantium And The Crusades*, James A. Brundage'ın *Richard the Lion and Byzantium*, Edgar H. Mc Neal ile Robert Lee Wolff' un ortak çalışması olan *A History of The Crusades*'de yayınlanan *The Fourth Crusades* adlı makalelerdir. Frederick Duncalf'ın *The First Crusade: Clermont To Constantinople* aldı makalesini de kullanılan bir diğerkalışmadır. Özellikle Dördüncü Haçlı Seferi için çok önemli bir kaynak olan Donald E. Queller- Thomas F. Madden'in *The Fourth Crusade* adlı eserini de tezimizde kullandık.

Türk araştırmacıları içinde Haçlı Seferleri alanında çalışan ve çalışmamızda en çok kullandığımız isim Işın Demirkent'in *Haçlı Seferleri, Haçlı Seferleri ve Türkler, Bizans Tarihi Yazıları Makaleler-Bildiriler-İncelemeler* ve *Bizans* adlı eserlerinden faydalandık. 1938 yılında doğan tarihçi, Bizans ve özellikle Haçlı Seferleri konusunda yaptığı çalışmalarla tanınmıştır. Yine önemli Türkçe eserlerden biri de Ebru Altan'ın *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)* adlı çalışmasıdır. 1969 yılında doğan tarihçi Haçlı Seferleri konusunda çalışmalar yapmıştır. Tezimizde başvurduğumuz bir diğer önemli Türkçe çalışma ise Emrullah Kaleli'nin *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)* adlı tez çalışmasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ

I.I. Haçlı Seferi Öncesinde Bizans'ın Durumu

Haçlı Seferleri, XI. yüzyıldan itibaren Anadolu, Avrupa ve Ortadoğu tarihini derinden etkilemeyi başarmış, nedenleri ve sonuçları uzun yıllar boyunca tarihçiler arasında tartışma konusu olmuştur. Tartışmalar özellikle seferlerin nedenleri üzerine yoğunlaşmıştır. Seferler, Bizans'ın yaşadığı zorluklar karşısında Batı'dan yardım istemesiyle başlayıp İmparatorluğun başkentinin Latinlerin eline geçmesiyle son buldu. Dördüncü Haçlı Seferinden sonraki seferler Bizans İmparatorluğuna yönelik olmamıştır.

Haçlı Seferleri'nin başlama sebepleri arasında I. Aleksios Komnenos'un Papa'dan ücretli asker istemesi gösterilir.²⁰ Seferleri anlamak için de Aleksios Komnenos'u bu yardımı istemeye iten sebepleri bilmek gerekir. İmparatorluğun kaderini şekillendiren olaylar aynı zamanda Bizans'ın dolaylı yoldan Haçlı Seferleri'nin başlamasına katkı sağlamasına neden olmuştur. Bu sebepler; din, tasvir kırıncılık ve ordudur.

Roma İmparatorluğunun malî sıkıntısı, bütün ülkeleri etkileyen Kavimler Göçü ve dini çatışmalardan dolayı devletin başkenti doğuya taşındı. İmparatorluğun hâkimiyet merkezini doğuya nakleden ilk imparator Diokletianos'tur.²¹ Diokletianos'un devleti içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtarmak için yaptığı uygulamalardan biri de tetarşi yönetimine geçmekti. Daha sonra Konstantinos doğuda 11 Mayıs 330'da yeni başkent kurdu.²² 395 yılında ise Theodosios Doğu Roma'nın idaresi için Arcadius'u, Batı Roma'nın idaresi için Honorius'u tayin ederek ayrımı kesinleştirdi. Bu ayrılıktan kısa bir süre sonra Batı Roma yıkılmış ve Doğu Roma bütün sıkıntılara rağmen ayakta durmaya devam etmiştir.

²⁰ Auguste Bally, *Bizans Tarihi C.2*, çev. Haluk Şaman, Kervan Kitapçılık, Bilinmiyor, s. 323.; Songül Mecit, *Anadolu Selçukluları Bir Hanedanın Evrimi*, I. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, s. 256.; David Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, çev. L. Ece Sakar, I. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 7.; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Birinci Baskı, Globus Dünya Basımevi, İstanbul, 1997, s.3.; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild Birinci Haçlı Seferi ve Kudüs Krallığı'nın Kuruluşu*, çev. Fikret Işıltan, 2. Baskı, TTK Ankara, 1989, s. 78.

²¹ Işın Demirkent, "Bizans", *TDVİA*, C.6, MEB, İstanbul, 1992, s. 230.

²² John Julius Norwich, *Bizans Erken Dönem (MS 323-802)*, çev. Hamide Koyukan, Birinci Baskı, Kabaı, İstanbul, 2013, s. 23.; Auguste Bally, *Bizans Tarihi C.1*, çev. Haluk Şaman, Kervan Kitapçılık, İstanbul, Bilinmiyor, s.13.

Başkentini doğuya taşınması konusunda imparatorun haklı nedenleri vardı. Ancak burada akla iki soru gelebilir: Konstantinos'un bu değişikliğe ne zaman karar verdiği ve neden Konstantinopolis'i seçtiği. Bu iki sorunun cevaplanması, Bizans'ın kuruluş sürecini anlamak için önemlidir.

Norwich, Konstantinos'un, Bizans'ı imparatorluğun başkenti yapmaya karar vermesini sağlayan şeyin Roma'ya yaptığı ikinci ziyaret olduğunu belirtir.²³ Norwich'in bu sözlerinden de anlaşılacağı üzere imparatorluğun başkentini doğuya taşıma fikrini ani bir kararla vermediğini, bunu yaparken seyahatler gerçekleştirdiğini görüyoruz. Kavimler göçü gibi büyük bir tehlikenin yanı sıra, sosyal ve ekonomik durum da bu kararda etkindir. Işın Demirkent bu etkenlere III. yüzyılda başlayan iktidar kavgalarını ve iç savaşları da ekler.²⁴

Romalılara göre imparatorluk, ebediydi ve kıyamete kadar varlığını sürdürecekti.²⁵ Bu inançtan dolayı da imparatorlar, Roma'yı ayakta tutmak için her yolu deniyorlardı. Başkenti taşıma gibi, doğu ve batı diye ikiye ayırmak da²⁶ bu inancı sürdürmenin bir sonucuydu. Nitekim Batı Roma İmparatorluğu Kavimler göçü akabinde Avrupa'da yaşanan gelişmeler neticesinde yıkılmıştır. Bu da, imparatorluk için alınan kararın ne denli önemli olduğunu gösterir.

Batı Roma İmparatorluğu'yla aynı sıkıntıları çeken Doğu Roma'nın yıkılmamasının nedenlerini inceleyen pek çok araştırmacı oldu. Batı Roma'nın doğal sınırlarına ulaşması yıkılmasında nasıl etkense, Bizans'ın coğrafi sınırları da gelişmesinde o derece etkindi. Batı Roma İmparatorluğu Helen geleneğinin yanında, başka kültürlerden de etkilenmeye başlamıştı. İmparatorluk III. asırda büyük bir din kriziyle karşı karşıya kaldı. Batı Roma İmparatorluğu bu asırda Hristiyanlık ile ciddi şekilde mücadele etmeye başladı. Ancak ilerleyen dönemlerde Hristiyanlığın resmî din ilan edilmesiyle din, devletin vazgeçilmez bir parçası oldu.

Batı Roma İmparatorluğu'nu zorlayan bu çatışma, Bizans'ı ayakta tutan ve imparatorluğu değişik bir forma kavuşturan geleneğe dönüştü.

²³ Norwich, *Bizans Erken Dönem (MS 323-802)*, s. 57.

²⁴ Demirkent, "Bizans", s.230.

²⁵ Mustafa Daş, *Bizans'ın Düşüşü*, I. Baskı, Yeditepe, İstanbul, 2006, s.13.

²⁶ Bally, *II*, s. 20.

Murat Baskıcı, Bizans'ın temelini üç geleneğe bağlar; Helen Kültürü, Roma devlet geleneği ve Hristiyanlık.²⁷ Hristiyanlık ve putperest hellenizm zamanla birleşip tek bir medeniyet halini alıp Hristiyan-Grek-Şark medeniyeti ortaya çıktı.²⁸ Bu üç gelenekten sonuncusunun devletin politikasına, devletlerle ilişkisine ve en sonunda da Haçlı Seferlerine ciddi etkisi oldu.

Konstantinos yeni başkentini inşa etmeye karar verdiğinde seçtiği kent neredeyse bin yaşındaydı.²⁹ Yeni başşehrin inşasına 324 yılında başlandı.³⁰ Yaşlı şehri başkent yapmak için her taraftan inşa malzemesi ve işçi getirilip, Batı Roma, Atina, İskenderiye, Efes ve Antakya'dan abidelerle şehir süsledi.³¹ Muhteşem bir saray, senato binası, hipodrom ve kiliseler yapıp, şehir Marmara'dan Haliç'e kadar uzanan surla çevrildi.³² Bu yaptıklarıyla Konstantinos, Bizans tarihinin en parlak imparatorları arasında yer aldı. Onun en büyük başarısı Konstantinopolis'ti. Çünkü Konstantinopolis bir başkentten çok daha öte bir şeydi. Bir strateji dehasıydı bu şehir. Tarihçilerin Büyük Konstantinos diye zikretmesinin nedeni de, bu stratejiydi. İyi bir savaşçılığının yanına, stratejistliğini de eklemişti.³³

Konstantinos şehir imarına başladıktan bir yıl sonra İznik'te 325 yılında bir konsil topladı ve bu konsilden sonra Hristiyanlık güç kazandı. Sonraki konsiller de aynı kökten gelen imparatorluğun fikir ayrılığına düşmesine, hatta zamanla birbirlerinden nefret duymalarına sebep oldu.

Bu konsille imparator sadece başkumandan ve devlet yöneticisi değil aynı zamanda kilisenin ve doğru inancında koruyucusu oldu.³⁴ Ekümenik konsillerin bir diğer önemli yanı, mezheplerin belirginleşmesi ve ayrılıkların, mezhepsel çatışmaların başlamasıdır. Mesela I. Genel Konsilde Hristiyanlığın güçlenmesi gibi, II. Genel Konsilde Hristiyanlık resmen devlet dini kabul edildi ve putperestlik kanun dışı kaldı.³⁵ III. Genel

²⁷ M. Murat Baskıcı, *Bizans Döneminde Anadolu İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1291)*, Phoenix, Ankara, 2009, s. 43.

²⁸ Vasiliev, s. 59.

²⁹ Norwich, *Bizans Erken Dönem (MS 323-802)*, s. 56.

³⁰ Demirkent, "Bizans", s.230.

³¹ Vasiliev, s. 76.

³² Demirkent, "Bizans", s.230.

³³ Norwich, *Bizans Erken Dönem (MS 323-802)*, s. 57.

³⁴ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, 7. Baskı, TTK Ankara, 2011, s. 28.

³⁵ Demirkent, "Bizans", s.231.

konsil Efes'te yapıldı ve bu konsilin önemli yanı iki farklı şehrin fikir ayrılığıdır. 431 yılındaki konsille İskenderiye'nin görüşleri, imparatorun görüşlerine galip geldi.³⁶

Bu konsillerin bir diğeri ise, 451 yılında gerçekleşen Kadıköy konsilidir. Bu konsilin 28. maddesi Roma ile Bizans piskoposlarının birbirine eşit olduğunu belirtir.³⁷ Bu konsil aynı zamanda Bizans'ın siyasî tarihini olumsuz yönde etkiledi.³⁸ Doğu ve Batı Roma arasında yüzyıllarca sürececek olan rekabetin ve doğu kiliselerindeki çekişmelerin başlangıcını teşkil eder. Haçlı Seferleri'nin başlamasının ve daha önemlisi Latin İmparatorları (Batı devletlerin) –Katolik Hristiyanlık- ile Bizans İmparatorluğu - Ortodoks Hristiyanlık- 1204 yılındaki işgalle sonuçlanan düşmanlığın başlangıcı konsillerdir. Ortodoksluk, Bizans ve papalık ilişkisi için çok önemli olan bu konsillere, kronolojik bir anlatım sunmak amacıyla ileride değineceğiz.

Bizans, gelişmesinin çıkış noktasını III. yüzyılın bunalımdan doğan Roma İmparatorluğu teşkil eder.³⁹ Bundan sonraki dönemde Bizans, Sasanilerle, barbar kavimlerin saldırılarıyla, Hun, Macar, Bulgar, Müslümanlar'ın ilerleyiş ve fethetme çabalarıyla baş etmişti.⁴⁰

Yedinci yüzyılda imparatorluğun yükselişe geçmesiyle, yönetim sistemi de değişikliğe uğradı. Sasaniler'in ilerleyişi, Slav ve Bulgarlar'ın saldırıları imparatorluğu bir sınır eyaleti haline dönüştürdü.⁴¹ Bu dönemlerde ortaya çıkan iki olay, imparatorluğun gelişimi açısından önemli bir noktadır. 610-640 yılları arasında, zorunlu bir şekilde gelişen ordu sistemindeki değişiklik ve 695 yılında gerçekleşen hükümet darbesinden sonra imparatorluğu devlet olarak ayakta tutan olgu Sasani ve Araplarla yapılan mücadele, manevi varlığı içinde tasvir kırıcılık bunalımıdır.⁴²

Kendisinden sonraki devletlere örnek teşkil eden thema sistemi, Herakleios (610-641) zamanında kuruldu.⁴³ Herakleios'un bu sistemi değiştirmesinin nedeni ücretle asker toplamaya dayanan ordu organizasyonunun artık işlenmemesi ve kaynakların ku-

³⁶ Ostrogorsky, s. 54.

³⁷ Ostrogorsky, s.55.

³⁸ Demirkent, "Bizans", s. 232.

³⁹ Ostrogorsky, s.26.

⁴⁰ Daş, s. 14; John Julius Norwich, *Bizans Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, çev. Hamide Koyukan, Birinci Baskı, Kabalci, İstanbul, 2012, s. 17.

⁴¹ Peter Charanis, "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşündeki Ekonomik Faktörler", *Bellekten*, çev. Melek Dellilbaşı, C. XLVIII, S.191-192, TTK Ankara, 1984, s. 525.

⁴² Ostrogorsky, s. 203.

⁴³ Ostrogorsky, s. 86.; Işın Demirkent, "Bizans", s. 233.

olmasıdır.⁴⁴ Thema, aynı zamanda özel eyalet organizasyonudur.⁴⁵ Sisteme göre Anadolu toprakları dört büyük thema halinde organize edildi. Bunlar tamamıyla askerî idare birlikleri olup sivil idare de onlara bağlıydı ve bunlar “strategos” adı verilen kumandanlar tarafından yönetiliyordu.⁴⁶

Bu tarihe kadar imparatorluk hem askerî hem de sivil olarak yönetiliyordu. Thema sistemi askerî aristokrasinin ilk zaferidir. Bu sistemle askerî kuvvetlerde iki grup oluşmuş oldu; eskiden beri var olan hareketli birlikler ve sınır kuvvetleri.⁴⁷ Thema sistemi, Sasaniler başta olmak üzere, dış saldırılara karşı savunma amacıyla VII. yüzyılda kuruldu.⁴⁸

Themaların kuruluşuyla birlikte, kaybedilen savaşların yerini başarılar aldı.⁴⁹ Zamanla iki temel askerî grup değişime uğradı. Orta Bizans Dönemi’nde paralı askerler; kendisine tahsis edilen arazi ve üstündeki yarı özgür köylülerin (paroikoi) efendisi olan ve arazi gelirini elde eden pranoia sahibi asker ve askerî hizmet yükümlülüğü karşılığında küçük bir araziye doğrudan bağış yoluyla elinde tutan küçük arazililer olmak üzere üç temel asker grubu ortaya çıkmış oldu.⁵⁰

Bu durum askerî aristokrasinin mutlak gücü demekti ve sadece sivil memurları değil, imparatorları da tedirgin ediyordu. Çünkü mutlak güç, memuriyetin çoğunluğunu da alıyor, imparatorluğun seçiminde etkin oluyorlar ve istemediği biri başa gelince isyan ediyorlardı. Bu dönemde orduya ihtiyaçları olduğu için, sivil memurlar pek etkili değildi.

Roma ile İstanbul arasındaki en önemli kırılma noktası, ikonoklazmın ortaya çıkışından öncesine dayanır. 595 yılında İstanbul Patriği IV. John, tarihte ilk defa ekümenik patrik unvanını alarak İstanbul’un tek ve evrensel kilise olduğunu ileri sürdü.⁵¹ Bir başka konsil sonrasında, kilise ve Bizans arasındaki sürtüşme daha da arttı.

İkonoklazmın ortaya çıkışı, yüzyılın başında insanların kutsal imgelere tapınmaları bir yana, ikonoları vaftizlerde vaftiz anası ve babası gibi görmelerine karşı tepkilere dayanır.⁵² Akımın başlangıcı, yine bir konsile dayanır. Hareket III. Leon döneminde İmpara-

⁴⁴ Ostrogorsky, s. 86.

⁴⁵ Vasiliev, s. 264.

⁴⁶ Demirkent, “Bizans”, s.233.

⁴⁷ Demirkent, “Bizans”, s.231.

⁴⁸ Charanis, s. 525.

⁴⁹ Ostrogorsky, s. 93.

⁵⁰ Baskıcı, 127.; Charanis, “The Byzantine Empire In The Eleventh Century”, s. 202.

⁵¹ Demirci, s. 410.

⁵² Norwich, *Bizans Erken Dönem (MS 323-802)*, s. 288.

torluk sarayında VI. ekümenik konsili tasvir eden bir resmin kaldırılması ve konsilin hatırası için saray önünde Milion kapısı üzerine kazılmış bir ikonanın sökülerek, yerine imparatorun ve patrik Sergios'un resminin konulmasıyla başladı.⁵³ IV. Konstantinos, 7 Kasım 680'den 16 Eylül 681'e kadar devam eden konsilde, monotheletismus (İsa'da sadece tek bir ilahi irade olduğunu savunan doktrin) ile bağlarını koparıp iki irade doktrinini resmî dogmalığa getirmişti.⁵⁴ Böyle bir konsili temsil eden tasvirleri ortadan kaldırılmasına Papa'nın cevabı Petrus kilisesine konsilin tasvirini koydurtmak oldu.⁵⁵

İkonoklazmı destekleyen imparatorların amacı halkın eğitimini din adamlarının elinden almaktı.⁵⁶ Din adamları ve ordu tarafından desteklenen ikonoklazm⁵⁷, halk tarafından aynı desteği göremediği için devleti neredeyse iç mücadeleler sahnesi haline getirecek buhrana neden oldu.⁵⁸ Ancak ikonoklazmı Bizans tarihinde önemli kılan sadece imparatorluğu manevî yönden sınaması değildi. Tasvir kırıcılık, Bizans'ta ortaya çıkmadan çok önce İslam devletlerinde görünmüştü. Ve bu akımı sürdüren imparatorların hepsi doğu kökenlidir.⁵⁹ Tasvirler ise, bir anlamda Hristiyanlık ve Helen kültürünün karışımını temsil eder. Hristiyanlığın resmî din olarak ilan edilmesiyle, tasvirler imparatorluğun bir parçası haline gelmiş oldu.

Tasvir kırıcılık akımının sonucu Batı devletleri ile Doğu Roma İmparatorluğu'nun ayrışmasını keskinleştirmişti. Ancak bu ayrım, tasvir kırıcılıktan çok daha önce, Papalık makamıyla Bizans imparatoru arasındaki yetki çekişmesiyle ortaya çıktı. Bunun sonucunda 492- 496 yıllarında papalık makamında bulunan I. Gelasius, "Çifte Kılıçlar Kuramı" olarak tanımlanan kuramıyla iki makamı birbirinden ayırmış, dinsel konularda Papa'nın, dünyevî konularda ise imparatorun yetkin olduğunu söylemiştir.⁶⁰

İmparatorların ateşli birer savunucusu olduğu ikonoklazm öyle bir noktaya gelmişti ki, imparatorluk kanlı mücadelelere sahne olmuştu.⁶¹ Norwich, eserinde tasvir kırıcılığı için;

⁵³ Ostrogorsky, s. 142.

⁵⁴ Ostrogorsky, s. 119.

⁵⁵ Ostrogorsky, s. 143.

⁵⁶ Vasiliev, s. 293.

⁵⁷ Vasiliev, s. 293.

⁵⁸ Ostrogorsky, s. 149.

⁵⁹ Vasiliev, s. 295.

⁶⁰ Peter Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, ter. Süleyman Genç, I. Baskı, Kronik, İstanbul, 2019, s. 11

⁶¹ Demirkent, "Bizans", s.234.

‘ Ok yaydan çıkmıştı. Tüm kutsal tasvirler derhal imha edilecekti. İtaat etmeyenler tutuklanacak ve cezalandırılacakları; tasvirlerle tapınmayı sürdürenler merhametsizce zulmedilmeye hazırlanmalıydılar. Doğu’da en büyük darbe manastırlara indi; çoğunun, şimdi aynı şekilde yasaklanan büyük miktarlardaki kutsal kalıntılar bir yana, kadim ikonlardan oluşan mükemmel koleksiyonları vardı...’ diye bahseder.⁶² İkonoklazm sadece din adamlarına veya tasvirlerle yönelik bir hareket olmamış, manastırların mülklerine de el konulmuştu.⁶³

Özellikle Meryem Ana kültleri büyük tahribata uğramış, pek çok tasvirsever işken- celere tabi tutulmuştu.⁶⁴ Yüzlerce keşişin başka ülkelere gitmesine⁶⁵ yol açan tasvir kırıcılığın ilk dönemine imparatoriçe İrene 787 yılında İznik’te topladığı konsilde son verdi.⁶⁶ Bu konsilden sonra ara ara tasvir kırıcılık devam etse de etkisi pek kalmamıştı. Daha sert olan ikinci dönem yirmi beş yıl sürdü ve tasvir kırıcılığın son temsilcisi olan Theophilos’un 842’de ölmesiyle oğlu Mihail’in küçük olması nedeniyle başa geçen imparatoriçe Theodora⁶⁷ sayesinde ikonoklazm sona erdi.⁶⁸ Tasvir kırıcılığın imparatorluk tarihindeki önemi, sadece maneviyata dayanmaz. Tasvir kırıcılığın düşüşü inanç farklılığını daha belirgin hale getirmiş, sonunda da iş Germanlerin Batı Roma İmparatorluğu’nu kurduklarını ilan edip papalığı da himayelerine aldıklarını bildirmeleriyle doğu ile batı Hristiyan dünyası iyice düşman hale gelmiş oldu.⁶⁹ İmparatorluğun manevi yönden sınındığı tasvir kırıcılığı (ikonoklazm), neredeyse bir yüzyıl boyunca devam etmesine⁷⁰ rağmen, etkisi daha uzun sürdü. Öyle ki bunun, Papalık ve Bizans’ın XI. yüzyıldaki büyük ayrışmasının başlangıçlarından biri olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Tasvir kırıcılık gibi Bizans İmparatorluğu’nun tarihini etkileyen bir diğer önemli olay thema sisteminin kurulmasıdır. Themaların kurulmasıyla Bizans İmparatorluğu büyük ölçüde askerî nitelikli bir yönetim yapısına sahip oldu.⁷¹ VII. yüzyılda kurulan thema sistemi, IX. ve X. yüzyılda oldukça güçlenmişti.⁷² Themaların Bizans tarihi için önemli

⁶² Norwich, *Bizans Erken Dönem (MS 323-802)*, s. 290.

⁶³ Charanis, “The Byzantine Empire In The Eleventh Century”, s. 205.

⁶⁴ Vasiliev, s. 303.

⁶⁵ Norwich, *Bizans Erken Dönem (MS 323-802)*, s. 290.

⁶⁶ Demirkent, “Bizans”, *TDVİA*, s. 235.

⁶⁷ Vasiliev, s.332.

⁶⁸ Demirkent, “Bizans”, s.235.

⁶⁹ Demirkent, “Bizans”, s.234.

⁷⁰ Demirkent, “Bizans”, s. 234.

⁷¹ Baskıcı, s. 115.

⁷² Ostrogorsky, s. 210.

yanı, yönetsel mücadelede oldu. Özellikle sivil memurlar ile asker kökenli aristokratların başa geçme mücadeleleri devletin zayıflamasının ana nedenlerinden biri oldu.⁷³

Bu yüzyılda iki kilise arasındaki tek sıkıntı ikonoklazm değildi. I. Basileios (867-886) tahtını sağlamlaştırmak için Papa'nın istekleri doğrultusunda hareket ediyordu. Bunun ilk adımı da, Patrik Photius'u görevinden azledip Ignatius'u atamaktı.⁷⁴ Bizans ile Papalık'ın arasını kısa süreli düzelten bu hamle daha sonra çatışmalara neden oldu. Konstantinopolis kilisesinin tek bir amacı var o da meşruluk kazanmak. İtalya'daki Papalığın bütün Hristiyanlık içinde tek söz sahibi olması, Bizans'ın işine gelmiyordu.

Bir konsilde aforoz edilen Photius, Ignatius'un vefatından sonra tekrar göreve getirilince bir başka konsilin tartışma konusu oldu. Bulgar kralının tekrar Doğu Kilisesi ile birlik kurması Papa ile arasını açmışken, üstüne patrik olayı işleri daha da karıştırdı.⁷⁵ İki kilise arasında ilişkiler inişli çıkışlı devam ederken, Bizans büyük bir sorunla daha baş etmek zorunda kaldı. Sivil aristokrasi ile askerî aristokrasinin mücadelesinde ana unsur olan thema sistemi.

İmparatorluk, XI. yüzyılın başlarına kadar sarsıntılar yaşasa da askerî nitelikli yönetim şeklini korudu.⁷⁶ Thema sistemiyle kişilere bağışlanan mülkler, bağımsız köylü mülk sahipleri sınıfı doğmuş oldu.⁷⁷ Sistemin çöküşü, büyük ve eski themaların küçük themalara bölünmesiyle sayıları oldukça artmış, bu da sivil idarenin zayıflamasına neden oldu.⁷⁸

Sivil idarenin müdahalesi de bu olaylar neticesinde oldu. Peter Charanis'in makalesinde köylü mülk sahiplerini ortadan kaldırılmasının nedenini anlatmıştır.

*VII. yüzyılda asker- köylülerin gelişmesi büyük mülklerin yayılmasını azaltmakla birlikte, onları tümüyle ortadan kaldırmamıştı. IX. yüzyılın sonlarına doğru büyük mülkler, daha genişlemiş ve sayıları artmıştı. Bunlara sahip olanlar, yönetimde önemli görevleri işgal ediyorlar ve mevkileri sayesinde mülklerinin artması için çalışıyorlardı. Bunu, küçük köylülerin topraklarını zapt etmek yoluyla gerçekleştirdiler. Böylece, küçük bağımsız köylü mülkleri ortadan kalkmaya başladı.*⁷⁹

⁷³ Demirkent, "Bizans", s. 233.; Peter Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", A History Of The Crusades Volume I, The University Of Wisconsin Press, Madison, 1969, s. 195.

⁷⁴ Vasiliev, s. 380.

⁷⁵ Vasiliev, s. 381.

⁷⁶ Baskıcı, s.115; Ostrogorsky, s. 210

⁷⁷ Charanis, "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşündeki Ekonomik Faktörler", s. 525.

⁷⁸ Ostrogorsky, s. 210.

⁷⁹ Charanis, "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşündeki Ekonomik Faktörler", s. 526.

Sivil memurlar, köylülere yaptıkları gibi askerî aristokrasinin de gücünü kırmaya çalışmışlardı. Themaların gücünü kırmak için önce sivil parti hükümeti ordu mevcudunu sistematik bir şekilde azalttı ve yeni gelir kaynakları sağlamaya çalışarak asker köylülerini vergi ödeyici hale getirdi.⁸⁰ Daha sonra, bir bölgedeki bütün askerî birlikleri dağıttılar, themalardaki yerel birliklere verilen malî destek kestiler, bazen de askerî harcamalar kısıtlanarak⁸¹ gücünü iyice zayıflatmaya çalıştılar.

İmparatorluğun kazandığı başarılar da sivil memurların bahanesi oluyordu. Toprakların genişlemesinden aldıkları güçle artık kuvvetli bir ordunun beslenmesine gerek kalmadığını düşündüler.⁸² Teoride bütün topraklar vergiye tabiydi, ancak yönetimdeki kişilerin büyük toprak sahibi olması vergi alma işini zorlaştırıyordu.⁸³ Özellikle XI. yüzyılda vergi meselesi imparatorlara karşı tavrı alınacak kadar önem arz ediyordu.

Bu tarihten sonra askerin etkisi azalsa da, sarayda sivillerle rekabetleri daha çok artmıştı. Güçlü imparatorlar döneminde sistemin çökmesinin etkisi pek belli olmasa da çok geçmeden durumun vehameti anlaşıldı. Özellikle II. Basileios'un ölümü (1025) Bizans tarihi açısından bir kırılma noktasıdır, çünkü ölümünden sonra zayıf kişiler imparatorluğa geldi.⁸⁴

Basileios'un ölümünden sonra başa geçen kardeşi VIII. Konstantinos sefahat düşkünü⁸⁵ ve yeteneksiz bir imparatordu. Oğlu olmadığı için kızı Zoe'yi evlendirme yoluyla hanedanın saltanatını bir süre daha devam ettirdi. Zoe ve kocalarının başa geçtiği bu dönem, imparatorluğun durumunu daha da zor duruma sokmuştu. Ülke yönetmekten çok, kendi zevklerinin peşinden koşuyorlardı.

Zoe'nin kocaları ve Theodora'nın saltanatı hem sivillerin (bürokrasinin) zaferi demekti, hem de imparatorluğun hızla çöküş dönemine girdiği dönemdi.⁸⁶ Bu dönemde imparatorlardan bile daha çok dinlenen Psellos ortaya çıktı. Psellos'un bu başarısıyla saray içinde devlet memurları ordusu oluştu.⁸⁷ Askerî aristokrasi dirense de, bürokrasinin zaferi bir süre daha devam etti. Psellos'un zaferi ise çok daha uzun süre devam edecekti.

⁸⁰ Ostrogorsky, s. 307.

⁸¹ Baskıcı, s.138.

⁸² Charanis, "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşündeki Ekonomik Faktörler", s. 528.

⁸³ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 203.

⁸⁴ Ostrogorsky, s.296.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 178.

⁸⁵ Norwich, *Bizans Yükseliş Dönemi (803-1081)*, s. 267.

⁸⁶ Demirkent, "Bizans", s. 236.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 194.

⁸⁷ Norwich, *Bizans Yükseliş Dönemi (803-1081)*, s. 268.

Zoe'nin ikinci kocası Konstantinos Monomakhos döneminde dikkate değer tek hadi- se dünya tarihine damgasını vurduğu Büyük Schisma (Doğu ve Batı Kiliselerinin Ayrılması) olayıdır. Bu ayrışmadan önce imparator Monomakhos Norman ilerlemelerine karşılık papalık ile ittifak yapmak için İtalya'ya elçiler yolladı.⁸⁸ Ancak imparatorun bu planı istediği gibi sonuçlanmadı. Bu olaydan kısa bir süre sonra da 1055 yılında vefat etti. İktidar tek başına Theodora'ya kalmıştı. İmparator seçmek yerine yetmiş yaşına gelmiş olmasına rağmen hükümeti tek başına yönetmeye başladı. 31 Ağustos 1056 tarihinde⁸⁹ öldüğünde Bizans için bir devir kapandı.

Bizans İmparatorluğu, arada istisnalar çıksa da, belli bir süre hanedanlar tarafından yönetildi. 1056 yılına kadar da başta kalan hanedan Makedonya sülalesidir. 867'den 1056 yılına kadar imparatorluğun başında olan sülaleyi iki kısma ayırırlar. Birinci kısım, 867'den başlayıp Basileios'un ölüm tarihi olan 1025 yılına kadar olan dönemdir. Bu dönem Bizans siyasi tarihinin en parlak devridir.⁹⁰

Aynı zamanda hanedanlığın birinci kısmında askerî aristokrasinin parladığı dönem, ikinci kısmında da sivil bürokrasinin parladığı dönem olarak değerlendirmek yanlış olmaz. Sivil bürokrasinin bu zaferi yetmezdi, ellerine fırsat geçmişti ve bunu sonuna kadar kullanıp, ordunun gücünü tamamen kırmak için harekete geçtiler. Bulgar krallığının yıkılmasıyla bir Bizans gölü haline dönen Adriyatik Denizi'nde⁹¹ de eski gücü yok oluyordu.

Makedonya hanedanının son demlerinde ortaya çıkan schisma, yüzyıllar boyunca etkisi devam edecek olan Ortodoks- Katolik, Bizans- Batı Avrupa çekişmesini farklı bir boyuta taşıdı. Bu yine bir konsilde ortaya çıktı. Bizans dinî tarih için konsillerin önemi yadsınamaz. İmparatorluk için büyük bir soruna neden olan tasvir kırılcılığını bir konsil bitirirken, Bizans ve Batı Roma'nın kaderini yine bir konsil belirledi. Konstantinopolis patriğinin daha önceki yıllarda, Konstantinopolis'in doğudaki kiliselerin başı olması şartıyla Roma ile ilişkileri düzeltmeyi teklif etmişti.⁹² Bu istek iki imparatorluk arasındaki ilişkileri iyice gerginleştirmişti. Bu gerginlikten birkaç yıl sonra Nikeforos Fokas'ın Apulia ve Calabria'da dinî ayinlerde Latince kullanımını yasaklamasıyla⁹³ başlayan süreci Cerularius sonlandırdı. 1043 yılında Konstantinopolis patriği olan Cerulari-

⁸⁸ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 208.

⁸⁹ Bally, II, s. 266.

⁹⁰ Vasiliev, s.347.; Peter Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 180.

⁹¹ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 180.

⁹² Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 208.

⁹³ Vasiliev, s. 387.

us, 1053'ten itibaren Roma'ya karşı şiddetli bir kampanya başlattı.⁹⁴ Papa'nın politik çıkar için Argyros'u vali olarak ataması patrik Cerularius'u harekete geçirdi.⁹⁵ Bu rekabetin sonucu olarak Cerularius başkentteki bütün kiliseleri kapattırdı.⁹⁶ Papa IX. Leo, içinde Kardinal Humbert'in de olduğu heyeti Konstantinopolis'e gönderdi.⁹⁷ Kaynaklardan bazılarının aktarmasına göre kardinalin tavrı oldukça küstahçaydı.⁹⁸ Bu olaylar neticesinde Kardinal Humbert, kilisenin farklı görüşünden dolayı sapkın olduğuna dair papalık belgesini Ayasofya'nın kapısına asılı bırakarak Roma'ya döndüler.⁹⁹ Papanın aforoz belgesine karşılık, Cerularios da bir konsil toplayıp Roma'dan gelen elçileri ve onlarla bağlantılı herkesi aforoz etti.¹⁰⁰ Kardinal Humbert'in tavrının etkili olduğu kadar, patrik Cerularius'un sert tavrının da bu ayrışmada etkisi büyüktü. Temsilciler canlarını kurtarmak için Konstantinopolis'ten adeta kaçır gibi gittiler. Papa II. Alexander bu hizipleşmeyi bitirmek için adımlar atsa da, bu çaba tek taraflı kaldı.¹⁰¹

Burada şunu da söylemek gerekir ki, iki kilise arasındaki tek sorun vali değildi. İba- det şekillerinin farklılığı da büyük etkendi.¹⁰² Batı Roma İmparatorluğu ile Bizans İmparatorluğu'nun arasındaki mezhepsel fark bir yana, imparator – din adamı ilişkisi de çok farklıdır. Bizans'ta imparator aynı zamanda dini lider vasfı da taşır¹⁰³ ve kilise imparatora daha sıkı bağlarla bağlıdır. Batı da ise kilise ve imparatorlar zaman zaman çekişme halindeydiler.¹⁰⁴

İmparator Konstantinos Monomakhos'un bu ayrışmadan kısa süre sonra ölmesi Bizans için yeri doldurulmaz bir kayıp olmamıştı. İmparatorluk zaten bir süredir sivil bürokrasinin elindeydi. Burada öne çıkan biri vardı; Psellos. Psellos sivil bürokrasinin gülen yüzüydü. Oldukça, iyi bir eğitim görmüş, yakın arkadaşı Konstantinos Leikhudes'in yardımıyla sarayda sekreterlik göreviyle başlamıştı.¹⁰⁵ Hızla yükseldiği bu dönemlerde zaman zaman geri çekilmek veya gözden düştüğü için saraydan uzaklaştığı ol-

⁹⁴ Demirci, "Ortodoksluk", s. 410.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 209.

⁹⁵ Kaleli, s. 105.

⁹⁶ Bally, II, s. 270.; Demirci, s. 410.

⁹⁷ Vasiliev, s. 389.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", 209.

⁹⁸ Bally, II, s. 270.; Vasiliev, s. 389.

⁹⁹ Bally, II, s. 270.; Vasiliev, s. 389.; Demirci, s. 410.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 210.

¹⁰⁰ Vasiliev, s. 289.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 212.

¹⁰¹ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 212.

¹⁰² Kaleli, s. 105.

¹⁰³ Ostrogorsky, s. 28.

¹⁰⁴ Tudebodus, s.13.; Kaleli, s. 21.

¹⁰⁵ Mikhail Psellos, *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, çev. Işın Demirkent, 3. Baskı, TTK Ankara, 2020, s. XVI.

sa da, imparatorluk seçimlerinde ve imparatorların görevden alınmasında baş aktörlerden biri oluyordu.

Yazdığı kronolojisinde, kendisini tarafsız ve imparatoruna ihanet etmeyen biri olarak yazsa da, Isaakios Komnenos ve Romanos Diogenes'in tahttan indirilmesinde rol oynamıştır.

Zoe ve Theodora zamanında da etkili olan Psellos'un asıl yükselişi VI. Mikhail (1056-57)' in tahta gelmesiyle oldu. Ağır hasta olan Theodora'ya bir imparator seçmesi konusunda telkinlerde bulunan sivil bürokrasinin bastırmasıyla Theodora, yaşı ilerlemiş biri olan VI. Mikhail'i tahta geçirdi.¹⁰⁶ Sivil bürokrasi ile askerî aristokrasi bir kez daha karşı karşıya gelmiş oldu. VI. Mikhail'in VI.'in imparatorluğu kısa sürdü. Sivil bürokrasinin tahta çıkardığı VI. Mikhail'i kabul etmeyen ordu ve soylular sınıfı 1057'de Paskalya şenliklerinden sonra başkente yürüdüler.¹⁰⁷ İsyanları başarıya ulaştı ve VI. Mikhail fazla direnç göstermeden tahtı Isaakios Komnenos'a bıraktı.

Isaakios Komnenos'un tahta çıkışında Psellos'un da payı olduğu söylene de, en büyük pay, kiliselerin ayrılmasında da etkili olan Cerularius'undur. Cerularius, Büyük kilise'nin önünde halkın karşısına çıkıp Isaakios Komnenos'u alkışlattı.¹⁰⁸

Isaakios Komnenos, Bizans'ın düşeceği tehlikenin farkındaydı bu yüzden de geri plana atılan orduyu düzeltmek için bazı kararlar aldı. Bunların arasında malî reform çerçevesinde ödenmemiş vergiler toplandı, saray erkânına verilen paralar kısıldı, imparatorluk topraklarından arazi bağışları durduruldu ve en önemlisi manastırların aşırı mülkünü ve gelirlerini kısıtlayan kanun çıkardı.¹⁰⁹ Uyguladığı politika ve bunların içine manastırları da dâhil etmesi imparatorun sevilmemesine ve belki de tahttan çekilmesine neden olan entrikalara neden oldu.¹¹⁰

Oldukça sert bir mizaca sahip olan Isaakios Komnenos, tek başına hükümeti yönetmek için memurları işlerden uzaklaştırmaya başladı.¹¹¹ Isaakios Komnenos, kendisini tahta çıkaran Cerularius'a karşı da oldukça sert bir tutum izlemiş, kendisine yardımcılık görevi verdiği Psellos, patrik olan Cerularius'u imparatorun emriyle ihanet ve dinsizlik-

¹⁰⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 42.

¹⁰⁷ Bally, *II*, s. 271.

¹⁰⁸ Bally, *II*, s.271.

¹⁰⁹ Psellos, s. XVIII.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 198.

¹¹⁰ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 205.

¹¹¹ Bally, *II*, s. 272.

le suçlayan ithamname kaleme aldı.¹¹² Patriğe yapılanlar kilisenin bardağını taşıran son damla oldu ve sivil parti ile işbirliği yapan kilise, çıkarı için kendisine sırt çeviren Psellos'un da yardımıyla bir oyunla tahtan indirildi.¹¹³

Tahta Konstantinos Dukas(1067-69) getirildi. Dukas'ın özellikle askerî tarih içindeki önemi büyüktür. Orduya en büyük darbeyi kendisi indirmişti ve bunu yaparken, doğuda gelen tehlikeyi görememişti. Tamamen sivillerin isteklerine göre kararlar alan Dukas asker takımına karşı bir tepki devri özelliği taşır.¹¹⁴

Psellos, kaleme aldığı eserinde kendisinden övgüyle bahsetmiş ve *askeri konularda da, metotlarının üstünlüğü tartışılmaz*¹¹⁵, cümlesini yazmasına rağmen kendisi bile aldığı kararlardan dolayı eleştirmiştir.

İmparatorun hazineleri boştu ve çare olarak bulduğu çözüm, memuriyetleri para ile satma¹¹⁶, silahlı kuvvetleri azaltmak¹¹⁷, eyalet kumandanlarının gücünü kırmak¹¹⁸, tehlikeli şeflerin yerine kendilerine güvenilen kabiliyetsizler getirildi ve özellikle komutanları korku veren sınır garnizonlarının mevcudu hiçe indirmek oldu.¹¹⁹

X. Konstantinos Dukas'ın orduya yaptığı bu müdahale kısa zaman sonra Bizans tarihi için kötü bir sonuç doğurdu. Türk tarihi için dönüm noktalarından biri olan Malazgird Meydan Muharebesi'nin kazanılmasının nedenlerinden biri bozulan thema sistemi ve azaltılan ordu sayısydı.

Sekiz yıl tahtta kaldıktan sonra 1067 yılında vefat edince dul imparatoriçe Eudokia devrin en iyi kumandanlarından Romanos Diogenes ile evlenerek tahta çıkardı.¹²⁰ Isaakios Komnenos gibi Romanos Diogenes de asker kökenli olduğu için hem doğudan gelen tehlikenin, hem de batıdan gelen tehlikenin farkındaydı. Diogenes Selçuklular ile mücadele etmeye öncelik verdiği için Guiscard ile beraber hareket etmek istedi ve bunun için evlilik bağına düşündü.¹²¹

¹¹² Psellos, s. XIX.

¹¹³ Psellos, s. XIX.; Ostrogorsky, s. 316.

¹¹⁴ Bally, II, s. 273.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 198.

¹¹⁵ Psellos, s. 243.

¹¹⁶ Ostrogorsky, s. 317.

¹¹⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 43.

¹¹⁸ Demirkent, "Bizans", s. 237.

¹¹⁹ Bally, II, s. 273.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 199.

¹²⁰ Psellos, s.XX.

¹²¹ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 187.

Selçuklu Türkleri, ilk defa X. yüzyılın ikinci yarısında farklı bir kabile olarak Aral Gölü'nün güneydoğusunda, Orta Asya'nın Seyhun ve Ceyhun Nehirleri arasında kaldığı için Maverâünnehir adı verilen bölgesinde ortaya çıkmış ve çok geçmeden hızla yayılmaktaydılar.¹²² Romanos, Selçuklular'a karşı taarruz etmeye karar verdiğinde imparatorlukta çoğunluğu Norman Frank, Oğuz ve Peçenekler'den oluşan paralı askerler vardı.¹²³ Psellos, eserinde Romanos Diogenes'in tutumunu eleştirmiştir. İmparatora nefretini saklama gereği duymadığı gibi, Psellos'un takındığı tutum aslında sarayın o halini gözler önüne seriyordu. Sivil bürokrasi imparatorluğun karşı karşıya kaldığı tehlikeyi umursamamış ve başa gelen asker kökenli imparatorların yaptıklarını da kendilerine karşı komplo olarak değerlendirip her zaman, imparatora karşı olmuşlardır. Bu çekişmelerden dolayı ülke anarşi içindeydi.¹²⁴

Romanos Diogenes bu koşullarda sefere karar verdi. Bir elçiyle Selçuklu Sultanı Alp Arslan'a mektup yolladı.¹²⁵ Alp Arslan'ın Bizans ile savaş istemediği açıktır.¹²⁶ Selçuklu Sultanının başka hedefi vardı. O sırada Suriye'ye doğru sefere çıkan Sultan Alp Arslan hızla geri döndü. Malazgird'de karşılaşan iki ordudan sayıca üstün olan Bizans savaştan mağlubiyetle ayrıldı.¹²⁷

Günümüzde bile o kadar güçlü ve donanımlı ordunun¹²⁸, sayıca daha az ve hazırlıksız olan Selçuklu ordusuna nasıl yenildiği tartışma konusudur. Psellos, kendisi gibi sefere katılan imparatoriçe Eudokia'nın oğlu Andronikos Dukas'ın ihanet etmediğini yazar. Malazgird Meydan Muharebesi'ni yazan kaynaklar ise Kumanlar'ın bir gün önce taraf değiştirip Türkler'e katıldığını, Russel ve Franklar'ın ise savaşa katılmamaya karar verdiklerini ve Andronikos Dukas'ın emri altında bulunan kuvvetleri çektiğini anlatır.¹²⁹

İmparator Romanos Diogenes'in esir düşmesiyle¹³⁰ sonuçlanan sefer Bizans İmparatorluğu'nun yedi yüz elli yıllık döneminde yaşadığı en büyük felakettir.¹³¹ XI. yüzyılda

¹²² Norwich, *Bizans Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, s. 268.

¹²³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s.48.; Demirkent, "Bizans", s. 237.; Baskıcı, s. 143.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 200.

¹²⁴ Demirkent, "Bizans", s. 236.

¹²⁵ Erdoğan Merçil, "Selçukluların Anadolu'ya Gelişlerinden Haçlı Seferlerinin Başlangıcına Kadar Urfa'nın Durumu", *Belleten*, C.LIII, S.203, TTK Ankara, 1988, s. 465.

¹²⁶ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 193.

¹²⁷ Psellos, s. XX.; İbnü'l- Esîr, *İslâm Tarihi El-Kâmil Fi't- Târih Tercümesi*, C.10, çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul, Bilinmiyor, s. 72.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 49.; Merçil, s.467.; Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-1099*, s. 7.

¹²⁸ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 192.

¹²⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 49.

¹³⁰ İbnü'l- Esîr, X, s. 72.; Runciman, *Haçlı Seferi Tarihi I. Cild*, s. 49.; Merçil, s.467.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 193.

ve sonraki dönemde İmparatorluğun toplumsal ve ekonomik hayatına egemen olan koşullar, imparatorluğun çöküşüne ve ortadan kalkmasına yol açmıştır.¹³² 1025-1057 arasında yaklaşık otuz askeri ayaklanma¹³³ yaşayan Bizans İmparatorluğu, bu yenilgiyi izleyen yirmi yıllık dönemde ayaklanmalar ve suikastlerin yaşandığı karışıklıkla uğraştı.¹³⁴ Bizans iç sorunlarıyla iyice güçsüzleşirken aynı yıllarda Robert Guiscard önderliğinde Norman fetihleri amacına ulaşıyordu.¹³⁵

Bizans, imparatorları Romanos Diogenes'i esaretten kurtarmak yerine, tahta Mikhail Dukas'ı çıkardılar.¹³⁶ Sultan Alp Arslan ile barış anlaşması yapan Romanos Diogenes serbest kalınca bazı tarihçilere göre, Mikhail Dukas'ın tahta geçtiğini öğrenip rahipliğini ilan etti ve Dukas'a Sultan Alp Arslan ile yaptığı anlaşmayı bildirdi.¹³⁷ Bazı tarihçiler ise yeni imparator ile eski imparator arasında taht mücadelesinin çıktığını yazar.¹³⁸ Mücadeleyi kaybeden Romanos Diogenes'in, gözlerine mil çekildiği için rahatsızlanıp kısa bir süre sonra da vefat etmesi Sultan Alp Arslan'ı oldukça kızdırdı.¹³⁹ Romanos Diogenes'in Malazgirt'ten sonra tahtını geri almak için Türklerin yardım etmesi, yeni bir durum ortaya çıkarmıştı ve onun yaptığı bu hamle daha sonraki dönemlerde de sıklıkla kullanıldı.¹⁴⁰

Eski İmparator Romanos Diogenes ile yaptığı anlaşmanın da geçersiz olmasıyla Türk akınları hız kazanmış ve kısa zaman da Marmara kıyılarına kadar yayılmışlardır.¹⁴¹

Malazgird Meydan Savaşı ve sonrasında olanlar, Bizans İmparatorluğu'nun tek sorunu değildi. İmparatorluğu tehdit eden başka unsurlar da vardı. Daimi düşmanları Sasaniler'den başka, Konstantin Monomak(1042-1055)'in Bulgaristan'dan arazi vermesiyle tehlikeli olan Peçenekler¹⁴², Oğuzlar, doğuda Selçuklular, güneyde Norman-

¹³¹ Norwich, *Bizans Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, s. 281.

¹³² Charanis, s. 526.

¹³³ Baskıcı, s. 137.

¹³⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 50.

¹³⁵ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 187.

¹³⁶ Psellos, s. XX.

¹³⁷ İbnü'l- Esîr, X., s. 73.; Bizans İmparatoru Romanos Diogenes ile Sultan Alp Arslan arasında yapılan anlaşma gereği, imparator bir buçuk milyon dinar kurtuluş akçesi ödeyecek, istendiği zaman kendisine Bizans askeri gönderilecek ve Bizans ülkesindeki bütün esirler serbest bırakılacaktı.

¹³⁸ Merçil, s. 467.

¹³⁹ Şerif Başta, "Bizans ve Haçlılar", *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu*, D. XXVI., S.8., TTK Ankara, 1997, s. 57.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 193.

¹⁴⁰ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 201.

¹⁴¹ Işın Demirkent, "Urfa Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış (1098-1146)" *Belleten*, C. LIII., S. 206, TTK Ankara, 1989, s. 167.

¹⁴² Vasiliev, s. 375.

lar¹⁴³ tehikesiyle karşı karşıyaydılar. Ve bu tehlike karşısında, az olan kuvvetlerinin önemli bir kısmını da Malazgird Savaşı'nda kaybettiler. Daha da kötüsü savaşta, paralı askerlerin ihanetine uğramalarıydı. Asker sayısının azalmasından dolayı imparatorluğun sosyal yapısı da ciddi bir şekilde bozulmuştu.¹⁴⁴

İmparatorluğun düştüğü durum, sivil bürokrasinin de tehlikeyi anlamasını sağlamış olmalı ki, 1074 yılında imparator VII. Mikhail Dukas (1071-1078) Papa VII. Gregorius'dan askerî yardım çağrısında bulundu.¹⁴⁵ Papa bu teklife sıcak baksa da, batıdaki sorunlar nedeniyle bu istek gerçekleşemedi. Normanlar ile papalık arası kötüydü ve Bizans ile de taht değişikliğini bahane ederek yapılan anlaşmayı bozdu.¹⁴⁶

1078 yılında VII. Mikhail Dukas'ın tahttan indirilmesiyle¹⁴⁷ de, zaten geçmişten beri gergin olan Bizans İmparatorluğu ile Papalık ilişkileri daha da bozuldu. Ayrıca Kutsal Roma İmparatoru IV. Heinrich ile yetki çekişmesi yaşıyordu.¹⁴⁸ Bu durum, Papalığın Guiscard'ın Bizans'a yönelik saldırgan tutumunu desteklemesine neden oldu.¹⁴⁹

İhtilalle tahta çıkan Nikephoros Botaneiates (1078-1081), imparatorluğu daha büyük bir krize soktu. Papa, ihtilalle tahta oturan Nikephoros Botaneiates'i aforoz etti.¹⁵⁰ Bizans için bu ihtilal de bir sonuç olmamıştı.

Mikhail Dukas zamanında sarayın en parlak kişilerden birisi olan¹⁵¹ Aleksios Komnenos asalet sınıfı tarafından imparator ilan edildi.¹⁵² Malazgirt Savaşı'ndan sonra başlayan iç savaş, Aleksios'un başa gelmesiyle son bulmuştu.¹⁵³ Aleksios Komnenos, Ioannes Komnenos'un oğluydu ve kariyerine imparator VII. Mihael ve III. Nikephoros'un ordusunda general olarak başladı.¹⁵⁴ Aleksios Komnenos sadece en büyük kumandan

¹⁴³ Başstav, s.57.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 181.

¹⁴⁴ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 201.

¹⁴⁵ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru, I. Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 2014, s. 38.; Işın Demirkent, s. 2.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 213.

¹⁴⁶ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 188.

¹⁴⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 78.

¹⁴⁸ Tudebodus, s. 12. Papa I. Gelasius'un ortaya attığı "Çifte Kılıçlar Kuramı", VII. Gregoris döneminde yirmi yedi maddelik Dictatus Papae bildirisiyle Papa'yı hem dünyevi hem de dinsel konularda tek yetkili kılmasıyla başlayan süreçtir.

¹⁴⁹ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 189.

¹⁵⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 78.; Tudebodus, s. 15.

¹⁵¹ Bally, II, s. 308.

¹⁵² Demirkent, "Bizans", s. 237.

¹⁵³ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 213.

¹⁵⁴ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 16.

değil, aynı zamanda amcası Isaakios Komnenos ve Romanos Diogenes'den daha üstün vasıfta bir politikacıydı.¹⁵⁵

Komnenoslar, Bizans İmparatorluğu'na bir yüzyıl daha parlak bir dönem yaşattılar.¹⁵⁶ Aleksios Komnenos başa geçince birçok reformla yönetimi merkezileştirip, birçok yerde bulunan hazineyi, tek bir hazine merkezi oluşturdu.¹⁵⁷

Yapılan reformlardan başka, imparatorluğun devletlerle diplomatik ilişkileri de değişti. Artık İtalya, Anadolu, Mezopotamya ve Ermenistan'ı kaybetmiş, balkanlardaki topraklar tehdit altına girmiş bir Bizans İmparatorluğu vardı.¹⁵⁸

Aleksios Komnenos, Konstantinopolis'i ele geçirmek için İzmir Beyi Çaka Bey ile anlaşıp Peçeneklere karşı Kumanlarla anlaştı.¹⁵⁹ Anadolu'daki hâkimiyetini sağlamak için Büyük Selçuklu İmparatoru Melikşah'ın kuzeni Süleymanşah ile 1081 yılında Dragos Suyu antlaşması imzaladı.¹⁶⁰ Ayrıca Normanlarla savaşmak içinde Venedik ile anlaşarak donanma yardımı aldı.¹⁶¹ Ancak Aleksios'un bu hamlesi imparatorluğa kısa vadede yarar sağlasa da, uzun vadede zararına bir antlaşma olmuştu. Venedik, vergi ödemeden ticaret yapma imtiyazına kavuştu.¹⁶² Bu imtiyaz Venedik'i güçlendirmekle kalmadı, Venedik'in Bizans'ın zenginliğini keşfetmesine vesile oldu. Sonucunu da IV. Haçlı Seferi gibi ağır bir bedelle ödedi.

Aleksios Komnenos'un uzun vadede yaptığı bir başka hata da Haçlı Seferleri'nin başlama nedenlerinden sayılan Bizans İmparatoru'nun Papa'dan asker istemesidir.¹⁶³ Bu, Aleksios'un ilk isteği değildi. Daha önce de Papa'dan Robert Guiscard'a karşı yardım talebinde bulunmuş, bir cevap alamayınca da Konstantinopolis'teki kiliseleri kapat-

¹⁵⁵ Ostrogorsky, s. 323.

¹⁵⁶ Demirkent, "Bizans", s. 237.

¹⁵⁷ Baskıcı, s.180.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 214.

¹⁵⁸ Başta, s. 58.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 213.

¹⁵⁹ Aydın Usta, *Müslüman- Haçlı Siyasi İttifakları / Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 2. Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 33.; Işın Demirkent, *Bizans Tarihi Yazıları Makaleler- Bildiriler- İncelemeler*, Birinci Basım, Dünya Kitapları, İstanbul, 2005, s. 103.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 215.

¹⁶⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 4.; Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 214.

¹⁶¹ Demirkent, "Bizans", s. 237.; Auguste Bally, *II*, s. 312.; Peter Charanis, "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşündeki Ekonomik Faktörler", s. 532.

¹⁶² Charanis, "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşündeki Ekonomik Faktörler", s. 533.; Demirkent, "Bizans", s. 237.

¹⁶³ Charanis, "The Byzantine Empire In The Century", s. 219.

tırmıştı.¹⁶⁴ Eski imparator VII. Mikhail tahttan indirilmesinden dolayı gergin olan ilişkiler Aleksios zamanında da devam etti.

Nikephoros Botaneiates'i aforoz eden Papa Gregorius, aforozuna yeni imparator Aleksios Komnenos'u da dâhil etmişti.¹⁶⁵ Papalıktan, Roma ve Konstantinopolis'in ayrıldığına dair belgeyi istemiş, Aleksios'un bu talebi olumsuz bir yanıt bulmuştu.¹⁶⁶ Yine de iki kilise arasında geçici bir birliktelik sağlanmıştı.¹⁶⁷ Aleksios Komnenos böyle güvensiz bir ortamda paralı asker istemişti. Sistemin çökmesinden dolayı imparator için başka bir yol yoktu. Özellikle Anadolu'ya yerleşen Türkler ciddi tehdit oluşturunuyordu ve Malazgird Meydan Muharebesi'ndeki yenilgiden sonra imparatorluğun orduya ihtiyacı vardı. Asker sayısı yeterli değildi. Bunun için Aleksios 1089 yılında Papa II. Urbanus'un başkanlığında toplanan Melfi Konsili'ne elçiler gönderdi.¹⁶⁸ Papa II. Urbanus, Aleksios Komnenos'un bu yardım talebini geri çevirmemişti. Aynı şekilde kendisine 500 Flander şövalyesi göndermeyi vaat etmiş olan Flander kontu Robert'e yazdı.¹⁶⁹ Fakat Aleksios'un beklediği yardım gelmek bilmiyordu.

Bu arada işler Bizans'ın lehine dönmeye başladı. Normanlar'ın lideri Robert Guiscard ve Selçuklular'ın lideri Süleyman Şah, Büyük Selçuklu Devleti'nin Sultanı Melikşah vefat etmiş, Peçenekler yenilgiye uğramıştı.¹⁷⁰ Papadan istediği yardıma artık gerek yoktu.

Araştırmacılar Aleksios Komnenos'un bu isteğiyle ilgili farklı argümanlar ortaya koydular. İlk ve çoğunluğu kabul ettiği görüş, Aleksios Komnenos'un, Anadolu'da kaybettiği toprakları geri almak¹⁷¹ için böyle bir talepte bulunduğu yönündedir. Bu görüşün en büyük dayanağı Süleyman Şah'ın 1086 yılındaki vefatı ve Anadolu Selçuklu sultanlığının parçalanması, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın 1092 yılındaki vefat etmesiyle Bizans için tehlike kalmamıştı.¹⁷²

¹⁶⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I.Cild*, s. 78.

¹⁶⁵ Başstav, s.60.; Tudebodus, s. 14.; Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik Diplomatiği ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, çev. Gül Çağalı Güven, Birinci Basım, Detay Basım, İstanbul, 2000., s. 65.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 78.

¹⁶⁶ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 217.

¹⁶⁷ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 218.

¹⁶⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 3.; Öngül, s. 26.

¹⁶⁹ Ostrogorsky, s. 334.

¹⁷⁰ Bally, II, s. 314-316.; Demirkent, "Bizans", s. 237.; Mecit, s. 255.

¹⁷¹ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s.7.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 3.

¹⁷² Demirkent, "Bizans", s. 237.; Charanis, "The Byzantine Empire Eleventh Century", s. 215.

İkinci görüş ise, yardım talep etmesinin sebebinin gerçekten de, olası tehlikelere karşı yetersiz asker sayısından kaynaklandığı şeklindedir. Anadolu Selçuklular güçlenmişti ama Aleksios'un da Süleymanşah ile anlaşmasının nedeni bölgede güçlü bir beylikti. Bizans İmparalığı için sorun Çaka Beyliği'ydi. Daha önce Çaka Beyliği için Kumanlarla anlaşılan imparator, aynı nedenden dolayı Papa II. Urbanus'dan yardım istedi.¹⁷³ Bizans ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin zaman zaman anlaşmalarını da biliyoruz. Ayrıca Papa VII Gregorie ile kötü olan ilişkiler, II. Urbanus zamanında iyileşmeye başlasa da¹⁷⁴, kilise ile imparatorluğun Robert Guiscard'dan dolayı ters düşmelerinin üzerinden fazla zaman geçmemişti.¹⁷⁵ Anadolu'da kaybettiği toprakları geri almayı istemiş olsa da, Selçuklular ile ilişkileri, kilise ile ilişkisinden daha iyiydi. I. Kılıçarslan, aynı zamanda kayınpederi olan Çaka Bey'i öldürdüğünde Bizans büyük bir dertten kurtulmuş oldu.¹⁷⁶ Üstelik Haçlı Seferi'nin başlangıcı olan 1095 yılına gelindiğinde Aleksios, iç savaşı son vermiş, birçok önemli yeri almayı başarmış, denizlerde emniyeti kurmuştu.¹⁷⁷ Bütün bu varsayımlar ışığında, Aleksios Komnenos'un yardım talebinin amacı ne olursa olsun, bu kadar büyük bir ordu beklemiyordu.¹⁷⁸ Yüzyıllar boyunca etkisini devam ettirecek ve batının ve doğunun zenginliklerini keşfetmesine neden olacak sefer böylece başlamış oldu.¹⁷⁹

1.2. Birinci Haçlı Seferi'nin Başlaması ve Sonuçları

1.2.1. Haçlı Seferlerine Kadar Kudüs'ün Durumu

Papa'nın Haçlı Seferi çağrısının ana unsuru olan Kudüs'ün o zamana kadar olan durumu önemlidir. Kudüs bugün bile önemini koruyan, dinler arasında sıkı bağ olan nadir şehirlerden biridir. Çünkü Kudüs bütün kadim dinler için kutsal sayılan bir şehirdir. Hristiyanlık için önemi ise bir yerden sonra daha da arttı. Büyük Konstantinos' un annesi Helena hacı olmak için Filistin'e gittiğinde, İsa'nın gerildiği gerçek haçı bul-

¹⁷³ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, s. 33.; Öngül, s. 26.

¹⁷⁴ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 216.; Başstav, s. 60.

¹⁷⁵ Nicol, s. 65.

¹⁷⁶ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 216.; Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 7.

¹⁷⁷ Başstav, s. 60.

¹⁷⁸ Bally, II, s. 323.; Öngül, s. 26.

¹⁷⁹ Charanis, "The Byzantine Empire In The Eleventh Century", s. 219.

duğu rivayet edilir.¹⁸⁰ Hristiyanlığın bu ilk devirlerinde Kudüs, Titus tarafından tahrip edilmişti ve Hadrianus'un Aelia adıyla yeniden inşasına kadar harabe halindeydi.¹⁸¹ Zamanla Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olan Kudüs, gerçek haçtan sonra Hristiyanlığın Roma ve daha sonra Bizans ile kopmaz bağlarla bağlandı. Öyle ki, Pers saldırılarına ve İslam devletlerinin hâkimiyet kurmaları bile Hristiyanların Kudüs ile bağını koparamadı.

Bizans kuruluşundan beri Perslerle mücadele etti. Ancak en şiddetli olayları, Pers generali Şahnbaraz'ın 614 yılında Kudüs'ü fethetmesi sonrasında Hristiyanlar ve Perslerin karşılıklı katliam yapmalarıdır.¹⁸² Hristiyanları asıl üzen olay ise gerçek haçın tahribatıydı. Kısa bir süre sonra ise Kudüs, halife Ömer'in seferi neticesinde 638 yılında tekrar el değişirmiştir.¹⁸³ Bu tarihten sonra da Kudüs, İslam devletlerinin hâkimiyetinde kaldı. Ne İtalya'nın, ne de Bizans'ın gündeminde Kudüs vardı. Kudüs onlar için artık sadece hac ibadetlerinin yaptıkları kutsal şehirleriydi. Bizans için hac seyahatinin önemi iki kat artıyordu. Hacca gidecek insanların yolu Bizans topraklarından geçiyordu ve bu ilerleyen zamanlarda imparatorluğu zorlayan bir durum halini aldı.

X. yüzyılın ikinci yarısında, 969 yılında Filistin Mısırlı Fatımî hanedanının eline geçti.¹⁸⁴ Hristiyan hacılar için değişen bir durum olmamış, güvenli bir şekilde hac seyahatleri sürmeye devam etmişti. Bu tarihten sonra ilk sorun, Fatımî halifesi Hakîm zamanında ortaya çıktı. Kilise ile Müslümanları karşı karşıya getiren olay, Halife Hâkim'in zımmîleri sürgüne göndermek, din değiştirmek veya açlıktan ölmek tercihlerinden birini seçmeye mecbur eden önlemler neticesinde yaptığı katliamdır.¹⁸⁵ Halife sadece katliam yapmamış, 1009 yılında Kudüs'teki Golgota ve Kutsal Kabir Kilisesi'nin tahrip edilmesine de sebep oldu.¹⁸⁶ Bu katliamlar ve tahribat hacılar tarafından Batı'da anlatıldı.¹⁸⁷ Hristiyanların öfkesi oldukça fazlaydı. Öyle ki, Papa Urbanus II'nin selefi Papa Gregorius 1074 yılında Kudüs'e giden yolların Müslümanlardan temizlenmesi için silahlı mücadeleye başlatılma fikrini ortaya atmıştı.¹⁸⁸ Yıllardır Hristiyanların ellerinde olmayan şehir, katliamdan sonra Papalık makamının en önemli gündemini oluşturdu.

¹⁸⁰ Vasiliev, s. 59.

¹⁸¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 30.

¹⁸² Norwich, *Bizans Erken Dönem (MS 323-802)*, s. 232-233.

¹⁸³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 3.

¹⁸⁴ Vasiliev, s. 448.

¹⁸⁵ Claude Cahen, *Haçlılar Zamanında Doğu ve Batı*, çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2010., s. 22.

¹⁸⁶ Vasiliev, s. 448.

¹⁸⁷ Cahen, s. 22.

¹⁸⁸ Kaleli, s. 40.

Papa'nın büyük bir kitleyi sefere davet ederken, tek amacının dünyevî meseleler olmadığı açıktır. Araştırmacıların seferlerle ilgili tartıştığı noktalardan biri de, Papa'nın amacıdır. İnsanları, doğudaki dindaşlarına yardım etme çağrısında ne kadar samimiydi sorusunun yanıtını bilmemiz imkânsız olsa da, yapılan katliam karşısında öfkeye kapılması oldukça akla yatkın. Hakîm'in ölümünden sonra Hristiyanlara karşı tolerans gösterilmesi¹⁸⁹ de bu olayı unutturmamış olmalı ki, papalık makamı sürekli bu katliamı anlatarak öfkeyi canlı tutmaya çalıştı.

Papa Gregorius'un bu girişiminden dört sene önce, Kudüs bir başka Müslüman devleti tarafından ele geçirildi. Türk emiri Atsız'ın iki kere şehri ele geçirmesinden sonra Kudüs bu sefer de yağmaya maruz kaldı.¹⁹⁰ İslam devletleri arasındaki rekabet ve yayılma Filistin topraklarını da etkiliyordu.

Kudüs için tek sorun bu olay değildi. Hacılar için, bu seyahatin başarılı olması da bir sorundu. Çünkü hac seyahatlerinin başarılı olması iki şarta bağlıydı; ilki, silahsız seyahatlara emniyetle hareket ve ibadet edebilmek imkânı sağlamak, ikincisi de açık ve ucuz yolculuk.¹⁹¹ İkinci şart oldukça zordu. Türkmen istilas, batılı hacıların Anadolu'dan geçişini imkânsız kılmaya başlamıştı.¹⁹² Bu konuda H. A. Nomiku'nun görüşleri ise farklıdır. Nomiku eserinde açık bir dille Batılı hacıları suçluyordu:

*Kudüs'e genellikle binlerce küstah, tehlikeli, terbiyesiz, her an kavga çıkartmaya hazır kimselerden oluşan hacı grupları geliyor ve orada, yörenin efendileriymişçesine, hoşgörülü Araplar'ın sakin denetimi altındaki sokaklarda bağırıyor, ellerinde flamalar olduğu halde davullar ve borularla dinsel törenler ve gösterilerde bulunuyorlardı.*¹⁹³

Nomiku eserinde sadece Batılılar'ın yaptıklarını dillendirse de, Kudüs'e gerçek anlamda hac için gidenlerde vardı. Üstelik hac yolculuğunun pahalılığı ve yolculuktaki tehlikeyi düşünürsek Nomiku'nun bahsettiği gürhün sayısının düşük olma ihtimali kuvvetlidir. Böyle bir gürh ancak Haçlı Seferleri esnasında ve sonrasında olması daha akla yatkındır. Yapılan katliam, kısa süreli de olsa hac seyahatini zorlaştırmıştı ve bu seferlere katılanlar arasında, sadece hac seyahati için gidenlerde vardı. Haçlı Seferleri'nin başlangıcı da, sonucu da bir katliam niteliği taşısa da, sefere katılan herkesi bu katliama dâhil edemeyiz. Gerçekleşen katliam yeni olmamakla birlikte insanlar için hala güçlü

¹⁸⁹ Vasiliev, s. 449.

¹⁹⁰ Vasiliev, s. 450.

¹⁹¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 39.

¹⁹² Cahen, s. 36.

¹⁹³ H. A. Nomiku, *Haçlı Seferleri*, çev. Kriton Dinçmen, I. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 21.

bir motivasyondur. Bu motivasyonla sefere katılıyorlardı ve Ortodokslara duydukları besledikleri hınç ve kin duysalar da, Müslümanlar'a karşı duydukları nefret daha büyüktü¹⁹⁴. Sefer başlangıcında Kudüs'ün durumu böyleydi.

1.2.2. Papa'nın Haçlı Seferi Çağrısı ve Kudüs'ün Fethi

XI. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da kilisenin önderliğinde, Hz. İsa'nın doğduğu şehir olan Kudüs'ü Müslümanların elinden kurtarmak amacıyla başlatılan seferlere Haçlı Seferleri diyoruz.¹⁹⁵ Dönemindeki tarihçiler arasında bu argüman kabul görmüş olsa da ileriki dönemlerde araştırmacıların büyük kısmı bu argümanı sadece bir bahane olarak görür.¹⁹⁶ Bunun en önemli nedeni de Kudüs'ün uzun zamandır Müslümanlar'ın elinde olmasıydı.¹⁹⁷ Ayrıca Bizans İmparatorunun da, Kudüs ile ilgili bir planı yoktu.¹⁹⁸ Daha önce de bahsettiğimiz gibi, ilk argümanı tamamen yok saymak zordur. Tek sebep bunu göremesek de, Kudüs'te yaşanan katliam haberleri iki dini de etkiliyordu.

Papa, Bizans imparatorunun yardım isteğini farklı değerlendirip büyük bir kitleyi doğu'ya yönlendirdi. Papa'nın amacı da, araştırmacılar tarafından yüzyıllardır tartışma konusudur. Papa II. Urbanus da, selefi VII. Gregorius'un Kudüs'e giden yolların Müslümanlardan temizlenmesi için silahlı mücadeleye başvurma¹⁹⁹ görüşünü belirledi. Bu dönemde kilise, Cluny Tarikatı'nın²⁰⁰ yardımıyla halk üzerindeki etkisinin yanında siyasî gücünü de arttırdığı için, otoritesini ve aforoz silahını kullanarak bütün Avrupa krallarının üzerinde bir güç oluşturmak istiyordu.²⁰¹

Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'un yardım talebiyle bu hedefini daha da genişletti. Amaçlarına, kendi dinî otoritesini birçok yeni ülkeye yaymakla kalmayacak Bizans'ı tekrar Katolik Kilisesi'ne bağlayabilecekti.²⁰² Araştırmacılar, Bizans İmparato-

¹⁹⁴ Nomiku, s. 17.

¹⁹⁵ Öngül, s. 25.; Tülay Metin, "Emir Necmeddin İlgazi Dönemi Artuklu- Haçlı Münasebetleri ve Afrin Zaferi (28 Haziran 1119)", *Belleten*, C. LXXXIII., S. 298, TTK Ankara, s. 817.

¹⁹⁶ Metin, s. 817.

¹⁹⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 3.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 1. Miladi 638 yılının şubat ayında halife Ömer Kudüs'e girdi. Kilise, Kudüs'ün Müslümanlar'ın eline geçtiğinde de kutsal yer olarak kalmaya devam etti.

¹⁹⁸ Mecit, s. 260.; Kaleli, s. 127.

¹⁹⁹ Emrullah Kaleli, s.40.

²⁰⁰ Cluny Tarikatı, merkez üssü Güney Burgonya'daki Mâconnais'dir. Bölge on birinci ve on ikinci yüzyıllarda manastırcılığın merkezi olarak görülür. Dönemin en etkili tarikatı olan Cluny Tarikatı'na Papa II. Urbanus da bağlıydı. Bknz. Malcolm Barber, *Haçlı Devletleri Tarihi*, çev. Doğan Mert Demir, I. Baskı, Kronik, İstanbul, 2021, s. 39.; Thomas Asbridge, s. 54.

²⁰¹ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, s. 38.

²⁰² Kaleli, s. 43.

ru'nun bu yardım talebinin gerçek olup olmadığı konusunda fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Bunun en önemli nedeni, Aleksios Komnenos'un Robert de Flander'e gönderdiği söylenen mektubun aslının²⁰³ sadece bir Latin versiyonunun günümüze kadar gelmiş olmasıdır.²⁰⁴ Mektubun orijinalliği hala tartışma konusudur. Alexander Vasiliev eserinde mektup konusunda şu cümleleri kullanır:

*Belgeye dair görüşler farklıdır. Bazıları, mesela Rus araştırmacılar V. Vasilievsky ve Th Uspensky, belgenin orijinal olduğunu kabul ettiler. Fransız araştırmacı Riant gibilerse belgenin düzmece olduğunu iddia ettiler. Konuyla ilgilenen son dönem bilim adamları ise, bir yere kadar mesajın özgünlüğünü kabul etme meylinde... Mektubu son dönemde yayınlayan ve onu araştıran Alman araştırmacı Hagenmeyer özet olarak, bir noktaya kadar Vasilievsky ile Aleksios'un mesajının özgünlüğü konusunda hemfikirdir.*²⁰⁵ Diyerek konu hakkında araştırmacıların fikirlerini yazmıştır.

Mektup meselesi, Haçlı Seferleri araştırmacıları için önemlidir. Papa'nın sefer çağrısının ana sebebini bu yardım isteği oluşturur. Bu yüzden de günümüz araştırmacıların çoğunluğu, sonucunda yaşanan katliamın sorumlusunu Aleksios Komnenos olarak yazarlar. Mektup hakkında hala muallâkta kalınmasının bir diğer nedeni de, dönemin Bizans kaynaklarında bahsi geçmemesidir. Aleksios Komnenos'un kızı olan Anna Komnenos'un babasının hayatını kaleme aldığı eserinde bile mektuptan söz edilmez. Aleksios Komnenos ile Flander Kontu arasında görüşmelerin geçtiği tüm kaynaklarda mevcuttur. O dönemde Aleksios'un konta mektup yolladığı biliniyor. Fakat bu mektup Papa'nın konsilde bahsettiği mektup değildir. Mektupta papanın bahsettiği gibi bir yardım çağrısı yoktur. Kaynaklarda yazdığı gibi, imparator bir dönem ücretli asker talebinde bulundu, büyük bir kitlenin katıldığı sefer değil.²⁰⁶ Bir de Bizans, uzun zamandır paralı askerlerden faydalandığını göz önüne alırsak, asker talebiyle ilgili bu tarz mektupların her zaman yazılmış olması mümkündür.²⁰⁷

Konsil toplandığında, katılımcıların duymayı düşündüğü en son şey belki de seferdi. Yine de bu konuyla ilgili hiç kimsenin bilgisi yok demek yanlış olur. Doğuya sefer düzenlemeyi seneler öncesinden isteyen kilise mensupları, II. Urbanus zamanında da vardı. Konsille ilgili pek çok detay hakkında bilgi sahibiyiz. Çünkü Papa II. Urbanus'un

²⁰³ Vasiliev, s.443.; Frederich Duncalf, "The First Crusade: Clermont To Constantinople", *A History Of The Crusades Volume I*, The University Of Wisconsin Press, Madison, 1969, s. 275.

²⁰⁴ Kaleli, s. 121.

²⁰⁵ Vasiliev, s. 443.

²⁰⁶ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 3.

²⁰⁷ Kaleli, s. 125.

konusmasını bize aktaran kaynaklar mevcut. Özellikle Fulcherius Carnotensis'in yazdığı Gesta Francorum eserinde konsili detaylı bir şekilde anlatır. Sefere katılanların kaleme aldığı eserler de günümüze kadar gelmiştir. Ancak bu eserlerde anlatılanların doğruluk derecesini bilemiyoruz.

1094 yılı sonuna doğru Roma, Aleksios Komnenos'a bir heyet gönderip, Piacenza' da toplanacak konsile temsilci gönderilmesini rica eden bir mektup getirdiler.²⁰⁸ Kasım 1095 yılında, Clermont'taki konsilde toplanan²⁰⁹ 310 kilise mensuplarına²¹⁰ Fransa Kralı ile olan sorunlarından ve yoksulluk, artan şiddetten bahsettikten sonra, Papa kendisi için asıl konuya geldi. (Görsel 1.1.)

*Tanrının oğulları, kendi aranızda barışı koruyacağınıza ve Kutsal Kilisenin haklarını korumak üzere kendinizi Tanrı'ya adadığınız için yapılması gereken bir iş daha vardır. Sizin, yardıma ihtiyacı olan ve bunun için yalvaran doğudaki kardeşlerinize hemen yardım götürmeniz gerekmektedir. Bildiğiniz gibi Türkler onlara saldırıp Marmara Denizi kıyılarındaki Roma topraklarına kadar ilerlediler. Birçok insanı öldürüp esir aldılar, kiliseleri yıktılar. Eğer onlara müsaade ederseniz Tanrının müminlerini yenip topraklarını fethetmeye devam edecekler... Burada bulunanlara sesleniyorum; aramızda bulunmayanlara ve ayrıca Hristiyan askerlerine de bunu ilan ediyorum. Oraya gidecek herkes için söylüyorum ister ovada yürüyün, ister denizi geçin, ister kâfirlerle dövüşün zincirlenmiş hayatınız sona erdiğinde günahlarınız af olacak! Tanrının verdiği yetkiyle bunu giden herkese bahşediyorum...*²¹¹

Papa II. Urbanus'un bu sözleri büyük bir yankı uyandırdı. Ancak geniş kitlelere yayılması, yalın ayak, elbiseleri kirli olan keşiş Pierre l'Hermite'nin vaazlarıyla oldu.²¹² Araştırmacılar arasında Papa'nın bu seferi aynı zamanda hac görevini yerine getirmeleri için söylediğini yazar. Ancak Papa'nın bu seferi aynı zamanda hac olarak lanse etmesi pek akla yatkın değil. Çünkü hacın herkes için olması gerekirken öncelikle kilise mensuplarının sefere katılmasına yasak getirdi.²¹³

Sefere dinî görünüm kazandırıp, başka bir amaç gütmediklerini belli etmek için Le Puy piskoposunu seferin başına tayin etti.²¹⁴ Böylece sefere katılanlar hem hacı olacak-

²⁰⁸ Norwich, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)*, çev. Selen Hırçın Riegel, I. Baskı, Kabalcı, İstanbul, 2013, s. 54-55.

²⁰⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 5.

²¹⁰ Fulcherius Carnotensis, *"Kutsal Toprakları Kurtarmak" Kudüs Seferi*, çev. İlcan Bihter Barlas, I. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 46.

²¹¹ Carnotensis, s. 50-51.

²¹² Öngül, s. 27.

²¹³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 5.

²¹⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 91.

lardı, hem de sefer Papa'nın kontrolünde olmuş olacaktı. Yaşlılar, hastalar ve kadınların sefere katılmasını Papa yasak koydu.²¹⁵ Ancak Papa'nın koyduğu bu yasağı, Pierre I' Hermite'nin dolaşarak insanları sefere davet etmesiyle delinmiş oldu. Yaklaşık 20 bin kişiyi bulan orduya²¹⁶ tarihçiler köylü seferleri²¹⁷ adını vermiştir. Seferin başlangıcında asillerin ve kralların oluşturduğu bir orduyla hareket etmek isteyen Papa'nın planı bozuldu.

Papa, daha güçlü ve krallardan oluşan bir kitle istiyordu. Ancak Birinci Haçlı Seferi için bu isteğin gerçekleşmesi imkânsızdı. Daha konsilde Papa, Fransa kralı Philippe'i aforoz etmiş²¹⁸, Kutsal Roma İmparatoru Heinrich IV ile güç savaşına girdiği ve İngiltere Kralı'nın kendi sorunları olduğu için sefere katılamazlardı.²¹⁹ Buna rağmen Papa istediği gibi güçlü kitleyi elde etti. Birinci Haçlı Seferi böylece kontların katıldığı bir sefer olarak da adlandırıldı.

Pierre I'Hermite'in yönettiği köylülerden, yoksul halktan sonra asıl kuvvetlerde Papa'nın emriyle Meryem'in göğre uçuş günü olan 15 Ağustos 1096 tarihini hareket günü olarak belirlediler.²²⁰ Gerçek Haçlı Seferi ise dört orduyu kapsamaktaydı.²²¹

İtalyan birliklerinin lideri Tancre²²² ve en etkili askerî komutan olan Taranto prensi Bohemond vardı.²²³ İkinci ordunun lideri seferi kabul eden ilk kişi olan Toulouse kontu Raymond de St. Gilles²²⁴ ile Papa'nın görevlendirdiği Le Puy piskoposu Adhemar oldu. Üçüncü ordunun başında, Flander kontu II. Robert ve Normandiya kontu Bohemond vardı.²²⁵ Bu orduya pek istekli olmasa da, karısından dolayı Champagne kontu Etienne de Blois'da katıldı.²²⁶ Dördüncü ordunun liderleri Lothringen dükü Godfroi ve kuzeni Baudouin de Bouillon oldu.²²⁷ Farklı bölgelerden yola çıktıkları için Konstantinopolis'e

²¹⁵ Duncalf, s.254.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 5.

²¹⁶ Öngül, s. 27.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 97.

²¹⁷ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 18.; Duncalf, s. 258.

²¹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 84.

²¹⁹ Tudebodus, s. 15.

²²⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.9.

²²¹ Bally, II, s. 325.

²²² Tudebodus, s. 62.

²²³ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 14.

²²⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 9.

²²⁵ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 14.

²²⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 9.

²²⁷ *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, çev. Hrant D.

Andreasyan, 4. Baskı, TTK Ankara, 2019, s. 188.; Willermus Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği-Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, çev. Ergin Ayan, Ötüken, İstanbul, s. 77.; Duncalf, s. 267-268.

varış tarihleri de farklılık gösteren bu kuvvetler, yola çıktıkları ilk anlardan itibaren katliam yapmaya başladılar.

Birinci Haçlı Seferi'nden en çok etkilenenler Müslümanlar, Yahudiler ve Ortodokslardır. Hac yolculuğuna çıktıklarını söylemelerinden kısa süre sonra Pierre I'Hermite'in başını çektiği kuvvet Semlin (Zemun) şehrini yağmalayıp, dört bin kadar Macarlıyı katlettiler.²²⁸ Bundan sonra Belgrad ve Niş'i de yağmaladılar.²²⁹ Onların bu hareketine Bulgarlar silahla karşı koyarak topraklarından kuvveti kovmuş, kaçmayanları kılıçtan geçirmişlerdi.²³⁰ Aleksios Komnenos'un sefer haberini öğrendiğinde endişeye kapıldığı kadar durum kötüydü.²³¹ Aleksios'un gözünde Haçlılar, imparatorluğu tehdit eden Türkler ve Peçeneklerle aynıydı.²³² Pierre I'Hermite'in başını çektiği kuvvetin yaptığı tahribat imparatorun bu endişesini doğrular niteliktedir.²³³

İmparatorun gönderdiği elçilerin refakatinde Pierre I'Hermite'in kuvveti 1 Ağustos'ta Konstantinopolis'e vardı.²³⁴ Aleksios şehre gelen kuvvetleri uzun süre topraklarında tutmak istemiyordu. Pierre I'Hermite'in başını çektiği kuvvet geldiğinde bu doğrultuda hareket etse de, Müslümanların üzerine taarruza geçmek için esas ordunun ulaşmasını beklemesini tavsiye etti.²³⁵ Pierre I'Hermite belki bir süre imparatorun tavsiyesini dinlemişti. Ancak tarihçilerin "köylü haçlıları" dediği kuvvetler esas orduyu beklemeden harekete geçmiş ve bu kararın bedelini ağır ödemişlerdi.

Anadolu Selçuklu sultanı Kılıçarslan, bu kuvvetin büyük çoğunluğunu hezimete uğrattı.²³⁶ Gerçek bir komutandan yoksun olan bu kuvvetler, Balkan topraklarında yaptıkları gibi geçtikleri her yeri yağma ve talan ediyor, Müslüman, Hristiyan fark etmeden ahaliyi işkence ederek öldürdüler.²³⁷ Pierre I'Hermite canını zor kurtarmış ve Konstantinopolis'e geri dönmüştü.²³⁸

Kuvvetleri bu kadar kolay yenen Kılıçarslan fazla özgüvenli davranıp gelecek kuvvetleri hafife aldı. Danışmendliler ile olan güç mücadelesine öncelik verdi. Kılıçars-

²²⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s.97.; Duncalf, s. 260.

²²⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 13.

²³⁰ Nomiku, s. 28.

²³¹ Duncalf, s. 256.

²³² Vasiliev, s. 461.

²³³ Duncalf, s. 261.

²³⁴ Duncalf, s. 262.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 100.

²³⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 100.

²³⁶ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 18.

²³⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 101.

²³⁸ Barber, s. 31.

lan asıl tehlikeyi Danişmendli olarak gördüğü açıktır. Esas ordu geldiğinde, Aleksios ve Kılıçarslan'ın gösterdiği tepki çok farklıydı.

Kuvvetler, Konstantinopolis'e doğru hareket ettiğinde, Pierre l'Hermite'in birliğinde yaşadığı sıkıntıyı bu kuvvetlerde de yaşamış, Balkan toprakları (Harita 1.1.) tekrar yağmaya maruz kalmıştı. Ayrıca, daha Avrupa topraklarındayken bu kıyım başladı. Bu sefer, Godefroi'nin imparator IV. Heinrich'e mektup yazdırarak hedef gösterdiği Yahudilere, Emich birliğindeki adamlarla Mayıs ayında Mainz şehrinde katliam karşı gerçekleşti.²³⁹ Tarihçi Ekkehard'ın övdüğü bu katliam, yine IV. Henry'nin çabalarıyla durmuş oldu.²⁴⁰ Yahudi kaynaklarına göre katliamdan kurtulmak için ya Hristiyan arkadaşlarının evlerinde saklanmışlar, ya da şehirden kaçarak kurtulmuşlardı.²⁴¹ Yahudilere yönelik bu katliamın tek bir sebebi yoktu. İsa peygamberin ölümünden dolayı²⁴² yüzyıllardır Hristiyanlar ve Yahudiler'in arasındaki gerginliğin üzerine, ekonomik açıdan zor dönemden geçen Avrupa toplumunda, zengin Yahudiler'in varlığından duyulan hoşnutsuzluk eklenmiş olmalı.²⁴³

Normanlardan Robert Guiscard'ın oğlu Bohemond ve Lorraine Godefroi Macaristan'dan, Provence Kontu Raymond yanında Gotlar ve Le Puy piskoposu Adhemar ile Dalmaçya'dan geçerek ilerlediler.²⁴⁴ Diğer kuvvetlerde, farklı tarihlerde Macaristan yolunu takip etti. Bundan dolayı bütün kuvvetlerin Konstantinopolis'e varış tarihleri farklıdır.

1096 yılının Kasım ayında Konstantinopolis'e gelen ilk birlik, başlarından talihsiz bir olay geçmesi neticesinde küçük birliğe dönüşen dük Hugue de Vermandois kumandasındaki Fransızlardır.²⁴⁵ İkinci ordu; Godefroi yönetiminde 23 Aralık'ta Konstantinopolis'e vardılar.²⁴⁶ Godefroi'nin ordusu olaysız bir şekilde şehre ulaştıklarında Aleksios'un talepleriyle karşılaşmıştı. Bu talepler karşılanana kadar ordu, Haliç'in yukarı kısmında karargâh kurdu.²⁴⁷ Aleksios, şehre gelen bütün liderlerden vasallık yemini istedi.²⁴⁸ Aleksios'un bu hareketinin sebepleri vardı. Öncelikle Bizans bu kadar büyük bir

²³⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 107.

²⁴⁰ Duncalf, s. 263.

²⁴¹ Duncalf, s. 264.

²⁴² Duncalf, s. 263.

²⁴³ Duncalf, s. 263.

²⁴⁴ Carnotensis, s. 57.

²⁴⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 21.

²⁴⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 115.

²⁴⁷ Carnotensis, s. 63.; Demirkent, *Haçlı Devletleri*, s. 21.

²⁴⁸ Bally, *II*, s. 326.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 115.

ordu beklemiyordu ve Haçlılar ile aynı hedefi paylaşmıyordu.²⁴⁹ Bir diğer nedeni de, Robert Guiscard'ın oğlu Bohemond'un babası gibi Bizans düşmanı birisinin sefere iştirak etmesidir.²⁵⁰ Haçlı kuvvetlerinin geçtikleri yerlerde yaptıkları tahribatta, Aleksios'u böyle bir tedbir almasında etken olmuş olmalı. Anadolu topraklarında da aynı şeyi yaşamamak ve kendisine ait topraklarda bir işgalle karşılaşmamak ve daha da önemlisi Aleksios hiç istemediği bu kalabalık orduyu Anadolu'da kaybettiği toprakları geri almak için yönlendirdi.²⁵¹

Hugue de Vermandois vasallık yeminini etmesine rağmen Godefroi bu yemini etmemekte direndi.²⁵² Yerli ahali ile Haçlılar ara sıra çatışmaya giriyor, bu da ilişkileri iyice geriyordu.²⁵³ İmparator çözüm olarak erzak yardımını kesip, Godefroi'yi yemine zorlamayı denedi, ancak bu daha kötü sonuçlar doğurdu. Godefroi'nin kuvveti çevreyi yağmalamaya başlamış, haberi alan imparator asker sevk etmiş ancak imparatorluğun birliği yenilgiye uğramıştı.²⁵⁴ İbn'ül- Esîr ise vasallık meselesini eserinde daha farklı bir şekilde anlatır: *"Eğer Antakya'yı bana vereceğinize dair yemin etmezseniz İslam ülkelerine gitmek üzere Boğaz'ı geçmenize izin vermem."*²⁵⁵ İbnü'l Esîr'in yazdığı bu satırlar tam olarak gerçeği yansıtmasa da, imparatorun amacını bize gösterir. Antakya her devlet gibi Bizans içinde önemliydi. Ancak imparatorun sadece Antakya'yı düşünmediği açıktır.

Godefroi ile daha anlaşamayan imparator, mart sonunda yeni bir birliğin geleceğini haber alınca işleri çabuklaştırmak için erzak ve hayvan yardımını kesmeyi denedi. Haçlılar yağma hareketini arttırmakla kalmamış, bizzat Konstantinopolis'e taarruz edip şehir kapısına saldırıya kadar iş büyümüştü.²⁵⁶ Paskalyanın Yeşil Perşembesi olan 2 Nisan günü gerçekleşen bu saldırıdan sonra imparator, ertesi gün saldırgan bir tutum sergilemek yerine barışçıl bir yol izlemek istemiş ve Godefroi'ye, vasallık yeminini etmeden Anadolu'ya geçmesine izin verdiğini söylemek için yolladığı elçiler saldırıya uğrayınca, ordusunu Haçlıların üzerine yolladı.²⁵⁷ Yenilgiye uğrayan Godefroi ve Baudouin, imparatoru fethedecekleri bütün memleketlerin yüksek hâkimi olarak tanıyacakları-

²⁴⁹ Mecit, s. 260.

²⁵⁰ Cahen, s. 92.

²⁵¹ Bally, II, s. 326.; Baştav, s.60.; Demirkent, "Bizans", s. 237.

²⁵² Duncalf, s. 269.

²⁵³ Baştav, s. 61.

²⁵⁴ *Urfalı Mateos*, s.189.

²⁵⁵ İbnü'l- Esîr, X, s. 228.

²⁵⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 116.

²⁵⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 23.

na ve bütün geri alınacak ülkelerden evvelce imparatora ait olmuş bulunanları imparatorluk memurlarına teslim edeceklerine yemin ettiler.²⁵⁸ Bir kez daha işler yoluna girmişti. Ancak bu olay, imparatorluğun ne derece tehlikede olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Batıdan çok büyük bir kitle geliyordu ve durum her an tersine dönüp, Konstantinopolis tehlikeye girebilirdi. İmparatorun, haçlı liderleri arasında en az güvendiği kişi olan Toronto prensi Bohemond, 9 Nisan 1097 yılında Konstantinopolis'e ulaştı.²⁵⁹ İlerleyen zamanlarda bu güvensizliğin haklılığı ortaya çıkacak olsa da, Bohemond vasallık yeminini hemen etmiş, Aleksios'dan *domestique des scholes* şeref ünvanını elde ederek, imparatorluk orduları kumandanı mevkiini kazandı.²⁶⁰ Üçüncü ve dördüncü kuvvetler de yakın tarihlerde Konstantinopolis'e vardılar. Üçüncü ordu, Birinci Haçlı Seferine katılan en büyük orduydü.²⁶¹ Ordunun lideri Toulouse kontu Raymond de Saint- Gilles, ikinci eşi ve küçük oğluyla birlikte sefere katılmıştı.²⁶² Raymond diğer liderler içinde vasallık yeminine en çok direnen kişiydi. Seferi aynı zamanda bir hac yolculuğu olarak gördüğü için kendisinin bir faniye hizmet etmek istemediğini söyleyip imparatoru reddetti.²⁶³ Müzakere sonucu Raymond, imparatorun bizzat kendisinin sefere komuta etmesi durumunda yemin edeceğini söyledi.²⁶⁴ İmparatorun bu şartı kabul etmesi imkânsızdı. İmparatorluk yıllardır iç savaşlarla uğraşıyordu. Aleksios Komnenos'un tahta çıkması her ne kadar devleti toparlasa da taht için savaş bitmemişti. Ayrıca her fırsatta saldırıya geçen Bulgarlar, Kumanlar ve Peçenekler sorunu da vardı.²⁶⁵ O yüzden imparator, en deneyimli generallerinden biri olan Tatikios'un öncülüğünde küçük bir muhafız birliği ve deniz yoluyla Kuzey Suriye'ye ulaşacak olan lojistik destek emri verdi.²⁶⁶ İmparatorun cevabından sonra kont Raymond, sadece ve sadece genel manada İmparator'un canına ve malına saygı göstermeyi kabul edip buna göre yemin etti.²⁶⁷ İmparator gelen liderleri şehirde en iyi şekilde ağırlamış, ipekli kumaşlar sunmuş²⁶⁸, onları Ayasofya'ya götürüp altın ve gümüşten oluşan büyük meblağlar hediye etmişti.²⁶⁹

²⁵⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 117.

²⁵⁹ Duncalf, s. 272.; Kaleli, s. 151.

²⁶⁰ Baştav, s. 62.

²⁶¹ Duncalf, s. 272.

²⁶² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 26.; Duncalf, s. 273.

²⁶³ Carnotensis, s. 64.; Şerif Baştav, s. 62.

²⁶⁴ Kaleli, s. 155.

²⁶⁵ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 108.

²⁶⁶ Barber, s. 34.

²⁶⁷ Barber, s. 34.

²⁶⁸ Carnotensis, s. 66.

²⁶⁹ *Urfalı Mateos*, s. 189.

Raymond 21 Nisan'da²⁷⁰ Konstantinopolis'e vardığında Bohemond boğazı geçmişti. İmparator yemin ederken şahit olması için Bohemond'u tekrar şehre çağırdı ve yemin töreninden sonra ordu 26 Nisan'da Godefroi ile birleşmek üzere yola çıktı.²⁷¹ Aleksios, bütün orduyu şehirde toplamayı tercih etmediği için, gelen her lideri boğazdan karşıya geçiriyor, böylece münferit olayların kısmî de olsa önüne geçiyordu.²⁷² Böylece üç birlik toplanmış, dördüncü birlik ise daha Konstantinopolis'e ulaşmamıştı.

Kuzey Fransızlardan oluşan dördüncü ordunun başında Normandia dükü Robert, eniştesi Blois kontu Eienne ve kuzeni Flandre kontu II. Robert vardı.²⁷³ Diğer liderler Nikea (İznik)' ya hareket etmişlerdi.²⁷⁴ Dördüncü orduda nisan ayının sonuna doğru şehre gelip yemin ettikten sonra diğerlerine katıldı. Nikea'yı ilk kuşatan dük Godefroi oldu, mayısın altısında da Bohemond kuzeyden kuşattı.²⁷⁵ Godefroi'nin yanına Flanre Kontu da gelmişti. 1096'dan Mayıs 1097'ye kadar dokuz ay boyunca Haçlıların yağma ve taşkınlıkları yüzünden sıkıntı yaşayan imparator ve halk rahat bir nefes almıştı.²⁷⁶ (Harita: 1. 2.)

Haçlılar, İznik'i kuşattığında Anadolu Selçuklu Sultanı Kılıçarslan, Danişmendli hükümdarının üzerine Malatya'ya sefere çıkmıştı.²⁷⁷ Pierre l'Hermite'in ordusunu kolayca yendiği için, gelen esas orduyu hafife almış ve eşi ve çocuklarını şehirde bırakma gafletine düşmüştü.²⁷⁸ Haçlıların hiçbir zaman İznik'e ulaşamayacağını düşünen Sultan, kuvvetlerin Pelekanon'da olduğunu haber alınca ordusunun bir kısmını batıya göndermiş ve doğudaki işlerini düzenler düzenlemez kendisi de batıya hareket etmişti.²⁷⁹ 3 Haziranda Etienne de Blois ve Normandia lordu Robert da kuvvetleriyle İznik önüne gelince ordu bütünüyle tamamlanmış oldu.²⁸⁰ Haçlıları, kaybettiği toprakları geri almak için yönlendiren imparatorun ilk hedefi olan İznik kuşatılmış²⁸¹ ancak işler imparatorun istediği gibi gitmemişti. İmparator, haçlıların yaptığı yağma ve katliamlardan sonra şehri bir enkaz halinde almak istemiyordu. Bu yüzden haçlılardan gizli, adamlarından birini

²⁷⁰ Duncalf, s. 274.

²⁷¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild* s. 122.

²⁷² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 116.

²⁷³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 27.

²⁷⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 136.

²⁷⁵ Tudebodus, s. 77.

²⁷⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 27.; Duncalf, s. 279.

²⁷⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 135.

²⁷⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 29.

²⁷⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s.136.

²⁸⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 137.

²⁸¹ Mecit, s. 260.

teslim görüşmesi yapması için yolladı.²⁸² İmparatorun bu hamlesi günümüz araştırmacıların bile, haçlılara ihanet edip etmediğini tartışmalarının ana sebebidir.

Sultan Kılıçarslan 21 Mayıs civarında İznik'e geldiğinde²⁸³ haçlılar yaklaşık iki aydır şehri kuşatmış bulunuyordu.²⁸⁴ Şehir halkı, Sultan'ın gelmeyeceğini düşünüp teslim olacağı anda Kılıçarslan güney istikametinden ani bir taarruzla haçlılara saldırdı.²⁸⁵ Kılıçarslan'ı bekleyen şehrin garnizonu, Kılıçarslan'ın geri çekilişini görünce hüsrana uğradı. Kılıçarslan giderken çıkarlarına uygun hareket edebileceğine dair mesaj yolladığı garnizonu²⁸⁶ kulelerden bir tanesinin yanarak yıkılmasından korkan Kılıçarslan'ın eşi ailesi ve hizmetçileriyle birlikte şehri terk etmek isterken esir düştüğünü gördüklerinde²⁸⁷ teslim olmaya karar verdiler. Haçlılar ile müzakere ederken, imparatorun temsilcisi Manuel Butimites ile haçlılar arasında kalan Türkler, tercihlerini Bizans'tan yana kullandılar.²⁸⁸ Haçlılar, yapılan anlaşma gereği İznik'i Aleksios'a teslim ettiler.²⁸⁹ İmparator, Türklerle yaptıkları müzakerelerin hiçbir aşamasında Haçlıları bilgilendirmeyi uygun bulmadıkları²⁹⁰ için imparatorluğun Türkleri mallarıyla birlikte askerî himaye altında Konstantinopolis ve Pelekanon'a gönderilmesi şaşkınlık yarattı.²⁹¹ Sefere katılan ve burada gördüklerini kaleme alan Willermus Tyrensis ise daha farklı bir şekilde anlatmıştı. Tatikios'un teslim şartlarını görüştüğünü dile getirip; *"İmparator, güvenilebileceği sadık adamlarından birkaçını, muazzam kalabalıkta savaşçı askerlerle birlikte şehri teslim almak, tahkim etmek ve sonra esirlerin sahip oldukları altın, gümüş ve başka ne varsa hepsine kendi hesabına sahip olmak üzere o bölgeye gönderdi."*²⁹² Willermus'un kroniği bizim için önemli olsa da, imparatorun gizliden temsilci gönderdiği kaynaklarda geçer. Haçlıların, imparatorun bu hamlesini öğrenip öğrenmediğini, öğrendilerse ne zaman öğrendiklerine dair bilimiz yoktur. Gizli görüşmeden haberleri olsun olmasın, esirlere olan tutum haçlıları kızdırıp, ihanet tartışmalarına neden olsa da, Aleksios sadece yanlarına kuvvet vermekle kalmamış gemilerde yollamıştı.²⁹³

²⁸² Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 125.

²⁸³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 137.

²⁸⁴ Tudebodus, s. 79.

²⁸⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 137.

²⁸⁶ Kaleli, s. 160.

²⁸⁷ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 125.

²⁸⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 138., Kaleli, s. 161.

²⁸⁹ *Urfalı Mateos*, s. 190.

²⁹⁰ Kaleli, s. 161.

²⁹¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 139.

²⁹² Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 127.

²⁹³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild Birinci Cild*, s. 138.

Haçlılar, İznik'ten ayrılırken geri çekilmiş olan Kılıçarslan'da tekrar saldırmaya hazırlanıyordu.²⁹⁴ Haçlılar kuşatmayı kaldırdıktan üç gün sonra Kılıçarslan'ın ordusu Bohemond'un birliğine saldırdı.²⁹⁵ Haçlı birlikleri hep birlikte hareket etmek yerine, ayrı yollardan gidince Kılıçarslan bu fırsatı değerlendirmeye çalıştı. Pierre l'Hermite'in ordusunu gerçek Haçlı sanıp esas orduyu görünce, kısa süre önce savaşmak için yürüdüğü Danişmendli Gümüştekin ve Kayseri Selçuklu Beyi Hasan'ı yardıma çağırmıştı.²⁹⁶ Dorylaion'da vuku bulan savaşta Türkler daha çoğunlukta idi. Savaşı kazanacakları sırada Raymond, Godefroi ve Hugue'nun birlikleri öğlene doğru yetişmişlerdi ve Kılıçarslan'ın ordusu haçlıların birleşmelerini önleyemedi.²⁹⁷ Kılıçarslan'ın yenilmesinin bir nedeni de, istediği yardım gelmeden savaşa girmek zorunda kalmış olmasıydı.²⁹⁸ 30 Haziran'da Dorylaion'daki yenilgiden sonra Kılıçarslan iç kesimlere doğru çekilirken²⁹⁹, fırsat buldukça pusu kurup bir tür gerilla savaşı yapmaya başladı.³⁰⁰ Haçlılar, Türkleri bu kez daha ağır bir mağlubiyete uğratmış ancak kendileri de ciddi şekilde adam kaybettir. Kaybettikleri arasında seçkin şövalyelerden Godfrey of Monte Scaglioso ve Tancred'in kardeşi, aynı zamanda markiz olan oğlu William'da vardı.³⁰¹

Bu kayıplardan sonra, Tatikios'un yönlendirmesiyle Haçlılar Ankyra (Ankara)'dan geçen geleneksel hac yolu yerine kurak ve boş arazilerden geçen bir güney rotasıyla³⁰² (Harita: 1.3.) Antakya'ya ilerlediler.³⁰³ Bizans'ın bu yolu kullanmasının bir nedeni de, Haçlı liderlerinin kendi adlarına toprak kazanmaya niyetlendiğinden kuşkulanıp, kendi yararına yönlendirmek istemesiydi.³⁰⁴ Bu kuşkusunda ne kadar haklı olduğu önce Edessa'da, daha sonrasında da Antakya'da belli oldu.

Urfa şehri Türklerin akınlarından önce Bizans İmparatorluğu'na aitti. Bu sebeple Haçlı liderlerinin ettiği vasallık yemini gereği bir şey yapmamaları gerekiyordu.³⁰⁵ Bu yüzden Baudouin ve Tancred Urfa'yı çok isteseler bile ilk başta sessizliklerini korudular.

²⁹⁴ *Urfalı Mateos*, s. 190.

²⁹⁵ Tudebodus, s. 80.

²⁹⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 35.

²⁹⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 142

²⁹⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 35.

²⁹⁹ Kaleli, s. 166.

³⁰⁰ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 130.; Öngül, s. 29.

³⁰¹ Tudebodus, s. 83.

³⁰² Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 28.

³⁰³ İbnü'l Esîr, *X*, s. 228.

³⁰⁴ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-1099*, s. 28.

³⁰⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 159.

Baudouin, başarılı bir komutandı.³⁰⁶ Sefere abisi Godefroi de Bouillon ve kardeşi Boulogne kontu Eustache ile katılmış, en küçük topraksız oğul olmasından dolayı Avrupa'ya dönmeyi düşünmüyordu.³⁰⁷ Bir şekilde doğuda toprak edinmek için gelmişti. Bir süredir Bizans İmparatorluğu'nda Ermeni sorunu baş göstermişti ve Baudouin bu meseleyle oldukça alakadar biri olarak İznik'te bir Ermeni ile dostluk kurdu.³⁰⁸ Tancred ile Tarsus meselesinden dolayı arası açılan Baudouin, 1097 kışı başlangıcında Fırat'a kadar bütün bölgenin işgalini tamamlayınca sıra Urfa'ya gelmişti.³⁰⁹ Urfa halkı mevcut validen pek haz etmiyordu, bu yüzden Baudouin Urfa'ya geldiğinde vali Thoros oğul edindikten sonra suikaste kurban gitmiş, böylece şehir Baudouin'in eline geçmişti.³¹⁰ Baudouin Urfa Kontluğu'nu kurduğunda diğer Haçlı birlikleri de Antakya'daydı.

Antakya (Antiochia)³¹¹ soylu bir şehir ve Roma'dan sonra ikinci veya üçüncü derece rütbeye sahip bütün doğu eyaletlerinin prensesi ve gözdesiydi.³¹² Aynı zamanda Bizans'ın kaybettiği ve geri almayı en çok istediği topraklar arasındaydı. Ancak Haçlılar'ın Antakya'ya gitmelerinin asıl nedeni Kudüs'e doğru yürümeleri askerî açıdan sakıncalı olduğu gibi piskoposluğun merkezi olması açısından da önemliydi.³¹³ Antakya valisi Yağısıyan da, haçlıların Anadolu'da olduğunu öğrendiği an, Antakya'yı kuşatacaklarını tahmin ettiğinden endişeye düşmüştü.³¹⁴ Hemen etrafındaki müttefikleri arayıp yardım çağrısında bulunmuş, Bağdad ve İran sultanları desteklemeyi vaat etmişlerdi.³¹⁵ Bu sırada Yağısıyan Hristiyanların ihanetinden endişe ettiği için birçok Hristiyanı şehirden çıkarıp, Antakya'nın Ortodoks halkın reisi olan patrik hapse atıldı.³¹⁶ Uzun süreli kuşatmaya karşı yiyecek depoladı, halkı savaş makineleri getirmeye teşvik etti.³¹⁷ Şehrin etrafına hendekler kazdırdı.³¹⁸ Haçlılar, 21 Ekim 1097'de öğlende Antakya'yı üç taraftan kuşattılar.³¹⁹ Haçlılar ne kadar kalabalık olursa olsun, şehri tam ablukaya alamıyordu ve şehre doğu surlarından ve hisardan giriş çıkış yapmak hala mümkündü.³²⁰ Ya-

³⁰⁶ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 16.

³⁰⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 9.

³⁰⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 151.

³⁰⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 38.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 156.

³¹⁰ İbn'ü- Esîr, X, s. 228.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 158.

³¹¹ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 163.

³¹² Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 163.

³¹³ Öngül, s. 30.

³¹⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 39.

³¹⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 165.

³¹⁶ Öngül, s. 30.

³¹⁷ Tyrensin, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 170.

³¹⁸ İbnü'l- Esîr, X, s. 229.

³¹⁹ Tudebodus, s. 92.

³²⁰ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 54.

ğısıyan'ın şehre şiddetli taarruz yapacaklarını düşünmesine rağmen haçlı liderlerinden sadece Raymond taarruzdan yanaydı.³²¹ Ancak iki tarafta dikkatliydi. Kuşatma on ay sürdü.³²² Yağısıyan Büyük Selçuklu sultanı Berkıaruk (1092-1104)'un Musul valisi Kürboğa (Kerboğa) ve yardıma çağırıldığı diğer beylerin yardıma gelmesini beklerken³²³, Haçlı ordusu da aralarının gittikçe kötüye giden³²⁴ Bizans imparatoru Aleksios'un yardıma gelmesini bekliyordu.³²⁵ Özellikle Bohemond'un istemediği Bizans birliklerinin komutanı Tatikios, durumun belirsizliğinden dolayı birliğiyle önce Samandağ'a çekildi, sonrada imparatora katılmak üzere deniz yoluyla Akşehir'e gitti.³²⁶

Yağısıyan kuşatmaya iyi hazırlanmıştı. Uzun süre direnecek kadar yiyecek stokları vardı. Ayrıca Artuk'un oğlu emir Sukman ile Dımaşk senyörü Musul'dan ve Babil memleketinden 30.000 kadar Türk askeri toplamışlardı.³²⁷ Özellikle Bohemond, bir an önce Antakya'yı ele geçirmek istiyordu. Bizans İmparatoru geldiğinde şehri ona teslim etmeleri gerekiyordu ki bu Bohemond'un işine gelmiyordu. Üstelik Haçlı ordusunda yiyecek yokluğundan dolayı hastalık ve ölümler artmaya başladı.³²⁸ Antakya bir an önce alınmalıydı. Bohemond, şehrin ihanet yoluyla ele geçirileceğini bildiğinden Antakya'da subay olan Ermeni dönmesi Firuz adında birisiyle anlaştı.³²⁹ Bu ihanet sonucunda Antakya 3 Haziran' da ele geçirildi.³³⁰ Haçlılar, Anadolu'ya gelene kadar pek çok yağma, talan ve katliam yapmışlardı ancak hiç biri Antakya'daki kadar vahşi olmadı. Birlikler şehre girip akşam olduğunda şehirde Müslüman halk kalmamıştı.³³¹ Hatta bu katliamda şehirde kalmış olan Hristiyan halk da nasibini aldı.³³²

Türklerin Antakya'yı kaybetmesinin bir nedeni ihanet iken, diğer nedeni de Kürboğa'nın yanlış hesap yapmasıydı. Kürboğa, Antakya'nın düşmesinden çok önce Anadolu topraklarına girmişti. Sağ kanadı tehdit edecek durumda bırakmak istemeyen Kürboğa, Baudouin tehlikesini ortadan kaldırmak için mayısın son üç haftası boyunca saldırdı.³³³ Antakya'nın düştüğünü öğrenince, rotasını o yöne çeviren Kürboğa, hemen şehri kuşat-

³²¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 167.

³²² *Urfalı Mateos*, s. 191.

³²³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 41.

³²⁴ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 54.

³²⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.41.

³²⁶ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 54.

³²⁷ *Urfalı Mateos*, s. 192.

³²⁸ *Urfalı Mateos*, s. 193.

³²⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 177.; Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 56.

³³⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.41.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 180.; Öngül, s. 32.

³³¹ *Urfalı Mateos*, s. 198.; İbnü'l- Esîr, X, s. 231.

³³² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 41.

³³³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 177.

tı. Kuşattıktan sonra taarruza geçmek yerine haçlıların açlıktan ve hastalıktan zayıf düşmelerini bekledikten sonra taarruza geçince kaybın az olacağı kararına vardı.³³⁴ Kürboğa, düşündüğünde haklı çıkmıştı, haçlı birlikleri açlıktan dolayı teslim olup ülkelerine dönmeyi konuşurlarken³³⁵ Müslüman orduları geri çekilme kararı aldı. İbnü'l-Esîr, Müslümanlar'ın bu geri çekilmesini Kürboğa'nın, beylere üstünlük taslaması ve onlara karşı kötü davranmasına bağlar.³³⁶ Müslümanlardan oluşan ordunun çekilmesiyle Antakya haçlıların elinde kaldı. Bohemond'un istediği olmuştu. Daha Antakya ele geçirilmeden önce Bohemond, bir toplantıda Antakya'ya önce kim girerse şehrin ona kalması konusunda diğer liderleri ikna etmişti.³³⁷ Ayrıca Aleksios'un İznik'teki tutumu ve Tatikios'un imparatorun yanına gitmesinden dolayı liderleri, Tatikios'un kaçtığına ikna ederek³³⁸ Antakya Haçlı Prinkepsliği'ni kurmuş oldu.

Halkın katliama uğramasına ve Yağısıyan'ın vahşice öldürülmesiyle³³⁹ sonuçlanan Antakya kuşatması sadece Bizans için hezeyan olmamıştı. Anadolu topraklarındaki ve Müslümanlar arasındaki rekabet, Haçlılar'ın gelişine önem vermemelerinin cezasını halk çekti. Haçlılar geçtiği tüm yerleri yakıp yıkıyordu. Anadolu topraklarına girer girmez, toprak elde etme derdine düşmeleri, sefere katılma nedenlerinin sadece hac olmadığını ortaya koydu.³⁴⁰ Daha fazla vakit kaybetmek istemeyen haçlılar, Kudüs'e doğru yola çıktılar.³⁴¹ Birliklerin çoğu kendi prensliklerini kuran liderlerinin yanında kalmayı tercih etmiş³⁴², yolda dönenler hariç bir kısmı yollarda hastalanıp hayatlarını kaybetmişti.³⁴³ Kont Raymond da ağır bir hastalık geçirdiği için Konstantinopolis'e dönmüş ve iyileştikten sonra imparatorun verdiği gemiyle direk Kudüs'e gitti.³⁴⁴ İmparator Aleksios, vasallık yemini esnasında, işlerini hallettikten sonra hac yolculuğuna komuta edeceğine dair haçlılara söz verdiğinden, haziran sonuna kadar bekleyecek olurlarsa Aziz Ioannes Günü'nde yanlarında olabileceğini söylemişti.³⁴⁵ Haçlılar bu karmaşa içinde hareket ediyorlardı.

³³⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 181.

³³⁵ *Urfalı Mateos*, s. 197.

³³⁶ İbnü'l-Esîr, *X*, s. 230.

³³⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 47.

³³⁸ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, s. 67.

³³⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 180.

³⁴⁰ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 15-16.

³⁴¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 49.

³⁴² Vasiliev, s. 466.

³⁴³ Carnotensis, s. 66.

³⁴⁴ *Urfalı Mateos*, s. 192.

³⁴⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 209.

Haçlı birlikleri 7 Haziran 1099 tarihinde Kudüs'ü kuşattılar.³⁴⁶ (Görsel: 1.2.) Kudüs'e vardıkları ilk yere Sevinç Tepesi (Mont Joice) adını verdiler.³⁴⁷ Kudüs'ü ele geçirmenin ne kadar zor olduğunu gören Haçlı liderleri, tahtadan merdiven yapılmasını emrettiler.³⁴⁸ Haçlıların Kudüs'e doğru ilerlediklerini haber alınca önce imparator Aleksios'a elçiler yollayıp birlikte hareket edip etmediklerini sorduran Mısır Fatımî veziri el-Efdal, imparatorun kendileri üzerinde bir etkisi olmadığına dair cevap almıştı.³⁴⁹ İmparatorun bir şey yapmayacağını anlayan Fatımîler, haçlılar üzerine sefere çıkmak için ordu hazırlamaya başladılar. ³⁵⁰ Fatımî ordusu temmuz başında Kudüs'ü muhasaradan kurtarmak için yola çıktı.³⁵¹

Haçlı birlikleri, Kudüs'e vardıklarından kısa süre sonra aralarında anlaşmazlıklar ortaya çıkmaya başladı ve birlikler ikiye bölündü.³⁵² Sefere katılanların sayısı kırk bin civarındaydı ancak bunların sadece yirmi binine yakını yayalar, onbeş bin kadarı da atlılardan oluşuyordu.³⁵³ Sayı yetersizliğinden dolayı şehrin ancak yarısı kuşatılabildi.³⁵⁴ Sayı azlığı ve anlaşmazlıklardan dolayı kuşatma kırk günden fazla sürdü.³⁵⁵ Kudüs'ün alınmasında en önemli pay gemilerindi. Haziran ortasında altı gemiden oluşan Ceneviz donanmasında deneyimli zanaatkarlar, ip, çekiç, çivi gibi kuşatma için gerekli olan malzemeleri getirmişti.³⁵⁶ Kuşatma aletlerinin yapımı tamamlanınca saldırı hazırlıkları yeniden başladı.³⁵⁷ Şehir halkı da onları geri püskürtmek için hamleler yapıyordu.³⁵⁸ Halk temmuzun ortasına kadar direnebildi. Kudüs'e saldırı 14 Temmuz 1099 tarihinde şafakla birlikte Güneybatıda Toulouse'lu Raymond Zion Dağı'nda, Dük Godofroi, Tancred ve diğerleri kentin kuzeyindeki platodan taarruza geçtiler.³⁵⁹ 15 Temmuz Cuma günü kuşluk vaktinde şehre kuzey tarafından girdiler.³⁶⁰ (Görsel: 1.3.) Ertesi gün

³⁴⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 216.; Öngül, s. 34.

³⁴⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 49.

³⁴⁸ Carnotensis, s. 102.

³⁴⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 210.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 49.

³⁵⁰ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 82.

³⁵¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 218.

³⁵² Asbridge, s. 112.

³⁵³ Tyrensin, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 333.

³⁵⁴ Tudebodus, s. 172.

³⁵⁵ Gregory Abû'l- Farac, *Abu'l- Farac Tarihi C. II*, çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK Ankara, 1950, s. 340.; İbnü'l-Esîr, s. 235.

³⁵⁶ Asbridge, s. 114.

³⁵⁷ Carnotensis, s. 103.

³⁵⁸ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 341.

³⁵⁹ Asbridge, s. 115.

³⁶⁰ İbnü'l-Esîr, X, s. 236.; H. A. Nomiku, s. 33.

başlayan katliam bir hafta boyunca devam etti.³⁶¹ Sefere katılıp anılarını yazanlar yapılan katliamı tüm detaylarıyla anlatırlar.³⁶² Katliama uğrayanların sayısı Müslüman, Yahudi, Ortodoks Hristiyanlar dâhil altmış bine yakındı.³⁶³ En feci katliamlardan biri Harem-i şerif (Tapınak Tepesi) de bulunan Mescid-i Aksa çevresinde gerçekleşti.³⁶⁴ Süleyman Tapınağı'na sığınanlara bile acımamış sırf bu tapınakta yaklaşık on bin Müslüman'ın boynu vurulmuştu.³⁶⁵ Kudüs'ten canlı çıkan tek grup İftiharüddeve'nin emrindeki garnizondur.³⁶⁶ İmparator Aleksios, imparatorluk sınırına gelen Longobard ve Almanlardan oluşan yeni haçlı birlikleriyle meşgul olduğundan saldırıya yetişemediği için³⁶⁷ Raymond dışında kimse şehri imparatorluğa teslim etmek istemediği için aralarında anlaşp Godefroi de Bouillon kral ilan edildi.³⁶⁸ Godefroi de Bouillon kendisini kral ünvanını kullanmayı reddetmiş, onun yerine Advocatus Sancti Sepulchri (Kutsal Mezar'ın savunucusu) ünvanını kullanmayı istedi.³⁶⁹ Seferi başlatan Papa II. Urbanus, Kudüs'ün zaptının haberi Roma'ya ulaşmadan birkaç gün önce vefat etti.³⁷⁰

El-Efdal bir yandan ordusuyla Askalan üzerine yürürken, diğer yandan haçlılara elçi gönderip yaptıkları işleri yadırgadığını bildirdi.³⁷¹ Haçlılar hemen saldırıya geçmişti ve Fatimî ordusu da yenilgiye uğradı.³⁷² Haçlılara bu başarıyı sağlayan sayısal üstünlük ve bağlılıktı.³⁷³

Fatimî sorununu da atlatan Haçlılar arasında bu sefer sayı sıkıntısı çıkmaya başladı. Sefere katılanların birçoğu, görevin tamamlanmasından sonra yurtlarına geri döndü.³⁷⁴ Raymond gibi güçlü bir liderde ordusuyla birlikte geri dönme isteğindeydi.³⁷⁵ Bütün bu gelişmeler, bölgede tutunmak ve hâkimiyet sahalarını genişletmek için sivil ve askerî nüfusa ihtiyaç duyulmasına neden oldu.³⁷⁶ Nüfus ihtiyacının yanında Godefroi iktidara

³⁶¹ İbnü'l- Esîr, X, s. 236.

³⁶² Carnotensis, s. 104.

³⁶³ Nomiku, s. 34.

³⁶⁴ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 80.

³⁶⁵ Carnotensis, s. 104.

³⁶⁶ Öngül, s. 34.

³⁶⁷ Baştav, s. 63.

³⁶⁸ Nomiku, s. 35.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 225.; Kaleli, s. 177.

³⁶⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 226.

³⁷⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 56.

³⁷¹ İbnü'l- Esîr, X, s. 237.

³⁷² İbnü'l- Esîr, X, s. 237.; Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 88.

³⁷³ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 88.

³⁷⁴ Usta, "Haçlılar ve Doğu Hristiyanları Arasındaki İlişkiler", s. 380.

³⁷⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 225.

³⁷⁶ Usta, "Haçlılar ve Doğu Hristiyanları Arasındaki İlişkiler", s. 380.

geldikten kısa süre sonra haçlı liderleriyle arası açılmaya başladı.³⁷⁷ Bölgede tutunabilmek için Suriye'yi kontrol altında tutmaları gerekiyordu.³⁷⁸ Sefer sonucunda kurulan kuzeyde Urfa Kontluğu ve Antakya Prinkepsliği, güneyde Trablusşam Kontluğu ve Kudüs Krallığı³⁷⁹ yeri geldiğinde düşman olarak gördükleriyle birlikte hareket ediyorlardı. Bu kurulan haçlı krallığı ve kontlukları, özellikle Bohemond'un kurduğu Antakya Prinkepsliği meselesi Bizans ile haçlılar arasında oluşan sorunların temelini oluşturdu.³⁸⁰ Bu sorunlar bütün haçlı seferlerinde artarak devam etti.

Birinci Haçlı Seferi'nin başarıya ulaşmasının nedeni sadece sayısal üstünlük değildir. Bütün kaynaklara baktığımızda sefere katılan sayıların değişkenlik gösterse de, oldukça kalabalık oldukları açıktır. Fulcherius Carnotensis sefere katılanların toplam sayısını altı milyon civarı olarak verir.³⁸¹ H. A. Nomiku ise 1 300 000'i aştığını yazar.³⁸² Anna Komnenos eserinde Keşiş Pierre'in 80 000 adam ve 100 000 atlı, Godefroi'nin ordusunun 10 000 atlı ve 70 000 piyade olduğundan bahseder.³⁸³ Günümüz araştırmacıların verdikleri sayılarda buna yakındır. Genel yazılış, Pierre'in kuvvetleriyle, diğer Haçlı kuvvetlerinin sayısının ayrı olarak verilmesidir. Ali Öngül Pierre'in ordusunun 20 000, Haçlı ordusunun ise 100 000 ile 600 000 arasında³⁸⁴, Malcolm Barber³⁸⁵ ve David Nicolle³⁸⁶ de benzer rakamları verir. Ancak daha öncede belirtildiği gibi, imparatorluğa ulaşanların sayısı bu kadar değildi. Yine de Müslümanların, sayıca üstün Haçlılar karşısındaki hezimetin en büyük nedeni liderlerin, saldırılara bölünmüş ve koordinasyondan yoksun verilen karşılıklardır.³⁸⁷ Örneğin, Büyük Selçuklu Devleti'nin, İznik kuşatmasıyla ilgilenmemesi, Kılıçarslan'ın İznik'i kaybetmesinden sonra Antakya ve Edessa kuşatmalarında Büyük Selçuklu hâkimiyetindeki yerler diye yardıma gitmemesi³⁸⁸ gibi kendi bölgelerine gelene kadar Haçlılar'ı ciddiye almamaları da hezimetin nedenlerindendi. Tehlikeyi gören tek kişi Aleksios Komnenos'tu.

³⁷⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 228.

³⁷⁸ Metin, "Emir Necmeddin İlgazi Dönemi Artuklu- Haçlı Münasebetleri ve Afrin Zaferi (28 Haziran 1119)", s.818.

³⁷⁹ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 89.

³⁸⁰ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, s. 68.

³⁸¹ Carnotensis, s. 66.

³⁸² Nomiku, s. 25.

³⁸³ Anna Komnenos, *Alexiad- Malazgirt'in Sonrası*, çev. Bilge Umar, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1996, s. 306.

³⁸⁴ Öngül, s. 28.

³⁸⁵ Barber, s. 30.

³⁸⁶ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 20.

³⁸⁷ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 88.

³⁸⁸ Mecit, s. 261.

1.3. Birinci Haçlı Seferi'nin Bizans Açısından Değerlendirilmesi

1.3.1. Bizans Açısından Birinci Haçlı Seferi

Hac için yola çıkan bu kalabalık kitle Kudüs'ü ele geçirmiş, Urfa'da kontluk Antakya'da prinkepslik kurarak istediklerini elde ettiler.³⁸⁹ Anadolu için ise bir felaketle sonuçlanmış, önemli yerleri kaybetmenin yanı sıra, geçtikleri her yeri kan gölüne çevirileri için bölgede can ve mal kaybı had safhadaydı. Vahşet ve açlık öyle boyutlara ulaşmıştı ki, büyük kitleyi peşinden sürükleyen Pierre I'Hermite, birliklerden kaçmayı düşünmesine neden oldu.³⁹⁰ Kudüs'ün ele geçirilmesi sorunu çözmüyordu. Bölgede lider, insan ve yiyecek sıkıntısı hala devam ediyordu.³⁹¹ Haçlılar bu durumu hiçbir zaman gideremedi.

Haçlıların durumu bu vaziyetteyken Bizans hiç istemediği bir kitleyi imparatorluk için en doğru şekilde kullanmaya çalıştı. Seferi duyar duymaz, Haçlıların geçeceği bütün merkezlerde yiyecek maddeleri depo edilip, imparatorluk arazisine girdiklerinde refakat etmesi için muhafız kuvvetleri hazırlandı.³⁹² İmparator bu tür hazırlıklarla sınırlarını korumaya amaçlasa da, büyük bir kitleyi kontrol etmenin imkânsız olduğunu kısa zamanda anladı.

Sefere katılan haçlı liderlerinin asıl amacının ne olduğu, sadece hac için mi geldikleri hala tartışılan bir konudur. Diğer liderler bir yana Papa'nın temsilcisi görevini üstlenen Le Puy piskoposu Adhemar ve ilk başta sorun yaşasa da Toulouse kontu Raymond'un Papa'nın istediği gibi öncelikleri Kudüs olmuştur.³⁹³ İmparatorun ne düşündüğü hakkında bir fikir sahibi değiliz. Ancak Toulouse kontu Raymond ile aralarının sefer boyunca iyi olduğunu biliyoruz. Diğer liderleri de en iyi şekilde ağırlayan Aleksios, bütün birliklere cömert davranmış, Konstantinopolis'e gelene kadar yapılan yağma ve talanları tolere etti. Birlikleri güzel bir şekilde karşılamış ve erzaklarını eksik etmemiştir.³⁹⁴

Haçlılar Anadolu'da ilerlerken de yanlarına komutanlarından Tatikios'u verdi. Haçlı birlikleri Kudüs'e doğru ilerlerken, imparator da Batı Anadolu'yu yeniden fethetme ve kıyılardaki konumunu sağlama alma imkânını elde etti.³⁹⁵ İmparator bu iş için Ioannes

³⁸⁹ Demirkent, "Bizans", s. 237.

³⁹⁰ Nomiku, s.30.

³⁹¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 225.

³⁹² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 92.; Duncalf, s. 257.

³⁹³ Cahen, s. 75.

³⁹⁴ Baştav, s. 61.

³⁹⁵ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 122.

Dukas'ı görevlendirmiş, Dukas da önce İzmir beyliği, ardından Efes, Kaspaks kıyıları ve adaları, Lydia şehirleri olan Sardes, Philadelphia ve Laodikaia'yı tekrar Bizans toprağı yaptı.³⁹⁶

İmparator Haçlıları bu şekilde kullanmasına rağmen, onları ciddi bir tehlike olarak görüyordu.³⁹⁷ Bundan dolayı da, bazı zamanlar Türklerle ittifak kurmuşlardır.³⁹⁸ İznik kuşatmasında da görüldüğü gibi, Haçlılara güvenmeyen ve geçtikleri her yeri harap etmelerinden çekindiği için, onların şehri almalarını beklemeden gizliden görüşmeler başlatmıştı. İznik olayından sonra, bir yandan kaybettiği toprakları geri almak için hareket ederken diğer yandan Kılıçarslan arasında bir haberleşme hattı oluşturdu.³⁹⁹ Bizans İmparatorluğu Anadolu topraklarının güvenliği ve komşularıyla yaptığı savaşlarda Türklerle beraber hareket ettiği oluyordu. Aynı şey Haçlılar içinde geçerliydi. Bizans'ın Anadolu'da güç kazanmasını istemediği için Türklerle ittifak kuruyordu.⁴⁰⁰

1101 yılı Haçlı Seferi, doğuda kalan liderlerin asker ve insan ihtiyacını giderme amacı taşısa da, kısmen Bizans İmparatorluğu'na yönelik bir sefer olmuştur. Ve sefer sonucunda Bizans kârlı çıkan taraf olsa da, uzun vadeli düşmanlığın ilk somut belirtisidir.

1101 yılı hezimetinin öncesinde Bohemond ile Aleksios arasında Antakya'nın dinî lider meselesi yüzünden sorun çıkmıştı. Şehirdeki Bizanslı patrik VII. Ioannes'i istifaya zorlayarak şehirden uzaklaştırmış, yerine Latin papaz Bernhard de Valence'yi ataması aralarını iyice açmıştı.⁴⁰¹ Üstüne Bohemond'un esareti ve 1101 yılı olayları yüzünden batı Bizans'ı sorumlu tutuyor, onları yanlış yollara sevk ederek imha edilmelerini sağladığını iddia ediyorlardı.⁴⁰²

Doğu'da kalmayı tercih edip, kontluklar kuran Haçlı liderleri, batıdan yeni insanların gelmesini bekliyorlardı.⁴⁰³ Avrupa'dan insanlar doğuya gelmeye hazırlanırken, doğuda büyük bir olay vuku buldu. Bohemond topraklarını genişletmek isterken Gümüştekin b. Danişmend Tayla ile Malatya yakınlarında karşılaşma sonucunda Bohemond mağlup

³⁹⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*, s. 149.

³⁹⁷ Mecit, s. 260.

³⁹⁸ Vasiliev, s. 466.

³⁹⁹ Songül Mecit, s. 261.

⁴⁰⁰ Vasiliev, s. 466.

⁴⁰¹ Kaleli, s. 195.

⁴⁰² Nicol, s. 67.; Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, s. 136.

⁴⁰³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 61.

olup esir düştü.⁴⁰⁴ Gelecek olan birliklerin amacı sadece Kudüs'e gitmek değil, esir düşen Bohemond'u da kurtarmak istiyorlardı. Böylece üç haçlı birliği oluştu. İlk birlik, Milano başpiskoposu, kont Etienne de Bois ve Mareşal Konrad; ikinci birlik Nevers kontu II. Guillaume; üçüncüsü Aquitania dükü IX. Guillaume ve Bavyera dükü IV. Welf 'in askerlerinden oluşuyordu.⁴⁰⁵

1101 Haçlı Seferi, Batı ile Bizans arasındaki düşmanlık ve güvensizliği daha da arttırdı.⁴⁰⁶ Haçlıların geleceğini öğrenen Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve beylikler daha önce yaşadıklarını yaşamamak için birlikte hareket etmeye karar verip, çok sayıda asker topladılar.⁴⁰⁷ Müslümanlar savaşa hazırlanırken haçlılar nisan ayında Konstantinopolis'e varmış, başpiskoposun birliğinde olan Lombardlar dışında bir sorun yaşamadılar. Lombardlar, surlara ve Blakhernae sarayına saldırmışlar, şans eseri sarayda bulunan Toulouse kontu Raymond'un arabulucuğu sayesinde karşı kıyıya geçtiler.⁴⁰⁸ Müslümanlar ne kadar asker toplarsa toplansın haçlı ordusunun sayısına yaklaşmaları imkânsızdı. Bu yüzden haçlıların geçeceği yerlerde yiyecek ve su bırakmayıp, onları perişan edip kendi bölgelerine çektikten sonra savaşa zorlamaya karar verdiler.⁴⁰⁹ Üç büyük ordu, Kılıçarslan ve Danişmendli Gümüştekin'in birlikleriyle karşılaştı.⁴¹⁰ Daha önce, birlikte hareket etmemenin neticesini gören Haleb meliki Rıdvan, Harran emiri Karaca ve Artuklu beyi Belek'in de yardımıyla⁴¹¹ üç yüz bin kişilik haçlı ordusundan liderlerinin ve şövalyelerinin kaçmasıyla kurtulanlar üç bin civarıydı.⁴¹²

Bohemond, Aleksios'a iyice diş bilemişti. Anadolu'da güçsüz olduğunun da farkına varmış, Bizans'a karşı hamle yapabilmek için Chartres'daki düğünü fırsat bilerek⁴¹³ Antakya'yı Tancred'e emanet ederek deniz yoluyla Avrupa'ya gitti.⁴¹⁴ Orada bir kahraman olarak görölüyordu⁴¹⁵ ve bu durumdan sonuna kadar yararlanmaya kararlıydı. Bunun içinde Papa II. Paschalis ile yaptığı görüşmeler yaptı ve bu görüşmelerde asıl tehlikenin Bizans olduğuna, Aleksios'un Haçlılar'a karşı tutumundan bahsedip Papa'yı Haçlı

⁴⁰⁴ İbnü'l- Esîr, X, s. 247.

⁴⁰⁵ Barber, s. 136.; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 62.

⁴⁰⁶ Kaleli, s. 138.

⁴⁰⁷ İbnü'l- Esîr, X, s. 248.; 65.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 65.

⁴⁰⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 63.

⁴⁰⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 66.

⁴¹⁰ İbnü'l- Esîr, X, s. 248.; Kaleli, s. 136.

⁴¹¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 65.

⁴¹² İbnü'l- Esîr, X, s. 248.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 67.

⁴¹³ Asbridge, s. 160.

⁴¹⁴ Kaleli, s. 198.

⁴¹⁵ Barber, s. 133.

Seferi düzenlenmesi için izin vermeye ikna etti.⁴¹⁶ İmparator Aleksios'a da bir mektup yazan Bohemond niyetini açık açık ifade etmişti.⁴¹⁷

1106 yılının sonlarına doğru binlerce kişiyi silâh altına alıp Güney İtalya'ya gidip yola çıkmak için gemileri denetledi.⁴¹⁸ 1107 Ekim'inde Adriyatik'i geçip, Durazzo (Arnavutluk) kentini kuşatsalar da⁴¹⁹, Aleksios, Haçlılar'ın ikmal hatlarını keserek zayıf düşmelerini sağladı.⁴²⁰ Deniz ve kara yolu olmak üzere iki koldan savaş devam ediyordu. Karadaki savaşı Bizans'ın ünlü komutanı Kantakouzenos yürütüyordu.⁴²¹ Bohemond ilk savaşı kaybetse de durmadı. Bizans Bohemond'un, üzerine doğru yürümekte kararlı olduğunu görünce Kılıçarslan'dan yardım istedi.⁴²² Bohemond ilk saldırıda almak için, Epidamnos (Draç) üzerine yürümüş, bu olmazsa kuşatmada sur yıkma araçları ve mancınıklar kullanarak teslim olmaya zorlamayı düşündü.⁴²³ Bohemond'un bu hamlesi başarısız olmuş sonunda yenilgiye uğramış ve barış imzalamak zorunda kalmıştı.⁴²⁴ Bu arada Aleksios'a suikaste düzenlemişlerdi.⁴²⁵ 1108 yılında Devol Anlaşmasıyla Aleksios Kilikya'daki toprakları geri almış, Antakya vasal hale gelmişti.⁴²⁶ Bohemond ve Papa istediğini alamasa da Batı Konstantinopolis bu sefer sonucunda tamamen düşman oldu. Türkler ile Bizanslılar arasındaki ilişki Haçlı Seferi'nden sonra dostane bir şekilde devam etmiştir.⁴²⁷ Bu dostane ilişkiyi, diğer Haçlı Seferleri'nde de görüyoruz.

1.3.2. Anna Komnena'un Kroniği'ne Göre Haçlı Seferi

Birinci Haçlı Seferi'yle ilgili dönem kronikleri günümüze kadar ulaşmıştır. Bu kroniği yazanların bazıları sefere bizzat iştirak etmiş kişilerdi. Seferden önce Bizans ile Batı'nın ilişkileri kötüydü. Sefere katılanlarda Bizans'ı çok az tanıyordu ve sefer başarı- lı olsa da, katılanlar büyük sıkıntılar çekmiş ve bu sıkıntıların nedenini de Bizans olarak gördüler.⁴²⁸ Bu durum anlatılarına da etki etmiştir. Kronikçilerin tarihçi olmadıklarını ve kişisel bakış açılarını aktardıklarını unutmamak gerekir. Seferde neler olduğunu,

⁴¹⁶ Vasiliev, s. 468.; Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, s. 138.

⁴¹⁷ Komnena, s. 359.

⁴¹⁸ Asbridge, s. 160.

⁴¹⁹ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, s. 139.

⁴²⁰ Asbridge, s. 161.

⁴²¹ Komnena, s. 409.

⁴²² İbnü'l-Esîr, X, s. 342.

⁴²³ Komnena, s. 394.

⁴²⁴ Vasiliev, s. 468.

⁴²⁵ Komnena, s. 391.

⁴²⁶ Asbridge, s. 161.; Barber, s. 133.

⁴²⁷ Mecit, s. 262.

⁴²⁸ Kaleli, s. 168.

zorluklarını, başarılarını, başarısızlıklarını birinci ağızdan öğrenmek oldukça önemli. Birinci Haçlı Seferi'yle ilgili kaynak sıkıntımız olmadığı için Latinlerin gözünden seferi biliyoruz. Bizans İmparatorluğu'nun bakış açısını da, İmparator Aleksios Komnenos'un kızı Anna Komnena'nın yazdığı eser sayesinde öğreniyoruz.⁴²⁹

Aleksios Komnenos'un ne düşündüğünü, neyi neden yaptığını anlamamızı sağlayan en iyi eser Anna Komnena'nın bu eseri idi. Ancak bu eser sadece Aleksios Komnenos'u ya da Haçlı Seferi'ni anlamamız açısından değil dönemin Anadolu ve Balkanlar bölgesindeki siyasi durumunu anlatması açısından da önemlidir.⁴³⁰

Anna Komnena'nın eserinde de dikkat edilmesi gereken husus, babası için kaleme aldığı eserinde, objektiflik meselesidir. Babasını övmesi, hatalarını yazmaması normaldir. Anna da eserinde birçok defa babasına olan sevgisinden, bu kitabı onun başarılarını anlatmak için yazdığından bahsederek⁴³¹ bir anlamda fazla objektif olmadığını belirtir.

1083 doğumlu olan Anna Komnena⁴³² Haçlı Seferi başladığında on üç yaşındaydı. Aleksios Komnenos'un ilk çocuğu olmasından dolayı Anna oldukça iyi eğitim görmüş, babasını, annesini ve eşini kaybedince kendi içine kapanıp yazmaya başlamıştır.⁴³³ Seferin yapılış tarihi ile eserin yazılış tarihi arasında seneler olsa da (yaklaşık kırk ile altmış yıllık dönem)⁴³⁴, çok kıymetli bir eserdir. Öncelikle liderlerin hepsini ve kalabalık kitleyi görmüştü. Sadece Bohemond'dan değil, diğer liderlerden de, dış görünüşlerinden, imparator ile diyaloglarından bahsetmesi açısından kıymetlidir.

Anna Komnena'nın eserinde de görülen o ki, Bizans için Haçlılar ne kadar tehlikeli olurlarsa olsunlar asıl tehlike Bohemond'du. Haçlı Seferleri'nden kısa süre önce Bohemond ve babası Robert Guiscard ile savaştan çıkmışlardı. Robert Guiscard, vebaya yakalanıp ölmeseydi⁴³⁵ savaşın tekrar başlaması muhtemeldi. Anna eserinde Robert Guiscard ile savaşlarını oldukça detaylı anlatır. Robert Guiscard'ın Haçlı Seferi için önemi sadece Bohemond meselesi yüzünden değildi. Daha önce bahsedilen yardım için yazılan mektup olayıydı. Araştırmacıların yardım istemeden bahsederken gösterdiği kaynaklardan biri Anna Komnena'nın eseri idi. Mektup meselesine değinmeden önce, Robert

⁴²⁹ Komnena, Babası İmparator I. Aleksios Komnenos'un dönemini kaleme almıştır.

⁴³⁰ Tudebodus, s. 43.

⁴³¹ Komnena, s. 148.

⁴³² Tudebodus, s. 43.

⁴³³ Komnena, s. 5.

⁴³⁴ Carolyn L. Connor, *Bizans'ın Kadınları*, çev. Barış Cezar, 1. Baskı, YKY, İstanbul, 2011, s. 329.

⁴³⁵ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, s. 33.

Guiscard ile olan husumetlerinden bahsetmek mektubun nedenini daha iyi anlayabilmek açısından önemlidir.

Anna, liderlere kuşkuyla yaklaşırsa da, imparatorluk için asıl tehlikenin Bohemond olduğunu sürekli hatırlatır. Bohemond'un sefere katılma niyetiyle alakalı da; "...*niyeti kötüydü; hiçbir dirliği olmadığından, ülkesini, sözde Kutsal Mezarda (orayı Türklerden kurtararak) saygı duası etmek için bırakmıştı ama gerçekte niyeti kendine bir Prenslik ülkesi edinmek, ya da daha iyisi, olabilirse, babasının öğütlerini izleyerek, Rum devletinin kendisini ele geçirmek.*" Demiştir.⁴³⁶ İmparatorun da bu endişeleri taşıdığı muhakkaktır. Çünkü Anna Komnena'nın eserinde bu sözler defalarca vurgulanmıştır.⁴³⁷ Ve seferin sonuçlarına bakacak olursak haklı çıkmışlardır.

Herşeyden önce Anna, Robert Guiscard ile savaşlarının sorumlusu olarak Bizans'ın evlilik politikasını görüyordu.⁴³⁸ Guiscard'ın fiziksel özelliğine ve kişiliğine detaylı bir şekilde değinir.⁴³⁹ Kişiliği hakkında pek de iyi şeyler yazmamıştır. Guiscard ile ilgili asıl önemli olan, tahta nasıl çıktığını, Bizanslı gözüyle bize aktarmasıdır.⁴⁴⁰ Eseri sadece Bizans'ın, Aleksios Komnenos'un tarihi olarak görmememiz gerekiyor. Anna'nın eserinde Robert Guiscard ile ilgili bahsettiği bu durum, Normanların her zaman istedikleri bir şey olduğunu sonraki seferlerde çok net görürüz. Friedrich Barbarossa'nın mektubu, bunun açık bir göstergesidir.

Robert Guiscard'ın tahtı ele geçirmek için Bizanslı birini öne sürerken diğer yandan Türklerin saldırısıyla uğraşmak zorunda olduğunu belirtir. Anna'nın eserine göre Robert Guiscard tahta geçtikten sonra devleti büyütmüştü ve amacının sadece kendi devleti olmadığını, Rumların da imparatoru olmak istediğini yazar.⁴⁴¹ O yüzden Bizans ile ilgili mücadelesini sadece iki devletin toprak savaşı olarak görmemek lazım. Anna'nın yazdığını imparatorun düşüncesi olmalıdır. Robert Guiscard meselesine daha fazla ilgilenmesi normal bir durumdur. Bunun içinde eski düşmanlarıyla müttefiklik bile yapmıştır. Çünkü imparatorluğun hazinesinde mücadele etmek için ücretli asker alacak para olmadığını, asker sayısını da 300 gibi çok az bir rakamdan söz edip çare olarak Anadolu'daki bölge komutanlarına mektup yolladığını yazar.⁴⁴² Seferin başlamasına neden

⁴³⁶ Komnena, s. 323.

⁴³⁷ Komnena, s. 314.

⁴³⁸ Komnena, s. 41.

⁴³⁹ Komnena, s. 42.

⁴⁴⁰ Komnena, s. 43.

⁴⁴¹ Komnena, s. 45.

⁴⁴² Komnena, s. 119.

olarak gösterilen ve içeriği hakkında tartışmaların devam ettiği mektup, Anna Komnena'nın eserinde daha farklı şekilde geçer.

Anna Komnena eserinde mektuptan, asker isteme olarak bahseder.⁴⁴³ Herkese Robert Guiscard ile ilgili uyarı mektubu yollarken, Aleksios'un yazdıklarını bize aktarır.⁴⁴⁴ Bundan sonra yönünü doğuya, Türklere çevirse de Robert Guiscard'ın saldırıya geçeceğini öğrenince Süleyman Şah ile anlaştıklarından bahseder.⁴⁴⁵ Ancak Papa'nın üzerinde durduğu gibi bir durum yoktur. İlk isteğinin Robert Guiscard ile olan savaşlarından dolayıydı.⁴⁴⁶ Bunun en net kanıtı, Guiscard Draç'ı kuşattığında Süleymanşah ve Venedik'ten yardım istemesidir.⁴⁴⁷ Ücretli asker istediğinden ve mektuplarla birlikte hediyelerde yolladığını vurgular. Aleksios Komnenos'un bundan sonraki istekleri de, aynı şekilde olmuştur.

Alexiad'da Haçlı Seferleri'nin anlatımı da farklıdır. Anna seferin başlamasını Papa II. Urbanus'un konsildeki konuşmasına değil Keşiş Pierre'in vaazlarına dayandırıyor.⁴⁴⁸ Yola çıkanlarla ilgili net bir rakam vermezken, silahlı insanların dışında sefere katılanları, kum taneleri ve yıldızlardan daha çok olduğunu aktarır.⁴⁴⁹ Sefere katılan liderlerle ilgili de bilgi verirken, sefere katılanların en yoksul kesiminin niyetinin gerçekliğinden kuşku duymadığı anlaşılıyor.⁴⁵⁰ Robert Guiscard'ın oğlunun da sefere katıldığı bilgisini verdikten sonra hakkında oldukça ağır ifadeler kullanmış ve niyetinin imparatorluğu ele geçirme fırsatını yakalamak olduğunu yazmıştır.⁴⁵¹ Bu iki olgu, Bizans'ın bütün Haçlılar için kötü düşünmediğini ortaya serer.

İkinci olay, Haçlı Seferi'ne bakış açıсыydı. Anna Komnena, Haçlılar'ı; *“Pierre'in vaazlarında buldukları bahane sayesinde ele geçirmek isteyen Latinler, daha dürüst olan yığınları aldatarak bu büyük hareketi yola çıkarmışlardı ve Kutsal Mezarı kurtarmak için Türklere karşı savaşa gidiyorlarmış gibi yaparak, arazilerini satmışlardı”* cümlesiyle tarif eder.⁴⁵² Bu sözlerden, Bizans'ın haçlıları nasıl gördüğü anlaşılıyor. Seferin başlangıcında Bohe-

⁴⁴³ Kaleli, s. 48.

⁴⁴⁴ Komnena, s. 120-123.

⁴⁴⁵ Komnena, s. 126.

⁴⁴⁶ Komnena, s. 120.

⁴⁴⁷ Komnena, s. 133.

⁴⁴⁸ Komnena, s. 303.

⁴⁴⁹ Komnena, s. 304.

⁴⁵⁰ Komnena, s. 305.

⁴⁵¹ Komnena, s. 305.

⁴⁵² Komnena, s. 308.

mond, Raymond ve Godefroi gibi Haçlı liderlerinin mal varlıklarını sattıklarını ya da devrettiklerini⁴⁵³ göz önüne alırsak, yazılanların bir kısmının doğru olduğunu gösterir.

Araştırma eserlerinde bahsedilen imparatorun Keşiş Pierre'i beklemesi konusunda uyarısı, Anna'nın eserinde mevcut olmakla birlikte, eserde Pierre'in hayatını kurtaranın da imparator olduğu vurgulanır.⁴⁵⁴ Godefroi'nin imparatorluğa saldırısını ve halkın tepkisini detaylı bir şekilde anlatır.⁴⁵⁵ Bizanslıların bu olaydaki tepkisi, korkusu halkın sefere ve Haçlılara bakışını yansıtmaya için güzel bir örnektir. Godefroi ile olan husumet bir yana, burada Hugue'nun araya bulmak için sarfettiği cümleler⁴⁵⁶, araştırma eserlerinde bahsedilen Hugue'nun sefere karşı isteksiz olmasının gerçekliğini gösterir.

Eserde bir diğer dikkat çeken nokta, sefere katılan bütün birlikleri anlatırken, hepsi-nin başkente gelmediğini, isteyenin Aleksios'un gemilere bindirerek direkt Kudüs'e gönderdiğini yazmasıdır.⁴⁵⁷ Haçlıların hepsi toplandığında, onları defalarca Türkler konusunda uyardığını, Türklerin savaş taktikleri hakkında bilgi verdiğini de kaydeder.⁴⁵⁸ Anna Komnena'nın bu sözleri, Latin kaynaklarında imparatorun ihanet ettiği sözlerini bir noktaya kadar haksız çıkarır.

Anna Komnena'nın eserine baktığımızda seferin imparatorlukta tedirginlikle karşılandığını, imparatorun özellikle Bohemond'dan şüphe duyduğunu görüyoruz. Bohemond da Bizans'a karşı kuşku duyuyordu.⁴⁵⁹ Sefere katılanların hep zenginlik peşinde koştuğunu ve yapılan anlaşmaları ilk fırsatta çiğnediklerini söyler.⁴⁶⁰ Ancak hepsi için bunu düşünmediği ortadadır. Örneğin, Provence Kontu'ndan övgüyle bahseder.⁴⁶¹ İmparatorun, kontla sefer hakkında konuştuğunu ve Latinlere duyduğu kuşkuyu da dile getirdiği de eserinde mevcuttur.⁴⁶² Hatta imparatorun Kontu, Bohemond ile ilgili uyarısından sonra kontun Bohemond için “ *Bohemond'un and çiğneyeciliği ve hilebazlığı, kendisine atalarından miras olarak geçme huyudur; eğer andını çiğnemezse bu pek olağanüstü mucize olur.* ” sözlerini aktarır.⁴⁶³ İznik'in ele geçirilmesinden bahsederken değindiğimiz, sonraki yazılan Latin kaynaklar ve araştırma eserlerde Aleksios'un ihanet ettiği iddiasıdır. Bu

⁴⁵³ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 15.

⁴⁵⁴ Komnena, s. 307.

⁴⁵⁵ Komnena, s. 314-315.

⁴⁵⁶ Komnena, s. 317.

⁴⁵⁷ Komnena, s. 318.

⁴⁵⁸ Komnena, s. 323.

⁴⁵⁹ Komnena, s.321.

⁴⁶⁰ Komnena, s. 303.

⁴⁶¹ Anna Komnena, s. 323.

⁴⁶² Komnena, s. 324.

⁴⁶³ Komnena, s. 324.

iddiaların dayanaklarından biri yine Anna Komnena'nın eseridir.⁴⁶⁴ İhanet oldukça iddialı bir kelimedir. Aleksios Komnenos'un, imparatorluğun başına geçtiğinden beri yürüttüğü politika⁴⁶⁵ doğrultusunda yapılmış bir hareket olarak da algılanabilir. Aleksios Komnenos'un haçlılara yardım etmesi için bir birlik verdiği, kuşatma için gemiler yolladığı ve yiyecek tedarik ettiği ve diğer şehirlerde benzer olaylar yaşanmadığı için, bunun İznik'e özgü olduğunu düşünmek yanlış olmaz. Ancak Latinlerin İznik için yazdıklarını, Anna Komnena'da bir açıdan teyit etmişti.⁴⁶⁶ Esere baktığımızda, imparatorun İznik'i kendi topraklarına yeniden katmak için gizli görüşme yaptığını görüyoruz. Anna Komnena eserinde, daha kuşatma başlamadan haçlıların yaptıklarını şu kelimelerle izah eder: “ *herkese karşı zalimliğin son mertebesini göstererek, İznik dolaylarını talan etmeye koyuldular. Örneğin, ana kucağındaki süt bebeklerini ya sakat ettiler ya da şişlere takıp ateşte kızarttılar; yaşı ileri insanları ise her çeşit işkenceden geçirdiler.*”⁴⁶⁷ Anna Komnena'nın yazdıklarında abartı payı var mıdır bilmiyoruz. Bu kadar kalabalık kitlenin, imparatorluk topraklarına gelmelerinden rahatsızdı.

Anna Komnena'nın eserinde olduğu gibi bazı araştırma eserlerinde de Antakya Kuşatması'nda Bohemond'un Bizans komutanı Tatikios'a yalan söyleyip egale ettiğini yazmışlardır⁴⁶⁸. Ayrıca Anna Komnena imparatorun Antakya Kuşatması'na katılmak için çok çabaladığını da kaydeder.⁴⁶⁹ Bunlar Latin ve Bizans kaynakları arasındaki bilgi farkının boyutunu gözler önüne serer. Latinlerin uzun süren Antakya Kuşatması'nı da dine bağlayanlar vardı ve Pierre, galip gelememenin nedeni olarak seferdekilerin günah işlemeye devam ettiklerine bağlamıştı.⁴⁷⁰ Sonunda Kudüs'e ulaşp fethettikten sonra esir olmayla biten Müslümanlarla savaşıma devap ediyorlardı. Kontları esaretten imparatorun kurtardığını yazmıştır.⁴⁷¹ Yeni gelen her Latin birliğini de imparatorun Türklerle ilgili uyardığını ancak onu dinlemediklerini de kaydetmişti.⁴⁷²

Anna eserinde, Aleksios Komnenos ile Bohemond arasındaki çatışmayı anlatırken, birbirlerine yolladıkları mektupları da olduğu gibi aktarır.⁴⁷³ Bohemond'un imparatorluğa karşı birlik toplamak için Avrupa'ya kaçmasını da çok farklı bir şekilde bize aktarır.

⁴⁶⁴ Mecit, s. 261.

⁴⁶⁵ Kaleli, s. 111.

⁴⁶⁶ Komnena, s. 324, 329.

⁴⁶⁷ Komnena, s. 306.

⁴⁶⁸ Komnena, s. 334.

⁴⁶⁹ Komnena, s. 339-340.

⁴⁷⁰ Komnena, s. 341.

⁴⁷¹ Komnena, s. 344.

⁴⁷² Komnena, s. 347.

⁴⁷³ Komnena, s. 348-349.

Başka bir kaynakta olmadığı için araştırmacıların olayın gerçek olmadığını düşündüğü bir şekilde, ölü taklidi yaparak gemiye bindirildiğini ve ölü gibi koksun diye yanına boğazı kesilmiş horoz koyduklarını yazar.⁴⁷⁴ Bohemond Avrupa’da Bizans için ordu ararken, imparator Aleksios Komnenos’un devletlere mektup yazıp Bohemond’a karşı uyardığını yazar.⁴⁷⁵

Bohemond’un Avrupa’dan müttefik toplayıp Bizans’a karşı hareket etmesini en ince ayrıntısına kadar anlatan Anna Komnena, Bohemond ile ilgili hoş şeyler söylemez. Bohemond’u zalim bir hükümdar⁴⁷⁶ olarak tanımlarken, Aleksios Komnenos’tan hep övgüyle bahseder. Bohemond’la ilgili yazdığı tek güzel yazı, görüşünü üzerinedir.⁴⁷⁷ O yüzden Anna Komnena’nın eserine olaylar bazında bakmak daha uygun olur. Örneğin eserde, Aleksios Komnenos’un, Bohemond’a kurduğu tuzağı ayrıntılarıyla anlatır.⁴⁷⁸ Bu ayrıntıları verdikten sonra Bohemond’un barış yapma isteğine karşılık, elçilik ile Bohemond’un konuşmalarını da aktarır.⁴⁷⁹ Görüşmelerden sonra barış antlaşmalarını da maddelerini açıklayarak sıralayarak⁴⁸⁰ Bohemond ile olan savaşı noktalar. Türklerle savaşlarından bahsederek eserine devam eden Anna Komnena, Bohemond’un ölümünden sonra Tancred ile olan mücadeleye değinir.⁴⁸¹ Tancred ile olan mücadelenin önemli kısmı, Aleksios Komnenos’un Kudüs Krallığına ve kontlara elçiler yollamasıydı.⁴⁸² Ancak elçiler istediklerini elde edememişti. Anna Komnena bunun nedenini, Latinlerin para yiyici ve iş söyleneni yapmaya gelince sözünde durmamalarına bağlar.⁴⁸³

Bohemond gibi Tancred sorununu da atlatan Bizans İmparatorluğu, çok geçmeden yeni bir Latin sorunuyla karşılaşılıyordu. Esere baktığımızda tek sorunun Latinler olduğunu da görüyoruz, her zaman Türklerle de münakaşa içindelerdi. Yine de Anna Komnena’ya göre imparatorun en çok düşündüğü Haçlılar (Latinler)’di.⁴⁸⁴

Birinci Haçlı Seferi’yle ilgili kaynaklara baktığımızda, bütün kaynakların objektif bir bakış açısıyla yazılmadığını görürüz. Latinler açısından seferle ilgili bilgileri, sefere katılan din adamlarının yazdıklarından alıyoruz. Bu hem seferin söylenen amacına uyu-

⁴⁷⁴ Komnena, s. 357-358.

⁴⁷⁵ Komnena, s. 360.

⁴⁷⁶ Komnena, s. 387.

⁴⁷⁷ Komnena, s. 418-419.

⁴⁷⁸ Komnena, s. 401-402.

⁴⁷⁹ Komnena, s. 415-416.

⁴⁸⁰ Komnena, s. 420-438.

⁴⁸¹ Komnena, s. 443.

⁴⁸² Komnena, s. 445.

⁴⁸³ Komnena, s. 447.

⁴⁸⁴ Komnena, s. 454.

yordu, hem de seferde olan tüm olayları ilahî bir güce dayandırıyorlardı. Papanın vaazı ile başlayan⁴⁸⁵ ilahî güce dayandırma tüm sefer boyunca da sürdü. Antakya'nın ele geçirilme aşamasında Haçlılar zor durumdayken bir köylünün Haçlıların başkomutanı olan Adhemar'a Aziz Andreas'ı üç gün rüyasında gördüğünü ve İsa'nın böğrünü delen mızrağın yerini bildiğini söylemesi ve Keşiş Pierre'in mızrağı bulduğunu iddia etmesini örnek gösterebiliriz.⁴⁸⁶ Ya da, Haçlılar Kudüs'ün fethi için uğraşırken bir keşiş ertesi gün şehre hücum etmeleri konusunda ısrar etmiş, Tanrı'nın kendilerine yardım edeceğini dile getirmesi⁴⁸⁷ bu tutmayınca Pierre adında bir piskoposun rüyasında Adhemar'ı gördüğünü liderlerin kişisel çıkarlarını bırakıp oruç tutarak yalınayak Kudüs surlarının etrafında dolaşmasını söylemesi örnektir.⁴⁸⁸

Görüldüğü üzere Latin tarafından Haçlı Seferleri'nde tek odak noktaları din unsuruydu. Taraflı da olsa Birinci Haçlı Seferi'ni II. Urbanus'un konsil konuşmasından, sonuna kadar götürmeleri açısından önemlidir.

Bizans tarafına bakacak olursak, Anna Komnena'nın eserini yazma amacı bellidir. Kendisi objektif olduğunu söylese de, babasından bahsederken objektif olmasını bekleyemeyiz. Ayrıca Anna Komnena eserini geç bir tarihte yazmasının yanı sıra, Kecharitomene Manastırı'nda hapis kaldığı zamanda yazmıştı.⁴⁸⁹ Bu yüzden de eseri değerlendirirken Aleksios Komnenos faktörünü bir kenara bırakıp, olayların gelişmesi ve sonuçları göz önünde bulundurmamız gerekir.

Anna Komnena'nın eserini Latin eserlerinden ayıran nokta Kudüs'ün fethinden sonrasını, Bizans ile Bohemond arasındaki mücadeleyi anlatmasıdır.

⁴⁸⁵ Carnotensis, s. 52.; Tudebodus, s. 58.

⁴⁸⁶ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 45.

⁴⁸⁷ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 53.

⁴⁸⁸ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 53-54.

⁴⁸⁹ Connor, s. 329.

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ HAÇLI SEFERİ

2.1. İkinci Haçlı Seferi Öncesi Genel Durum

Frank ordularının Kudüs'e girişleri ile Haçlı Seferi amacına ulaşsa da, Kutsal Şehri ellerinde tutmak için iyi bağlantılara sahip kuvvetli bir hükümet kurmalıydılar.⁴⁹⁰ Ancak bu konuda kısmen başarılı olan bir tek Kudüs Krallığı olmuştu. Diğerlerinin durumu ise pek parlak değildi. İkinci Haçlı Seferi'ne kadar Dımaşk'ın Franklarla arası iyiydi.⁴⁹¹ Antakya Prinkepsliği, Edessa (Urfa) Kontluğu ve Trablus Kontluğu bir taraftan Bizans, bir taraftan da Türklerle mücadele ederken, kendi içlerinde de sorun vardı. Hatta arada Türklerle anlaşmaları bile oluyordu.

Bizans İmparatorluğu'nun da sorunları vardı. Araştırmacıların Aleksios Komnenos dönemi için iç savaşların son bulduğu, toparlanma diye bahsetseler de, tamamen bittiği söylenemez. Anna Komnenos'un eserinde de yazdığı gibi Aleksios'a da komplo girişi mi oldu.⁴⁹² Seferden sonra ise Normanlarla ve Selçuklularla savaştı.⁴⁹³ Aleksios'un, tahatta çıktığından beri tek amacı vardı; o da kaybedilen toprakları tekrar Bizans toprağı yapmak. Vefatına kadar da bu amacı için Selçuklular ile savaştı.⁴⁹⁴ İmparator Aleksios'un 1118 yılında ölümüyle, özellikle Haçlıları baskıdan kurtarmıştı.⁴⁹⁵

İkinci Haçlı Seferi'nin başlangıcına kadar, mücadeleler hiç bitmemişti. Haçlıların birlikte hareket etmediği bir zamanda Müslümanların gücü artıyordu. Seferi iyi anlamak için bölgeyi ve devletleri daha detaylı anlatmak gerekir.

2.1.1. Sefere Kadar Haçlı Devletlerinin İlişkileri

Seferden sonra Bizans İmparatorluğu ile Haçlı Devletleri birleşmek yerine, Müslümanların güçlenmesine fırsat vermişlerdi.⁴⁹⁶ Haçlı Devletleri'nden sadece Antakya Bi-

⁴⁹⁰ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild Kudüs Krallığı ve Frank Doğu 1100-1187*, çev. Fikret Işıltan, TTK Ankara, 1987, s. 3.

⁴⁹¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 111.

⁴⁹² Komnena, s. 273.

⁴⁹³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 114.

⁴⁹⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 87.

⁴⁹⁵ Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK Ankara, 2003, s. 8.

⁴⁹⁶ Vasiliev, s. 476.

zans'ın ilgi alanına giriyordu.⁴⁹⁷ Aleksios'un Bohemond ile yaptığı anlaşmaya uymayan Tancred arazisini de Bizans aleyhine genişletiyordu.⁴⁹⁸ Selçuklularda, sürekli Bizans ve Danişmendliler ile mücadele etmekten Haçlılara herhangi bir müdahale de bulunmuyorlardı.⁴⁹⁹ Özellikle Urfa, Antakya'ya göre daha güvende gibi görünüyordu. Zengî tehlikesi daha yeni ortaya çıkmaya başlamıştı. Urfa için asıl tehlikeli olan ve fethini kolaylaştıran etken Zengî'nin gücü değil, Antakya Prinkepsi ile süre giden nefret ilişkisiydi.⁵⁰⁰

Kudüs Krallığı için ise durum daha farklıydı. Kudüs için en büyük sorun, krallık seçimi idi. Kral Baudouin 2 Nisan 1118'de ölünce, paskalya gününde Kutsal Mezar kilisesinde, ağabeyi Godefroï'nin yanına defnedildi.⁵⁰¹

İkinci Haçlı Seferi öncesinde ise Antakya Prinkepsi ve Kudüs Krallığı'nda taht kâdın soyuna geçti.⁵⁰² Özellikle Kudüs Kraliçesi Melisende bu dönem için önemli bir karakterdi. Kraliçe Melisende Papa'ya haber yollayarak, seferin başlamasında büyük pay sahibiydi.⁵⁰³

2.1.2. İkinci Haçlı Seferi Öncesi Bizans'ın Durumu

Aleksios 1118 yılında ölünce oğlu II. Ioannes tahta çıktı.⁵⁰⁴ Aleksios Komnenos'un tahta çıkışıyla birlikte iç ve dış politikada üstünlüğü tekrar eline alan askerî aristokrasi oğlu II. Ioannes (1118-1143) ve torunu I. Manuel (1143-1180)'in saltanatıyla boyunca da devam etti.⁵⁰⁵ Bunun en büyük sebebi de, II. Ioannes'in de ordusuyla birlikte seferlere çıkan asker imparatorlardan olmasıydı.⁵⁰⁶ II. Ioannes'in ilgisi daha çok Anadolu üzerine olmuş, zaman zaman Avrupa ile savaşa da bu savunma savaşlarıydı.⁵⁰⁷ Selefî ve babası I. Aleksios Komnenos'un Venedik ile yaptığı anlaşmayı feshedip⁵⁰⁸ 1122-1126 etkisini azaltmak için savaşmışlardır.⁵⁰⁹

⁴⁹⁷ Joan M. Hussey, "Byzantium And The Crusades 1081-1204", *A History Of The Crusades Volume II*, The University of Wisconsin Press, Madison, 1969, s. 132.

⁴⁹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 113.

⁴⁹⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 115.

⁵⁰⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 79.

⁵⁰¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 87.

⁵⁰² Hussey, s. 133.

⁵⁰³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 205.

⁵⁰⁴ Kaleli, s. 213.

⁵⁰⁵ Hussey, s. 130.

⁵⁰⁶ Kaleli, s. 213.

⁵⁰⁷ Vasiliev, s. 470.

⁵⁰⁸ Vasiliev, s.470.

⁵⁰⁹ Hussey, s. 132.

Doğuda ise, topraklarını Bizans aleyhine genişleten Ermeniler üzerine sefere çıkıp Kilikya'yı, daha sonra da Antakya'yı fethetti.⁵¹⁰ Güneye ilerlemek için Danişmendliler üzerine 1132-1134 arasında seferler düzenledi.⁵¹¹ II. Ioannes, 1143 yılında Türkler üzerine düzenlediği bir seferde av partisindeyken zehirli bir okla kolundan yaralanıp vefat etti.⁵¹² Özel hayatında oldukça ılımlı bir insan II. Ioannes, savaşlarda katı bir disipline sahipti.⁵¹³

II. Ioannes, Kilikya'da yaralandığında yanında olan küçük oğlu Manuel'i⁵¹⁴ imparator ilan etmişti.⁵¹⁵ Manuel'in ülkeyi yönetmek için uyguladığı politika, dedesi I. Aleksios Komnenos ile babası II. Ioannes'in uyguladığı politikanın aynısıydı.⁵¹⁶ Üç Komnenos döneminin Batı hamlesi Normanlar üzerine olmuştur.⁵¹⁷ II. Ioannes'in Batıya yönelik fazla bir hamlesi olmasa da, Alman İmparatoru III. Conrad ile evlilik bağına dayanan bir ittifak kurmuştu.⁵¹⁸ I. Manuel Komnenos ile III. Conrad'ın baldızı Sulzbach'lı Bertha'nın evlenmesi kararlaştırılmıştı.⁵¹⁹ Ayrıca babası gibi kendisi de Venedik'e karşı seferler düzenledi.⁵²⁰ Bu seferler Bizans'ı oldukça zorlamıştı.⁵²¹

I. Manuel'in, Haçlı Seferi'ne kadar Doğu'ya yönelik fazla politikası olmamıştı. Sınırdaki Türk akınlarını önlemek için yeni kaleler ve yeni müstahkem mevkiiler inşa ettirmekle yetindi.⁵²² Bu durum da ilerde Selçuklu'nun direnişle karşılaşmadan sınırları tehdit eder hale gelmesine neden oldu.⁵²³ Tehlikenin bir süre ertelenmesine neden olan olay ise İkinci Haçlı Seferi'nin başlamasıydı. I. Manuel, sefer haberini alır almaz I. Mesud ile anlaşma imzaladılar.⁵²⁴ Selefî ve babası Aleksios gibi Manuel de ülkesi için düşüncüklerini gerçekleştirme imkânını bulamadı.

2.2. İkinci Haçlı Seferi'nin Başlangıcı ve Sonuçları

⁵¹⁰ Vasiliev, s. 473.

⁵¹¹ Hussey, s. 133.

⁵¹² Vasiliev, s. 474.

⁵¹³ Hussey, s. 131.

⁵¹⁴ Vasiliev, s. 474.

⁵¹⁵ Hussey, s. 135.

⁵¹⁶ Hussey, s. 130.

⁵¹⁷ Kaleli, s. 225.; Hussel, s. 130.

⁵¹⁸ Vasiliev, s. 475.

⁵¹⁹ Vasiliev, s. 475.; Hussey, s. 133.

⁵²⁰ Hussey, s. 135.

⁵²¹ Vasiliev, s. 479.

⁵²² Altan, s. 41.

⁵²³ Vasiliev, s. 474.

⁵²⁴ Altan, s. 40.; Hussey, s. 136.

2.2.1. Urfa'nın Fethi ve Seferin Başlangıcı

Urfa'nın fethi olayı; ilk kurulan ve ilk çöken Haçlı Devleti'nin yıkılışının bir simgesidir.⁵²⁵ Urfa'yı fethedip İkinci Haçlı Seferi'nin başlamasına neden olan İmadeddin Zengî, Sultan Melikşah'ın ünlü kumandanlarından Haleb hâkimi Kasımüddeve Aksungur'un oğlu idi.⁵²⁶ Zengî, Musul Atabeyleri'nin Müslüman yöneticilerinden biri ve Büyük Selçuklu Devleti'nin bağımsız olmuş bir yöneticisiydi.⁵²⁷ Antakya prinkepsi Raymond de Poitiers, Zengî tehlikesini görmüşse de, Bizans baskısından dolayı bir şey yapamadı.⁵²⁸ Ayrıca Urfa'nın sadece Antakya Prinkepsliği ile değil Bizans ile de arası açıktı.⁵²⁹ Şehrin yöneticisi Kont II. Joscelin, şehir ile ilgilenmeyi ihmal etmekle kalmamış, şehrin ikametgâhını da Fırat kıyısındaki Turbessel'e (Tell-Başir) nakletmişti.⁵³⁰ Bu durum şehrin savunmasını güçleştirmişti. Yine de şehrin surları oldukça kuvvetliydi.⁵³¹

Zengî, II. Joscelin'in olmadığını öğrendiği bir zamanda şehri kuşatmaya karar verdi.⁵³² Yukarı Fırat ve Aşağı Dicle arasında bulunan Cezire'den çok sayıda Türkmen toplayıp⁵³³, 28 Kasım'da şehri kuşattı.⁵³⁴ Kalenin geçitlerini hiç kimsenin girip çıkamayacağı şekilde kesti.⁵³⁵ Kalabalığa ve aldığı önlemlerle, kuşatma 28 gün sonra 24 Aralık 1144' de netice kazandı.⁵³⁶ Aralarında başpiskopos Hugue'nun da olduğu pek çok kişi, içkaleye sığınmaya çalışırken hayatlarını kaybetti.⁵³⁷ Bazı vakanüvistler Hugue'nun ölümünü sevinçle karşılamış ve hak ettiğini yazmışlardır.

Urfa'nın fethi Müslümanlar için bir başarı hikâyesi, Haçlı Devletleri için ise kişisel çıkarların bir kez daha devreye girdiği başarısızlık hikâyesiydi. Kuşatmayı haber alan Kont II. Joscelin'in Kudüs Krallığı'na ve kişisel nefretini bir kenara bıraktığı Antakya Prinkepsliği, yardım talebini geri çevirdi.⁵³⁸ Ancak Raymond de Poitiers'in Urfa'nın dü-

⁵²⁵ David Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi 1148*, çev. L. Ece Sakar, I. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 5.

⁵²⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 78.

⁵²⁷ Vasiliev, s. 476.

⁵²⁸ Barber, s. 255.

⁵²⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 78.

⁵³⁰ Willermus Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, çev. Ergin Ayan, I. Baskı, Kronik, İstanbul, 2019, s. 22.

⁵³¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 79.

⁵³² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 79.

⁵³³ Barber, s. 266.

⁵³⁴ Altan, s.8.

⁵³⁵ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 23.

⁵³⁶ Barber, s. 266.; Ali Öngül, s. 58.

⁵³⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 79.

⁵³⁸ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 24.

şeceliğini, ya da Urfa'dan sonra ne yapacaklarını düşünmediği açıktır. Urfa, konumu itibarıyla Antakya'yı doğudan gelecek saldırılara karşı koruyordu.⁵³⁹ Urfa Kontluğu dışında bir tek Bizans İmparatorluğu kalıyordu ki, kuruluşundan beri Bizans ile münakaşa halindeydi. Yani, Antakya artık savunmasız kalmıştı. Raymond de Potiers'in aldığı karar hem Urfa'nın, hem de Antakya'nın kaderini belirledi. İkinci Haçlı Seferi'nin gidişatına da yön vermişti. İleriki zamanda daha detaylı anlatacağımız seferi, Raymond de Poitiers kendi amacı için kullanmak istedi.

Kudüs Kraliçesi Melisende, devlet ileri gelenleriyle yaptıkları istişareden sonra yardım etmek için kuvvet toplamaya karar vermiş olsa da, yetişememişti.⁵⁴⁰ Bundan dolayı da, daha öncede yazdığımız gibi Papa'ya mektup yazıp bir yardımda kendisi istedi.⁵⁴¹ Raymond de Poitiers'de, Urfa'ya yardım etmemiş olduğu gerçeğini bir yana bırakıp Avrupa'dan yardım istemek için elçiler gönderdi⁵⁴².

Sefere başlamadan önce Urfa Kontluğu kısa süreliğine de olsa el değiştirdi. Papa III. Eugenius'ün 1 Aralık 1145 yılında yeni bir sefer düzenlemeye karar vermişken⁵⁴³, kısa süre sonra Zengî'nin ölüm haberi geldi. Urfa'nın fethiyle Zengî artık Fırat Nehri'nin el-Bîreh haricindeki tüm Frank toprakları ele geçirmesi mümkün hale gelmişti.⁵⁴⁴ Zengî de bu doğrultu da fetihlere devam ediyordu. Yine böyle bir fetih esnasında, Fırat Nehri kenarındaki Kalogenbar (Ca'ber) Kalesi'ni kuşatmışken, bir gece kendi hizmetkâr ve hadımları tarafından⁵⁴⁵ 15 Eylül 1146 yılında öldürüldü.⁵⁴⁶ Zengî'nin öldürülmesinden sonra çoğunluğunu Hristiyanların oluşturduğu Urfa halkı Kont II. Joscelin'e haber gönderince gece yarısı nöbetçiler uyurken Haçlı askerleri şehre girip rastladıkları Müslümanları kılıçtan geçirdiler.⁵⁴⁷ Haleb'te Zengî'nin yerini alan oğlu Nureddin Mahmud, beş gün sonra Haleb ve Türkmen birlikleriyle Urfa önüne gelip, Ermeni ve Haçlılar'ı kılıçtan geçirdiler.⁵⁴⁸ Sefer öncesi Ortadoğu toprakları yeni şekline kavuşmuştu (Harita: 2.1.).

⁵³⁹ Altan, s. 51.

⁵⁴⁰ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 23.

⁵⁴¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 205.

⁵⁴² Altan, s. 51.

⁵⁴³ Öngül, s. 58.

⁵⁴⁴ Barber, s. 266.

⁵⁴⁵ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 26.

⁵⁴⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 81.; Barber, s. 269.

⁵⁴⁷ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 37.

⁵⁴⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 81.

İkinci Haçlı Seferi aynı zamanda, Papalığın ilk yazılı Haçlı Seferi çağrısıydı.⁵⁴⁹ Papa'nın bu çağrısına ilk tepki Fransa Kralı VII. Louis'den geldi.⁵⁵⁰ VII. Louis'in bu istekli tavrına rağmen ferman feodal beyler tarafından aynı ilgiyle karşılanmamıştı.⁵⁵¹ Binlerce insanın hayatını kaybettiği Birinci Haçlı Seferi, insanların böyle riskli bir maceraya atılma konusunda tereddüde düşürüyordu.⁵⁵² Bu yüzden Louis çağrısı üç ay sonra tekrarlamaya karar verdi⁵⁵³. VII. Louis'in sefere bu kadar istekli olmasının nedeni 1142 yılında Champagne Kontu Thibaut de Blois ile savaşı esnasında ordunun Vitry kilisesini ve şehri yakıp, yüzlerce kişinin ölümünden dolayı duyduğu vicdan azabıydı.⁵⁵⁴ Bundan dolayı da sefere en istekli kişiydi. Daha sonra Kraliçe Eleanore, kralın kardeşi Perche, Dreux Kontu Robert, dayısı Amadeus de Savoyen, Kont Thierry de Flandre Champagne Kontluğu'nun varisi Henry, Toulouse Kontu Alfonso Jourdain ve 1101 Yılı Haçlı Seferi'ne katılan bazı asillerde haçı kabul etti.⁵⁵⁵

Ancak Birinci Haçlı Seferi'nde kitleleri peşinden sürükleyen Keşiş Peter'ın yerini İkinci Haçlı Seferi'nde St. Bernard de Clairvaux üstlenmişti.⁵⁵⁶ Daha yirmi beş yaşındayken Clairvaux manastırının başrahibi olan St. Bernard ateşli vaazlarıyla insanları etkilemeyi başardı.⁵⁵⁷ 31 Mart 1146'da Vezelay'da yaptığı konuşmayla insanlar sevinçle haçı kabul etti.⁵⁵⁸ Bu konuşma esnasında VII. Louis, Bernard'ın yanında duruyordu.⁵⁵⁹ Bernard, Bourgounde, Lorraine ve Flandre bölgelerinde vaazlarını tekrarladı.⁵⁶⁰ Bu vaazlar o kadar etkiliydi ki St. Bernard'ın yanındaki haçlar yetmeyince elbisesini haç halinde kesip saçmak zorunda kaldı.⁵⁶¹ Papa'nın Alman Kralı Conrad III'ü sefere dâhil etmek istememesine rağmen⁵⁶² St. Bernard tam tersi haketti. St. Bernard'ın aksine, III. Conrad sefere katılma konusunda pek istekli değildi. Ülkesindeki problemlerle uğraşmayı tercih etmişti.⁵⁶³ Fakat 24 Aralık 1146 yılında gerçekleşen toplantıda hükümde-

⁵⁴⁹ Kaleli, s. 230.

⁵⁵⁰ Altan, s. 15.; Vasiliev, s. 476.

⁵⁵¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 101

⁵⁵² Kaleli, s. 230.

⁵⁵³ Demirkent, s. 101.

⁵⁵⁴ Altan, s. 15.

⁵⁵⁵ Altan, s. 17.

⁵⁵⁶ George W Cox M. A., *Haçlı Savaşları Tarihi*, çev. İhsan Duru, I. Baskı, Özgü Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 115.

⁵⁵⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 101.

⁵⁵⁸ Öngül, s. 58.

⁵⁵⁹ Kaleli, s. 231.

⁵⁶⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 103.

⁵⁶¹ Deuilli Odo, *İkinci Haçlı Seferi*, çev. Caner Togaç, I. Baskı, Kronik Kitap, İstanbul, 2021, s. 25.

⁵⁶² Altan, s. 12.; Alexander A. Vasiliev, s.477.

⁵⁶³ Kaleli, s. 232.

ra karşı, İsa konuşuyormuş gibi davranarak “Be adam, senin için yapmadığım iyilik kaldı mı? Daha ne yapma mı bekliyorsun?” diyerek ikna etti.⁵⁶⁴ Sadece iki imparatoru değil, Tapınak Şövalyelerini (Knights Templars) de sefere dâhil etti.⁵⁶⁵ Yine Birinci Haçlı Seferi’nden farklı olarak, bu haçlı seferi Avrupa’nın iki büyük hükümdarı tarafından başladı.⁵⁶⁶

Bu Seferde de, daha öncekinde olduğu gibi ilk etkilenenler Yahudiler oldu.⁵⁶⁷ Daha önceki katliama neden olan Keşiş Peter ve Meteliksiz Walter’ın destekçileri⁵⁶⁸ bu sefer Rudolf’un vaazlarından etkilendiler.⁵⁶⁹ Kral VII. Louis’in seferin masraflarını karşılamak için savaş vergisi toplarken, Yahudileri bu vergiden muaf tutması, Yahudi katliamında büyük etkendi.⁵⁷⁰ Fransız Haçlı ordusu 15 Haziran 1147’de⁵⁷¹, Alman Haçlı ordusunun Mayıs 1147’de yola çıkmasına karar verildi.⁵⁷² (Harita: 2.2.) Bizans İmparatorunu da seferden haberdar etmek için Ağustos ayı başlarında Fransız elçileri kralın mesajını ve Papa’nın mektubunu getirdiler.⁵⁷³ Seferin başlaması, Bizans açısından iyi olmamıştı. Sicilya Kralı II. Roger ile girdiği mücadele de müttefiksiz kalıyordu.⁵⁷⁴ Bu yüzden de İmparator I. Manuel yönünü Anadolu Selçuklu Devleti’ne çevirdi. I. Mesud ile ittifak yaptı.⁵⁷⁵ Şehrin duvar ve kulelerini tamir ettirdi.⁵⁷⁶ Batı’nın Bizans’a şüphayle bakması gibi⁵⁷⁷, Bizans’ta seferleri kendilerine döndüren Batı’ya güvenmiyordu.⁵⁷⁸ Türklerle anlaşmanın temeli bu güvensizlikti.

I. Manuel, Haçlılara temkinli yaklaşıyor olsa da⁵⁷⁹, gerekli erzak ve yiyecek tedarik etti.⁵⁸⁰ Sefere katılanlara yardım etmeme gibi bir imkânı yoktu. Birinci Haçlı Seferi’nden sonra, Bizans’ı ihanetle suçlayan Batı’ya karşı duramazdı. Ayrıca II. Roger’a karşı Avrupa’nın, özellikle Almanya’nın yardımına ihtiyacı vardı.

⁵⁶⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 103.

⁵⁶⁵ M. A., s. 119.

⁵⁶⁶ Öngül, s. 58.

⁵⁶⁷ Kaleli, s. 232.

⁵⁶⁸ M. A., s. 121.

⁵⁶⁹ Kaleli, s. 232.

⁵⁷⁰ Altan, s. 19.

⁵⁷¹ Altan, s. 24.

⁵⁷² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.104.

⁵⁷³ Altan, s. 24.

⁵⁷⁴ Bally, II, s. 337.

⁵⁷⁵ Mecit, s. 284.; Kaleli, s. 226.

⁵⁷⁶ Vasiliev, s. 477.

⁵⁷⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 113.

⁵⁷⁸ Kaleli, s. 235.

⁵⁷⁹ Kaleli, s. 233.

⁵⁸⁰ Kaleli, s. 233.

Aleksios Komnenos'un izinden giden I. Manuel⁵⁸¹, bağılık yemini etmelerini ve Haçlıların fethedecekleri yerlerin Bizans İmparatorluğu'na ait olanların Bizans'a teslim edilmesini şart koştu.⁵⁸² Haçlılar bu koşullarda yola çıktı. III. Conrad, Macaristan topraklarını sorunsuz geçip⁵⁸³, Edirne (Adrianopolis)'de sel felaketiyle karşılaştılar.⁵⁸⁴ Haçlıların yolculukları da olaylı olmuştu. Bazı kaynaklar Almanların Macaristan'a kadar sorunsuz yol aldığını, Edirne dolaylarında taşkınlıklar çıkardıklarını yazar.⁵⁸⁵ Bazı araştırmacılar ise, taşkınlıkların seferin başından beri olduğunu dile getirir.⁵⁸⁶ İki şekilde de, Almanlar ile Bizanslılar arasındaki sürtüşme Edirne'de başladı. Odo, Edirne olaylarında Bizanslılar'ın Almanları kandırmaya çalıştığını yazar.⁵⁸⁷ Günümüz araştırmacıları ise, Almanların zorbalık ve yağma yaptığını, hatta Üçüncü Haçlı Seferi'ne liderlik edecek olan dönemin Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa, Bizanslılarla çatışmaya girdi⁵⁸⁸. III. Conrad'ın olaylar karşısında Başpiskopos Mikhail Italikos'un hatırı için cezalandırmak dışında tepkisiz kaldı.⁵⁸⁹ Bu olaylar neticesinde I. Manuel Haçlıları kontrol altında tutmak için bir birlik yolladı.⁵⁹⁰ Manuel, Haçlıların hemen Çanakkale Boğazı'ndan Anadolu'ya geçmelerini istedi.⁵⁹¹ VII. Louis ile birlikte hareket etmeyi kararlaştıran III. Conrad, önce bu teklifi reddetti.⁵⁹² I. Manuel'in elçi olarak gönderdiği Andronikos Opos'un⁵⁹³ ısrarlarından ziyade Fransızların esas ordusundan önce Konstantinopolis'e varan Lorrainliler ile Almanlar arasında çıkan kavga III. Conrad'ın fikrini değiştirdi.⁵⁹⁴ 10 Eylül 1147'de Konstantinopolis'e bu olaylardan sonra vardılar.⁵⁹⁵ Bu taşkınlıklar ve ayaklanmalar Konstantinopolis'te de sürdü.⁵⁹⁶

III. Conrad ile I. Manuel'in ilişkileri ayrı bir öneme sahipti. Bu ilişkiler konusunda kaynaklar farklı materyal sunarlar. George W Cox M. A., III. Conrad'ın, Manuel'e şüpheyle yaklaştığını ve bundan dolayı da imparator ile görüşmeden Boğaz'ı geçtiğini ya-

⁵⁸¹ Mecit, s. 226.

⁵⁸² Kaleli, s. 234.

⁵⁸³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 105.

⁵⁸⁴ Odo, s. 63.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.105.

⁵⁸⁵ Öngül, s. 59.

⁵⁸⁶ Vasiliev, s. 478.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 105.

⁵⁸⁷ Odo, s. 63.

⁵⁸⁸ Kaleli, s. 236.

⁵⁸⁹ Altan, s. 32.

⁵⁹⁰ Altan, s.32.

⁵⁹¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 105.

⁵⁹² Altan, s. 58.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 105.

⁵⁹³ Kaleli, s. 237.

⁵⁹⁴ Altan, s. 58.

⁵⁹⁵ Öngül, s. 59.

⁵⁹⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 105.

zar.⁵⁹⁷ Işın Demirkent'te başlangıçta birbirini küçümseyici hatta düşmanca olduğunu dile getirir.⁵⁹⁸ Willermus Tyrensis ise, III. Conrad ile Manuel'in dostça görüştüğünü aktarır.⁵⁹⁹ Alman ordusunun yenilip III. Conrad'ın Konstantinopolis'e geri dönmesinden sonra ilişkileri düzelmeye başladı.⁶⁰⁰

Manuel, III. Conrad'ın ordusunun yanına Bizanslı komutan Stephanos'u rehberlik yapması için verdi.⁶⁰¹ Odo'ya göre Bizans'ın rehber vermesinin sebebi orduyu dolambaçlı yol ile ölüme göndermek istemesiydi.⁶⁰² Hâlbuki Manuel, Alman İmparatoru'na klasik haçlı güzergâhını kullanmak yerine, kıyıdan Antalya'ya gitmesini ve Türklerle çatışmaya girmemesini tavsiye etmiş, ancak imparator bunu dikkate almamıştı.⁶⁰³ Ordu Nicomedia (İzmit)'ya vardığında anlaşmazlık çıkınca, iki kola ayrıldılar.⁶⁰⁴ Manuel orduya yeterince yiyecek verse de⁶⁰⁵, ordu Eskişehir havzasına geldiğinde yiyecek ve su sıkıntısı baş gösterdi.⁶⁰⁶ 26 Ekim 1147 tarihinde Dorylaion yakınındaki Sarısu ovasında III. Conrad'ın ordusu ile Türkiye Selçuklu Devleti sultanı Mesud'un ordusu karşı karşıya geldi.⁶⁰⁷ Bu karşılaşma Conrad için oldukça ağır olmuştu. Ordusunun onda dokuzunu kaybetti.⁶⁰⁸ İmparator, ordusunda sağ kalanlarıyla birlikte 2-3 Kasım'da İznik'e ulaştı.⁶⁰⁹ III. Conrad'ın ordusu dağılmışken, VII. Louis Macaristan üzerinden ilerleyerek 4 Ekim 1147 yılında Konstantinopolis'e vardı.⁶¹⁰ Conrad'a pek sıcak davranmayan I. Manuel, VII. Louis'i ve eşi Eleanora'u çok iyi karşıladı.⁶¹¹ Ancak bu sıcak hava kısa sürdü. Fransızlar, Manuel'in Türklerle anlaşma yaptığını öğrendi.⁶¹² Bu haber ordu içinde de karışıklığa neden oldu. Bizans düşmanı Langre Piskoposu Godefroi'nin başını çektiği bir grup, kralın, Konstantinopolis'e saldırmayı yönünderetti.⁶¹³ VII. Louis bu

⁵⁹⁷ M. A., s. 122.

⁵⁹⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.105.

⁵⁹⁹ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 42.

⁶⁰⁰ Barber, s. 275.

⁶⁰¹ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 43.; Kaleli, s. 239.

⁶⁰² Odo, s. 65.

⁶⁰³ Öngül, s. 59.; Kaleli, s. 239.

⁶⁰⁴ Odo, s. 65.

⁶⁰⁵ Altan, s. 58.

⁶⁰⁶ Kaleli, s. 239.

⁶⁰⁷ Demirkent, *Bizans Tarihi Yazıları Makaleler- Bildiriler- İncelemeler*, s. 92.

⁶⁰⁸ Öngül, s. 59.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 106.; Kaleli, s. 240.

⁶⁰⁹ Altan, s. 67.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 106.

⁶¹⁰ Öngül, s. 59.; Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143- 1184)*, s. 47.

⁶¹¹ Altan, s. 68.

⁶¹² Odo, s. 69.; M. A., s. 122.

⁶¹³ Kaleli, s. 242.; Odo, s. 73.

isteğe kulaklarını tıkamayı tercih etti. VII. Louis'in amacı belliydi ve sonuna kadar da bu amacı gerçekleştirmeye çalıştı.

Manuel, VII. Louis'in tutumunun değişip, ordunun yönünü Konstantinopolis'e çevirmesinden çekindiği için, Fransızlar'ı da bir an önce karşıya geçirmek istedi. III. Conrad'ın Türklere karşı başarılı olduğuna dair söylenti yayıp, VII. Louis'in hemen hareket etmesini sağladı.⁶¹⁴ Bu arada vereceği destek için iki şart öne sürdü: Birincisi; vassallık yemini etmeleri ve fethettikleri eski Bizans topraklarını geri vermek, ikincisi de; kraliçeye refakat edenlerden birinin, yeğenlerinden biriyle evlenmesi.⁶¹⁵ İkinci şart konusunda oldukça hararetle tartışmalar çıkmıştı. VII. Louis en sonunda vassallık yemini edip, gerekli yardımı elde ettikten sonra III. Conrad'ın birliğine katılmak için hareket etti.⁶¹⁶ Kasım ayının başında İznik'e varan VII. Louis, III. Conrad ile ilgili gerçeği orada öğrendi.⁶¹⁷ Bizans'ın I. Mesud ile anlaşmasından dolayı ihanetle suçlayan Fransızlar⁶¹⁸, daha çok kinlendiler. Özellikle Odo'nun Bizanslılar için, *“zenginlikleriyle gururlu, davranışları bakımından aldatıcı, inanç yönünden yozlaşmış...”*⁶¹⁹ Tabirini kullanır. Dönemin Latin kaynaklarının çoğunda da bu düşmanlık vardır. Haçlıların böyle düşünmesi için kendilerince haklı sebepleri vardı. Dedesi I. Aleksios Comnenos gibi, I. Manuel de topraklarını korumak için aldığı önlemlerin bazıları Haçlıları zor duruma düşürüyordu. Örneğin Bizanslıların Haçlılara verdiği un çuvallarına tebeşir tozu karıştırmaları⁶²⁰, yanlış bilgi vermeleri, Almanların açlık ve su sıkıntısının yanında kılavuzların zorlu bir güzergâha yönlendirmelerinden dolayı korkup kaçmaları⁶²¹ Haçlıların ihanete uğradıklarına dair düşüncelerini kuvvetlendirmiştir.

Bizans açısından ise durum daha nettir. Papanın davetini kabul eden II. Roger'ın, sefere iştirak etmek yerine Bizans'ın elinde olan Korfu adasını işgal etmiş ve Yunanistan Yarımadasına bir donanma yollamıştı.⁶²² Fransa ordusunun içerisinde bazı kişiler Konstantinopolis'i kuşatmayı düşünmekle kalmıyor, II. Roger'ı saldırması için davet et-

⁶¹⁴ Odo, s. 83.; Kaleli, s. 243.

⁶¹⁵ Odo, s. 89.

⁶¹⁶ Altan, s. 73.

⁶¹⁷ M. A., s. 123.; Öngül, s. 60.

⁶¹⁸ Kaleli, s. 244.

⁶¹⁹ Odo, s. 97.

⁶²⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 106.

⁶²¹ Kaleli, s. 239.

⁶²² Bally, *II*, s. 338.

meyi dile getiriyorlardı.⁶²³ İki kralda, I. Manuel'in ikazlarını ve yönlendirmelerini dikkate almamıştı.⁶²⁴

III. Conrad'ın uğradığı felaketten sonra VII. Louis ve soylular para ve malzeme yardımıyla bulundular.⁶²⁵ İki ordu birleşip Batı sahil şeridi olan Balıkesir- Bergama-İzmir yolunu kullanmayı tercih etmişlerdi.⁶²⁶ Haçlılar Efes'e vardığında I. Manuel'in mektubunu aldılar. III. Conrad hastalandığı için I. Manuel sarayına davet etti. Alman imparatoru Efes'te ordusunun büyük kısmını VII. Louis'in kontrolüne bırakıp Konstatinopolis'e gitti.⁶²⁷ İmparator, VII. Louis'e de mektup yollayarak, Selçuklu Sultanı I. Mesud'un ordu toplayarak kendilerine saldırmak istediğini, imparatorluk kalelerine gitmelerini tavsiye etmişti.⁶²⁸ VII. Louis, bu mektubu ciddiye almayıp yoluna devam etti.⁶²⁹ Odo'nun bu olayla ilgili sözleri oldukça ağırdır. I. Manuel'in mektubunu hakaretle eş değer tutup, imparatorun uyarısını da dikkate almadıklarını alaycı bir dille belirtti.⁶³⁰ III. Conrad gibi, VII. Louis'de I. Manuel'in uyarısını dikkate almanın bedelini ağır ödedi.

Laodicia (Denizli)'ya ilerlerken Maender (Menderes) Nehri'nde Türkleri yenilgiye uğrattılar.⁶³¹ Haçlıların sevinci kısa süreli oldu. 1148 yılının Ocak ayında⁶³², kraliyet sancağını taşıyan Aqutanialı Geoffroy von Rancon kararlaştırılan stratejiye uymamış ve karargâh kurmak için orduyu daha ileriye yönlendirdi.⁶³³ Efes'te ordusunun bir kısmı Konstantinopolis'e döndüğü için⁶³⁴ azalan sayılarına birde bu hezimet eklendi. Honoz Dağı'nda⁶³⁵ saldırıya uğrayan Haçlılardan pek çok soylu kişi, kont ve şövalye öldü.⁶³⁶ III. Conrad bir ağaca tırmanarak kurtuldu.⁶³⁷ Mağlubiyetin sorumlusu olarak Geoffroy von Rancon görüldüğü için yargılandı ve öldürülmekten güçlü tanındıkları sayesinde

⁶²³ Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi 1148*, s. 42.; Kaleli, s. 242.

⁶²⁴ Odo, s. 119.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 108.

⁶²⁵ Kaleli, s. 244.

⁶²⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 108.

⁶²⁷ Öngül, s. 60.; Kaleli, s. 245.

⁶²⁸ Odo, s. 119.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 225.

⁶²⁹ Altan, s. 82.; Kaleli, s. 245.

⁶³⁰ Odo, s. 119.

⁶³¹ M. A., s. 123.

⁶³² Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 51.

⁶³³ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 50.

⁶³⁴ M. A., s. 123.

⁶³⁵ Barber, s. 275.

⁶³⁶ Tyrensis, *Haçlılar Karşısında Türkler Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 50.; Öngül, s. 60.

⁶³⁷ Demirkent, s. 108.; Öngül, s.60.

kurtulup seferden men edildi.⁶³⁸ VII. Louis, sağ kalanlarla birlikte 20 Ocak'ta Antalya'ya vardılar.⁶³⁹ Antalya'da bir süre kaldıktan sonra planlarını tekrar değiştirip Antakya'ya gitmek için Antalya valisi Landulf'un bulduğu gemilere kral, hanımı, saray görevlileri ve şövalyeleri binip yola çıktılar.⁶⁴⁰ Savaşma kabiliyeti olmayan diğer Haçlılar ise gemi bulununca gönderilecekti.⁶⁴¹ Düzenleme yapmak için Flandre ve Bourbon kontları Antalya'da kalmış olmalarına rağmen, onlarda gemi bulup gidince vali oldukça kalabalık olan Haçlıları şehre almadı.⁶⁴² Türklerin tacizi ve açlık çeken Haçlılar, kendi imkânlarıyla Antakya'ya gitmeye çalıştılar.⁶⁴³

VII. Louis, maiyetiyle birlikte 19 Mart 1148 yılında Süveydiye (Saint Symeon)'de karaya çıktı.⁶⁴⁴ Antakya Prinkepsi Raymond, Fransa Kralı'nın geldiğini öğrenince şehrin ileri gelenleriyle parlak bir tören düzenledi.⁶⁴⁵ Raymond Haleb'e saldırmak istiyordu.⁶⁴⁶ Raymond'un hedefinde ne Urfa vardı⁶⁴⁷ ne de Kudüs, Raymond'un tek düşüncesi en büyük tehlike olarak gördüğü Nureddin'i vurmaktı.⁶⁴⁸ Ancak VII. Louis, Raymond ile aynı hedefi paylaşmıyordu. Kudüs'e gitmekte kararlıydı.⁶⁴⁹ VII. Louis'in bu kararı hem Raymond ile hem de eşi ile arasını açtı. Kraliçe Eleonore, Raymond'un yeğeniydi.⁶⁵⁰ Amcasıyla aynı görüşü paylaşıyordu. Ancak görüş ayrılığının üzerine Raymond ile eşinin samimiyeti farklı yorumlara neden olunca, araları daha çok açıldı.⁶⁵¹ VII. Louis'in yanında yer alan Odo, bu konuya asla değinmezken, Willermus Tyrensis'in eserinde olayı, "*Kendi mutabık ve aynı zamanda hafifmeşrep bir kadın olan kralın zevcesini zor ve hileyle onun elinden almaya kalktı.*" sözleriyle anlatır.⁶⁵² Eleonore boşanmak istediğini sert sözlerle dile getirmiş, VII. Louis buna karşılık olarak kaçırırcasına bütün birlikleriyle Kudüs'e doğru yola çıktı.⁶⁵³ VII. Louis'in Raymond ile olan sürtüşmesi güçlü bir müttefik kaybına neden oldu.

⁶³⁸ Odo, s. 127.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 109.

⁶³⁹ Kaleli, s. 246.

⁶⁴⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 109.

⁶⁴¹ Kaleli, s. 247.

⁶⁴² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 109.

⁶⁴³ Kaleli, s. 248.

⁶⁴⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 231.

⁶⁴⁵ Tyrensis, *Haçlılar Karşısında Türkler Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 52.

⁶⁴⁶ Öngül, s. 61.

⁶⁴⁷ Barber, s. 278.

⁶⁴⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 231.

⁶⁴⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 110.; Ali Öngül, s. 61.

⁶⁵⁰ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 53.

⁶⁵¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild Kudüs Krallığı ve Frank Doğu 1100-1187*, s. 232.

⁶⁵² Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 53.

⁶⁵³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild Kudüs Krallığı ve Frank Doğu 1100-1187*, s. 232.

2.2.2. Savaşın Başlaması ve Sonuçları

Akka'ya ilk ulaşan Mart ayının ortalarında I. Manuel'in verdiği gemiyle yola çıkan III. Conrad'dı⁶⁵⁴. VII. Louis'in de Filistin topraklarına gelince 24 Haziran'da iki kral, kraliçe Melisende, Baudouin, patrik Foucher, Kaysariye ve Nazareth başpiskoposları, Templier Hospitalier tarikatlerinin üstatlarıyla toplantı yaptılar.⁶⁵⁵ Toplantı neticesinde seferin Dimaşk üzerine yapılmasına karar verildi.⁶⁵⁶ Ancak iki ordunun da gücü Akkâ'ya gelene kadar Türklerin saldırılarından dolayı zayıflamıştı.⁶⁵⁷ Antakya prinkepsliği, Urfa ve Trablus Kontlarının da Kudüs'e gelmemeleriyle güçleri daha da kırıldı.⁶⁵⁸ Nureddin tehlikesini gören Dimaşk Emiri Unur'u, Nureddin ile ittifak kurmaya itti.⁶⁵⁹

Seferin Dimaşk'a yapılacağını haber alan Unur, bir yandan şehri savunmak için önlemler alırken, diğer yandan Nureddin dâhil bütün Müslümanlardan yardım istedi.⁶⁶⁰ Bu yardım çağrısına kayıtsız kalmayan Müslümanlar Dimaşk'a doğru hareket ettiler.⁶⁶¹ Haçlılarda tüm olumsuzluklara rağmen, şimdiye kadar çıkarabildikleri en büyük orduyu çıkarıp⁶⁶² 24 Temmuz günü Dimaşk'a vardılar.⁶⁶³ (Görsel: 2.1.) Dimaşk şehrini bilenlerin görüşünü aldıktan sonra meyve bahçelerinden girmeye karar verdiler.⁶⁶⁴ Ancak bu meyve bahçeleri süs değil, şehir için sağlam bir savunma mevkiiydi.⁶⁶⁵ Saldırıyı Kudüs Kralı başlatmış, Fransa Kralı'nın ordusu ortada⁶⁶⁶, üçüncü sırada da Alman Kralı'nın ordusu yer alıyordu.⁶⁶⁷ (Harita: 2.3) İlk gün meyveliklere dalıp başarı elde ettiler.⁶⁶⁸ Meyve bahçeleri tuzaklarla doluydu. Yüksek evler, yolu kullanmalarını önlemek isteyen silahlı kişileri saklamak için inşa edilmişti.⁶⁶⁹ Haçlıların bu başa-rısı kısa sürmüş, ertesi gün Nureddin ordusunun gelmesiyle Müslümanlar harekete geçmişti. Pek çok kaynak ve araştırmacı, Haçlıların ilk günkü başarılarından sonra yenilme-

⁶⁵⁴ Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi 1148*, s. 54.

⁶⁵⁵ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 57.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 233.

⁶⁵⁶ Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi 1148*, s. 55.

⁶⁵⁷ Barber, s. 275.

⁶⁵⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 111.

⁶⁵⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 111.

⁶⁶⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 112.

⁶⁶¹ Öngül, s. 62.

⁶⁶² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 234.

⁶⁶³ Altan, s. 107; Öngül, s. 62.

⁶⁶⁴ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 59.

⁶⁶⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 112.

⁶⁶⁶ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 59.

⁶⁶⁷ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s.60.

⁶⁶⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 112.

⁶⁶⁹ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s.60.

lerini ihanetle açıklarlar.⁶⁷⁰ Willermus ise ihanetten bahsederken, daha çok Müslümanların hileye başvurduğunu ve Haçlıların kandırıldığını yazar.⁶⁷¹ İhanet iddialarının nedeni, saldırının nereye yapılması gerektiğini söyleyen Dımaşk'ı iyi bilen Kudüs baronlarının hatalı yönlendirmeleriydi.⁶⁷² İhanetin sorumlusu olarak Flander kontu görülüyordu.⁶⁷³ Başarısızlığın tek nedeni ihanet değildi. Daha şehir ele geçirilmeden, şehir zaptedildiğinde kimin başa geçeceği konusunda tartışmaya başlamışlardı.⁶⁷⁴ Nureddin'in ordusu da savaşa katılınca kuşatmayı dört gün sürdürebildiler.⁶⁷⁵ Unur'a yardıma gelen kuvvetler kuzey kapısından şehre girdi.⁶⁷⁶ Yardıma gelenlerle birlikte Haçlıların üzerine taarruza geçtiler.⁶⁷⁷ 28 Temmuz günü Haçlılar Galilaea (Celile) yönünden çekilmeye başladılar.⁶⁷⁸ (Görsel: 2.2.) Kuşatma pek çok insan kaybıyla sonuçlandı.⁶⁷⁹ (Harita: 2.2.) Haçlılar, yenilmiş bile olsalar hala operasyon yapabilecekleri kadar adam- ları bulunuyordu.⁶⁸⁰ Bu yüzden de bazı kişiler Askalan'ı kuşatmayı teklif etmişler, müzakereler neticesinde sadece düşüncede kaldı.⁶⁸¹ III. Conrad, 8 Eylül'de maiyetiyle birlikte Akkâ limanından gemiye binerek⁶⁸², Selanik üzerinden Konstantinopolis'e gitti ve noeli sarayda geçirdi.⁶⁸³ Fransa Kralı VII. Louis ise 1149 yılının yaz başına kadar Kudüs'de kaldı.⁶⁸⁴ Sefer sonunda iş Bizans'ın aleyhine döndü. Yenilgiyi Bizans'tan bilen VII. Louis, Bizans üzerine sefer yapmak için II. Roger ile anlaştı.⁶⁸⁵ VII. Louis'in bu kininin en büyük nedeni Anadolu'dan geçerken uğradığı felaketlerdi.⁶⁸⁶ Bir diğer neden de, VII. Louis'in de içinde olduğu Sicilya gemilerinin Ege Denizi'nde Bizans filosu tarafından saldırıya uğramasıydı.⁶⁸⁷

⁶⁷⁰ M. A., s. 125.; Malcolm Barber, s. 280.

⁶⁷¹ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 62.

⁶⁷² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 112.

⁶⁷³ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 64.

⁶⁷⁴ Öngül, s. 62.

⁶⁷⁵ Altan, s. 112.

⁶⁷⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 235.

⁶⁷⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 112.

⁶⁷⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II. Cild*, s. 236.; Altan, s. 112.; Öngül, s. 62.

⁶⁷⁹ Nomiku, s. 39.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 115.; Altan, s. 112.; Öngül, s. 62.

⁶⁸⁰ Barber, s. 283.

⁶⁸¹ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, s. 65.

⁶⁸² Altan, s. 114.

⁶⁸³ Vasiliev, s. 479.; Öngül, s. 62.

⁶⁸⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 115.; Öngül, s. 62.

⁶⁸⁵ Altan, s. 116.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 115.

⁶⁸⁶ Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi 1148*, s. 84.

⁶⁸⁷ Kaleli, s. 259.

Bu başarısızlık St. Bernard için tam bir yıkım olmuştu. Yenilen ve sefaletle düşen halk Bernard'ı suçluyordu.⁶⁸⁸ Birinci Haçlı Seferi'ndeki başarısızlıktan dolayı konsili ve Keşiş Pierre'i eleştirdiği duruma düşmüş oldu.⁶⁸⁹ Bernard ise, üzerindeki suçluluk duygusunu çabuk atlatıp, günah işleyen kadın ve erkek Avrupalı Hristiyanların kusuru olarak yorumladı.⁶⁹⁰

İkinci Haçlı Seferi'nin bir özelliği de sadece Doğu'ya yönelik olmamasıydı. St. Bernard'ın vaazlarından sonra Doğu'ya yapılan seferle eş zamanlı olarak İber Yarımadası'ndaki Lizbon'a ve Elbe Nehri üzerindeki pagan Slavlara karşıda sefere çıkılmıştı.⁶⁹¹ Belli bir başarı elde edilmesine rağmen, Doğu'ya düzenlenen sefer kadar önem arz etmedi.

2.3. İkinci Haçlı Seferi'nin Bizans Kronikleri Açısından Değerlendirilmesi

2.3.1. İkinci Haçlı Seferi Sonucunun Bizans'a Etkileri

Latin dönem kaynaklarının aksine, araştırmacılar seferin başarısızlığının nedeni konusunda ortak bir görüşe sahiptirler. Onlara göre, kişisel çıkarlar ve siyasî motifler dinî amacın önüne çekilmesi başarısızlığın en temel nedeniydi.⁶⁹² Sefere katılmaya pek istekli olmayan III. Conrad ve VII. Louis'in gerçek dinî duygularla, Urfa'yı, o olmayınca Dimaşk'ı kurtarmak için hareket etmişlerdi.⁶⁹³ Onların bu istekliklerine rağmen, seferi Dimaşk'a sürükleyen Kudüs Kraliçesi Melisende'nin, Nureddin üzerine yürümek isteyen Antakya Prinkepsi, Trablus Kontluğu'nun gelen orduyu siyasî çıkar için kullanmak istediği, ya da siyasî amaca uymayınca savaşa katılmadılar. Seferin sonucunu sadece bu olayların etkilediği söylenemez. İkinci Haçlı Seferi'nin sonucunu etki eden pek çok önemli olay vardı.

Seferin en önemli olaylarından biri evliliklerdi. Birincisi daha II. Ioannes yaşarken kararlaştırılan ve iki ülke arasındaki ittifakı güçlendiren III. Conrad'ın baldızı Bertha de Sulzbach ile I. Manuel'in Ocak 1146 yılındaki evliliği idi.⁶⁹⁴ İkincisi ise sefer esnasında Dimaşk Emiri Unur'un kızı İsmetüddin ile Halep'in emiri Nureddin'in 1147 yılındaki

⁶⁸⁸ M. A., s. 126.

⁶⁸⁹ M. A., s. 115.

⁶⁹⁰ Kaleli, s. 249.

⁶⁹¹ Vasiliev, s. 477.

⁶⁹² Vasiliev, s. 480.

⁶⁹³ Barber, s. 276.

⁶⁹⁴ Barber, s. 275.; Kaleli, s. 226.

evliliği idi.⁶⁹⁵ İlk evlilik, Bizans'ın Haçlı Seferi esnasında ve sonrasında Batı ile ilişkisini, topraklarını korumak için aldığı önlemler açısından değerliydi. Manuel bu ittifak sayesinde II. Roger ile savaşacak gücü elde etmişti. İkinci evlilik ise, Doğu'daki Haçlı Devletleri ve Anadolu, Müslüman devletleri ilişkilerinin değerlendirilmesi açısından değerlidir. Evliliklerle kurulan ittifaklar, her dönemde, her devletin yaptığı stratejik bir hamledir. Bu stratejik evlilikleri Haçlı Devletleri'nde de sıkça görüyoruz.

Fakat Müslümanları bu dönemde başarılı yapan ittifak evliliği değil, başarılı komutan ve liderlerin aynı dönem içinde ortaya çıkmasıydı. Urfa'yı fetheden Zengî'nin ölümünü fırsat olarak gördükleri aşikârdır. İşler Haçlıların düşündüğü gibi olmadı. Zengî'den sonra Nureddin, Nureddin'den sonra Üçüncü Haçlı Seferi'nin başarılı ismi Selahaddin⁶⁹⁶ peş peşe tarih sahnesine çıktı. Bu, seferin başarısız olmasının nedenlerinden biridir.

Nedenlerden biri ve en çok tartışılanı, Bizans ile ilişkilerdi. Yüzyıllardır Bizans ile rekabetlerinin yanına, nefret de eklenmişti. Birinci Haçlı Seferi gibi, İkinci Haçlı Seferi'nde de Bizans, bir müttefik olarak değil potansiyel düşman olarak görülüyordu. Odo'nun kroniğinde Bizans için sarfettiği sözler bu kinin en büyük göstergesidir.

*“Toplantıda okumayla ve tecrübeyle Greklerin düzenbaz olduklarını bildiğini söyleyenler de vardı. Hiçbir halkın gücünden korkmayan kral ve adamları, keşke hileden korkmuş olsalar- dı... Greklerin hileleri hakkında bizi uyaran soylular ve Kral II. Roger'ın elçileri kafaları karışmış bir şekilde ayrıldılar”*⁶⁹⁷. Diyerek daha sefere çıkmadan, Bizans ile ilgili görüşlerini belli etti. Burada asıl dikkat edilmesi gereken husus, seferi anlatan Latin kaynakların Bizans'ı ihanetle suçlarken, haçı kabul etmesine rağmen katılmayan Roger II hakkında en ufak bilgi verilmemiş olması.⁶⁹⁸

Bizans'ın ihanet ettiğine dair verilen en büyük dayanakları Selçuklu Sultanı I. Mesud ile yapılan antlaşma olduğunu belirtmiştik. Ordunun yiyecek ve su sıkıntısı çekmesi de, Batı'nın ihanet iddialarını kuvvetlendirir. Alman ordusunun yiyecek sıkıntısı, Eskişehir havzasına geldiklerinde baş gösterdi. Kalabalık, savaşamayanlarında yer aldığı ve hantal kaldıkları için, pazarlara ulaşmadan yiyecekleri bitmişti.⁶⁹⁹ Fransa ordusunun ise yiyecek sıkıntısı seferin başlangıcından beri vardı. Almanların geçtikleri yerde yiyecek

⁶⁹⁵ Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi 1148*, s. 39.

⁶⁹⁶ Vasiliev, s. 131.

⁶⁹⁷ Odo, s. 29.

⁶⁹⁸ Odo, s. 27.

⁶⁹⁹ Kaleli, s. 239.

bırakmamaları Fransızları oldukça zorlamıştı.⁷⁰⁰ Efes'teyken imparatorundan aldığı mektuplardan birinde bu yiyecek meselesine değinmiş ve verilen zarardan dolayı Bizans halkının dostça karşılamayacaklarının önüne geçemeyeceğini bildirmişti.⁷⁰¹ Bu nokta da Frank ordusunun saldırıya uğradıkları iddiasını gerçekleştiren Bizansın yerel halkıydı.⁷⁰² Manuel'in, tüm ordu Konstantinopolis'ten ayrıldığı için rahatladığı kesin. Verdiği sözleri tutmasına rağmen, desteğini bir nokta da çekti. Önceki imparatorlara göre Batı ile ilişkileri daha iyi olan Manuel'in⁷⁰³ suçlanması Bizanslılar ile Batı Devletlerinin arasının hiç düzelmeyeceğinin bir kanıtıydı. Öyle ki, Manuel III. Conrad'a ordu için para ve askerî destek sağlamış olması⁷⁰⁴ bile batının Bizans ile ilgili görüşlerini değiştirmeye yetmedi. II. Roger'ın Bizans'ın ihanet ettiğini söyleyip Bizans üzerine bir sefer başlatmak istemesi bir yana⁷⁰⁵, seferden önce Bizans'ı Hristiyan dünyasının güçlü bir kalesi gibi gördüğünü söyleyen Cluny Başrahibi Pierre de ihanet iddiasında bulunur.⁷⁰⁶

Burada ayırt edici bir diğer unsurda iki kralın, dolayısıyla iki devletin farklı tutumuydu. Manuel, III. Conrad'la kötü bir başlangıç yaparken, VII. Louis'i daha iyi karşılamıştı. Manuel- III. Conrad ilişkisinin kırılma noktası, III. Conrad'ın Selçuklular önünde uğradığı hezimet oldu. Aynı kırılmayı VII. Louis'de, aynı olaydan dolayı yaşadı. VII. Louis hezimetin sorumlusu olarak Manuel'i görürken, yenilen III. Conrad tüm sorumluluğu kendi üzerine alıyordu.⁷⁰⁷ VII. Louis'in bu tepkisinin nedenleri başlı başına bir konudur. Sicilya Kralı, II. Roger'ın büyük bir etkisinin olduğu kesin. Kaynaklar, sefer başlamadan önce iki kralın anlaşma yaptığını yazar.⁷⁰⁸ Sefer sonucunda görüşmeleri de bunu doğrular vaziyettedir.

Manuel yeni bir Haçlı Seferi'ni duyduğunda en büyük endişesi II. Roger'a karşıydı. III. Conrad'ın da sefere katılacağını duyduğunda bu endişesi daha da artmış olmalı.⁷⁰⁹ Batı toprakları tehlikeye girmişti. I. Mesud ile anlaşma yapmasının nedenlerinden biri de bu tehlikeydi.⁷¹⁰ Haçlıların geçeceği toprakları güvence altına alıp, II. Roger'ın saldırılarına karşı koyabilecek gücü elinde tutmak istedi. İki yönden bir saldırı, Bizans için

⁷⁰⁰ Kaleli, s. 253.

⁷⁰¹ Odo, s. 119.; Altan, s.82.

⁷⁰² Kaleli, s. 253.

⁷⁰³ Mecit, s. 284.

⁷⁰⁴ Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi 1148*, s. 55.

⁷⁰⁵ Kaleli, s. 260.

⁷⁰⁶ Kaleli, s. 253.

⁷⁰⁷ Kaleli, s.244.

⁷⁰⁸ Bally, II, s. 338.

⁷⁰⁹ Altan, s. 45.

⁷¹⁰ Altan, s. 43-44.

felaket olurdu. Manuel yanılmamıştı. Sefer başladığında Bizans topraklarına saldıran II. Roger, sefer bittiğinde de anlaşıp rotalarını Bizans'a çevirdiler.⁷¹¹ Bizans bir kez daha saldırının hedefi oldu. Manuel, hiç istemese de II. Roger ile savaşmak mecburiyetinde kaldı. II. Roger sadece Bizans adalarını istila etmemiş, ipek ticareti için önemli olan Thebes'i istila edip, kumaş ve ipek ürünleriyle yetinmeyip ipeğin her aşamasındaki hünerli kişileri esir olarak Palermo'ya götürdüler.⁷¹² Bu Bizans ekonomisine de ağır bir darbeydi. İpek ticareti, Bizans'ın en önemli unsurlarından biriydi. O yüzden de, Haçlı Seferi'yle ilgilenmekten daha ciddi problemleri vardı. VII. Louis II. Roger ittifakı gibi I.Manuel ve III. Conrad ittifakı da seferden önceye dayanır. 1130 yılında II. Roger tehlisesinin doğmasıyla iki imparator müttefik oldu.⁷¹³

Böylece, İkinci Haçlı Seferi bittiğinde dört imparator arasında yeni bir savaş antlaşmaları ortaya çıktı. Ancak ne VII. Louis Bizans hedefini yapabildi⁷¹⁴, ne de III. Conrad sefer sonrası istediğini yapabildi.⁷¹⁵ Bizans'a yönelik bir sefer için Alman desteğine ihtiyaç vardı. Fransa ordusu savaştan yeni çıkmıştı. Kaynaklar bu konu üzerinde durmasa da, 1101 yılındaki sefer ve bu seferden sonra Anadolu'daki Türk varlığının ne kadar ciddi olduğunu görmüş olmalılar. Bizans için bile olsa, Anadolu'ya Türklerle anlaşmadan giremezlerdi. Üstelik son seferde Türklerin ve Doğu'daki Müslümanların gücü, Latin ordusunu yok edebilecek güçte ve cesaretlenmiş bir vaziyette olduklarını gördüler.⁷¹⁶ O yüzden Papa III. Eugenius, VII. Louis'in yokluğunda ülkeyi yönetmiş olan Saint Denis Başrahibi Suger ve Bernard de Clairvaux III. Conrad'a Bizans ile ittifak kurmaması için ikna etmeye çalıştılar.⁷¹⁷ Almanya için asıl tehlike Bizans değil Sicilya'ydı. Bu başarısız ikna çabalarından sonra Bizans'a yönelik sefer planı iptal olmuş, II. Roger Bizans ile tek başına mücadele etmeye başlamıştı.

Batı tarafında II. Roger tek kalmışken, Bizans içinde durum iyiye gitmiyordu. III. Conrad ile anlaşmaları olsa da, Almanya bir savaşa girecek durumda değildi. Çok geçmeden de 1152 yılında III. Conrad vefat etti.⁷¹⁸ Bizans'a yardım Venedik'ten geldi.⁷¹⁹

⁷¹¹ Öngül, s. 62.

⁷¹² Hussey, s. 136.; Kaleli, s. 256.

⁷¹³ Altan, s. 45.

⁷¹⁴ Demirkent, s. 115.

⁷¹⁵ Bally, II, s. 338.

⁷¹⁶ Vasiliev, s. 477.

⁷¹⁷ Kaleli, s. 261.

⁷¹⁸ Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, haz. Işın Demirkent, 2. Baskı, TTK Ankara, 2020, s. 69.

⁷¹⁹ Vasiliev, s. 480.

Sicilya'nın deniz gücünün büyümesi Venedik için büyük bir tehlikeydi.⁷²⁰ Ayrıca bu sayede Konstantinopolis'te yeni ticarî ayrıcalıklar elde edeceği bir anlaşma yapma fırsatı elde etti.⁷²¹ Venedik sayesinde II. Roger tehlikesini kısa süreliğine de olsa atlatmıştı. Günü kurtaran bu hamleler, 1204 yılında Konstantinopolis'in yağmasıyla son bulan IV. Haçlı Seferi'ne götürüyordu. Venedikliler Bizans'ın bitmeyen zenginliğini görmüşlerdir. Yine de I. Manuel'in stratejileri sayesinde Bizans'a karşı yapılacak bir Seferi önlemişti.⁷²² İki Haçlı Seferi'nin Bizans aleyhine dönmemesinin en büyük sebebi Bizans tahtında oturan imparatorlardı. Papanın sefer çağrısına olumlu yanıt verdiği halde, aleni bir şekilde bu seferi kendi çıkarı için kullanan II. Roger'a karşı sessiz kalıp, Bizans'ın ihanet ettiğini söylemeleri Batı'nın Konstantinopolis'i işgal etme konusunda ne kadar istekli olduğunu gösteriyor. Tahttaki başarılı imparatorlar, sadece bu istilâyı geciktirmiş oldu.

2.3.2. Ioannes Kinnamos'un Historia'sına Göre Haçlı Seferi ve Bizans

İkinci Haçlı Seferi'yle ilgili Latin kaynaklar, Birinci Haçlı Seferi'ndeki gibi çok değerlidir. Savaşın bizzat tanığı olan Deuilli Odo ve Willermus Tyrensis'in eserleri bu yüzden daha değerlidir. Bizans kronikleri için ise durum daha değişiktir. Her dönemi anlatan en fazla iki üç, imparatorun yakınında bulunmuş kişi olurdu. İkinci Haçlı Seferi dönemini kaleme alan kişi de Ioannes Kinnamos'tu.⁷²³ Bir diğeri de, Dördüncü Haçlı Seferi içinde eşsiz bir esere imza atan Niketas Khoniates'tir.⁷²⁴ Latin kaynakları gibi Kinnamos'un eseri de objektif bir bakış açısıyla yazılmadı. Bizans bakış açısının güzel bir örneği olmasının yanında, özellikle III. Conrad ile imparatorun mektupları bize sunması açısından önemli bir eserdir. Kinnamos'un eserinde dikkat çeken en önemli unsur Fransa ordusuyla ilgili pek bilgi vermemesi. III. Conrad ve Manuel'in özelinde anlatır İkinci Haçlı Seferi'ni.

Kinnamos, II. Ioannes Komnenos'un ölümünden kısa süre sonra doğmuş, genç yaşta imparatorluk sekreteri görevi ile I. Manuel Komnenos'un hizmetine girmiş ve imparatorun yanında savaşlara katılmıştı⁷²⁵. Bu durumda onun yukarıda bahsedildiği gibi objek-

⁷²⁰ Kaleli, s. 256.

⁷²¹ Vasiliev, s. 480.

⁷²² Hussey, s. 141.

⁷²³ Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, haz. Işın Demirkent, 2. Baskı, TTK Ankara, 2020.

⁷²⁴ Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. Fikret Işıltan, 2. Baskı, TTK Ankara, 2020.

⁷²⁵ Kinnamos, s. XIX.

tif bakış açısı olmamasının nedenini bize gösterir. İmparatorla oldukça yakın ilişkisi olan biriydi ve bu dönem eserlerini yazanları, günümüz tarih yazıcılığı yapanlarla kıyaslamak doğru olmayacaktır.

Kinamos Haçlılar ile ilgili bilgi vermeye II. Ioannes Komnenos döneminden başlıyor.⁷²⁶ Özellikle II. Ioannes'ın Antaka Prinkepsi Raymond üzerine yaptığı seferleri anlatır.⁷²⁷ II. Ioannes Komnenos vefat edince tahta geçen oğlu Manuel I Komnenos Antakya ile mücadeleye devam ediyordu.⁷²⁸ Kinamos'un eserinde de gördüğümüz gibi, Haçlılarla mücadele sadece seferlerle sınırlı değildi. Birinci Haçlı Seferi'nden sonra sürekli bir etkileşim içindeydi.

Kinamos, Manuel'in Raymond ve Türklerle yaptığı mücadeleden bahsettikten sonra seferin başlamasından bahsetmiştir⁷²⁹ ki Kinamos'un eserinin çevirisinde Işın Demirkent yazılan bazı seferlerin olmadığını dile getirir. Bu olay da bize Kinamos'un eserini yazarken, imparatoru yüceltmeyi fazlaca ön planda tuttuğunu gösterir. İmparatorla ilişkisinin yakın olduğu sonucunu da çıkartabiliriz.

Kinamos seferi, Kutsal yerleri kurtarma amaçlarının bahane olduğunu, gerçek amaçlarının Bizans topraklarına saldırmak olarak niteler.⁷³⁰ Eserde, sefer haberi geldiğinde imparatorun, durumu anlamak için elçiler yolladığını ve görüşmeleri aktarır.⁷³¹ Haçlılar içinde Alman imparatoru III. Conrad'ı üstün tutar.⁷³² Haçlı Seferi'ni anlatırken en çok bahsettiği kişi de III. Conrad'dı.

İmparatora Haçlı Seferi'ni haber verdiklerinde, imparator, Aleksios Komnenos'un yaptığı gibi vasallık yemini etmelerini istemişti. İmparatorlarla görüşen elçiler;

Romalıların topraklarından geçmeniz sizin için imkânsız olacak. Eğer yemin vermeyi küçüklük addediyorsanız, neden gizlice savaş yapıyorsunuz? Romalılarla savaşmanız zor olacaktır. Zira bu takdirde hem Tanrı'nın hemde Romalıların kudretine karşı savaşacaksınız. Eğer dostluğunuz samimi ise ve hiçbir ihanet pusuda beklemiyorsa meseleyi teyid eden bir yeminle Yüce imparatorun topraklarından bir dost ülke olarak misafirperverlik ve iyilik görerek geçebilirsiniz”⁷³³. Dediler. İmparatorların yemin ettiklerini daha önce de yazdım. Ancak elçile-

⁷²⁶ Kinamos, s. 16.

⁷²⁷ Kinamos, s. 20.

⁷²⁸ Kinamos, s. 27, 31, 32.

⁷²⁹ Kinamos, s. 54.

⁷³⁰ Kinamos, s. 55.

⁷³¹ Kinamos, s. 55, 56.

⁷³² Kinamos, s. 56.

⁷³³ Kinamos, s. 56

re Kutsal Topraklar için Türklerle Müslümanlarla savaşmaya geldiklerini söylediklerinden kısa bir süre sonra, sözlerini çiğnediler. Dakia bölgesinin zor arazilerini geçip ovalara varınca yağmaya, hatta karşı koyanları öldürmeye başladılar.⁷³⁴ Kaynaklarda iki ordunun sayısının da yirmi biner olduğunu yazarken⁷³⁵, Kinnamos kıyının kumlarından daha çok insan olduğundan bahseder.⁷³⁶ Böylesi bir ordunun geçişinin kolay olmayacağı aşikârdır. Manuel'in, yağmaları duyup Prosukh'un kumandasında gönderdiği ordu Edirne dolaylarında çıkan bir çatışmada Frederick Barbarossa'yı yenince Almanlar bir süre duruldu.⁷³⁷ Bu olaylarla ilgili Kinnamos'un Bizans'ı haklı gördüğü ortadadır. Almanların küstah olduğunu, Friedrich Barbarossa'nın da ihtiraslı ve inatçı biri olduğunu yazar.⁷³⁸ Bizans, savaşmaya hazırlanırken, daha önce de bahsettiğimiz Alman ordusu sel felaketine uğramış, Manuel III. Conrad ile konuşmak için asalet sınıfından birilerini yolladı.⁷³⁹ Kinnamos bu felaketin nedenini Almanların yeminlerini bozmuş olmalarına ve aynı dinden olanlara kötülük yapmalarına bağlar.⁷⁴⁰

Ioannes'in belirttiği gibi, iki imparator, III. Conrad'ın, imparatorun kendisini bizzat karşılamasını talep etmesinden dolayı görüşmemişlerdi.⁷⁴¹ Ordu Konstantinopolis yakınlarına gelince III. Conrad imparatora mektup yolladı. Mektubun içeriği şu şekildedir:

*“Zekâya sahip olan imparator problemin sadece kendisini değil, aslında onun ortaya çı- kış sebebini araştırmalıdır. Ön yargıyla hareket eden, genelde iyi olanı anlamaz ve tabiatıyla kötü olanı da suçlayamaz. Geneldeki kanaatin aksine, insan bazen düşmanından iyilik fakat dostlarından kötülük görür. Ordumuzun sizin topraklarınızda bulunmasından ötürü meydana gelen hasarın suçunu bize atfetmeyin ve bu yüzden bize kızmayın. Çünkü bunlara biz yol açmadık. Fakat kitle tutumu bu. Düşüncesiz şekilde ilerlerken kendi iradesiyle bunları yaptı. Zira yabancı ve dış ülkeden gelen bir ordu, kısmen çevreyi araştırmak kısmen de gerekenleri toplamak için etrafta dolaşınca, her zaman böyle hasarların olması mantıksız değildir”*⁷⁴².

Bu mektup bize iki şeyi gösterir: Kaynakların Alman ordusu için yazdığı yağma sözlerinin gerçekliği ve III. Conrad'ın bu yapılanlara sadece sessiz kalmadığı. III.

⁷³⁴ Kinnamos, s.57.

⁷³⁵ Kaleli, s. 235.

⁷³⁶ Kinnamos, s. 56.

⁷³⁷ Kinnamos, s. 58.

⁷³⁸ Kinnamos, s. 58.

⁷³⁹ Kinnamos, s. 59.

⁷⁴⁰ Kinnamos, s. 59.

⁷⁴¹ Kinnamos, s. 60.

⁷⁴² Kinnamos, s. 60.

Conrad, imparatora yağmayı ve kıyımı mazur göstermeye çalışmıştı. Manuel ise Alman İmparatoruna aynı şekilde cevap verdi:

“Kitlenin davranışı, idare ve kontrol edilemez bir halde; bu durum bizim gözümüzden kaçmadı. Aslında siz yabancıların, ülkemizden zarar görmeden, bizden şikâyetçi olmadan ve gerçekten zarara uğramadan geçmeniz, bizim düşündüğümüz tedbir idi. Çünkü konukseverlikten uzak hareket ettik diye, insanlar arasında kötü şöhret kazanmak istemeyiz. Ancak mademki böyle şeyler sizce suçlanmaya değmez görülüyor, çok akıllı ve olayların sebeplerini çok iyi incelemede kabiliyetli olan size teşekkür borçluyuz. Biz de artık halkımızın kitlesel davranışlarını nasıl engelleyelim diye düşünmeyeceğiz ve bize nazik bir şekilde söylediğiniz gibi, bunu kitle tutumuna atfedeceğiz. Bunun sonucunda artık yola gruplar halinde çıkmamız veya yabancı bir ülkede böyle serbest dolaşmanız hiç de sizin yararınıza olmaz. Mademki bu tutum size doğru görünüyor, yani avam, ihtiraslarını her alanda gösterme izni alıyor, bunun sonucunda yabancılar yerlilerden daha çok zarar göreceklerdir”⁷⁴³.

Manuel’in bu cevabı, Fransa Kralı VII. Louis Efes’teyken yolladığı mektupla benzer sorunlara değinir. Ve yerel halkın yağmalardan dolayı karşılık vereceğini açıkça dile getirdi. Araştırma eserlerinde Manuel’in, III. Conrad’a Türkler’le savaşmama konusunda uyardığını yazarlar.⁷⁴⁴ Türkler konusunda yardım etmek istemiş olsa da, Almanlar için bir takım önlemler de almıştı.⁷⁴⁵ Kinnamos ise, Manuel’in III. Conrad’a Türklerle karşı ortak hareket etme teklifinde bulunduğunu yazar.⁷⁴⁶ İki imparatorun birbirine mektuplarından söz ederken III. Conrad’ın gereken önemi vermediğini gösterirken, Manuel’in sakin cevaplar verdiğini yazar.⁷⁴⁷ Kinnamos mektuplaşma sırasında bir rivayetten de söz eder. Başka bir kaynakta böyle bir bilgiye rastlamadığımız için, rivayetin güvenilirliğine temkinli yaklaşmak gerekir. Rivayete göre; Manuel, III. Conrad’ın ordusunun içine kendi adamlarından birilerini yollayarak para ile sadakatlerini bozmaları için ikna etmişti.⁷⁴⁸

III. Conrad ile Manuel’in arasını yumuşatan ise, Alman ordusunun Dorylaion’da uğradığı yenilgidir. Kinnamos’un saldırıyı anlatış şekline bakarsak Türkler her zaman kullandıkları vur kaç taktiğini kullanmış olmalıdır.⁷⁴⁹ Almanlardan sürekli barbarlar diye

⁷⁴³ Kinnamos, s. 61.

⁷⁴⁴ Kaleli, s. 239.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 107.

⁷⁴⁵ Kinnamos, s. 61.

⁷⁴⁶ Kinnamos, s. 63.

⁷⁴⁷ Kinnamos, s. 62.

⁷⁴⁸ Kinnamos, s. 63.

⁷⁴⁹ Altan, s. 65.

bahseden Kinnamos, yenilgiden sonra fazla düşkünlük ve acz gösterdiklerini yazar.⁷⁵⁰ III. Conrad'ın da cesurca savaştığını belirten Kinnamos, kralın esir alınmaktan son anda kurtulduğunu belirtir.⁷⁵¹

Kitapta VII. Louis ve Fransa ordusuyla ilgili anlatı sınırlıdır. Araştırma eserlerinde imparatorun VII. Louis'e olan tutumundan dostane diye bahseder.⁷⁵² Kinnamos ise bu dostane tutumun karşılıklı olduğunu, VII. Louis'in Manuel'e yakın dostluk vaat ettiğini ve önemli meselelerde işbirliği yapacağını söylediğini yazar.⁷⁵³ Konstantinopolis'teki önemli yerleri de ziyaret ettiğinden de bahseder.⁷⁵⁴ VII. Louis de geldiğinde iki ordu birleşip ortak hareket etti. Bu orduların içinde Polonya ve Tzekhos (Çek) milletin hü-kümdarları da vardı.⁷⁵⁵ Ancak Almanların yenilgiye uğramasıyla Fransızların alaylarına maruz kaldılar.⁷⁵⁶ Bu durum III. Conrad'ın Efes'teyken Konstantinopolis'e dönme iste-ğini de açıklar. III. Conrad'ın Konstantinopolis'e dönme isteğini, uğradığı yenilgiden dolayı hastalanması yüzünden yazanların⁷⁵⁷ aksine Kinnamos, dönüşün nedeni olarak kendi ordusunun ikinci durumda kalmasının verdiği gurur kırıklığı ve Fransızlar'ın aşağılamalarına tahammül edemediği için dönmek istediğini kaydeder.⁷⁵⁸ İmparatorun mektubu kral için bir şans olduğundan süratle Konstantinopolis'e geri döndü.⁷⁵⁹ III. Conrad'ın saraya gelmesiyle de aralarında, dostane bir ilişki olmuş, imparator eğlence-ler düzenlemiş sonrasında Filistin'e gitmesi için para ile destek verdi.⁷⁶⁰

Kinnamos bu olayları yazdıktan sonra, seferle ilgili bilgi vermeye, III. Conrad'ın pa-ra desteği ile Filistin'e doğru yola çıkmasıyla devam eder.⁷⁶¹ Ancak bilgiler sadece yol-culuktan bahsetmeyle sınırlıdır. Seferin gidişatı, Haçlılar birleştikten sonra yaşananlar hakkında bilgi vermez.

İkinci Haçlı Seferi ile ilgili son cümlelerinde VII. Louis'den bahseder. VII. Louis'in Bizans'a kin gütmemesinin bir sebebi, sefer sonunda uğradığı bir talihsizlikti. Ancak Kin-namos bu talihsizliğin boyutunu gözler önüne seriyor. VII. Louis, esir alınmaktan son

⁷⁵⁰ Kinnamos, s. 63.

⁷⁵¹ Kinnamos, s. 64.

⁷⁵² Kaleli, s. 242.

⁷⁵³ Kinnamos, s. 65.

⁷⁵⁴ Kinnamos, s. 65.

⁷⁵⁵ Kinnamos, s. 66.

⁷⁵⁶ Kinnamos, s. 66.

⁷⁵⁷ Öngül, s. 60.; Kaleli, s. 245.

⁷⁵⁸ Kinnamos, s. 67.

⁷⁵⁹ Kinnamos, s. 67.

⁷⁶⁰ Kinnamos, s. 68.

⁷⁶¹ Kinnamos, s. 68.

anda kurtulmakla kalmamış, imparatorun ele geçirdiği esirleri kurtarmak için yalvarmak zorunda kaldığından bahseder.⁷⁶² Böyle bir olayı yaşamak, bir kral için ağır ve affedilemez olmuş olmalı. İkinci Haçlı Seferi'ne gönüllü olarak ve içten duygularla çıkan bir kral iken üst üste manevî açıdan yıpratıcı olaylar yaşamıştı. Ancak Kinnamos'un eserinde Fransa- Bizans ilişkilerinin kötü olmasının nedeni yoktur. Seferin gidişatından çok, Bizans özelinde iki imparatorun Anadolu'dan geçene kadar ki olayları aktarır.

İkinci Haçlı Seferi'yle doğrudan ilişkili olan II. Roger hakkında Kinnamos daha çok detaya iner. Seferden sonra da aralarındaki savaş devam ederken, II. Roger'ın düşmanlığının sebebini de açıklar. Siyasî çıkar çatışmalarına detaylıca değindik. Bu çıkar çatışmasından başka, düşmanlığın bir nedeni de, Roger'ın akıllıca bir hamleyle Longibardia'yı ele geçirmesinin⁷⁶³ ardından, imparatorluk kanı taşıyan biriyle evlenmek istediğini dile getirmesinin ardından imparatorun elçi olarak yolladığı Basileios'un yarattığı krizdir. Basileios, altınlar karşısında, II. Roger'a olmayacak vaatlerde bulununca imparator bunu şaka olarak geçiştirmek istemiş, II. Roger ise olayı ihanet ve yalan olarak sayma meselesiydi.⁷⁶⁴

Manuel'in mücadelelerinden bahsederken Nureddin üzerine gitme isteğinden ve yapılan anlaşma neticesinde İkinci Haçlı Seferi sırasında esir alınan birçok asil ve Templiler üstadını ve Saint Gilles'in oğlunun serbest kaldığını aktarır.⁷⁶⁵ Seferden sonra da doğudaki Haçlılarla ilişki kurması, onları kurtarması Latin kaynaklarındaki ihanet iddialarının gerçeği yansıtmadığını gösterir.

Kinnamos, sadece Manuel ile bilgi de vermez, azda olsa Haçlılarla Nureddin Mah-mud arasındaki savaşa da yer verir.⁷⁶⁶ Bizans kaynaklarının diğer kaynaklardan en bü-yük farkı, bu eserlerin imparatora odaklı olmasıdır. Bu yüzden de başka olaylarla, kişi-lerle ilgili bilgiler daha az olsa da kıymetlidir.

Eserde 1171 yılındaki Venedik olaylarına da değinir ki⁷⁶⁷, bu olayların detayları üçüncü bölümde açıklanmıştır. Kinnamos Venedikliler için; *"Bu millet karakter bakımından diğer milletlerden bozuktur, alaycı ve kabadır; çünkü ruhları gemici adiliği ile doludur"* der.⁷⁶⁸ Kinnamos'un bu sözleri, Bizanslıların Latinler, özellikle Venedikliler için hisset-

⁷⁶² Kinnamos, s. 69.

⁷⁶³ Kinnamos, s. 72.

⁷⁶⁴ Kinnamos, s. 73.

⁷⁶⁵ Kinnamos, s. 138.

⁷⁶⁶ Kinnamos, s. 157.

⁷⁶⁷ Kinnamos, s. 200.

⁷⁶⁸ Kinnamos, s. 201.

tiklerini gösterir. Çünkü Niketas'ta benzer sözleri, Dördüncü Haçlı Seferi'ni anlattığında kullanır. Bizanslıların Venediklilere genel bakışının bunlar olduğu açıktır.

Kinnamos'a göre, Venedikliler o kadar küstahça davranıyorlardı ki, imparatorun kan bağı olan kişileri bile aşağıladılar.⁷⁶⁹ Venediklilerin davranışlarıyla ilgili fazla detaya girmez, ancak olaylarda imparatoru haklı bulduğu ortadadır. Venediklilerden sonra imparatorun yaptıklarını anlatmaya devam edip, eseri imparatorun Türklerin üzerine yürümesiyle, Bizans'ın ağır yenilgiye uğradığı savaşı anlatmadan bitirir.⁷⁷⁰

İkinci Haçlı Seferi'nde etki eden üç imparatorun Bizanslı bir kroniğin gözünden değerlendirilmesi bu şekildeydi. Seferin gidişatı ve sonucuyla ilgili pek bir bilgi vermese de, seferden sonra üç kralın Bizans'a karşı tutumunun nedenini anlamamızı sağlamak açısından değerli bir eserdir.

Kinnamos'un bu eserini, Deuilli Odo'nun eserine benzetmek yanlış olmaz. Odo'da eserini yazarken sadece Fransız bakış açısını kullanmış, kötü olayları geçiştirmiş, seferle ilgili bilgiler verirken, suçlu olarak Bizans'ı görmüş ve göstermiştir. İki eserde, imparatora en yakın kişiler tarafından kaleme alındı. Aradaki fark, birinin din görevlisi, diğerrinin saray görevlisi olmasıdır. Bu yakınlığı göz ardı etmeden eserlere bakmak gerekir.

2.3.3. Niketas Khoniates'ın Historia'sına Göre Haçlı Seferi ve Bizans

İkinci Haçlı Seferi'yle ilgili bilgiler veren ikinci Bizans kaynağı Niketas Khoniates' dir. İki yazarın haçlı seferi ve imparator ile ilgili görüşleri farklıdır. Ioannes'in eserini incelediğimizde, genelde imparatorun tarafını tutan bir tavır içinde olduğunu görürüz. Niketas Khoniates'in imparator Manuel'i çok ağır bir şekilde eleştirdiği de olmuştur.⁷⁷¹ Eserin bizim için en büyük dezavantajı Haçlı Seferi'ni kısa tutmuş olmasıdır.

Niketas'da eserine Kinnamos gibi Ioannes Komnenos dönemini anlatarak başlar.⁷⁷² Ioannes Komnenos'tan övgüyle bahseder.⁷⁷³ Seferlerinden ve mücadelelerinden bahsettikten sonra ölümüyle ilgili detaylara değinir.⁷⁷⁴ Seferin başlamasını anlatırken özellikle kadınlarla ilgili yazdıkları dikkat çekiyor. Sefere katılan kadınlar hakkında; “*pervasızca, bacaklarını ayırarak erkekler gibi ata biniyorlar, erkek elbisesi giyiyor ve mızrak ve diğer do-*

⁷⁶⁹ Kinnamos, s. 202.

⁷⁷⁰ Kinnamos, s. 215.

⁷⁷¹ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 40.

⁷⁷² Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 3.

⁷⁷³ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 10, 12.

⁷⁷⁴ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 26.

nanımlarıyla erkeklere benziyorlardı. Bakışları da cengaveraneydi ve Amazon'lardan daha erkeksiydiler.”⁷⁷⁵ Sözlerini aktarır. Sefer konusunda Almanların sözlerinin gerçek olduğuna inanmıştı.⁷⁷⁶ Bu, Niketas ile Kinnamos'u ayıran bir durumdu.

Niketas, Haçlı Seferi kararı alındığında Alman Kralı'nın elçileriyle görüşüğünü kaydederken, Manuel'in, onların bu girişimini abartılı ve riyakâr bir tavırla övdüğünü aktarır.⁷⁷⁷ İmparatorun bu davranışını eleştiren Latin kaynaklarıyla aynı fikirde olduğu açıktır. İmparatorun, and içmelerine rağmen Almanlar'a güvenmediği açıktır. Eserinde şunları aktarır;

*İmparator endişeli ve güvensizdi; kuzu postu içinde kurtların ülkesine saldırmasından veya – efsanede anlatılanın aksine- eşek derisi altında arslanların gizlenebilmesinden veya kurt ve tilkinin ittifak etmiş olmalarından endişe ediyordu. Bu sebeple Bizans savaş kuvvetlerini toplayarak danışmanlarıyla durumu müzakere etti... imparator başşehrin koruyucu istihkâmlarını baştan başa tamir ettirerek savunmaya hazır hale getirdi; orduyu zırhlar ve demir uçlu mızraklarla donatarak askerlerin maneviyatını, bunlar arasında Yörük atlar dağıtarak ve bol paralar vererek yükseltti*⁷⁷⁸.

Niketas, Manuel ile III. Conrad arasındaki mektuplara ya da, Alman ordusunun taşkınlıklarına değinmez. Geçiş esnasında, Bizans ile Almanlar arasında Andrianopolis (E-dirne)'de III. Conrad'ın akrabasının ölümüyle sonuçlanan Bizanslılar'ın baskınından dolayı neredeyse çıkacak olan savaşı aktarır.⁷⁷⁹ Niketas'ın bilgileri tüm kaynaklarla doğru orantılıdır. Anlatısının tarafsızca olduğu bellidir. Haçlıların uğradığı sel felaketinden ve imparatorun tavrından bahseder.⁷⁸⁰ İmparatorun tavrıyla ilgili sözleri, Kinnamos'un yazdıklarıyla da örtüşür.

Alman ordusunun sayısı konusunda da Niketas, Kinnamos ile aynı görüşü paylaşıyor.⁷⁸¹ Burada kısa bir cümleyle Fransız ordusundan da bahsetmişti ki, Almanları anlattığı gibi detaylı yazmamıştır. Bizanslı yazarların eserlerindeki bu ayrıntı, imparatorluğun devletlerle ilişkilerini anlamamızda yardımcı olur.

İmparatorun, söz verdiği gibi yiyecek tedarikinde bulunduğunu yazarken bir yandan da onlara tuzaklar hazırlayarak birçok kişinin hayatını kaybetmesine neden olduğunu

⁷⁷⁵ Khoniates, *Historia* (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri), s. 40.

⁷⁷⁶ Khoniates, *Historia* (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri), s. 40.

⁷⁷⁷ Khoniates, *Historia* (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri), s. 41.

⁷⁷⁸ Khoniates, *Historia* (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri), s. 41.

⁷⁷⁹ Khoniates, *Historia* (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri), s. 42.

⁷⁸⁰ Khoniates, *Historia* (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri), s. 43.

⁷⁸¹ Khoniates, *Historia* (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri), s. 44.

aktarır.⁷⁸² İmparatorun, Haçlılar'a karşı tavrını açık bir şekilde eleştirir. Yapılana bir anlam veremediği ortadadır. Manuel'in Haçlılarla ilgili endişelerini Niketas'ın taşımadığı bellidir. Ya da Bizanslılar'ın, Haçlılar'a karşı davranışlarının nedeni üstünde hiç durmaz. Bu açıdan bakınca Niketas'ın imparatoru eleştirmesi anlaşılabilir bir durum. İkinci Haçlı Seferi, ilki gibi Bizanslıları zorlamamıştı. Katliamlar, yıkımlarda yaşamamışlardır. Ancak Bizans kaynaklarında yazmasa da, sefer Yahudilere şiddetle başlamıştı. Ayrıca, imparatorun yiyecek stokları Alman ordusunun kalabalıklığından dolayı yeterli gelmediği için Fransızlar'ın yağma girişiminde bulunduğundan yukarıda bahsedilmişti.

Haçlıların unlarına kireç katma olayını Niketas'ın eserinde de rastlarız. Niketas bu olayın İmparator Manuel tarafından yapıp yapılmadığını bilmediğini söylerken, Haçlılar'a verilmek üzere bozuk ayarlı sikkeler bastırma olayını İmparator'dan izinsiz gerçekleştirmelerinin imkânsız olduğunu yazar.⁷⁸³ İmparatorla ilgili görüşünde haklı olduğu kesindir. İmparator emri olmadan sikkenin ayarlarıyla oynamaları imkânsızdır. İmparator ile ilgili bunları söylerken, Bizanslılar için;

*“Şehirler kapılarını kapayıp onların pazar- larda alışverişte bulunmalarına müsaade etmiyorlardı. Bizanslılar surlar üzerinden iplerle se- petler sarkıtıyor, talep ettikleri ve ancak bundan sonra sonra canlarının istediği miktarda ekmek veya diğer yiyecekleri aynı sepetlerle aşağıya gönderiyorlardı. Batıların, her şeyi gören Tanrı'nın gözleri önünde, zavallı fakir hacılara hiç acımadan eksik ölçü kullanan, din kardeşle- rine bir şeyler hediye etmek bir kenara, onlar için hayatî önem taşıyan yiyecek lokmalarını ağızlarından kapan dolandırıcılara ettikleri beddualar, bu haksız hukuksuz kişilerin kılını bile kıpırdatmıyordu...”*⁷⁸⁴ Diyerek eleştirir. İmparator içinde, Haçlıların ürkmesi için yapmadığı kötülük kalmadığını dile getirir.⁷⁸⁵

Kinnamos'un eserini incelediğimizde taraflı yorumlar yaptığını görürüz. Aynı durum Niketas içinde geçerlidir. Eserinde Manuel'i övdüğü de, yediği yerler de mevcuttur. Ancak Haçlı Seferleri'yle ilgili anlatılarında, Batı taraflı yorumları vardır. Bu sadece İmparator Manuel'i ya da Bizanslılar'ı eleştirdiği için değil, Haçlılar'ın Selçuklular ile mücadelesinde yazılanlar içinde geçerlidir.

⁷⁸² Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 44.

⁷⁸³ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 44.

⁷⁸⁴ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 44.

⁷⁸⁵ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 44.

Niketas eserinde Türkler'in Haçlılar'a saldırmak için bir sebeplerinin olmadığını Manuel'in mektuplarla kışkırtıp, teşvik ettiğini belirtir.⁷⁸⁶ Niketas bize bu bilgiyi verirken, sefere çıkmadan önce Alman Kralı III. Conrad'ın sadece Bizans ile ilişkisine değinmişti, II. Kılıçarslan ile ilgili diyalogundan bahsetmez. Kışkırtma ihtimalini de göz ardı edemeyiz. Manuel ile II. Kılıçarslan'ın sürekli etkileşim içinde olduğu muhakkaktır. II. Kılıçarslan'ın bu tutumunun nedenleri üzerinde başka kaynakları aktarmıştık. Manuel'in kışkırtmaları olsa da, II. Kılıçarslan'ın davranışının tek nedeninin bu olması zor. Selçuklular, bu dönemde Türkleri temsil eden en önemli güçtü. Müslümanlar arasındaki rekabeti de düşünürsek, Haçlılar'ın Anadolu'dan öylece çekip gitmesi itibarını zedelerdi.

Türklerle Haçlılar arasındaki olaylardan bahsederken, Türklerin felaketi kendilerinin davet ettiğini yazarken uyumakta olan vahşi hayvanı uyandırarak canavar haline getirdiğini kaydeder.⁷⁸⁷ Bir noktaya kadar yazdıklarında haklıdır. Birinci Haçlı Seferi'nde yapılanlar, bu sefer yapılmasa da kalabalık kitlenin zarar vermeden ilerlemesi imkânsızdır.

Almanlarla Türkler arasındaki olayları anlattıktan sonra Fransızların Türklerle karşılaşmasını anlatmaya başlar.⁷⁸⁸ Fransa kralının askerlerine yaptığı konuşmayı da yazmıştır.⁷⁸⁹ Savaşla ilgili de; “*Haçlılar böylece sanki sağlam toprak üstündeymişler gibi nehri geçerek sürprize uğramış Türklerin üzerine atıldılar. Barbarlara, kurtuluşu kaçmakta bulmak için zaman kalmamıştı...türlü silahlarla parça parça edildiler. Buğday sapları gibi birbiri üzerine düştüler; üzüm sıkın mendenelerdeki gibi kanları mızraklı şövalyeler tarafından sıkıldı. Bir kısmı mızraklarla delik deşik edildi, diğer bir kısmı –özellikle hafif donanımlılar ve zırhsızlar- uzun kılıçlarla ikiye biçildi; bir kısmını hançerler yere düşürerek bağırsaklarını deşti. Öldürülen Türklerin cesetleri bütün ovayı kapladı ve topraktaki çatlak ve yarıklar kanla doldu taşı. Fransızlardan çoğu oklarla yaralanmış olmakla beraber ölüm derecesinde yaralanan azdı.*”⁷⁹⁰ Yazmıştır. İkinci Haçlı Seferi'yle ilgili Fransa ordusunun Türkleri yenmesinden ibaretti. Seferin devamında başka çatışma olmadığını yazmıştır⁷⁹¹ ki bu tarihi kayıtlara uymaz. Niketas'ın niye savaştan bahsetmediğini, ya da seferi anlatmaya son vermesinin nedenini bilmiyoruz.

⁷⁸⁶ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 44-45.

⁷⁸⁷ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 45.

⁷⁸⁸ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 45.

⁷⁸⁹ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 45-47.

⁷⁹⁰ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 47.

⁷⁹¹ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 48.

Niketas'ın eserinin Haçlılar ile ilgili en önemli eksiklerinden biri de, olayları detaylı anlatmamış olmasıydı. Örneğin, Alman ordusunun sadece sel felaketini⁷⁹² aktarırken Selçuklularla olan savaştan bahsetmez. Sonrasında Bizans İmparatoru Manuel ile III. Conrad arasındaki dostluktan da söz etmez.

Eserinin Haçlılar ile ilgili kısmını, Haçlılar'ın Türkleri Maeander (Menderes) geçi-
dinde yenmesiyle bitirir.⁷⁹³ Kinnamos eserini 1176 yılına kadar götürürken, Niketas ese-
rini Manuel'in ölümüyle bitirir. Kinnamos'un eserini eşsiz kılan, bize Manuel ile III.
Conrad'ın mektuplarını bize aktarmasıyken, Niketas'ın eserini eşsiz kılan da oldukça
objektif bir şekilde yazmış olmasıdır. İki Bizans kroniğinden, iki farklı bakış açısı
görmek, olayların daha iyi anlaşılmasını sağlar.

⁷⁹² Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 43.

⁷⁹³ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*. s. 47.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ

3.1. Üçüncü Haçlı Seferi Öncesi Genel Durum

3.1.1. Sefer Öncesi Müslümanlar ve Haçlı Devletlerinin Durumu

İkinci Haçlı Seferi Haçlı Devletleri için bir yıkım olurken, Müslümanlar içinse tam bir zafer olmuştu. Batı kendi sorunlarıyla uğraşırken, Doğu’da ise Haçlı Devletleri sadece Müslümanlarla değil, birbirleriyle de mücadele ediyordu. Müslümanların yükselişindeki bir etkende bu durumdu. Güçlenen Müslümanlara karşı birlik olmamalarının neticelerini de kısa zaman sonra tekrar görecektik. Ancak, bu yenilgiler sadece birlik olmamalarına bağlamamak gerekir. Tıpkı İkinci Haçlı Seferi’nin öncesinde olduğu gibi bu dönemde de Müslümanlar arasında güçlü siyasî kişilikler ortaya çıktı.

Bu siyasî figürlerin en önemlisi Selahaddin’dir. Selahaddin’den sonra diğer bir güçlü sima Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan’dır. Kudretini giderek arttırması özellikle Bizans için bir yıkım olmuştu. Ancak II. Kılıçarslan’ın güçlü siyaseti sadece Bizans’ı değil diğer Türkleri de tedirgin etmiş ve sonunda kendi dininden birine karşı durmak için, bir Hristiyan devletiyle işbirliğine girdiler.⁷⁹⁴ Bizans İmparatoru I. Manuel’in bu hamlesi bir işe yaramadı. 1176 yılına kadar Anadolu’daki diğer etkili Selçuklular ve Danişmendlilere karşı korumayı başarmıştı.⁷⁹⁵

15 Mayıs 1174’de Suriye ve Mısır hükümdarı Nureddin Mahmud’un ölmesiyle⁷⁹⁶ Manuel Komnenos önemli bir müttefiğini kaybetmişti. II. Kılıçarslan’ın Nureddin’in ölümünden sonra Danişmendli topraklarını ilhak etmesiyle Manuel, Selçuklular’a karşı sefere çıkma kararı aldı.⁷⁹⁷ 17 Eylül 1176’da Denizli yakınlarında Myriokephalon Boğazı’nda iki ordu karşılaştı.⁷⁹⁸

Manuel’in Batı’da işlerini yoluna koyduktan sonra, Doğu’ya yönelmek istediği açıktır. Bunun içinde en uygunu Selçuklular üzerine bir sefere çıkmaktır. Bizans’ın en güçlü rakibiydi. Hem Anadolu için, hem de Batı’daki itibarı için Selçukluları yenmesi gereki-

⁷⁹⁴ Kaleli, s. 277.

⁷⁹⁵ Hussey, s. 140.

⁷⁹⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 129.

⁷⁹⁷ Kaleli, s. 278.

⁷⁹⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 131.; Kaleli, s. 279.

yordu.⁷⁹⁹ Manuel'in sefer kararı almasındaki tek sebep Selçuklular'ın güçlü rakip olması değildi. Alman İmparatoru Friedrich, Manuel'i Batı'dan uzak tutmak için Kılıçarslan'ı Bizans'ı işgal etmesi konusunda ikna etmeye çalışması⁸⁰⁰ da sefer kararında etkiliydi. Niyeti sadece Selçuklular'ı yenmek değildi, Manuel Konya'yı ele geçirmek istiyordu.⁸⁰¹ Bu Alman imparatorunun da, Bizans hayallerinin suya düşmesini sağlayacaktı. Ancak bu isteklerini yerine getirmedi. Bizans, 1071 yılındaki Malazgirt Savaşı'nda yitirmiş olduğu Anadolu'daki üstünlüklerinin ardından, bu savaşla da son umutları da bitmiş oldu.⁸⁰² Yapılan antlaşmaya göre; İmparator, Kılıçarslan'a bir miktar fidye ödeyecek, Eskişehir ve Sublaeon istihkâmları yıkılacaktı.⁸⁰³ Bizans'ı ve Üçüncü Haçlı Seferi'ni anlatırken Selçuklulara tekrar değinilecektir. II. Kılıçarslan, Haçlı Seferi'nin Anadolu kısmını anlamak için önemlidir.

Seferin asıl amacı düşünüldüğünde, bu dönem için en önemli figürü Selahaddin'den bahsedilmesi gerekmektedir. Selahaddin, Nureddin'in generallerinden biri olarak ortaya çıkıp⁸⁰⁴, dönemin en önemli Müslüman şahsiyetlerinden biri olmayı başardı.⁸⁰⁵ Eyyubîlerin kökeni, Azerbaycan'ın Duvin bölgesinden Bağdat'a gelenlere dayanır.⁸⁰⁶ Çobanlıkla meşgul olan Kürt bir aileden gelen Selahaddin'in⁸⁰⁷ atası olarak bilinen en isim Mervan olmakla beraber tarihî şahsiyet olarak sadece Şadi bilinmektedir.⁸⁰⁸ Selahaddin'in babası Necmeddin ve amcası Şirkuh Birinci Haçlı Seferi sırasında Selçuklu Türklerinden ayrılarak İmadeddin Zengî'nin tabiiyetine girdiler.⁸⁰⁹ Bu dönemden sonra Zengî ile aralarında gittikçe kuvvetlenen bir dostluk meydana gelmişti. Ayrıca, itibarları da gittikçe artıyordu. Zengî'nin, Necmeddin Eyyub'a çok güvendiği getirdiği konum itibarıyla anlaşılıyor. Nureddin Zengî, Dimaşk'ı zaptettiğinde Necmeddin Eyyub'u Şam valisi, kardeşi Şirkuh'u da ordularının başkumandanı yaptı.⁸¹⁰ Selahaddin bu üç güçlü figürün arasında yetişmişti. Bunun sonucunu da, kazandığı zaferlerle, kurduğu devletle aldı.

⁷⁹⁹ Kaleli, s. 280.

⁸⁰⁰ Vasiliev, s. 483.

⁸⁰¹ Kaleli, s. 279.

⁸⁰² Vasiliev, s. 487.

⁸⁰³ Vasiliev, s. 279.

⁸⁰⁴ M. A, s. 131.

⁸⁰⁵ Cahen, s. 197.

⁸⁰⁶ Muammer Gül, "Selahaddin Eyyubi", *Yeni Türkiye (Ortadoğu Özel Sayısı- III)*, C. XXII, S. 83., Ankara, 2016, s. 106.

⁸⁰⁷ M. A., s.131.

⁸⁰⁸ Gül, s. 107.

⁸⁰⁹ Gül, s. 109.

⁸¹⁰ Gül, s. 110.

Selahaddin için en önemli dönüm noktalarından biri, Mısır'a gönderilmesi idi. Kudüs'ün yeni kralı Almeric'in Mısır'a saldırılarından dolayı Mısır Fatimî Halifesi Adid Nureddin Zengî'den yardım istedi.⁸¹¹ Zengî, Selahaddin ile Şirkuh'u Fatimîlere düzeni sağlamak için Mısır'a gönderdi.⁸¹² Şirkuh ile Selahaddin 1168 yılında Kudüs Kralı'nın saldırısını durdurdu.⁸¹³ (Harita: 3.1.) Şirkuh iki ay sonra ölünce Halife kendisine vezir olarak Selahaddin'i seçti.⁸¹⁴ Bu tarihten sonra da Selahaddin'in yükselişi daha da hızlı oldu. Bir süre Nureddin Zengî ile iyi ilişkileri devam etse de, hâkimiyet çatışması- na girmeleri kaçınılmazdı. Fatimî Halifeliğine son verip, hutbeyi Abbasi halifesine adına okutmaya başladığı andan itibaren bağımsızlığını ilan etti.⁸¹⁵ Selahaddin'in güçlenmesi sadece Nureddin Zengî'yi tehdit etmiyordu, Haçlı Devletleri'ni de tehdit ediyordu. Haçlılar Bizans İmparatoru Manuel'in yolladığı donanmayla Dimyat'ı kuşatırken⁸¹⁶ Nureddin Zengî de Mısır üzerine sefere çıkmaya hazırlanırken vefat etti.⁸¹⁷ Nureddin'in ölümüyle birlikte taht kavgaları başlamış topraklar bölünmüştü. Bu mücadelenin de kazananı Selahaddin olmuştu.⁸¹⁸ Fakat bu mücadeleyi kazanmak Selahaddin için yeterli değildi. Her şeyden önce tahtta hakkı olan biri değildi. Babası vali, amcası başkomutanlık yapmış olsa da soylu bir aileden geldiği de söylenemezdi. Bu yüzden de kendini meşru mirasçısı olarak göstermek için, Nureddin'in dul eşi İsmet Hatun ile evlendi⁸¹⁹. Halife el-Müstazi'nin 6 Mayıs 1175 yılında gönderdiği temlikname ve hil'at ile Selahaddin artık meşrutiyet kazanmış ve tam anlamıyla bağımsızlığını kazanmış oldu.⁸²⁰

Selahaddin'in bundan sonraki tek amacı Kudüs'tü. Mısır'dan düzenlediği sefer yenilgiyle sonuçlanınca, taktik değiştirip bundan sonraki seferlerin çıkış yeri Şam olacaktı.⁸²¹ Üçüncü Haçlı Seferi'ne gelene kadar Müslüman dünyası, Selahaddin Eyyubî'nin hâkimiyeti altında şekillendi. Selahaddin'in bu kadar güçlenmesine, karşın Haçlı Devletleri'nin, izlemek dışında pek bir şey yapmadığı ortadaydı. Kuruluşlarından itibaren ne Türkiye Selçuklular'ı ne de, Müslümanlar en büyük rakipleri olmuştu. Tıpkı İkinci Haçlı

⁸¹¹ Gül, s. 111.

⁸¹² M. A., s.131.

⁸¹³ Gül, s. 111.

⁸¹⁴ M. A., s. 134.

⁸¹⁵ Gül, s. 112.

⁸¹⁶ M. A., s. 134.

⁸¹⁷ Gül, s. 112; M. A., s. 136.

⁸¹⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 129.

⁸¹⁹ Gül, s. 114.

⁸²⁰ Gül, s. 113.

⁸²¹ Gül, s. 116.

Seferi'nde olduğu gibi, bu sefer öncesinde de, Haçlı Devletlerinin birlik olamadığını görüyoruz. 1171 yılından beri Selahaddin Eyyubî'nin her yıl düzenli saldırılarına maruz kalan Kudüs'ün⁸²² düşmesi kaçınılmazdı.

Selahaddin âlimler tarafından iyi eğitilen⁸²³, gençliği amcasının yanında, savaşlarla geçmiş bir şahsiyetti. Başarılı bir lider olması hiç de şaşırtıcı değildi. Ancak Kudüs'ü alabilmesindeki tek sebep çok başarılı biri olması değildi. Bu noktada diğer devletlerin yaptıkları veya yapmadıkları da önem taşımaktadır.

3.1.2. Sefere Kadar Bizans İmparatorluğu

Üçüncü Haçlı Seferi'nde Bizans'ın rolü, diğer seferlere göre oldukça azdı. Alman ordusunun Anadolu toprakları üzerinden Kudüs'e hareket etmelerinden dolayı neredeyse tek muhattabı Alman Kralı Friedrich Barbarossa'ydı. Bizans istese bile bu sefere iştirak edemezdi. İç sorunlar yine başlamıştı. İmparatorluk gerçekten de zor durumdaydı. Komnenos hanedanının başlattığı toparlanma süreci İkinci Haçlı Seferi'nden sonra büyük bir yıkımla sona erdi. Bu sorunlara değinmeden önce, Haçlı Devletleri'nin, bu dönemdeki durumlarından bahsetmek gerekir.

Komnenos ilk üç hükümdarının, siyasî ve askerî alandaki başarıları imparatorluğun sınırlarını genişletmişti.⁸²⁴ Bu genişlemeye rağmen İkinci Haçlı Seferi'nden sonra Bizans yeni bir sorunla karşılaştı. 1152 yılında Trablus kontu II. Raymond Haşhaşiler tarafından öldürölüp, henüz on iki yaşında olan oğlu III. Raymond'un tahta geçmesiyle ülkeyi dul eşi Hodierna yönetmeye başladı.⁸²⁵ Üç Haçlı Devleti de kadınlar tarafından yönetiliyordu. Kudüs'de Kraliçe Melisende, Antakya'da Constance ve Trablus'da Hodierna.⁸²⁶ Constans'ın evlenmesi gerekiyordu. Dönem kaynaklarında kişiliğı hakkında pek olumlu sözler edilmeyen Rainald von Chatillon'u kendisine eş olarak seçti.⁸²⁷ Bu evlilik Rainald von Chatillon için çok avantajlı olduğı kesindi. Fakat sahip olduğı güç ve zenginlik ona yetmemiş olmalı ki, tüm devletlerin nefretini kazanacak bir olay gerçekleştirdi. Hakkında iyi şeyler söylemediğini duyan patriğı şehrin surlarına götürüp işkence etti.⁸²⁸ Rainald'ın bu davranışı, kişiliğı hakkında bilgi almamız için yeterli bir olaydı.

⁸²² Gül, s. 120.

⁸²³ Gül, s. 110.

⁸²⁴ Demirkent, "Bizans", s. 238.

⁸²⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 118.

⁸²⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 118.

⁸²⁷ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniğı III*, s. 97.

⁸²⁸ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniğı III*, s.97.

Birkaç yıl sonra da Kıbrıs faciası yaşandı. Olayın neden gerçekleştiğiyle ilgili kaynaklar farklı bilgiler verir. Dönem kaynaklarından biri olan Willermus Tyrensis'in çevirisini yapan Ergin Ayan'ın eserinde olay; Çukurova bölgesindeki Ermeni hâkimi Thoros, Kilikya ovasını yağmalayıp İmparator Manuel Komnenos, Rainald'dan müdahalesinden sonra istediği her şeyi vereceğine dair vaadini tutmasından dolayı Rainald ve Thoros'un Kıbrıs'ı işgal ettiğini yazar.⁸²⁹ Işın Demirkent ise eserinde, Bizans İmparatorunun Rainald'ı Thoros'un üstüne yolladığını kabul ederken, Rainald'ın geri aldığı yerleri imparatora teslim etmemesinden dolayı, Manuel'in de tepki göstermesiyle Rainald'ın Bizans'a karşı Çukurova bölgesinde faaliyet gösterdiğini yazar.⁸³⁰ Diğer dönem kaynaklarında da olayın gidişatı bu şekilde belirtilmiştir.⁸³¹ Rainald, Thoros ile müttefik olmuş ve 1156 yılının ilkbaharında adaya saldırmışlardı.⁸³² Willermus Tyrensis, adalıları işgal konusunda uyarıldığını söylese de⁸³³, adalılar bu duruma hazırlıksız yakalanmıştı.⁸³⁴ Kıbrıs'ın işgalinin daha kötü yanı, Rainald'ın gerekli olan parayı işkence ettiği Antakya Patriği Aimery de Limoges'dan almış olmasıydı.⁸³⁵ Kendi dininden olanlara bile acıması olmadığını, para için her şeyi yapacağını bir kez daha göstermiş oldu.

Adanın valisi olan İmparatorun yeğeni Ioannes Komnenos ve mükemmel bir savaşçı olan General Mikhail Branas⁸³⁶, saldırıyı duyunca hemen sahile koşup onları durdurmaya çalıştılar.⁸³⁷ Önce Branas'ın birliklerini yenip esir ettiler, daha sonra da Branas'a yardıma gelen Ioannes Komnenos'u yenip esir ettiler.⁸³⁸ Rainald Ermenilerle birlikte her yere saldırdı.⁸³⁹ Kiliseler ve manastırlar dâhil olmak üzere bütün dükkânları ve evleri soyup ateşe verdiler.⁸⁴⁰ Ele geçirilen Yunan papazlarının burunları kesilerek alaycı bir şekilde Konstantinopolis'e gönderildi.⁸⁴¹ Üç hafta süren bu yağma ve tecavüzden sonra Bizans donanmasının yaklaştığı haberi gelince⁸⁴², hayatta kalanları fidyeleri ödenene kadar Antakya'ya gönderip adadan ayrıldılar.⁸⁴³ Kıbrıs adası, uğradığı tahribatın ve za-

⁸²⁹ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III*, s. 111.

⁸³⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 119.

⁸³¹ Abu'l- Farac, *II*, s. 396.

⁸³² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 120.

⁸³³ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III*, s. 111.

⁸³⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 120.

⁸³⁵ Kaleli, s.264.

⁸³⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, s. 291.

⁸³⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 120.

⁸³⁸ Kinnamos, s. 131.; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, s.291.

⁸³⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 120.

⁸⁴⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, s.291.

⁸⁴¹ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III*, s. 111.; Kaleli, s. 264.

⁸⁴² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, s.291.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 120.

⁸⁴³ Kaleli, 264.

rarın etkisinden bir daha kurtulamadı.⁸⁴⁴ Manuel'in bundan sonraki hedefi Thoros ve Rainald'dı. Manuel, seleflerinden ayrı olarak Latin taraftarı politika izlemiş ve bu politikadan dolayı da araştırmacılar tarafından eleştirilmiş⁸⁴⁵ olsa da, bu politika pek işe yaramadı. Hatta Manuel ölünce bir katliama neden olacak boyuta ulaşmıştı. Latinlere yönelik tutumuna rağmen Doğu'da Rainald ve Thoros, Batı'da Sicilya ve Almanya ile savaşmaktan kaçamadı. Rainald'ı dizginlemek için Antakya'ya sefere çıkması yetmişti. Hazırlıkları gizli tuttuğu sefere 1158 sonbaharında Konstantinopolis'ten hareket etti.⁸⁴⁶ Bizans ordusunu Çukurova'da gören Thoros dağlara kaçmış, imparator Tarsus ve Anazarba başta olmak üzere bütün Çukurova şehirlerini ele geçirmişti.⁸⁴⁷ Bizans ordusu Antakya'ya gelmeden Rainald elçi göndererek iç kaleyi Bizans garnizonuna vermeyi teklif etti.⁸⁴⁸ Manuel' in hedefi Rainald'a boyun eğdirmektir ve bunu da başardı.⁸⁴⁹ Manuel affetmek için üç şart öne sürdü.⁸⁵⁰ İmparator, her şeyi halletmiş bir şekilde 12 Nisan 1159 paskalya pazarında merasimle şehre girdi.⁸⁵¹

Aynı yıllarda Batı'yla da mücadele halindeydi. Daha önce de belirtildiği gibi İkinci Haçlı Seferi'nden sonra Batı'nın hedefinde artık Bizans vardı. Planladıkları şey de bir anlamda Bizans İmparatorluğu'na karşı bir Avrupa Birliği fikriydi.⁸⁵² Bu mücadeleler deniz savaşlarıyla sürdürülmüştü ve genel olarak bakıldığında iki tarafta kazanmamıştı. III. Conrad'ın ölmesiyle Manuel sadece güçlü bir müttefik kaybetmemişti. 1153 yılında Friedrich Barbarossa'nın tahta geçmesiyle güçlü bir düşmanda kazanmış oldu. Barbarossa tahta çıkar çıkmaz Papa ile Manuel'e karşı anlaşma yapmıştı.⁸⁵³ Böylece İtalya savaşlarına Almanya'da dâhil oldu. Barbarossa'nın hedefi de, her Batı imparatorunun hedefiyle aynıydı; İtalya'da hâkimiyet kurmak.⁸⁵⁴ Venedik ile olan ittifakı da, İtalya ile ilgili faaliyetleri, Dalmaçya'daki başarıları ve Venedik'in rakiplerine verdiği tavizlerden dolayı tehlikeye girmişti.⁸⁵⁵ Almanya ve Venedik ile arası açılan Manuel Komnenos, yeni bir ittifak kurmak için Fransa Kralı VII. Louis ile yakınlaşmaya çalıştı. Her ne ka-

⁸⁴⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 120.

⁸⁴⁵ Demirkent, "Bizans", s. 238.

⁸⁴⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, s. 294.

⁸⁴⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 122.

⁸⁴⁸ Kaleli, s. 265.

⁸⁴⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, s. 294.

⁸⁵⁰ Kaleli, s. 266.

⁸⁵¹ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III*, s. 131.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, s. 296.

⁸⁵² Kaleli, s. 261.

⁸⁵³ Hussey, s. 136.

⁸⁵⁴ Vasiliiev, s.480.

⁸⁵⁵ Joan M. Hussey, s. 138.

dar Bizans ile kötü bir ilişkileri olsa da, güçlü bir Almanya, Fransa için daha tehlikeliydi. Bizans'ın ittifak için en çok başvurduğu yöntem evlilikti.⁸⁵⁶ Doğu'daki olaylarla aynı yıllarda gerçekleşen bu olaylar, Bizans'ın gücünü zorluyordu. Apulia'daki başarıları⁸⁵⁷, kısa süreli olmuş ve Manuel, Friedrich Barbarossa ile mücadelesinde Papalığın desteğini almaya çalışmıştı.⁸⁵⁸ Manuel'in isteği çok açıktı. Selefleri gibi Bizans'ı eski gücüne kavuşturmak ve kaybettiği toprakları yeniden almak istiyordu.⁸⁵⁹ Ancak bunun için zamanlaması yanlıştı. Aleksios Komnenos, Batı ile mücadele ederken gerektiğinde Türklerin desteğini alıyordu. Bir devletle savaşırken, ona düşman olan devleti yanına çeken bir politika izlemişti.

Aleksios dönemini anlatan araştırmacıların çoğunun eleştirileri Venedik'e verilen tavizlerle ilgiliydi. Genel anlamda Aleksios, Batı'ya karşı tedbirli yaklaşıyordu. II. Ioannes'in de izlediği politika, Batı'ya uzak bir politikaydı. Manuel ise, gerek Sicilya, gerek Almanya ile mücadelesinde müttefik arayışı hep Batı'ya yönelikti. Devletlerin çok sık kullandığı bu yöntemi, Bizans imparatorları da çok sık kullanıyordu. Ancak Bizans'ın kullandığı tek yöntem bu değildi. Konstantinopolis'e gelen hükümdarlar ve elçilere, şehrin ihtişamını göstermek, pahalı hediyeler vererek etkilemeye çalışmakta yöntemlerden biriydi.⁸⁶⁰ Özellikle Haçlı seferleri sırasında bu yöntemi kullandıklarını dile getirmiştik. Selefleri döneminde oldukça başarılı olan bu yöntem, Manuel'in savurgan kişiliği ve rüşvete, para yardımlarına çok sık başvurmasından dolayı hazine tükenme boyutuna gelmişti.⁸⁶¹ Niketas Khoniates eserinde bu bilgiyi doğrulasa da, sonraki döneminde bu tutumundan vazgeçtiğini hatta yaptığı bağışları geri almaya çalıştığını yazmıştır.⁸⁶² Bunda savaşların payını da unutmamak gerekir. Manuel'in Batı'ya yönelen politikasının esnek tek noktası Sicilya iken, İkinci Haçlı Seferi'nden sonra buna Fransa, III. Conrad'ın ölümüyle Almanya eklendi. İtalya seferleriyle Venedik ile de arası açılmıştı.

Friedrich Barbarossa ile olan mücadelesinde kazanan taraf olabilmek için son olarak Papalık ile anlaşmaya çalışmış, Papa III. Alexander'ın hükümdarlık tahtını Konstantinopolis'ten Roma'ya taşıma koşulunun imkânsızlığıyla bu seçenekte olmamıştı.⁸⁶³ Yi-

⁸⁵⁶ Hussey, s. 137.

⁸⁵⁷ Hussey, s. 137.

⁸⁵⁸ Vasiliev, s. 483.; Kaleli, s. 275.

⁸⁵⁹ Vasiliev, s. 480.

⁸⁶⁰ Kaleli, s. 273.

⁸⁶¹ Kaleli, s.273.

⁸⁶² Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 40.

⁸⁶³ Kaleli, s. 275.; Vasiliev, s. 483.

ne de Bizans ile Papalık arasındaki diyalog zayıfta olsa Manuel dönemi boyunca devam etti.⁸⁶⁴

Venedik ile kopmayı da 1171 yılında yaşadı. İtalya politikası neticesinde araları kötü olan iki devletten Bizans, 12 Mart'ta Konstantinopolis'teki Venediklilerin tutuklanıp mallarına el konulmasıyla düşmanlığa dönüştü.⁸⁶⁵ Manuel'in bu kararının nedeni de tartışılır. Tek nedeni, bozulan ilişkinin bir sonucu muydu, yoksa Vasiliev'in dediği gibi Venedikli tüccarların muazzam servetinden yararlanmak için mi?⁸⁶⁶ Niketas, Manuel'in bu kararının nedeni olarak Venedikliler'in Bizanslılara istediği şekilde davranmaları, imparatorun emirlerine kulak asmamalarını gösterir.⁸⁶⁷ Kinnamos ise, Venedikliler'in 1170 yılında Lombardlara (Cenevizlilere) karşı ayaklanıp, evlerini temellerine kadar yıktıklarını öğrenince imparatorun evleri yeniden inşa etmeleri emrine karşı gelmelerini sebep gösterir.⁸⁶⁸ Sebebi her ne olursa olsun, sonucu Bizans için tam bir yıkım olmuştu. Venedik filo hazırlayıp hemen Euripos (Euboea)'a saldırıp, oradan Khios (Sakız) adasına yelken açtılar.⁸⁶⁹ İki tarafında bir şey elde edemediği bir mücadeleden sonra Venedikliler Sicilya kralı ile ittifak yapmaya girişmeleri üzerine İmparator Manuel bunu bozmak için Venediklilerle eskiden mevcut olan anlaşmayı yenilemek zorunda kaldı.⁸⁷⁰ Venedik meselesi imparator ile Bizans halkı arasında da bir uçurum açıyordu. Sürekli savaşa girilmesini, imparatorun dünyanın dört bir yanına göz dikmesi olarak yorumlamışlar, ağır vergileri ve aşırı tüketimden şikâyetçilerdi.⁸⁷¹ Niketas burada imparatoru savunurken, Latin tehlikesinin her zaman farkında olduğunu ve en ufak bir hareketlilikte müdahale ettiğini yazmıştır.⁸⁷² Bizans halkının Latin öfkesi sonraki dönemde Bizans İmparatorluğu için bir trajediye dönüşecekti. Venediklilere duyulan bu öfkenin yaşattıkları, Dördüncü Haçlı Seferi'nde Venedik'in Konstantinopolis işgaline öncülük etmesinin nedenlerinden birini teşkil eder.

Türkiye Selçuklu Devleti ile ilişkisi de aynı şekilde sonuçlandı. Belli bir döneme kadar iyi ilişkiler kurmuş hatta sarayında günlerce II. Kılıçarslan'ı misafir etmişti.⁸⁷³ Niketas,

⁸⁶⁴ Kaleli, 276.

⁸⁶⁵ Hussey, s. 483.

⁸⁶⁶ Vasiliev, s. 483.

⁸⁶⁷ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 119.

⁸⁶⁸ Kinnamos, s. 202.

⁸⁶⁹ Kinnamos, s. 203.; Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 119.

⁸⁷⁰ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 120.

⁸⁷¹ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 142.

⁸⁷² Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 142.

⁸⁷³ Kaleli, s. 277.

mektuplarında birbirlerine hitap şekillerinin samimiyetini dile getirir.⁸⁷⁴ Sami- mi ilişkilerinin samimiyeti boyutu ne olursa olsun Bizans o kadar uzun yıllar savaşlarla uğraşıyordu ki, yorgun olmaması imkânsızdı. Anadolu'daki hâkimiyet için bile olsa, Bizans için savaşlar artık para ve güç kaybından başka bir şey değildi. Ioannes Kinnamos ise Bizans'ın savaştan önce Batı'da başarılar elde ettiğini belirtirken, İmparatorun II. Kılıçarslan'a verdiği para gücünü çok arttırdığını ve birçok şehri ele geçirmesine rağmen şehirleri teslim etmediğini, küstahça davrandığını ve ihtiraslarında sınırsız olduğunu söyler.⁸⁷⁵ Niketas Khoniates ise bu savaş mevzusunda hem İmparator Manuel'i, hem de Sultan II. Kılıçarslan'ı eleştirir. Bir noktaya kadar Kinnamos'un yazdıklarını onaylar. Hatta II. Kılıçarslan'la ilgili olarak “...bundan sonraki hayatını barış içinde geçirmeyi aklına bile getirmemekteydi. Çünkü rahat ve huzur bilmeyen bir ruhu vardı ve denizler gibi sükûnetsizdi. Nerede Bizanslılara zarar verebilecekse hemen ve savaş bile ilan etmeden saldırıya geçiyor, çoğu kere hiç sebepsiz savaşa başlıyor, hiçbir hukuka dayanmadan anlaşmaları ihlal ediyor, resmî ittifakları bozuyor ve bütün bunları yaparken sadece içinde bulunduğu ruhî halete uyuyordu.”⁸⁷⁶ der.

Bizans ile Türkiye Selçukluları arasındaki bu anlatılanlar ilk olaylardır. Kısa süreli bir barıştan sonra asıl savaşa giden yolda, imparator ve sultanın parlamaya hazır ve çarpışmayı seven yaratılışta olduğunu belirtirken, II. Kılıçarslan'ın akınlarla servet kazandığını fark ettiğini ve İmparatorun da onu kışkırtıp savaşa sürüklediğini yazarlar.⁸⁷⁷ Savaşın nedeni ister kışkırtma olsun, ister II. Kılıçarslan'ın hırsı olsun, Bizans savaş neticesinde sadece para kaybı yaşamadı. Büyük bir itibar kaybı da yaşadı. Friedrich Barbarossa ile Papalık arasında 1177 yılında yapılan Venedik Antlaşması'nda Bizans'ın adını bile zikretmeye gerek duyulmadı.⁸⁷⁸ Manuel'in, II. Kılıçarslan'a yenilmesi, Friedrich Barbarossa'nın da, İtalya üzerine girdikleri mücadelenin galibi olmasında büyük etken oldu. Barbarossa, 1179 yılında yazdığı mektupta kendisini Roma İmparatoru olarak kabul ettirmesi bir yana, Manuel'den sadece “Yunanlıların Kralı” olarak bahsedip Alman İmparatorlarının sadece Roma'yı değil, Yunan krallığını da yönetmek zorunda olduğunu dair küçümseyici ifadeler kullandı.⁸⁷⁹

⁸⁷⁴ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 84.

⁸⁷⁵ Kinnamos, s. 209.

⁸⁷⁶ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 84.

⁸⁷⁷ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 121.

⁸⁷⁸ Kaleli, s. 281.

⁸⁷⁹ Kaleli, s. 281.

Manuel'in yaptığı en büyük stratejik hata, birbirlerine yakın tarihlerde birçok savaşa girmiş olmasıydı. Savaş sadece bütçeyi zorlamıyordu, insan gücünü de oldukça etkiliyordu. Hem Anadolu'daki, hem de Batı'daki gücünü önemli ölçü de kaybetmişti. Friedrich Barbarossa'nın imzaladığı Venedik Antlaşması'yla İtalyan Komünleri'nin bağımsızlığını tanınması da, Bizans'ın İtalya hayallerini yıkmış olmalıdır.⁸⁸⁰ Bizans, üst üste darbeler aldı.

Manuel Komnenos dönemindeki tek zorluk savaşlar değildi. Manuel manastırlarla ilgili aldığı kararlar döneminde tartışılır. 1158 yılında manastırların topraklarına veya paroikoi'lerine ekleme yapmalarını yasaklamış, mülklerin yabancılaştırılmasına izin verme ve toprak ağalarının güçlenmesine neden olmuştu.⁸⁸¹ Manuel doğrusuyla yanlışıyla güçlü bir asker imparatorudur. Manuel'i eleştirenler olsa da, onun devrinde sorunlar tehlikeli bir boyuta ulaşmamıştı. Ancak bu olanlar, Komnenos hanedanının trajik sonlarının başlangıcını oluşturur.

Bizans bu dönemde hala yükselişteydi. Ancak bu yükseliş, I. Manuel Komnenos'un 24 Eylül⁸⁸² 1180'de vefat etmesiyle son buldu.⁸⁸³ İmparatorun ölümü, Bizans'ın çözülmesini hızlandırdı. Manuel vefat edince tahta on bir yaşında olan oğlu II. Aleksios geçti.⁸⁸⁴ Tahta bir çocuğun geçmiş olması, birçok sorunları da beraberinde getirdi. Eski düşmanlıklar yeniden canlandı⁸⁸⁵. Antakya prinkepsi III. Bohemond iktidar zayıflığından yararlanıp, imparatorun büyük yeğeni Theodora'dan ayrılıp Sibylla adındaki soylu bir Frank kadını ile evlendi.⁸⁸⁶ Alman hükümdarı daha itibarlı bir konuma gelmiş, Sicilya Kralı Bizans'a saldırmak için fırsat beklemeye başlamış, Doğu'daki Haçlı devletleri Selahaddin'in artan kuvveti dolayısıyla varlıklarını sürdürebilmek için Batı'ya daha bağımlı hale gelmişlerdi.⁸⁸⁷

Manuel ölmeden önce İmparatorluğu korumak için bir takım önlemler almıştı. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, her dönemde devletler toprakları korumak için en basit ve güvenli yol olarak siyasî evliliği görürdü. Manuel de böyle yaptı. Oğlu ve varisini

⁸⁸⁰ Kaleli, s. 281.

⁸⁸¹ Hussey, s. 143.

⁸⁸² Barber, s. 394.

⁸⁸³ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III*, s. 128.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 131.

⁸⁸⁴ Barber, s. 394. Willermus Tyrensis'in eserinde II. Aleksios'un yaşı onüç olarak zikredilir. Bknz. Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III*, s. 279.

⁸⁸⁵ Demirkent, "Bizans", s. 238.

⁸⁸⁶ Barber, s. 394.

⁸⁸⁷ Kaleli, s. 284.

Fransa Kralı Louis'in kızı Agnes'i, kızı Maria'ya Kuzey İtalya'nın soylularından Rainer de Montferrat'ı eş olarak seçti.⁸⁸⁸ Manuel'in bu hamlesi, oğlu biraz daha büyük olsaydı belki işe yarardı. Ancak annesinin de naiblik kabiliyetinden yoksun olması ve Manuel'in kuzeni Andronikos gibi bir tehlikenin bulunmasıyla önlemler pek etkili olmamıştı. Bu önlemleri almış olmasına rağmen Vasiliev, Bizans'ın çöküşünü Manuel dönemine kadar indirir ve onun hatalı politikalarıyla imparatorluk, seleflerinin geciktirdiği çöküşü başlattığını yazar.⁸⁸⁹ II. Aleksios'un annesi Antakyalı Maria, Bizanslıların daha çok öfkesine maruz kaldı. Maria'nın Latin olması, Latinler'e uzun yıllardır kin besleyen Bizanslılar için son noktaydı. İmparatorluk içinde Latinlerin önemli yerlere getirilmesi, Maria döneminde yükselişlerinin zirve noktası olarak görülmeye başlandı⁸⁹⁰. II. Aleksios'un bir çocuk olmasından dolayı devlet işlerine sadece Maria değil, Manuel'in kuzeni olan Aleksios'unda müdahale ediyor olması, saraydaki gruplar arasında mücadele ve Latin meselesi, halkı geri dönülmez bir hataya sürükledi.⁸⁹¹ Önce İmparator II. Aleksios'un annesi ve saltanat naibi Maria ve gözdesi Aleksios'u istemeyen muhalefet kesimi, I. Manuel'in kızı Maria ve eşini başa geçirmek için suikast düzenlediler.⁸⁹² İnsanlar canlarını kurtarma derdine düşmüştü. Muhalefetin güçlü adayı Maria ve kocası canlarını Ayasofya'ya sığınarak kurtarabilmişlerdir.⁸⁹³ Willermus olayı aktarırken, Manuel'in yeğeni Protosebastos Aleksios'un hainlik yaptığını yazar.⁸⁹⁴ Naibe Maria ve yeğen Aleksios'a nefret o kadar artmıştı ki, halk Latinlerden kurtulmak için başka bir alternatif bulmuşlardı. I. Manuel'i saltanatı boyunca uğraştıran Andronikos Komnenos'u⁸⁹⁵ çağırma-ı uygun buldular.⁸⁹⁶ Andronikos'u çağırانlar arasında prenses Maria ve eşinin de olduğu iddia edilir.⁸⁹⁷ Latin katliamı yaşanırken, olayların içinde yine Latin parmağı vardı. Andronikos şehre varmadan önce, Konstantinopolis'teki isyan büyümüşü.⁸⁹⁸ Bizanslıların isyanının nedenini anlamak için dönem kaynaklarına bakmak gerekir. İmparator-

⁸⁸⁸ Kaleli, s. 285.

⁸⁸⁹ Vasiliev, s. 490.

⁸⁹⁰ Kaleli, s. 287.

⁸⁹¹ Vasiliev, s. 491.

⁸⁹² Kaleli, s. 287.

⁸⁹³ Niketas Khoniates, *O City Of Byzantium*, İngilizce çev. Harry J. Magoulas, Wayne State University Press, Detroit, 1984, s. 131-132.; Kaleli, s. 287.

⁸⁹⁴ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III*, S. 279.

⁸⁹⁵ Andronikos Komnenos ve Manuel'in mücadelesi için Bknz. Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 69-73, 88-91.; Kinnamos, s. 95-99, s.169-170.

⁸⁹⁶ Vasiliev, s. 491.

⁸⁹⁷ Kaleli, s.289.

⁸⁹⁸ Vasiliev, s. 491.

luk içinde Latinlerin ne derece etkili olduğunu, işin boyutunu Willermus Tyrensis'in şu sözlerinden anlayabiliriz:

*“Daha önceki ilahi yetenekli imparatorun hükümdarlığı altında Latin halkı, sadakat ve cesaretinden ötürü öyle yücelmişti ki, Grekler, adam yerine konmaz, çürük insanlar olarak bir kenara atılırlardı. Kendisi cömert ve kıyaslanamayacak kadar cesur bir adam olarak, tüm önemli işleri yalnızca gücü ve dürüstlüğüne güvendiği Latinlere yaptırırdı. Onları çok iyi tuttuğu ve onlara karşı cömertliğini gösterdiği için, soylu olsun olmasın herkes dünyanın her tarafından buraya akın ettiler. Hizmetleriyle imparatorun sevgisini daha fazla kazandılar ve hepsi daha iyi duruma geldiler...”*⁸⁹⁹

Bizanslıların niye bu kadar öfkeli oldukları, bu ayırmadan kurtulmak için çare arayışları dönem kaynaklarının verdiği bilgilerden anlaşılıyor. Kendilerince haklı sebepleri olsa da, Latinlerin uğradığı zararın ilk boyutuydu bu. Artık öfkelerini daha çok dışa yansıtmaya başladıkları açıktır. Bu karışıklığa Andronikos'un gelişi de eklendi. Halk Maria'dan sonra, Andronikos'u kurtarıcı olarak görmüştü.⁹⁰⁰ Bizans İmparatorluğu'nun Andronikos'un üzerine gönderdiği birliklerin hepsi, Bizans filosu da dâhil taraf değişti.⁹⁰¹ Andronikos'un şehre girmesiyle halkta onun yanında yer aldı.⁹⁰² Latinler ikinci defa katliama uğradı. Kadın, çocuk, yaşlı veya hasta ayrımı yapılmadan çok sayıda Latin katledildi.⁹⁰³ Rahipler veya asil ve saygın kişilere daha çok öfkeliydiler, keşişleri ve rahipleri diğerlerinden önce taciz ettiler.⁹⁰⁴ Bu isyanı fırsat bilen Andronikos, hemen naip Maria ve talihsiz genç imparator II. Aleksios'u astı.⁹⁰⁵ Bu darbededen sonra Andronikos önce naip olarak, daha sonra da I. Andronikos Komnenos (1183-85) olarak iktidara taşındı.⁹⁰⁶ Bu durum başlangıçta Bizanslılar'ı sevindirmiş olmalı. Yılların birikmiş nefretiyle Latinlere saldırmaları bir yana, imparatorun tutumu da Latin aleyhtarı gibidir.⁹⁰⁷ Bazı soylular bulabildikleri gemilere binerek eşyalarıyla kaçmayı başarabildiler.⁹⁰⁸ Kaynaklar, Latin katliamıyla ilgili bilgiler verirken imparator olduğu için öldürülen çocuk yaştaki II. Aleksios'un trajedisi hakkında pek bilgi vermezler.

⁸⁹⁹ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III*, s. 279-280.

⁹⁰⁰ Vasiliev, s. 491.

⁹⁰¹ Kaleli, s. 289.

⁹⁰² Khoniates, *O City Of Byzantium*, s. 137-141.; Kaleli, s. 289.

⁹⁰³ Kaleli, s. 290.

⁹⁰⁴ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III*, s. 282.

⁹⁰⁵ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III*, s. 282.; Vasiliev, s. 491.

⁹⁰⁶ Kaleli, s. 290.

⁹⁰⁷ Kaleli, s.290.

⁹⁰⁸ Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III*, s. 282.

Andronikos'un iktidarı tek başına ele geçirmesiyle, konumunu daha da sağlamlaştırmak için II. Aleksios'un dul eşi Fransalı Agnes ile evlendi.⁹⁰⁹ Konumunu sağlamlaştırdıktan sonra kendisini bekleyen sorunlara yöneldi. Bizans halkının Andronikos'dan beklentileri vardı.⁹¹⁰ Aristokratlarla arası iyi olmadığı için gücünü halka dayandırmak zorundaydı.⁹¹¹ Bunun içinde iki meseleye odaklanması gerekiyordu. Latin hâkimiyeti ve makam sahibi aristokratlar ve geniş arazi sahiplerinin gücünü zayıflatmak.⁹¹² Vergi reformunu çıkartan Andronikos⁹¹³, bu icraatıyla başta halkın sevgisini kazanmış olmalı. Ancak Andronikos'un halka davranışı ile aile üyelerine ve saray bürokrasisine davranışı aynı olmamıştır.⁹¹⁴ Bu yeni imparator, halka kendisini o kadar çok sevdirmişti ki, onun için şarkılar bile söylüyorlardı⁹¹⁵. Memurlar rüşvet almasın diye maaşları arttırıldı, dürüst devlet memurları ödüllendirilirken rüşvet alanlar sert cezalara çarptırıldı.⁹¹⁶ Andronikos, hep böyle olsaydı iktidarda kalabilir miydi? Yaptığı reformlar, Bizans için önemliydi. Ancak Andronikos dönemini reformlarla değil, baskıyla anılmasının bir nedeni vardı. I. Manuel Komnenos döneminden beri iktidara gelmeyi düşlediği için, geldiği bu noktada kalmak için en zorlayıcı yolu seçti.

1182 yılındaki Latin katliamından nasiplerini alan aristokratlar, Andronikos'un döneminde daha fazlasını yaşadılar. Kendisine sürekli bir komplo veya kumpas kurulmasından endişe ettiği için baskının ve şiddetin dozunu iyice arttırmaya başladı.⁹¹⁷ Andronikos'un bu baskısını kullanmak isteyen aristokrat toprak sahipleri tarafından haksızlığa uğramış insanlar, nefret ettikleri toprak sahiplerinden intikam almak için aradıkları fırsatı bulmuşlardı.⁹¹⁸ Böylece suçlu suçsuz ayrımı birbirine karıştı. Bu karışıklık yerini baskıdan, terör sistemine çevirdi.⁹¹⁹ Artık sadece aristokrat kesim değil, sıradan halk da bu durumdan rahatsız olmuştu.⁹²⁰

Andronikos hâkimiyetini terörle sağlamlaştırmaya çalışırken, asıl tehlikeyi göz ardı etmişti. Katliamdan kurtulan Latin ve aristokrat kesim, Sicilya Sarayı'na sığınmışlar-

⁹⁰⁹ Vasiliev, s. 491.

⁹¹⁰ Vasiliev, s. 491.

⁹¹¹ Kaleli, s. 290.

⁹¹² Vasiliev, s. 491.

⁹¹³ Kaleli, s. 290.

⁹¹⁴ Kaleli, s. 291.

⁹¹⁵ Vasiliev, s. 492.

⁹¹⁶ Vasiliev, s. 492.; Kaleli, s. 291.

⁹¹⁷ Vasiliev, s. 493.; Khoniates, *O City Of Byzantium*, s. 153.

⁹¹⁸ Vasiliev, s. 493.

⁹¹⁹ Kaleli, s. 292.; Vasiliev, 493.

⁹²⁰ Kaleli, s.292.

dı.⁹²¹ Willermus, kaçanların Sicilya'ya sığınmadan önce intikam almak için isimlerini yazmasa da, bazı şehirleri basıp insanları öldürdüklerini, manastırlara girip rahipleri kılıçtan geçirdiklerini, değerli eşya ve altın gümüşleri aldıklarını yazar.⁹²² Yani Latinler uğradıkları katliamın intikamını almaya çoktan başlamışlardı.

Konstantinopolis'ten kaçan Latinler bunları yaparken Andronikos sadece şiddetle ülkeyi yönetemeyeceğini anlamış olmalı ki hem Batı, hem Doğu ile müzakerelere girişmiş 1185 yılında hem Venedik ile hem de Selahaddin ile anlaşmalar yapmıştı.⁹²³ Andronikos' un bu girişimleri yine de onu tahtta tutmaya yetmeyecekti. Halk ondan bir kere vazgeçip tahta geçebilecek alternatif aramaya başlamışlardı.⁹²⁴ Venedik ile anlaşma imzalamaları da Sicilya Kralı için bir önem taşııyordu. Düzmece bir imparator ortaya çıkarp, Andronikos'u gaspçı ilan etmişti.⁹²⁵ Böylece istilâsını bir gerekçeye dayandırmış oldu. Bizans İmparatorluğu'nu sıkıntıya sürükleyen ilk olay Kıbrıs adasının yöneticisi Isaakios Komnenos'un bağımsızlığını ilan etmesi oldu.⁹²⁶ İmparatorluk bu darbeyi atlatabadan Sicilya Kralı II. William'ın ordusu denize açıldı ve Adriyatik'i aşarak Bizans topraklarına saldırdı.⁹²⁷ Ardından Selanik'e varan orduya karşı Bizans sadece on gün dayanabildi.⁹²⁸ 1182 yılındaki katliamın intikamını almışlardı.⁹²⁹ Bu sefer katliam 1185 yılında, Selanik'te Latinler tarafından gerçekleştirildi.⁹³⁰ Birkaç gün süren katliam ve tahribattan sonra ordu Konstantinopolis'e hareket ettiği sırada halk, Konstantinopolis'in ele geçirilmesinden korktu.⁹³¹ İmparatorun yeterli hazırlık yapmadığını öne süren halk isyan etme durumuna geldi.⁹³² Andronikos, başkenti tehdit eden orduya karşı hareket etmek yerine şiddet kullanma yolunu tercih etti.⁹³³ Ses çıkaranları hainlikle suçlamaya başlamıştı. Hainlikle suçlananlardan biri olan Isaakios Angelos'un, kendisini tutuklamaya gelen görevliyi kılıç darbesiyle öldürüp Ayasofya'ya sığınmasıyla halk isyan etti.⁹³⁴ Ayasofya'da toplanan halk 12 Eylül 1185 yılında Isaakios Angelos'u imparator ilan

⁹²¹ Kaleli, s. 292.

⁹²² Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III*, s. 283.

⁹²³ Vasiliev, s. 495.

⁹²⁴ Vasiliev, s. 493.

⁹²⁵ Kaleli, s. 292.

⁹²⁶ Vasiliev, s. 496.

⁹²⁷ Kaleli, s. 292.

⁹²⁸ Vasiliev, s. 496.; Kaleli, s. 292.

⁹²⁹ Demirkent, "Bizans", s. 238.

⁹³⁰ Vasiliev, s. 496.

⁹³¹ Kaleli, s. 292.

⁹³² Vasiliev, s. 496.

⁹³³ Kaleli, s. 292.

⁹³⁴ Kaleli, s. 292.

ettiler.⁹³⁵ Bu sırada şehir dışındaki sarayda olan Andronikos, isyanı bastırmak için geç kaldığı için çareyi kaçmakta buldu ve eşi Agnes ile metresiyle birlikte Rusya'ya giderken yakalanıp hipodromda linç edildi.⁹³⁶ Andronikos'un ölümüyle birlikte, Bizans İmparatorluğu'nu çöküşten kurtaran Komnenos hanedanında saltanatı son bulmuş oldu.⁹³⁷

Üçüncü Haçlı Seferi öncesinde Konstantinopolis kaostan yeni kurtulmuştu ve istese de, sefere diğer dönemlerdeki gibi etki edemezdi. Bu açıdan bakıldığında, İngiltere ve Fransa'nın deniz yolunu kullanması Bizans için bir şans olmuştu.

3.2.1. Hittîn Savaşı ve Üçüncü Haçlı Seferinin Başlaması

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Selahaddin, özellikle Nureddin Zengî öldükten sonra gücünü iyice arttırmış ve her yıl Kudüs'e seferler düzenleyerek, bir gün Kudüs'ü ele geçireceğinin sinyalini vermişti. Fetih sadece zamanlama meselesiydi.

Bu coğrafyada önemli üç şehir vardı; Sûr, Akkâ ve Müslümanların hâkimi olmak isteyenlerin önceliği olan Kudüs.⁹³⁸ Kudüs'ü ele geçirmek için önce gelecek yardımları kesmeliydi. Bunun içinde önce Elcezire bölgesine hâkim oldu.⁹³⁹ Haçlıların kendi aralarındaki problemler ve Bizans'taki iç karışıklıklar, Selahaddin'i durduracak bir gücün ortaya çıkmasını engelliyordu.⁹⁴⁰ Haleb'i de ele geçiren Selahaddin⁹⁴¹ 17 Eylül 1183 yılında Filistin'i taarruz etmek için Dimaşk'tan yola çıktı.⁹⁴² İlk seferinde Taberiye gölünün güneyinden geçip, Tubaniye kaynağının yanına karargâh kursa da, savaş olmadan Selahaddin ordusunu geri çekti.⁹⁴³ Selahaddin Eyyubî'nin bu başarısının bir nedeni de Kudüs'teki karışıklıkların bitmemesiydi.⁹⁴⁴ Kudüs yakın tarihlerde peş peşe krallarını kaybetmişti. I. Almeric'in 1174 yılındaki ölümünden sonra yerine geçen oğlu IV. Baudouin (Cüzzamlı Kral diye de geçer)'in hastalığından dolayı kısa süreli saltanatından

⁹³⁵ Vasiliev, s. 496.; Kaleli, s. 292.

⁹³⁶ Khoniates, *O City Of Byzantium*, s. 187-195.; Kaleli, s. 293.

⁹³⁷ Hussey, s. 146.

⁹³⁸ Barber, s. 434.

⁹³⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 131.

⁹⁴⁰ Edgar N. Johnson, "The Crusades Of Frederick Barbarossa and Henry VI", *A History Of The Crusades Volume II*, ed. Robert Lee Wolff- Harry W. Hazard, The University Of Wisconsin Press, Madison- London, 1969, s. 87.

⁹⁴¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 131.

⁹⁴² Runciman, *II*, s. 367.

⁹⁴³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 132.

⁹⁴⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 134.

sonra Mart 1185’de vefat etti.⁹⁴⁵ Henüz çocuk yaşta tahta geçen V. Baudouin’de tahtta bir yıl kalabildi. 1186 Ağustos ayında V. Baudouin’in ölünce Lusignan’lı Guy evlilik yoluyla kral oldu.⁹⁴⁶ Guy’ın kral olması, Haçlılar’ın sorunlarına yeni sorun eklemişti. Bu durum da Selahaddin’in işini kolaylaştırdı. Guy’ın Kudüs Kralı olmasını kabul etmeyen ve tabî olmayan Trablus Kontu Raymond, Guy’ın kuşatmasından kurtulmak için Selahaddin ile antlaşma yaptı.⁹⁴⁷ Böylece Selahaddin’in hâkimiyet alanı Berka çöllerinden Dicle kıyılarına kadar uzanırken⁹⁴⁸ Suriye’yi almasıyla birlikte⁹⁴⁹ sınırlarını daha da genişletmiş oldu. Artık tamamen Kudüs’e odaklanabilirdi. Öyle de hareket etti. Bahanesi de hazırды. Guy’ın 1186 yılının Aralık ayında Kahire’den Dimaşk’a giden kervana saldırıp, askerî birliği öldürüp tacirleri esir alınca Selahaddin antlaşmayı hatırlatmış, ancak Guy ile Renaud Selahaddin’e cevapsız bırakınca savaş kaçınılmaz oldu.⁹⁵⁰ Selahaddin önce Renaud’un üzerine Kerak’a saldırmak için hazırlık yaptı.⁹⁵¹ Büyük oğlu Efdal’ın Haçlıları yenilgiye uğratmasıyla Selahaddin yönünü Kudüs’e çevirdi.⁹⁵² El-Cezire, Diyarbakır, Musul ve Şam’daki tabîlerinden⁹⁵³ istediği askerlerle birlikte Selahaddin Kudüs’e sefere çıkmak için sancağının altında elli bin süvari ve muazzam büyüklükte piyade topladı.⁹⁵⁴ Kral Guy’ın bütün şövalye ve asilleri yardıma çağırmasıyla, Akkâ’da Templier ve Hospitalier Tarikatlerininde oluşturduğu 1.200 şövalye, büyük sayıda atlı kuvveti ve 10.000’e yakın yaya ile savaşa katıldılar.⁹⁵⁵ Yine de Selahaddin’in askerlerinin sayısı daha fazlaydı.⁹⁵⁶ Selahaddin 26 Haziran Cuma günü ordusuyla harekete geçti.⁹⁵⁷ İki ordu da 2 Temmuz günü karargâhlarını kurdular.⁹⁵⁸ Selahaddin’in ordusuyla baş etmeleri zordu. O yüzden Haçlılar’ın uğradığı yenilgiyi öğrenince, kişisel husumetini unutup yardıma gelen Trablus kontu Raymond’un, kendi şehri Taberiye’yi gözden çıkarmak dâhil sunduğu tüm öneriler reddedildi.⁹⁵⁹ Onun bu davranışını Müslü-

⁹⁴⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 134.

⁹⁴⁶ M. A., s. 136-137.

⁹⁴⁷ M. A., s. 137.

⁹⁴⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.131.

⁹⁴⁹ M.A., s. 137.

⁹⁵⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 135.

⁹⁵¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 135.

⁹⁵² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 137.

⁹⁵³ Gül, s. 120.

⁹⁵⁴ M. A., s. 138.

⁹⁵⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 137.

⁹⁵⁶ George W M. A., s. 139.

⁹⁵⁷ Barber, s. 425.

⁹⁵⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 138.

⁹⁵⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 138.

manlarla işbirliği yaptı diye suçlayanlar oldu.⁹⁶⁰ Ancak Müslümanlarla anlaşmaktan çok, sayıca az olmaları ve sıcakta savaşmanın zorluğundan dolayı aleni bir savaşmak yerine beklemek ya da oyalanmanın daha etkili olacağına inandığı için bu teklifleri yapmış olması akla daha yatkındır. Üstelik Raymond'un savaşa katılma gibi bir zorunluluğu yoktu, çünkü Kudüs Kralı'yla arası açıktı ve birkaç sene önce Guy'a boyun eğmemek için Selahaddin ile anlaşmıştı. Ortada böyle bir durum varken, Haçlılar'ın yanında yer alıp Müslümanlar'la gizli antlaşma yapması için bir sebebi yoktu. Buna dair bir kanıt, kaynaklarda geçen bir bilgide yoktur. Sebep ne olursa olsun Haçlılar bu teklifi önce kabul etmiş, sonrada reddetmişlerdi.⁹⁶¹ Böylece Tiberias Gölü yakınlarında Hittin Savaşı vuku buldu.⁹⁶² (Görsel: 3.1.)

Selahaddin, 3 Temmuz'da Haçlılar'ın Taberiye yönüne yürüyüşe geçtiğini öğrenince ordusunu kuzeye kaydırarak yol üzerindeki Hittin mevkiine yerleşti.⁹⁶³ Savaşın ilk günü iki ordu da bir netice elde edemese de, Selahaddin akşamına ormanlık alanın tutuşturulması emrini verdi.⁹⁶⁴ Ertesi gün Haçlılar yorgun halleriyle altı saat boyunca çarpıştıktan sonra birçok kişinin esir düştüğü bir yenilgi yaşadılar.⁹⁶⁵ Trablus Kontu Raymond, Renaud de Sidon ve Balion d'Ibelin kurtulmayı başaranlar arasındaydı.⁹⁶⁶ Kudüs Kralı Guy Templier şövalyelerinin üstadı Gérard de Ridfort, Hospitalier tarikatının lideri ve Renaud de Châtillon esir düştüler.⁹⁶⁷ Selahaddin Kral Guy'ın hayatını bağışlasa da, Renaud de Châtillon'u kendi eliyle öldürüp, tarikat liderlerini de öldürttü.⁹⁶⁸ Taberiye ele geçirildikten sonra⁹⁶⁹, 8 Temmuz'da Akkâ'ya varıp ahaliye şehri terk etmesi için kırk gün süre verdi.⁹⁷⁰ Ardından Nablus, Yafa, Sayda, Beyrut, Cebayl, Askalan ve Gazze birbiri ardınca ele geçirildi.⁹⁷¹ Selahaddin büyüklü küçüklü 52 şehri fethettiğinde⁹⁷², Montferrat'lı Conrad sayesinde kurtulan tek şehir Sur (Tyre) oldu.⁹⁷³ Selahaddin şehri

⁹⁶⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.138.

⁹⁶¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 138.

⁹⁶² Vasiliev, s. 504.

⁹⁶³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 138.

⁹⁶⁴ M. A., s. 138.

⁹⁶⁵ Barber, s. 431.

⁹⁶⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 139.

⁹⁶⁷ M. A., s. 139.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.139.

⁹⁶⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 139.

⁹⁶⁹ M. A., s. 139.

⁹⁷⁰ Barber, s. 434.

⁹⁷¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 141.

⁹⁷² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 141.

⁹⁷³ M.A., s. 139.; Conrad ile ilgili bilgiler için Bknz. Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 145.

iki kez kuşatmasına rağmen başarılı olamadı ve şehir her yerden kaçıp gelen Latinlerle doldu.⁹⁷⁴

Selahaddin'e direnmeyi seçen bir başka şehir de Kudüs oldu. Latinler, şehri teslim etmeyeceklerini söyleyince Selahaddin Kudüs'ü kılıçla alacağına yemin etti.⁹⁷⁵ 20 Eylül 1187'de Kudüs'ün önünde ordugâhını kurarak kuzey ve kuzeybatı sur kesimlerine taarruza başladı.⁹⁷⁶ Çatışmaya başlamadan son kez teklifini yeniledi, ancak bu da reddedilince şiddetli çatışmalar başladı.⁹⁷⁷ 26 Eylül'de Selahaddin'in ordusu Zeytun Dağı'na mevzilendi.⁹⁷⁸ Daha sonra Müslümanlar Sütunlu Kapı yanında surların altına lağımlar kazmaya başlamıştı.⁹⁷⁹ 29 Eylül'de surda büyük bir gedik açmışlar, 30 Eylül'de Haçlılar teslim şartlarını görüşmek için Selahaddin'in karargâhına geldiler.⁹⁸⁰ Teslim şartlarını görüşmek için Selahaddin'in en güvendiği kişi Joseph Batit adında Kudüs'lü Ortodoks bir bilgindi.⁹⁸¹ Kayıtsız şartsız teslim aldığı takdirde kılıç kuvvetini kullanmayacağını söylemiş ve sözünde durarak halka oldukça insafli davranmış, az bir fidye karşılığında halkın gitmesine izin vermiş, para bulamayan binlerce kişiye özgürlüklerini iade etti.⁹⁸² Steven Runciman 30 000 dinar karşılığında 7 000 kişinin hürriyetinin bağışlandığını yazar.⁹⁸³ 2 Ekim 1187 yılında da Kudüs şehrinin anahtarını teslim aldı.⁹⁸⁴ Kudüs'ün fet-hinin anahtarı Hittîn Savaşı'ydı.⁹⁸⁵ Bu yüzden bazı araştırmacılar bu yenilgiyi Raymond'un sözünün dinlenmemesine bağlar.⁹⁸⁶

Selahaddin Eyyubî'nin, Birinci Haçlı Seferi'nde Godfrey'in şehri kana bulaması gibi bir tutum sergilemediği aşîkardır.⁹⁸⁷ Kudüs'ten ayrılan Latinler Sûr, Trablus ve Antakya'ya giderken Ortodokslar, Yakubîler ve Musevîler'in şehirde kalmalarına müsaade edilmiş, Hristiyanlara ait kutsal yerlerin idaresi Ortodoks kiliseye teslim edilmişti.⁹⁸⁸ En nihayetinde Selahaddin Eyyubî istediğini elde etmişti. Kutsal Şehri almıştı, artık cihadın

⁹⁷⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 141.

⁹⁷⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 141.

⁹⁷⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, s. 389.

⁹⁷⁷ Barber, s. 438.

⁹⁷⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, s. 389.

⁹⁷⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 141.

⁹⁸⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, s. 389.

⁹⁸¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, s. 389.

⁹⁸² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 141.; Johnson, s. 87.

⁹⁸³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, s. 390.

⁹⁸⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, s. 390.; Barber, s. 442.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 141.

⁹⁸⁵ Cahen, s. 207.

⁹⁸⁶ M. A., s. 139.

⁹⁸⁷ M. A., s. 140.

⁹⁸⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 141.

lideriydi.⁹⁸⁹ Müslümanların başarısıyla, Üçüncü Haçlı Seferi'nin ilan edilme-si arasında zaman farkı vardır.

III. Haçlı Seferi'nin ilanı 1189 yılında Sûr başpiskoposu Williams tarafından yapıldı⁹⁹⁰. Batı'da ise Haçlı sesleri, çok daha önce Hittin Savaşı'ndan sonra çıkmaya başlamıştı. Papa III. Urbanus, 20 Ekim 1187'de ölmesiyle yerine gelen VIII. Gregorius "Audita tremendi" adında bir genelge yayınladı.⁹⁹¹ Her Haçlı Seferi öncesinde olduğu gibi, yenilgiyi günah işlemelerine bağlamıştı.⁹⁹² Papanın Haçlı Seferi çağrısına Fransa, İngiltere ve Alman imparatorları başta olmak üzere Avrupa'nın irili ufaklı kralları olumlu yanıt verdi.⁹⁹³ Ancak sefere çıkmaları o kadar çabuk olmamıştı. İngiltere ve Fransa da durum karıştıktı. Yine de Haçlılar yardımsız kalmamıştı. Sicilya Kralı II. Guillaume Doğu'ya yardım için amira Margaritus kumandasında bir filo gönderdi.⁹⁹⁴ Bu Haçlılar'a nefes aldirmıştı. Üstelik Conrad Sûr'da direniyordu. Batı ile Doğu arasındaki ticaretin devam etmesi için ellerinde kalan tek şehre yardım mutlaka gelecekti.⁹⁹⁵ Yani Sicilya'nın yardımı bir başlangıçtı. Selahaddin'de bunu bildiği için direnişlerini kırmak için aralarındaki sorunlardan yararlanmak istedi ve esir düşmüş olan ileri gelen birçok kişiyi serbest bıraktı.⁹⁹⁶ Serbest bıraktıklarından en önemlisi Kudüs'ün eski kralı Guy'dı. Onun serbest kalması işleri tamda Selahaddin'in istediği gibi karıştırmıştı. Guy şansını önce Sûr'da denedi. Conrad, Guy'ın niyetini anladığı için, Avrupalı krallar gelene kadar şehri elinde tutacağını söyleyip Guy'ı şehre almamakta kararlı olduğunu gösterdi.⁹⁹⁷ Buradan istediğini alamayacağını anlayınca Akkâ'ya yöneldi. 28 Ağustos 1189'da Akkâ önüne ulaşarak Turon tepesinde, bugünkü Tell el-Fuhhar'da ordugâhını kurdu.⁹⁹⁸ Kralların hareket etmelerini beklemeden yola çıkan Champagne Kontu Henry, Dreux Kontu Robert, Blois Kontu Thebald, Sancerre Kontu Etienne ve birçok asilzade 1189 sonbaharında Akkâ kuşatmasına katıldılar.⁹⁹⁹ Ayrıca Frizon ve Danimarkalılardan oluşan büyük bir donanma, bu donanmadan birkaç gün sonra da İtalya'dan gemiler, Philippe'in kumandasında bir flaman ve Fransız kuvveti, markgraf Ludwig von Thüringen'in

⁹⁸⁹ Barber, s. 442.

⁹⁹⁰ Nomiku, s. 52.

⁹⁹¹ Barber, s. 455-456.

⁹⁹² Barber, s. 456.

⁹⁹³ Gül, s. 122.

⁹⁹⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 145.

⁹⁹⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 146.

⁹⁹⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 146.

⁹⁹⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 147.

⁹⁹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III. Cild Akkâ Krallığı ve Daha Sonraki Haçlı Seferleri*, çev. Fikret Işıltan, TTK Ankara, 1987, s. 20.

⁹⁹⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 148.

kumandasında Almanlardan oluşan kabile geldi.¹⁰⁰⁰ Akkâ, iyi bir garnizon, uzun zaman her türlü saldırıya karşı koyabilecek güçlü bir yerdi.¹⁰⁰¹ Buna rağmen kralların yeni ordu- larla geleceğinin haberini almıştı¹⁰⁰², ayrıca kuşatmaya katılanların sayısı Selahaddin'i endişeye düşürecek kadar çoktu.¹⁰⁰³ Selahaddin Alman kralı Friedrich Barbarossa'dan, 1 Kasım 1189'da Zoan meydanında bir savaşa çağıran mektup almış- tı.¹⁰⁰⁴ Bu endişelerini arttırmış olmalıydı. Müslümanları yardıma çağırmış, ülkenin her yanından asker toplamaya başlamıştı.¹⁰⁰⁵ Kralların gelmesiyle birlikte Batı'nın ordusuyla baş etmenin başka bir yolu yoktu. Böylece krallar gelmeden savaş başlamıştı ve iki tarafta iyi mücadele ediyordu. Batı'da sefer için hazırlıklar yapılırken, Doğu'da durum böyleydi.

Avrupa'da sefer için kara yolunu tercih eden Friedrich, Haç 27 Mart 1188'de Mainz'da Albano kardinalinin elinden kabul etti.¹⁰⁰⁶ Friedrich'in ülkesi, diğerlerine göre daha iyi durumdaydı. En büyük rakibi Bizans, iç mücadelelerle uğraşıyordu.¹⁰⁰⁷ Tahta geçen kişiyi halk seçmişti ve hiçbir imparator vasfı taşımıyordu. İmparatorlukta da herhangi bir rakibi yoktu. Hazırlıkları bir yıl sürdükten sonra, ülkenin idaresini büyük oğlu VI. Heinrich'e bırakıp 11 Mayıs 1189 yılında ikinci oğlu Swabia Dükü Friedrich ve¹⁰⁰⁸ bir başpiskopos, sekiz piskopos, Dükün başrahibi, iki sınır lordu, yirmi altı kont ile yola çıktı.¹⁰⁰⁹ Yolculukları sorunsuz geçsin diye arazilerinden geçmeyi tasarladığı ülkelerin hükümdarlarına, Macar kralına, imparator Isaakios Angelos'a ve Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan'a mektup yolladı.¹⁰¹⁰ Ayrıca Konstantinopolis'e Münster Piskoposu Hermann, Nassau Kontu Rupert, akrabası Kont Walram, Dietz Henry ve imparatorluk mabeyincisi Neuenburglu Markward'dan oluşan elçilik heyeti yolladı.¹⁰¹¹ Alman ordusunun, insanların gözünü korkutacak kadar çok sayıda askerlerden oluştuğu zikredilir.

¹⁰⁰⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 21.

¹⁰⁰¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 21.

¹⁰⁰² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 149.

¹⁰⁰³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 21.

¹⁰⁰⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 149.

¹⁰⁰⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 149.

¹⁰⁰⁶ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 9.; Johnson, s. 89.

¹⁰⁰⁷ Johnson, s. 90.

¹⁰⁰⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 150.

¹⁰⁰⁹ Barber, s. 458.; Johnson, s. 92.

¹⁰¹⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 10.; Johnson, s. 91.

¹⁰¹¹ Johnson, s. 92.

Toplam asker sayısının 12 000 ile 15 000 arasında olduğu ve bunların 3 000 tanesinin şövalye olduğunu yazarlar.¹⁰¹² Bu güçlü ordu, seferin en trajik akıbetine uğradı.

Almanların felaketi daha seferin başlangıcında, Bizans ile yaşayacakları sorunlarla başladı. Friedrich Barbarossa, sefere çıkmadan önce Nürnberg’de Bizans elçileriyle görüşmesine rağmen Bizans’ın engellemelerine maruz kaldı. Isaakios Angelos’un, Barbarossa’yla antlaşmalarına rağmen Selahaddin ile müzakereler yaptığı söylenir.¹⁰¹³ Selahaddin ile antlaşmalarından dolayı mı, yoksa yıllardır süren husumetten dolayı mı bilinmez ama Isaakios, Almanları yıpratmak için bir takım girişimlerde bulunmuştu.¹⁰¹⁴ Isaakios’un bu davranışları bir yana, Friedrich Barbarossa da Bizans aleyhine gerçekleştirdiği Balkan yarımadasında Sırp ve Bulgarlarla müzakereler yaptı.¹⁰¹⁵ Bizans bu duruma kuşkuyla yaklaşmış olsa bile iki imparatorluk arasında asıl problem bu görüşmeler yüzünden çıkmayacaktı. Almanlar 23 Haziranda Belgrad’dan Tuna’yı geçerek Bizans topraklarına girdi.¹⁰¹⁶ Bizans topraklarına girdikleri andan itibaren ise yol boyunca okçuların tacizlerine maruz kalmışlar, imparatorun söz verdiği pazar imkânları da sağlanmamışlardı.¹⁰¹⁷ İşleri kopma noktasına getiren olay ise, Friedrich’in Filibe’yi işgal ettikten¹⁰¹⁸ sonra ordularının Anadolu’ya geçirilmesi için alınacak tedbirleri görüşmek üzere yolladığı elçilerin Isaakios’un hapsedmesiydi.¹⁰¹⁹ Isaakios’un bu hareketi yüzünden neredeyse savaş çıkacak hale gelmişlerdi.¹⁰²⁰ Isaakios’un Suriye’de yapılacak her fetih için hak talep etmek için yaptığı hamleyi Barbarossa, Selahaddin’in orduyu yok etmek için planlayacak vakti verdiğini düşünmesine yol açtı.¹⁰²¹ Diğer Haçlı Seferleri’nde de iki imparatorluk arasında sorunlar olmuş olsa da, işler bu raddeye hiç gelmemişti. Her Haçlı Seferi’nde Bizans, seferin kendi üzerlerine döneceğinden endişe ederlerdi. İki sefer sonunda da, işlerin Bizans aleyhine döndüğünü hesaba katarsak, her seferinde bu endişeye düşmelerinde haklılık payı olduğunu göz ardı edemeyiz. Yine de, sefer için yola çıkan ordu yol boyunca sorunsuz ilerlemişti. Diğer seferlerde olduğu gibi bir saldırı da gerçekleştirmiyorlardı. Friedrich’in niyeti belliydi o, bu sefere yarım bıraktığı işi tamamlamaya çıkıyordu. İkinci Haçlı Seferi’nin başarısızlıkla sonuçlanması

¹⁰¹² Barber, s. 458.

¹⁰¹³ Vasiliev, s. 505.

¹⁰¹⁴ Barber, s. 459.

¹⁰¹⁵ Vasiliev, s. 505.

¹⁰¹⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri III*, S. 10.

¹⁰¹⁷ Barber, s. 459.

¹⁰¹⁸ Johnson, s. 101.

¹⁰¹⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 12.

¹⁰²⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 151.

¹⁰²¹ Johnson, s. 101-102.

Friedrich Barbarossa gibi bir imparator için kabul edilemezdi, bunu telafi etmeliydi. Ayrıca saltanatını doruğa ulaştırmak istiyordu ve bunun en iyi yolu Kudüs'ü yeniden ele geçirmektir.¹⁰²² Kudüs'ün kurtarmak konusunda kralların içinde en heveslisi Friedrich'di.

II. Isaakios Angelos'un, Friedrich'i barışa zorlamak için yaptığı hamle ters tepmiş, Friedrich oğlu Dük Friedrich'i Dimetoka'yı zapt etmesi için gönderdiği gibi, Almanya'daki oğlu Heinrich'e Bizans'a karşı donanma hazırlamasını papadan Bizans'ın üzerine düzenlenecek seferi takdis etmesini söyleyen mektup yolladı.¹⁰²³ Sadece Papa'nın onayını değil, Cenova, Venedik, Ancona ve Pisa ile de görüşüp Konstantinopolis'e saldırı için antlaşmasını emretti.¹⁰²⁴ II. Isaakios'un planı işe yaramamıştı. Şehrini kurtarmak için elçileri serbest bıraktı ve Boğaziçi'nden değilde Çanakkale Boğazı'ndan geçtiği takdirde gemiler tahsis edip orduyu beslemeyi vaat etti.¹⁰²⁵ Mart 1190'da Alman ordusu Çanakkale Boğazı'nı geçip¹⁰²⁶, Nisan 27'de Laodikeia (Denizli)'ya ulaştılar.¹⁰²⁷ Friedrich Anadolu topraklarına girdikten sonra, II. Kılıçarslan'a önceden haber vermesine rağmen Selçuklular'ın saldırılarına maruz kalıyorlardı.¹⁰²⁸ Yapılan tacizlerden dolayı mı, yoksa baştan beri hedefi Anadolu toprağı mıydı bilinmez ancak ordu ilerleyişini Konya'ya doğru yaptı. Selçukluların gerilla taktiğiyle Alman ordusu kayıplar vermekle kalmıyor, açlık ve susuzlukla da uğraşıyordu.¹⁰²⁹ Bunun yanı sıra Almanlar, Bizanslıların zehirli şarapla mahvetmeye çalıştıklarını düşünüyorlardı.¹⁰³⁰ Sultandağı üzerinden 17 Mayıs'da Konya'ya vardı.¹⁰³¹ Konya boşaltılmış olsa da¹⁰³², bir devletin başkentini ele geçirmiş olmak önemliydi. Halkını kurtarmış olabilirdi ama şehri geri alması için Friedrich ile anlaşma yapması gerekiyordu. Artık açlık ve susuzluk çekmeyeceklerdi, barış antlaşması gereği Alman ordusu pazarlara girme hakkı elde etti.¹⁰³³ Buraya kadar Friedrich için her şey yolunda gidiyordu. 10 Haziran 1190 yılında ordu Silifke Ovası'na inerek Kalykadnos ırmağına geldiğinde Friedrich bir muhafız birliğiyle önden gitmiş-

¹⁰²² Johnson, s. 90.; Barber, s. 457.

¹⁰²³ Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi*, s. 43.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 12.; Barber, s. 459.; Johnson, 96.

¹⁰²⁴ Barber, s. 457.

¹⁰²⁵ Runciman, s. 12.; Johnson, s. 108.

¹⁰²⁶ Demirkent, s. 151.

¹⁰²⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 13.

¹⁰²⁸ Barber, s. 460.

¹⁰²⁹ Demirkent, s. 151.

¹⁰³⁰ Johnson, s. 106.

¹⁰³¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 13

¹⁰³² Demirkent,

¹⁰³³ Barber, s. 460.; Johnson, s. 112.

ti.¹⁰³⁴ Ölüm şekli hala muamma olan Friedrich'in, serinlemek için girdiği sudan cansız bedenini çıkardılar.¹⁰³⁵ David Nicolle muhtemelen yaşını da hesaba katıp kalp krizinden ölmüş olabileceği ihtimalini dile getirirken¹⁰³⁶, Steven Runciman ise ya suyun akıntı gücüne kapılmış olmasından, ya da bir şekilde suya düşüp zırhlarından dolayı çıkamadığından ölmüş olabileceğini yazar.¹⁰³⁷ Selahaddin'in en büyük çekincesi son bulmuş oldu. Alman ordusunun bir kısmı gemiye binip Avrupa'ya döndüler.¹⁰³⁸ Geri kalanlarla birlikte sefere devam eden oğlu Dük Friedrich kumandayı ele alsa da, Barbarossa gibi kitleleri peşinden sürükleyecek biri değildi.¹⁰³⁹

Avrupa'nın Haçlı Seferlerine katılmaktaki motivasyonu, Birinci Haçlı Seferi'ndekiyle aynı değildi. Avrupa'da yaşam artık daha düzenliydi, ticaret gelişmiş, yeni tüccar sınıfı oluşmuştu.¹⁰⁴⁰ Temel amaç Doğu'ya yerleşme, topraksız parasız olanlara yeni imkân olmaktan çıktığı açıktır. Doğu Batı ticaretinin sekteye uğrayacak olması ya da Müslümanların eline geçmesini istememeleri sebeplerden biri olabilir.¹⁰⁴¹ Haçlı kabul eden iki kral, birbirlerinden çok farklı iki karakterde kişilerdi. Tarihe Arslan Yürekli lakâbıyla adını yazdıran I. Richard'ı dış görünüşü fevkalade diye nitelendiren araştırmacılar, kötü bir yönetici, kabiliyetli bir asker olarak yazarlar.¹⁰⁴² Fransa kralı Philippe Auguste'u ise Richard'dan daha fazla tenkit ederler. Dış görünüşü bir yana, siyaset konusunda kabiliyetli, kurnaz, hilekâr ve vicdansız diye nitelendirirler.¹⁰⁴³ Seferin sonucu düşünüldüğünde, yazılanların kurnaz kısmının doğru olduğunu söylemek mümkündür.

İngiltere kralı II. Henry ve Fransa kralı II. Philippe Auguste Haçlı, 22 Ocak 1188 yılında kabul etmişlerdi.¹⁰⁴⁴ Ancak aralarındaki husumetten dolayı iki kralda bir sefere katılmakta pek istekli değillerdi.¹⁰⁴⁵ II. Henry'nin hâkimiyeti altındaki toprakların kuzeyden tehdit altında olması sefere iştirakını engelleyen en önemli unsurdu.¹⁰⁴⁶ Fransa kralı içinde aynı durum geçerlidir. Aralarındaki husumet savaş boyutuna gelmiş,

¹⁰³⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 13.

¹⁰³⁵ Barber, s. 460.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 13.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 13.; Johnson, s. 114.

¹⁰³⁶ Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi*, s. 46.

¹⁰³⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 13.

¹⁰³⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 152.

¹⁰³⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 14.

¹⁰⁴⁰ Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi*, s. 7.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 149.

¹⁰⁴¹ M. A., s. 151.

¹⁰⁴² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 30-31.

¹⁰⁴³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 31.

¹⁰⁴⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 153.

¹⁰⁴⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 153.

¹⁰⁴⁶ M. A., s. 152.

birbirlerine güvenmiyorlardı.¹⁰⁴⁷ Gisors ve Trie arasındaki ovada, Sûr başpiskoposu William'ın tanıklığıyla, aralarında Flanders kontu ve Champagne kontunun da olduğu önemli kişilerle birlikte iki kral haçı aldı.¹⁰⁴⁸ Ülkedeki sorunlarını hallettiğini düşündüğü için sefere çıkma hazırlıklara başladı. Sefer için Saladin vergisi çıkarmış, imparatorların hangi renk haçı taşıyacakları, yasaklar dâhil tüm konularda anlaşmışlardı.¹⁰⁴⁹ Tüm hazırlıklara rağmen II. Henry başka bir sorunla uğraşmak zorunda kaldığı için sefere çıkmadı. Oğlu Aquitaine Dükü I. Richard ile taht konusunda anlaşmazlık yaşadı ve bu olay Papa'nın aforoz tehdidine rağmen devam etmişti.¹⁰⁵⁰

I. Richard, varislik döneminden beri taht için savaşacağını bildiği için belki de Haçlı Seferi haberi geldiğinde babası II. Henry'den önce ve ondan habersiz 1187'in Kasım ayında Haçı kabul etti.¹⁰⁵¹ Kutsal Topraklara gittiğinde herkesten daha çok savaşma isteğiyle dolu olsa da, bu dönemdeki amacı dinî bir savaşın, olası taht kavgasını kendi lehine çevirmek istediği için seferi kabul etmesi kuvvetle muhtemeldir.¹⁰⁵² Bu savaş Henry'nin 6 Temmuz 1189 yılında ölmesiyle son buldu¹⁰⁵³. I. Richard'ın da babası gibi sefere katılmamak için bir nedeni vardı. Fransa ile aralarındaki sorunu halletseler bile kardeşi John'un, yokluğunda tahta çıkma ihtimali vardı ki, seferdeyken ülkeye dönmesi konusunda ısrarlı mektuplar bunu doğrular.¹⁰⁵⁴ İki imparator bu koşullarda sefer çıktı.

İngiltere'de Üçüncü Haçlı Seferi, diğer seferlerde olduğu gibi Yahudilere karşı uygulanan katliamla başladı.¹⁰⁵⁵ Richard'ın uyarılarına rağmen bazı Yahudiler taç giyme töreninde kalabalığa karışınca olaylar başlamış ve kurtulma yolu olarak Haham ruhlarını gönüllü olarak Yaratıcı'ya sunmalarını tavsiye etmiş ve katliama birde toplu intihar eklenmiş oldu.¹⁰⁵⁶ Bütün bu güçlüklerden sonra I. Richard ve II. Philippe daha önceden anlaştıkları gibi 4 Temmuz 1190'da Burgonya'daki Vezelay'da buluştular.¹⁰⁵⁷ Deniz yolunu tercih ettikleri için Sicilya ile aralarını iyi tutmaları gerekiyordu.¹⁰⁵⁸ Fransa kralı için bu zor olmazdı. Asıl zorluk Richard'daydı. Philippe, Lyon'dan sonra ordusunu

¹⁰⁴⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 153.

¹⁰⁴⁸ M. A., s. 154.

¹⁰⁴⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 154.; M. A., s. 154.

¹⁰⁵⁰ M. A., s. 156.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 154.

¹⁰⁵¹ Barber, s. 457.

¹⁰⁵² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 31.

¹⁰⁵³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 154.

¹⁰⁵⁴ Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi*, s. 86.

¹⁰⁵⁵ M. A., s. 158.

¹⁰⁵⁶ M. A., s. 158-159.

¹⁰⁵⁷ Barber, s. 478.

¹⁰⁵⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155.

Alpler'den geçirerek Nis (Nizza) üzerinden Cenova'ya, oradan da deniz yoluyla 14 Eylül'de Messina'ya vardı.¹⁰⁵⁹ Richard ise İngiliz filosunu önceden yola çıkarmış, kendisi ise kara kuvvetiyle Lyon'dan Marsilya'ya giderek 22 Ağustos'da filosuyla buluştu.¹⁰⁶⁰ Richard'ın kız kardeşi Joanna, II. Henry'nin ölümünden dört ay sonra vefat eden II. Guillaume ile evliydi.¹⁰⁶¹ Ancak çocuksuz öldüğü için tahtı ele geçiren Tancred, Joanna'yı hapsedip hakkı olan mirasa el koymuştu.¹⁰⁶² Richard, kız kardeşi Joanna'ya çok düşkündü.¹⁰⁶³ 4 Ekim günü Messina'yı ele geçirip, Tancred'i zorlamasının en büyük nedeni de kız kardeşiydi. Tancred Richard'a karşı koyabilmek için İngiltere'nin Fransa ile husumetini kullanmaya çalışması da bir işe yaramamış, Tancred Joanna'yı serbest bırakmış, hem Joanna'ya hem de Richard'a hakkı olan mirası iade etti.¹⁰⁶⁴ Bu dönemde Richard ile II. Philippe'in arasının açılmasına sebep olan bir olay daha oldu. Richard, II. Philippe'in kız kardeşi Âlice ile nişanlıydı ancak kendisi bu evliliğe pek istekli olmadığı için bir bahane bulup nişanı bozmuş ve Richard, Navarre Kralı'nın kızı Berengaria'yla evlenmek istedi.¹⁰⁶⁵ Richard düşüncesizce hareket ediyordu. Bunun neticesini de seferden sonra ülkesine dönerken görecekti. Aslında Richard'ın bu davranışları, annesinin özelliğini taşıyor gibidir. Richard'ın annesi Eleanor, İkinci Haçlı Seferi'nde Antakya Prinkepsi Raymond ile adı çıkan Fransa Kralı Louis'in eşiydi.¹⁰⁶⁶

Doğu'da zorluk çekenlere rağmen iki kral yolculuklarına mecburi ara verip, ancak bahar ayında devam edebildiler.¹⁰⁶⁷ II. Philippe 30 Mart 1191'de¹⁰⁶⁸, Richard'da 10 Nisan 1191'de yolculuklarına devam ettiler.¹⁰⁶⁹ Yola daha erken çıktığı için II. Philippe 20 Nisan'da Akkâ'ya ulaştı.¹⁰⁷⁰ Richard'ın yolculuğu ise epey maceralı geçiyordu. Ancak olaylar, Richard'ın isteği dışında gerçekleşmişti. Richard'ın gemisi fırtınaya yakalanmış ve kendisi Rodos'a sığınırken, Joanna ve nişanlısı Berengaria'nın gemisi Kıbrıs adasına sürüklenmiş ve adanın yöneticisi Isaakios Dukas Komnenos tarafından kötü muamele görmüşlerdi.¹⁰⁷¹ Richard, Kıbrıs'da yaşananları öğrendiğinde derhal ada-

¹⁰⁵⁹Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 33.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155.

¹⁰⁶⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155.

¹⁰⁶¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155.

¹⁰⁶² M. A., s. 165.

¹⁰⁶³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 31.

¹⁰⁶⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155.

¹⁰⁶⁵ Barber, s. 479.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155.

¹⁰⁶⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 110.

¹⁰⁶⁷ Barber, s. 479.

¹⁰⁶⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155.

¹⁰⁶⁹ Barber, s. 479.

¹⁰⁷⁰ Barber, s. 481.

¹⁰⁷¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155-156.

ya hareket ettiler ve fazla direniş gösterilmeden teslim alındı¹⁰⁷². Richard'ın Kıbrıs üzerine gitmesi hakkında genel kanı, Isaakios Dukas'ın tavrından dolayı olduğu yönündedir.¹⁰⁷³ Malcolm Barber ise, fethin planlanmış olma ihtimalini dile getirir.¹⁰⁷⁴ Kıbrıs'ın fethinin iki sonucu oldu. Birincisi, kuşatmaya hala katılmamış olmasıydı, ikincisi de sonraki dönemlerde Kıbrıs adasının fethinin daha da önemli hale gelmiş olmasıydı.¹⁰⁷⁵ Adayı ele geçirdikten sonra Akkâ'ya ancak 8 Haziran 1191 yılında ulaşabildi.¹⁰⁷⁶

3.2.2. Akkâ Kuşatmasının Sonucu ve İmparatorların Durumu

İngiltere ve Fransa gelene kadar Haçlılar iyi dayansa da sorunları bitmiyordu. Kaynaklarda 200 000 ile 600 000 arasında gösterilen Alman ordusundan¹⁰⁷⁷ geriye bir ordu değil acınacak halde bir birlik kalmıştı.¹⁰⁷⁸ Dük Friedrich ordusuyla 4 Ekimde Antakya üzerinden Akkâ'ya ulaştılar.¹⁰⁷⁹ Ancak talihsizlik burada peşlerini bırakmadı ve bu sefer salgın hastalık baş gösterdi. Bu salgında büyük Haçlı reislerinden Tibaut de Blois, Etienne de Sancerre ve 20 Ocak 1191'de de Barbarossa'nın oğlu Friedrich von Schwaben öldü.¹⁰⁸⁰ Salgında ölen bir diğer isim Kudüs Kraliçesi Sibylle idi ve onun ölmesi, savaş devam ederken taht kavgasının yaşanmasına neden oldu.¹⁰⁸¹ Kraliçe, kız kardeşi Isabella'nın olmasıyla, Guy evlilik yoluyla elde ettiği tahtı kaybetmiş oluyordu.¹⁰⁸² Bu kavga Richard ve Philippe gelene kadar devam edecekti.

Taht kavgaları ve salgına rağmen Haçlılar hala kuvvetliydi ve Selahaddin bu yüzden bir saldırıyı göze alamıyordu.¹⁰⁸³ Selahaddin belki de büyük bir fırsatı tepmişti. İki krallığın gelecek olması, olası bir fethi ciddi anlamda tehlikeye düşürmüştü. II. Philippe'in gelişiyi de durum Haçlılar'ın lehine döndü. II. Philippe sadece dinamik bir ordu değil, "kedi" adı ile ün salan çengelli merdivenle, "kötü komşu" denilen mancınık yaptırmış,

¹⁰⁷² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 40.

¹⁰⁷³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 156.; M. A., s. 166.

¹⁰⁷⁴ Barber, s. 480.

¹⁰⁷⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 41.

¹⁰⁷⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 156.

¹⁰⁷⁷ Öngül, s. 86.

¹⁰⁷⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 15.

¹⁰⁷⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 152.

¹⁰⁸⁰ Runciman, *Üçüncü Haçlı Seferi*, s. 28.

¹⁰⁸¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 152.; M. A., s. 164.

¹⁰⁸² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 153.

¹⁰⁸³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 153.

kuşatma araçları getirmişti.¹⁰⁸⁴ Buna rağmen saldırı için Richard'ın gelmesini beklemişlerdir.¹⁰⁸⁵

Aynı beklemeyi Selahaddin'de yapmıştı ve onun bu kararı tarihçiler tarafından çokça eleştirilir.¹⁰⁸⁶ Selahaddin yine de boş durmamış, ciddi bir saldırıya uğradıklarında, Haçlıların yönünü değiştirmek için kuvvetlerini Tell el- Ayadiyye'de toplayıp bir süre yoğun saldırıyı kırmayı başardı¹⁰⁸⁷. Tarihçilerin eleştirisi ise, böyle bir kuşatma da Gökboro ve Takiyeddin'in el-Cezire'ye gönderilip ordunun gücünün zayıfladığını düşünmüş olmalarıydı.¹⁰⁸⁸ Selahaddin'in bunu yapmasının nedeni muhtemelen Richard'ın kuşatmaya dâhil olmuş olmasıydı. Akkâ iki yıldır kuşatılıyordu ve bu durum iki taraf içinde yorucuydu.¹⁰⁸⁹ II. Philippe Auguste mümkün olan en kısa sürede ülkesine dönmek istiyordu.¹⁰⁹⁰ Fransa Kralı'nın bu tutumunu Nomiku, gördüğü şiddet manzara karşısında tiksindiği için gitmek istediğini yazar.¹⁰⁹¹ Nomiku'nun yazdıklarında doğruluk payı varsa bile asıl nedenin hâkimiyet alanını genişletmek olduğunu, Fransa'ya döndüğü zaman yaptığı faaliyetlerden anlaşılıyor. Haçlı Seferi'ne katılmaya da pek istekli değildi.¹⁰⁹² Bu yüzden de bir anda Richard'ın ordusuyla birlikte birleşen Fransa donanması Akkâ limanını tamamen ablukaya aldı.¹⁰⁹³ (Harita: 3.2.) Haçlılar için tek olumsuzluk Richard'ın sağlık durumuydu.¹⁰⁹⁴ Belki de bu yüzden Richard gelir gelmez Selahaddin ile görüşmek için Faslı tercümanın refakatinde elçi yolladı.¹⁰⁹⁵ Selahaddin de bu aşama da yardımcı kuvvetlerin geleceğini söyleyerek direnişi uzattı.¹⁰⁹⁶ Richard ile Philippe Auguste arasında çıkan gerilim Müslümanların işine yaramıştı. Fransa kralının kuşatmayı sonlandırmak için topyekûn saldırı kararına, Richard, ordusuna bu saldırıya katılmayı yasaklayarak karşılık verdi.¹⁰⁹⁷ Bir taraftan hastalık, bir taraftan iki kral arasında geçmişten gelen husumet Haçlılar için işleri daha da zorlaştırıyordu. Yeni gelen askerler dinamikti, savaş yüzü görmemişlerdi. Ama doğudaki Haçlılar için aynı durum geçerli

¹⁰⁸⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 42.

¹⁰⁸⁵ Barber, s. 482.

¹⁰⁸⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 156.

¹⁰⁸⁷ Barber, s. 483.

¹⁰⁸⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 156.

¹⁰⁸⁹ M. A., s. 167.

¹⁰⁹⁰ Barber, s. 483.

¹⁰⁹¹ Nomiku, s. 51.

¹⁰⁹² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 154.

¹⁰⁹³ Barber, s. 483.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 156.

¹⁰⁹⁴ Barber, s. 483.

¹⁰⁹⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 42.

¹⁰⁹⁶ M. A., s. 167.

¹⁰⁹⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 43.

değildi. Uzun zamandır savaşıyorlardı ve salgından dolayı çok insan kaybetmişlerdi. Büyük bir umutla bekledikleri iki kralın, kendi aralarındaki çekişmeye bir de krallık meselesi eklenmişti.

Bu yorucu olaylardan sonra 1 Temmuz iki taraf için de kritik bir gün oldu. Haçlılar tüm ordu toplanınca kuşatmayı dönüşümlü olarak sürdürmeleri ¹⁰⁹⁸ epey etkili oldu. Fransızların 1 Temmuz günü surda gedik açmaları ise Müslümanları iyice umutsuzluğa sevk etti.¹⁰⁹⁹ Selahaddin'in ısrarlı tavrı olmasaydı daha erken pes edeceklerken, Akkâ'nın teslimi bir süre daha ertelendi. Ara ara yapılan müzakerelerden sonra, 11 Temmuzda yapılan savaş neticesinde Müslümanlar teslim olmaya karar verdiler.¹¹⁰⁰ Selahaddin teslim haberini alınca barış antlaşması yapmaya mecbur kalmış oldu. Antlaşma gereği Hittîn Savaşı'nda ele geçirdikleri Kutsal Haç'ı iade edecek, esirler karşılıklı serbest bırakılacak, tüm savaş makineleri, ekipmanlar, gemiler de teslim edilerek 200.000 dinar ödenecekti.¹¹⁰¹ Akkâ'yı teslim aldıktan sonra Haçlılar yeni bir tartışmanın içine girdiler. Şehrin hükümdarının kim olacağına dair iki isim ortaya çıktı. Richard Guy'ı, Philippe Auguste Conrad'ı destekliyordu¹¹⁰², uzun müzakerelerden sonra Guy'ın kral olarak, Conrad'ın ise Sûr'un hâkimi olmasına karar verdiler.¹¹⁰³ Ancak bu seçim iki kralın arasının daha çok açılmasına neden olmuştu. Guy şehirde sevilmeyen biriydi.¹¹⁰⁴ Eşinin ölümünden dolayı aslında tahtta hak sahibi biri de değildi. Ve asıl önemli olan, Kudüs'ün kaybedilmesi konusunda Guy'ı suçluyorlardı.¹¹⁰⁵ Conrad ise, Sûr'u teslim etmeyerek Hristiyanların toplandığı yer haline gelmesini sağlamıştı. Bu durumda Conrad'ı kızdırmış olmalıdır. Philippe Auguste bu olaylardan bıkmıştı. Üstüne birde, iki kral gelene kadar kuşatmayı sürdüren ve şehrin alınmasında önemli pay sahibi olan Alman ordusunun komutanı Leopold şehre bayrağını dikmek ve hakkı olan payı istediğinde Richard'ın yaptıkları eklendi.¹¹⁰⁶ (Görssel: 3.2.) Richard, burada da güçlü düşmanlar elde etti. Dönüş yolunda başına gelenler, sefer sırasında yaptıklarına misilleme şeklinde yorumlanabilir.

¹⁰⁹⁸ Barber, s. 483.

¹⁰⁹⁹ Barber, s. 483.

¹¹⁰⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 44., Demirkent, s. 156.

¹¹⁰¹ Barber, s. 484.; Öngül, s. 88.

¹¹⁰² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 43.

¹¹⁰³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 157.

¹¹⁰⁴ Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi*, s. 20.

¹¹⁰⁵ Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi*, s. 21.

¹¹⁰⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 157.

Philippe Auguste, Akkâ kuşatması tamamlanınca ordusunun büyük kısmını Akkâ'da bırakıp Leopold ile ülkelerine geri döndüler.¹¹⁰⁷ Richard tek lider kalmıştı.¹¹⁰⁸ Richard ne kadar fevrî, öfkeli, ne yapacağı belli olmayan yaratılıştaki biri olsa da, Kudüs'ü ele geçirme konusunda gerçekten de hevesliydi. Bunun için yaptığı şey ise tam anlamıyla vahşet niteliği taşıyor. 20 Ağustos'ta 2 700 adamı, 300 kadar kadın ve çocuk esirleri öldürttü.¹¹⁰⁹ George W katliamı haklı çıkarmak için Selahaddin'in anlaşmaya uymadığını yazar.¹¹¹⁰ Ancak diğer kaynaklara baktığımızda bu iddianın doğru olmadığı anlaşılıyor. Richard, esirlerin mübadelesiyle uğraşp, zaman kaybetmek istemiyordu.¹¹¹¹ Kısa süre sonra da Kudüs'ü geri almak için yola çıktılar. 30 Ağustos'ta Haçlılar'ın Kaysariye'ye yaklaşmasıyla iki ordu arasında şiddetli çatışmalarda başladı.¹¹¹² Çatışmalar sürerken, Richard bir yandan da Selahaddin'in kardeşi el- Adil ile mütareke için görüşmeler yapıyordu.¹¹¹³ Selahaddin ise görüşmelerle vakit kazanmaya çalışıyordu. Haçlılarla barış yapmak değil, savaşa sürükleyerek kargaşadan yararlanıp seferi tamamen sonlandırmak istiyordu.¹¹¹⁴ 7 Eylül günü planını devreye sokmuş ve Arsuf'da iki ordu savaşa tutuştu.¹¹¹⁵ Savaş, Selahaddin'in planladığı gibi olmamıştı. Richard Yafa'ya doğru ilerleyişini sürdürdü. Selahaddin planını değiştirip ordusunun bir kısmını Remle'den Askalan'a sevketti.¹¹¹⁶

Richard'ın sağlık durumu iyi değildi. Üstelik İngiltere'den de geri dönmesi için mektuplar alıp duruyordu.¹¹¹⁷ Selahaddin ise savaşarak kazanmasının zor olduğunu görmüştü. Muhtemelen Richard'ın Fransa ile husumetini de, sağlık durumunu da biliyordu. Richard, eninde sonunda ülkesine geri dönecekti.¹¹¹⁸ Bu yüzden de barış görüşmelerini mümkün olduğunca uzatıyor, Richard'ın en olmayacak önerilerini bile dinliyordu. Görüşmeleri el- Adil ile yaptığı için, kaynaklar ona karşı özel bir sempatisi olduğundan bahseder.¹¹¹⁹ Ancak işler Selahaddin içinde pek yolunda gitmiyordu. Kendisi de hastay-

¹¹⁰⁷ M. A., s. 168.; Işın Demirkent, s. 157. ;Barber, s. 485.; Öngül, s. 88.

¹¹⁰⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 157.

¹¹⁰⁹ Barber, s. 485., Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 157-158.; Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi*, s. 54.

¹¹¹⁰ M. A., s. 168.

¹¹¹¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 158.

¹¹¹² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 48.

¹¹¹³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 49.; Barber, s. 487.

¹¹¹⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 158.

¹¹¹⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 49. Haçlı ordusunun sayısının Hittin Savaşı'ndaki orduya denk Bknz. Barber, s. 487.

¹¹¹⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 51.

¹¹¹⁷ Öngül, s. 89.

¹¹¹⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 160.

¹¹¹⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 52.

dı ve el- Adil gittikçe kuvvetleniyordu.¹¹²⁰ Richard ile Selahaddin arasındaki, kimseye yararı dokunmayan çatışmalar 2 Eylül 1192 tarihinde 3 yıl sürecek barış antlaşması yaptılar.¹¹²¹ Antlaşmaya göre;

1. Askalan Müslümanlarda, Yafa'nın kuzeyindeki sahil şeridi Hristiyanlarda kalacak,
2. Hristiyan Hacılar kutsal yerleri serbestçe ziyaret edebilecek,
3. Müslümanlar ile Hristiyanlar karşılıklı olarak birbirlerinin ülkelerinden geçebilecekler.¹¹²²

Richard, hem seferi sonlandırmıştı, hemde pek memnun kalmasa da, halkın istemediği kral olan Guy yerine Conrad'ı kral olarak tayin etmişti.¹¹²³ Conrad'ın krallığı uzun süreli olmadı. Hâşhâşiler tarafından suikast sonucu öldürölce yerine Henri de Champagne kral ilan edildi.¹¹²⁴ Richard'ın istekli tavrına ve direktmesine karşılık Kudüs'ü ele geçirememesinin en büyük nedeni ordunun isteksizliğıydi¹¹²⁵. Geri dön çağrılarına rağmen defalarca Kudüs üzerine yürümeyi denemiş, hatta ordusunu bile heyecanlandırdığı zamanlar olmuştu.¹¹²⁶ Richard, Yafa'yı ele geçirmekle ve Daron'u almakla yetinmek zorunda kaldı.¹¹²⁷ Selahaddin de, Kudüs'ü ele geçiren Müslümanların lideri olarak Akkâ'nın düşmesi ve Arsuf Savaşı'ndaki yenilgiyle itibarının zedelenmesiyle seferi sonlandırdı.¹¹²⁸

Üçüncü Haçlı Seferi'nde de bazı anlar, seferin gidişatını ve sonucunu etkilemişti. Dönemin Müslüman kaynaklarını baz alırsak, Kudüs'ün ele geçirilmemesini Friedrich Barbarossa'nın ölümüne bağlarlar.¹¹²⁹ Üç imparatorun içinde ordusu en görkemli olan ve Kudüs'ü ele geçirmeye en hevesli kişi de oydu. Haçlılar bu ordudan ve böyle bir liderden mahrum kalmışlardı. Alman kralının akıbetinin Haçlıların moralini bozması, Müslümanların rahat bir nefes almasını da unutmamak gerekir.¹¹³⁰ Bir başka etkende Fransa ve İngiltere'nin aralarındaki problemlerden dolayı sefere geç çıkmaları ve Fransa

¹¹²⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 160.

¹¹²¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 161.

¹¹²² Öngöl, s. 89. Antlaşmanın görece önemli olan maddelerini yazdık, geri kalan maddeler ilgili kaynaktan mevcuttur.

¹¹²³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 160.

¹¹²⁴ Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi*, s. 20.

¹¹²⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 158.

¹¹²⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 54.; Barber, s. 493.

¹¹²⁷ Öngöl, s. 89.

¹¹²⁸ Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi*, s. 81.

¹¹²⁹ İbnü'l- Esîr, *XII*, s. 33-34.

¹¹³⁰ Kaleli, s. 322.

kralının Akkâ ele geçirildikten kısa süre sonra ülkesine dönmesi. Haçlılar iki yıl boyunca direnmelerinin sonucunu yorgunluk olarak aldılar. Bu da Richard'ın istekli haline karşılık, Haçlıların aynı isteği paylaşmamalarına neden olmuştu.

Selahaddin'in kardeşi el- Adil'in, seferdeki etkisine fazla değinmezler. Richard'ın barış yapmasının nedenleri bellidir. Selahaddin'in de en büyük nedeni, Richard'ın ki gi-bi sağlık problemleriydi. Kardeşinin hırsını yazanlar, Richard faktörü üzerinde durmaz-lar. Hatta Richard'ın, müzakerelerden birinde barış için el- Adil ile kız kardeşinin evlili-ği teklifine Selahaddin'in gülüp geçtiğini yazarlar.¹¹³¹ Böyle bir ittifakın gerçekleşme ihtimali bile Selahaddin'i rahatsız etmiş olmalı. Üçüncü Haçlı Seferi'nin genel çerçevesi bu olaylar etrafında şekillenmiş oldu. Richard'ın ise ülkesine dönmesi, Akkâ'ya varması gibi uzun zaman sürdü. 9 Ekim'de Akkâ'dan denize açılıp, suikaste kurban giden Conrad'ın akrabaları Richard'ı suçladıkları için, onlardan saklanma gereği duymuştu.¹¹³² Yine de yakalanmaktan kurtulamamış Viyana yakınlarında Leopold tarafından yakalanarak Alman imparatoru VI. Heinrich'e teslim edildi.¹¹³³ Hapse atılan Richard'ı kurtarmak için Bath başdiyakozu Blois'li Peter ve İngiltere Kraliçesi Eleanor'un çabalarıyla¹¹³⁴ fidye ve vasallık yemini ile 1194'ün Mart ayında serbest kalıp ülkesine dönebildi.¹¹³⁵ Selahaddin ise 3 Mart 1193 yılında Dımaşk'ta vefat etti.¹¹³⁶

3.2.3. Üçüncü Haçlı Seferi'nin Sonu ve Bizans

Üçüncü Haçlı Seferi'yle ilgili Bizans kroniği Niketas Khoniates'in eseridir. Ancak eserde Bizans- Haçlı seferi ilişkisini bulmamız imkânsızdır. Çünkü sefer Bizans için Alman ordusuyla ilişkisinden ibaretti. Bu ilişkide de Khoniates genelde Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'yı samimi buluyordu.¹¹³⁷ Hem Üçüncü Haçlı Seferi'nde hem de Dördüncü Haçlı Seferi'nde Bizans İmparatorlarını da eleştirir. Onların yönetimlerini beğenmediği ortadadır.

Üçüncü Haçlı Seferi'nin Bizans için önemi ise, öncesi ve sonrasında olanların Dördüncü Haçlı Seferi'nin habercisi niteliği taşımasıydı. Yukarıda, Bizans İmparatoru ile Friedrich Barbarossa arasında geçenler detaylarıyla açıklandı. Bizans'ın her haçlı sefe-

¹¹³¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 160.; Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi*, s. 83.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III* s. 52.

¹¹³² M. A., s. 174.

¹¹³³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 161.

¹¹³⁴ M. A., s. 175.

¹¹³⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 161.

¹¹³⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 163.

¹¹³⁷ Khoniates, *O City Of Byzantium*, s. 23, 210-212.

rinde yaptıkları, Avrupa'ya güvenmediğini ve hiçbir zaman güvenmeyeceğinin göstergesiydi. Yine de, Isaakios Angelos'un yaptıklarını hiçbir Bizans İmparatoru yapmamıştı. Bunun bir nedeni Patrik Dositheos'un Haçlı aleyhtarı vaazlarıydı.¹¹³⁸ Diğer nedeni ise, sefer ilan edilmesine rağmen Bizans ile Selahaddin'in arasının iyi olmasıydı.¹¹³⁹ Seferin Almanlar için felaketle sonuçlanmasının ve Barbarossa'nın ölümünün faturası, Bizans'a kesildi.¹¹⁴⁰ Dönem kaynaklarından özellikle Alman yazarlar, Friedrich'in zaferlerini yazamadıkları için, Bizans ile aralarındaki çekişmelere odaklandı.¹¹⁴¹ Barbarossa gibi güçlü bir figürün ölmesi Bizans'ı rahatlatmamıştı. VI. Heinrich'da Bizans aleyhtarı bir imparatorken, babasının sefer sırasında yaşadıklarıyla kini daha da artmış olmalıdır ki, hemen yeni bir sefer düzenledi.

Friedrich Barbarossa ölünce, seferden önce ülkenin yönetimin bıraktığı oğlu VI. Heinrich imparator olmuş, Sicilya Kralı II. William'ın ölümüyle akrabalık bağıyla Sicilya tahtının yeni sahibi olmuştu.¹¹⁴² Böylece Alman İmparatorluğu daha da güçlü bir kimliğe sahip oldu. İki imparatorluğun gücü de, VI. Heinrich'in eline geçti. Üçüncü Haçlı Seferi'nde Bizans ordusunun zayıf yanları, savunmanın kritik noktaları dış gözlemciler tarafından not edilmiş ve bu da hem VI. Heinrich'in hem de Dördüncü Haçlı Seferi'nde Latinlerin işlerini kolaylaştırmıştı.¹¹⁴³ Bu kadar erken bir zamanda sefer kararı vermesinin bir nedeni de Mısır'daki iç mücadeleyleydi. Selahaddin Eyyubî'nin ölümüyle oğulları ve kardeşi el-Adil arasında çıkan saltanat kavgası, VI. Heinrich için bulunmaz fırsattı.¹¹⁴⁴

Bu seferde Bizans'ı, VI. Heinrich'in ihtiraslarını Papa'nın fark etmesi kurtardı.¹¹⁴⁵ Papalığın, sırf Alman İmparatoru istedi diye Bizans gibi bir Hristiyan şehrine sefer düzenlemeye onay vermesi imkânsızdı.¹¹⁴⁶ Sefer tamamen doğuya yönelik olacaktı. Bu şekilde Alman İmparatoru 1195 yılının Paskalya haftasında piskopos John of Sutri'den haçı aldı.¹¹⁴⁷ Alman İmparatorunun bu kadar kısa sürede Haçlı Seferi'ne karar vermesi Bizans için oldukça sıkıntılı bir durumdu.¹¹⁴⁸ Ayrıca babasının uğradığı kayıplardan

¹¹³⁸ Kaleli, s. 311.

¹¹³⁹ Kaleli, s.312.

¹¹⁴⁰ Johnson, s. 116.

¹¹⁴¹ Kaleli, s. 322.

¹¹⁴² Kaleli, s. 327.

¹¹⁴³ Kaleli, s. 329.

¹¹⁴⁴ Johnson, s. 117.

¹¹⁴⁵ Bally, II, s. 371.

¹¹⁴⁶ Johnson, s. 104.

¹¹⁴⁷ Johnson, s. 118.

¹¹⁴⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 164.

dolayı da tazminat istemişti ve Bizans'ın buna karşı koyabilecek gücü yoktu.¹¹⁴⁹ Alman imparatorunun istediği meblağ çok fazlaydı. Bizans bunu ödeyebilmek için özel bir vergi çıkarttılar.¹¹⁵⁰ Bizans'ın biten ekonomisini, zenginliğinin en iyi göstergesi bu tazminat meselesidir. Bizans gerekli parayı ödeyebilmek için ölen imparatorların mezarlarındaki altın ve gümüş gibi değerli eşyaları yağmalamaya karar verdiler.¹¹⁵¹ Bizans için zor günler daha başlamamıştı. Mezar kazıcılığı yapma pahasına gerekli parayı bulması, insanların Bizans'ın hiç bitmeyen mal varlığı olarak algılandı. Papa'nın kendisini koruması bir yana, VI. Heinrich'in 28 Eylül 1197 yılında ölümüyle¹¹⁵² Bizans'ın ömrü birkaç sene daha uzadı.¹¹⁵³ Ancak Dördüncü Haçlı Seferi'nin şekillenmesini de, Isaakios'un kızı, Norman kralı Lecce'li Tancred'in oğlu Roger'ın dul eşi Irene ile kardeşi Swabia'lı Philip'in evlenmesiyle sağlamış oldu.¹¹⁵⁴

¹¹⁴⁹ Bally, II, s. 372.

¹¹⁵⁰ Kaleli, s. 330., Auguste Bally, II, s. 372.; Johnson, s. 119.

¹¹⁵¹ Khoniates, *O City Of Byzantium*, s. 62-63.; Emrulah Kaleli, s.331.

¹¹⁵² Johnson, s. 120.

¹¹⁵³ Kaleli, s. 332.

¹¹⁵⁴ Johnson, s. 119.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ

4.1. Dördüncü Haçlı Seferi Öncesi Genel Durum

Üçüncü Haçlı Seferi'nden hemen sonra, hüsrarla sonuçlanan yeni bir haçlı seferi yapılması, Avrupa'nın Kudüs'ü geri alma fikrinden vazgeçmeyeceklerini gösterdi. Yeni bir sefer an meselesiydi. Daha önceki seferleri aldığı önlemlerle atlatan Bizans seferden sonra da önlem almaya çalışıp, sürekli yeni ittifaklar kurdu. Ancak bu dönemde Bizans'ın en büyük talihsizliklerinden biri, iç mücadelelerle meşgul olup tehlikeyi öngörememesiydi.

Seferin en önemli siması, bütün seferlerde olduğu gibi Papa'ydı. 8 Ocak 1198 tarihinde VI. Heinrich'in düzenlediği haçlı seferi devam ederken¹¹⁵⁵ Papalık makamına getirilen III. Innocentius en ihtiraslı papalardan biriydi.¹¹⁵⁶ Almanya ile rekabet içindeydiler ve son dönemde Almanların üstünlüğü, papalığın otoritesini sarsmıştı.¹¹⁵⁷ Papa, otoriteyi tekrar kurmanın en etkili yolunun Kutsal Topraklardan geçtiğini biliyordu. Ancak Avrupa, papanın bu ihtirasına karşılık verecek durumda değildi. İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard, ülkesine döndükten sonra yeni bir sefere çıkmaya oldukça hevesliydi. Hatta I. Richard'ın sefer sonunda tek hedefi, Bizans üzerine yürümektir.¹¹⁵⁸ Araştırmacılar Bizans ile I. Richard arasında resmî bir ilişkiye dair belge bulunmadığından bahseder.¹¹⁵⁹ Haçlı Seferleri sırasında ve öncesinde Bizans ile İngiltere'nin ilişkisi düşmanca olmamıştı. Konumları itibariyle müttefik olarak hareket ettikleri yönünde bir belge de yoktur. Ancak I. Richard 1199 yılında ölünce¹¹⁶⁰ Bizans ve Müslüman Devletlerle ilgili planları yarım kaldı.¹¹⁶¹ I. Richard'ın ölmesi, İngiltere'nin sefer-

¹¹⁵⁵ Edgar H. Mc Neal, Robert Lee Wolff, "The Fourth Crusade", *A History Of The Crusade Volume II*, ed. Robert Lee Wolff, Harry W. Hazard, The University Of Wisconsin Press, Madison London, 1969.

¹¹⁵⁶ David Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi 1202-1204*, çev. Gürkan Ergin, I. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013, s. 12.; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.167.

¹¹⁵⁷ Kaleli, s. 334.

¹¹⁵⁸ M. A., s. 180.

¹¹⁵⁹ James A. Brundage, "Richard the Lion and Byzantium", *The Crusades*, Ashgate Publishing Limited, Hampshire, 2002, s. 63.

¹¹⁶⁰ Mc Neal- Wolff, s. 155.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 167.

¹¹⁶¹ Brundage, s. 68.

de yer almamasının en büyük nedeniydi. Tahta çıkan Richard'ın kardeşi John Lackland, yeğeni Arthur ve önde gelen muhalif baronlarla savaşa tutuşmuştu.¹¹⁶²

Fransa'da da durum pek farklı değildi. Karısından boşandığı için Fransa kralı Philip-pek kilise tarafından aforoz edilmişti.¹¹⁶³ Ayrıca İngiltere ile toprak kavgası tekrar başlamıştı.¹¹⁶⁴ Aynı durum Almanya içinde geçerlidir. Orada da Otto von Braunschweig ile Schwaben Kontu Philipp von Hohenstaufen arasında taht mücadelesi patlak verdi.¹¹⁶⁵ Sefere iştirak edebilecek tek lider Macar Kralı'ydı ve onun toprağına yapılanlar, bu seferin asıl amacının ne olduğunun açık bir göstergesidir.

Ancak imparatorların sefere katılmaması, sefer üzerinde etkili olmadıkları anlamını taşımıyordu. Hem bu konu, hem de seferin Bizans'a yönelmesinin ardındaki olayları aydınlatma ihtiyacı, araştırmacıların farklı teoriler geliştirmesine vesile oldu. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, bu durum her imparator için söylenmez. Araştırmacılar sadece Fransa ve Almanya imparatorlarının etkisi olduğunu söyler.

Fransız araştırmacı Kont de Riant 1875 yılında bir görüş ortaya attı. Ona göre sefer değişikliğinin azmettiricisinin Venedik Doce'u Enrico Dandolo değil de, II. Isaakios Angelos'un damadı Alman kralı Swabialı Philipp'dir.¹¹⁶⁶ Tessier ise, IV Haçlı Seferi'nin bir Fransız Haçlı Seferi olduğunu ve Konstantinopolis'in fethi Alman ve Venedik'in değil, Fransa'nın eseri olduğunu iddia eder.¹¹⁶⁷ Ortaya çıkan bu tezlerin üzerinde ilerde daha detaylı bir şekilde duracağız. Fransa kralı sefere bizzat iştirak etmese bile, sefere dair anlatımlar genellikle Kuzey Fransa'daki Ecrysur-Aisne köyü yakınlarında 28 Kasım 1199'da düzenlenen bir turnuvayla başladığına dairdir.¹¹⁶⁸ Diğer seferlere göre bu sefere katılanların çoğunluğu Venedikli olsa da, Fransızlarda yoğunlukta idi.

4.1.2. Sefere Kadar Bizans ile Batı Devletlerin İlişkileri

Bizans ile Avrupa devletlerinin ilişkilerinden ilk incelememiz gereken devlet, bu seferin Konstantinopolis'e dönmesinde en büyük pay sahibi olan Venedik'tir. Daha önce belirttiğimiz gibi, Venedik ile Bizans ilişkisi I. Aleksios Komnenos zamanında şekillendi. 1082'de Sicilya Normanlarına karşı ittifak yapmak için imtiyazlar vermesiyle başla-

¹¹⁶² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 167.; Kaleli, 335.

¹¹⁶³ Vasiliev, s. 511.;

¹¹⁶⁴ Kaleli, s. 335.

¹¹⁶⁵ Vasiliev, s. 511.; Kaleli, s. 335.

¹¹⁶⁶ Kaleli, s. 353.; Vasiliev, s. 517.

¹¹⁶⁷ Vasiliev, s. 517.

¹¹⁶⁸ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 42.

yan ilişki¹¹⁶⁹ bu tarihten sonra inişli çıkışlı bir hal aldı. Bizans'ın Venedik'e verdiği bu imtiyazlar, bütün araştırmacılar tarafından eleştirilir. Bizans ile Venedik ilişkilerini şekillendiren en önemli unsur Haçlı Seferleri'dir. 1122-26 yılları arasında Ioannes Komnenos'un Venedik gücünü azaltmaya yönelik bir girişimi olmuştu.¹¹⁷⁰ Böyle bir girişim neticesiz kalsa da, iki devletin aralarındaki bağın derecesini göstermesi açısından önemlidir. Bizans'ın, bundan sonraki her dönemde Venedik'e verdiği imtiyazlardan kurtulmak için çabaladığını görüyoruz.

Venedik ile ilişkisi İkinci Haçlı Seferi esnasında değişti. Bizans İmparatorluğu' nun Sicilya ile olan gerilimi, İkinci Haçlı Seferi'ni fırsat bilip Bizans'a bağlı adalara saldırmasıyla Bizans kendisine müttfefik olarak Venedik'i buldu.¹¹⁷¹ Her yenilenen ilişkilerde Venedik, yeni imtiyazlar elde ediyordu. Bizans'ı bu imtiyazlar konusunda eleştirsek bile dönem devletleri içinde donanma inşası ve gücü bakımından Venedik neredeyse rakipsizdi.¹¹⁷² Venedik'e rakip sadece Ceneviz ve Pisa vardı. Bu yüzden de aradaki güç dengelerini korumak için Venedik'in rakiplerine de benzer imtiyazlar verdiler.¹¹⁷³ Ancak bu imtiyazlar Venediklilerin kazandıkları ayrıcalıklar yanında hiçbir şeydi.

Haçlı Seferi'nin Bizans'a dönmesini sağlamasının nedenlerinden birini ise bu inişli çıkışlı dönemde aramamak gerekir. Bu dönem, daha çok gelecek olan fırtınanın habercisiydi. Ticarî sebebin yanında, Manuel Komnenos'un 1171 yılında imparatorluktaki tüm Venediklileri tutuklayıp, mallarına el koymasıyla¹¹⁷⁴ başlayan ve giderek daha da kötüleşen ilişkilerinin de payı vardı. 1182 yılındaki olaylar ise¹¹⁷⁵ iki devletin birbirine olan nefretinin en net göstergesidir. Tabi Venedik için asıl önemli olan devletin çıkarıydı.¹¹⁷⁶ Venedik, 1082 yılında imparator Aleksios Comnenos tarafından verilen ayrıcalıklardan hala yararlanıyordu.¹¹⁷⁷ Şimdi daha fazlasını elde edebilirdi.

Bizans ile ilişkisini incelememiz gereken diğer önemli devlet de Almanya'dır. Bu iki devletin ilişkisi çok daha eskiye dayanır ve diğer devletler gibi inişli çıkışlı değil, genel itibarıyla düşmanlık üzerine kuruludur. Aralarındaki bu çekişmenin nedeni ise Kutsal

¹¹⁶⁹ Peter Charanis, " Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşündeki Ekonomik Faktörler", s. 532.; Demirkent, "Bizans", s. 237.; Bally, II, s. 312..

¹¹⁷⁰ Hussey, s. 132.

¹¹⁷¹ Kaleli, s. 257.

¹¹⁷² Kaleli, s. 340.

¹¹⁷³ Hussel, s.138.

¹¹⁷⁴ Hussel, s. 139.

¹¹⁷⁵ Kaleli, s. 342.; Mc Neal, Wolff, s. 162.

¹¹⁷⁶ Vasiliev, s. 512.; Demirkent, *Bizans Tarihi Yazıları Makaleler- Bildiriler- İncelemeler*, s. 105.

¹¹⁷⁷ Mc Neal, Wolff, s. 161.

Roma Germen devletinin kuruluşuna kadar gider. Bizans, kadim Roma İmparatorluğu'nun doğal mirasçısıyken, Almanya ise Şarlman'ın VIII. yüzyılda tahta geçtiğinde mirasçılık iddiasında bulunmuştu.¹¹⁷⁸ Bizans, Roma İmparatorluğu'nun ikili yönetime ayrılmasından sonra, Doğu tarafını temsil eden bir devlettir. Batı Roma İmparatorluğu yıkıldığı anda, Roma'nın tek temsilcisi olarak Bizans kaldı. Kutsal Roma Germen İmparatorluğu ise Batı Roma'yı yıkan Barbar Kavimdir.

Papa'nın tavrı da bu olayda büyük önem taşır. Barbar kavimlerin istilası, Roma'yı ne kadar derinden etkilerse etkilesin, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu Katolikti. Bizans ile zaten mezhepsel çekişme sürüyordu. Kadim Roma'nın mirasçısı tartışmalarına katılmasa da, Şarlman'ın imparatorluğunu tanıdırlardır. İki devletin çekişmesinin durak noktası II. İoannes Komnenos ve I. Manuel Komnenos zamanlarıydı. Sicilya kralına karşı ortak hareket ettikleri dönem, her iki devleti de zor durumdan kurtarmıştı. Bizans ise, İkinci Haçlı Seferi'nden sonra kendisine karşı düzenlenmesi planlanan seferden bu ittifak sayesinde kurtuldu.¹¹⁷⁹ Bu dostluk havası geçiciydi. Uzun sürmeden de yine yerini düşmanlığa bırakmıştı ve Friedrich Barbarossa'nın tahta geçmesiyle birlikte 1177 yılında papa ile yaptığı Venedik anlaşması ve 1179 yılında Bizans'a yazdığı mektupla miras tartışması da bir nevi son bulmuştu.¹¹⁸⁰ Üçüncü Haçlı Seferi'nden sonra Alman İmparatoru VI. Heinrich'in Dördüncü Haçlı Seferi planı, bir anlamda Bizans'a yönelikti.¹¹⁸¹ Çünkü Friedrich Barbarossa, Bizans topraklarından geçişi sırasında yaşadıklarından dolayı, Alman tahtında bıraktığı oğlu Heinrich'e mektup yollayarak Bizans'a sefer düzenlemesi için donanma hazırlamasını istedi.¹¹⁸² Ancak seferi tamamlayamadan ve Bizans'a hareket edemeden öldü. Onun ölümüyle en çok rahatlayan, Bizans İmparatorluğu ve Papalıktı. Bu rahatlama kısa sürdü. Daha öncede belirtildiği gibi Almanya'da yaşanan iç mücadeleden dolayı kral bu sefere iştirak edemese de, kardeşi VI. Henry'de miras aldığı düşmanlıktan ötürü, Bizans'a karşı harekete geçme planının bir kısmına dâhil olduğu muhakkaktır.¹¹⁸³

İncelememiz gereken üçüncü devlet Fransa'dır. İkinci Haçlı Seferi haricinde Fransa devletiyle ilişkileri resmî düzeydeydi. Birinci Haçlı Seferi'ne Fransa kralı katılmasa da, dönem kaynaklarında Haçlı ordusundan Franklar diye bahsedilecek kadar çok Fransız

¹¹⁷⁸ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi 1202-1204*, s. 13.

¹¹⁷⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 115.; Bally, *II*, s. 338.; Vasiliev, s. 475.

¹¹⁸⁰ Kaleli, s. 281.

¹¹⁸¹ M. A., s. 180.

¹¹⁸² Vasiliev, s. 507.

¹¹⁸³ Kaleli, s. 350.; Mc Neal, Wollf, s. 166.

katılmıştı.¹¹⁸⁴ Bu durum diğer seferler içinde geçerli oldu ve kralların katıldığı seferlerde de kontlar yerlerini aldı. Dördüncü Haçlı Seferine, diğer seferlere göre az sayıda Fransız askerinin katılmasına¹¹⁸⁵ rağmen, seferden önce kısmî anarşi içinde olan Flandre¹¹⁸⁶ kontu Baldwin Bizans tahtına oturmasıyla¹¹⁸⁷ iki devlet arasındaki ilişki neticelendi.

Seferin başlangıcını ve son safhasını oluşturan Papa ile ilişkisi ise ılımlı bir hal almıştı. Papa III. Innocentius'un önceliği Kudüs'ü geri almaktı.¹¹⁸⁸ Tüm papalık görevi boyunca da amacına ulaşmaya çalıştı.¹¹⁸⁹ Kudüs'e sefer düzenlemek içinde, bütün devletlerle olduğu gibi Bizans İmparatorluğu ile de irtibata geçti.¹¹⁹⁰ Sefer öncesinde Konstantinopolis Başpiskoposu X. Ioannis Kamateros ile arasındaki yazışmaların şiddetli olduğu söylene de¹¹⁹¹ III. Aleksios ile olan yazışmaları daha iyiydi.¹¹⁹² III. Innocentius'un böyle davranmasının altında yatan sebep açıktır. Büyük Ayrışmadan beri Papaların, Bizans İmparatorluğu ile ilgili tek amacı Roma Kilisesi'nin ve Papalığın üstünlüğünü tanınmasını sağlamak olmuştur.¹¹⁹³ Bizans ile ilgili durum haricinde III. Innocentius'un, diğer papalardan farklı bir anlayışı vardı. Papaların hepsinin hedefi sadece dinsel değil daha geniş bir egemenlik kurmak olsa da III. Innocentius, herkese egemen olacak, kralları ve imparatorları atayacak ya da yerinden edecek gücü hedeflemişti.¹¹⁹⁴ Yeni papa bu iki amaçla, belki de doğru zaman mı diye düşünmeden yeni bir Haçlı Seferi düşledi. Avrupa'daki iktidar krizini düşünürsek, papanın ilk hatası burada başlar. Koşulları göz ardı ederek bir karar almıştı.

4.2. Dördüncü Haçlı Seferi'nin Sapma Aşamaları

4.2.1. Dördüncü Haçlı Seferi'nin Başlaması ve İlk Sapma

III. Innocentius'un 15 Ağustos 1198 yılında çağrıda bulunmasıyla Dördüncü Haçlı Seferi süreci başlamış oldu.¹¹⁹⁵ Sefere gösterilen ilk tepkiler düş kırıklığı olmuştu.¹¹⁹⁶

¹¹⁸⁴ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, s. 20.

¹¹⁸⁵ Asbridge, s. 530.

¹¹⁸⁶ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi 1202-1204*, s. 14.

¹¹⁸⁷ Asbridge, s. 532.

¹¹⁸⁸ Nicol, s. 118.; Kaleli, s. 339.

¹¹⁸⁹ Asbridge, s. 524.

¹¹⁹⁰ Kaleli, s. 337.; Mc Neal, Wolff, s. 154.

¹¹⁹¹ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 16.

¹¹⁹² Mc Neal- Wolff, s. 155.; Kaleli, s. 337.

¹¹⁹³ Kaleli, s. 339.

¹¹⁹⁴ Asbridge, s. 524.

¹¹⁹⁵ Kaleli, s. 334.; Asbridge, s. 525.

Avrupa'daki karışıklıklar bir yana, bu ilgisizliğin bir başka sebebi de Papalığın, seferin hareketini, finansını, asker toplamayı ve komuta zincirini üstlenecek olmasıydı.¹¹⁹⁷ Daha önceki seferlerde de, Papanın fermanıyla ve onun atadığı bir din adamı eşliğinde hareket ediyorlardı. Ancak her konu da mutlak yetki fikri, kralların kolay kabul edeceği bir durum değildi. Her Haçlı Seferi'nde ateşli bir vaazcının ortaya çıkıp halkı sefer için ikna etmesi gibi bu seferde de aynı şey oldu. Foulques de Neuilly adında bir azizin¹¹⁹⁸ ortaya çıkmasıyla Papa III. Innocentius Fransa'daki en güçlü temsilcisini bulmuş oldu.¹¹⁹⁹ Foulques 1198 yılından Mayıs 1202 yılındaki ölümüne kadar kendini Haçlı Seferi'ne adanmıştı.¹²⁰⁰ Davet edildiği mecliste yaptığı konuşmadan etkilenen Thibaut, Blois kontu Louis, Flandre kontu Baudouin, Geoffroi de Villehardouin ve diğer asiller haçı kabul ettiler.¹²⁰¹ Üç isim Latin soylularının en üst tabakasından gelmekle kalmıyor, İngiltere ve Fransa krallarının saraylarıyla bağlantıları da vardı ve hepsi "Haçlı soyundan" geliyordu.¹²⁰² Champagne Kontu Thibaut ordunun başı olarak seçildi.¹²⁰³ Sefer için tek eksik, gerekli malî destektir. Asillerin katılmasıyla bile sefer için gerekli olan para zor toparlanacak gibiydi. Para kısmını zorlayan bir diğer unsur, sefer için kara yolunu değil, Üçüncü Haçlı Seferi'nde olduğu gibi deniz yolunu tercih etmiş olmalarıydı. III. Innocentius, Hristiyanlık aleminin üst düzey papazlarına para göndermelerini emretmişti.¹²⁰⁴ Sefere katkı için Avrupa'daki kiliselere bağış kutusu koydurmuş, vergi yoluyla da papalık gelirinin yüzde onu sefere aktarılmıştı.¹²⁰⁵ Ancak Üçüncü Haçlı Seferi'nde ödemeler kralların hazinesinden karşılanmasına rağmen gerekli nakdi bulmak zor olmuşken, bu seferde o imkânları da yoktu.¹²⁰⁶ Yine de Haçlı ordusu, seferi deniz yolunda yürütmekte kararlıydı ve sefere katılanların yeterli donanımda gemileri olmadığı için¹²⁰⁷ gemi yapımında en iyi devlet olan Venedik'e gittiler.¹²⁰⁸ Haçlıların, denizcilikte iyi olan

¹¹⁹⁶ Nicol, s. 120.

¹¹⁹⁷ Asbridge, s. 525.

¹¹⁹⁸ Geoffroi de Villehardouin, Henri de Valenciennes, *Konstantinopolis'te Haçlılar*, çev. Ali Berktaş, I. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 37.

¹¹⁹⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 168.; Mc Neal, Wolff, s. 157.

¹²⁰⁰ Mc Neal- Wolff, s. 158.

¹²⁰¹ Villehardouin, Valenciennes, s. 38.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 169.; Mc Neal, Wolff, s. 159.

¹²⁰² Asbridge, s. 528.

¹²⁰³ Vasiliev, 513.

¹²⁰⁴ Smith, s. 63.; Mc Neal- Wolff, s. 156.

¹²⁰⁵ Mc Neal, Wolff, s. 154.; Asbridge, s. 526.

¹²⁰⁶ Asbridge, s. 529.; Mc Neal- Wolff, s. 156.

¹²⁰⁷ Donald E. Queller, Thomas F. Madden, *The Fourth Crusade*, University Of Pennsylvania, Philadelphia, 1997, s. 7.

¹²⁰⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 169.; Mc Neal, Wolff, s. 161.

Cenova ve Pisa'yı tercih etmemelerinin sebebini bilmiyoruz.¹²⁰⁹ Kont Thibaut'nun elçileri Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin ve Milon le Brebant; Kont Baudouin'in elçileri Canon de Bêthune ve Alard Maquereau; Kont Louis'in elçileri Jean de Friaise ve Gautier de Gaudonville idi.¹²¹⁰ 1200 yılının sonuna kadar sefere katılanların sayısının 8 ile 10 000 arasında yazarlar.¹²¹¹ 1201 yılının başında başlayan görüşmelerden sonra Nisan ayında 85 000 gümüş mark karşılığında, 4 500 şövalye ile bunların atlarının yanı sıra, 9 000 seyis ve 20 000 yaya askeri için nakliye gemisi yapımını ve ordunun bir yıllık yiyeceğini temin konusunda anlaşmaya vardılar.¹²¹² Venedik anlaştıkları gibi hazırlıklarını tamamlarken, beklenmeyen bir durum oldu ve seferin lideri Kont Thibaut öldü.¹²¹³ Kont Thibaut'un ölümü, Haçlıları oldukça güç duruma sokmuştu. Onun ölümü Kuzey Fransa'dan sefere katılımı zayıflattı.¹²¹⁴ Ayrıca sefere yönelik ilk sapma da onun ölümüyle gerçekleşti. Kont Thibaut vefat etmeseydi, Haçlı ordusu Venedik'e ödeyeceği parayı bulmakta zorluk çekmeye bilirdi. Ya da, Bizans İmparatorluğu'na özel bir kini olan Boniface de Montferrat Haçlı reisi olmazdı.¹²¹⁵ 1202 Haziran'ın da Haçlılar San Niccolo di Lido adasına gelmeye başladıklarında beklenenin altında sayıyla karşılaştılar.¹²¹⁶

Sefere katılanların bir kısmı da gemiye binmek için Marsilya ve diğer limanlara gittiler.¹²¹⁷ Onların gitmesiyle bir kişinin üç misli para ödemesi gerekiyordu.¹²¹⁸ Bütün bu aksilikler, seferin başlamasını imkânsız kılıyordu. Gümüş çanaklarını, altınlarını satmak dâhil her şeylerini satmalarına rağmen hala 34 000 mark eksikleri vardı.¹²¹⁹ Venedik para tamamlanmadığı için Haçlıları malzemeyi kesmekle tehdit etmeye başlamıştı.¹²²⁰ Seferin başından beri Enrico Dandolo'nun, Mısır üzerine yapılacak bir sefere pekte gönüllü değildi.

¹²⁰⁹ Queller, Madden, s. 7.

¹²¹⁰ Villehardouin – Valenciennes, s. 40.

¹²¹¹ Mc Neal, Wolff, s. 160.

¹²¹² Villehardouin – Valenciennes, s. 42.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 169.; Mc Neal, Wolff, s. 162.

¹²¹³ Vasiliev, s. 513.; Robert de Clari, *İstanbul'un Zaptı (1204)*, çev. Beynün Akyavaş, TTK Ankara, 1994, s. 2.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 169.; Mc Neal, Wolff, s. 164.

¹²¹⁴ Asbridge, s. 531.

¹²¹⁵ Clari, s. 2.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 169.; Mc Neal, Wolff, s. 164.

¹²¹⁶ Mc Neal, Wolff, s. 167.; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 170.

¹²¹⁷ Asbridge, s. 531.; Mc Neal, Wolff, s. 167.

¹²¹⁸ Demirkent, s. 170.

¹²¹⁹ Villehardouin, Valenciennes, s. 51.; Clari, s. 6.; Mc Neal, Wolff, s. 167.

¹²²⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.171.

Enrico Dandolo, 1107-1110 yılları arasında Venedik'te doğmuş, Nisan 1192 civarında doçe seçilmiştir.¹²²¹ Bu seferin Bizans'a yönelmesinde en büyük etken Enrico Dandolo'ydu. Aydın Usta eserinde Enrico Dandolo ile Eyyubî hükümdarı el- Âdil'in seferin yönünü değiştirme konusunda anlaştıklarını yazar.¹²²² Bazı araştırmacıların da dile getirdiği anlaşmanın yazılı bir belgesi ortaya çıkmadığı için, ancak bir iddia olarak bahsedebiliriz. Mısır ile görüşme gerçekleşmediyse bile, seferin Mısır'a yapılması ticarî bağları gelişmiş İtalyan şehirlerin çıkarlarına uymazdı.¹²²³ İtalyan devletlerin rekabetleri Mısır'dan dolayı daha da derinleşmişken, Venedik bunu riske atamazdı.¹²²⁴

Mısır'ın önemi, İkinci Haçlı Seferi'nden sonra anlaşılmıştır. Özellikle Selahaddin Eyyubî'nin Mısır'ı fethetmesinden sonra, Müslümanlara karşı olan seferlerin önceliğinin Mısır'a karşı yapılmasının zorunlu olduğu anlaşıldı.¹²²⁵ Çünkü Selahaddin Eyyubî'nin kurduğu imparatorluğun anahtarı Mısır'dı ve bu imparatorluğu yenmeden başarı elde edilmesi imkânsızdı.¹²²⁶ Selahaddin Eyyubî'nin 1193 Mart'ında ölümünden sonra iç karışıklıklar ve isyanların çıkması Avrupa'ya beklediği fırsatı vermişti.¹²²⁷ Bu kadar yakın tarihte yeni bir Haçlı Seferi düzenlemelerinin bir sebebi bu olmalıdır.

Bu yüzden Haçlı Seferi'ne çıkanların ve Venedik'in Mısır ile ilgili düşünceleri farklıydı. İş paraya kaldığında rüzgâr Venedik'ten yanaydı. Venedik doge'u Enrico Dandolo Haçlılara yeni bir teklif sundu. Zara(Zadar) şehrinin zaptedilmesinde yardımcı olurlarsa borçlarını erteleyebilirdi.¹²²⁸ Macar- Hırvat birleşik krallığı XII. Yüzyıl boyunca Dalmaçya'nın önemli bölümüne sahip olması Venedik ile sürekli çekişme halindeydiler.¹²²⁹ Hırvatistan hinterlandını kontrol eden Macar hükümdarı, Venedik'in Dalmaçya'da hâkim olduğu şehirleri isyana teşvik ederek kendi himayesine girmelerini sağlamaya çalışıyordu.¹²³⁰ Ayrıca, gemi yapımı için gerekli malzemeler Dalmaçya ormanlarından sağlanıyordu.¹²³¹ Enrico Dandolo'nun bu isteğine karşılık Haçlılar, Hristiyan şehrine saldırmakta gönülsüzlerdi. Ancak Mısır'a gitmek için başka çareleri de yoktu.

¹²²¹ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 23.

¹²²² Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, s. 230.; Mc Neal, Wolff, s. 169.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III Cild*, s. 101.

¹²²³ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, s. 229.; Queller, Madden, s. 15.

¹²²⁴ Mc Neal, Wolff, s. 161.

¹²²⁵ Cahen, s. 204.

¹²²⁶ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 7.

¹²²⁷ Vasiliev, s. 513.

¹²²⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 171.; Kaleli, s. 347.; Mc Neal, Wolff, s. 167.

¹²²⁹ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 13.

¹²³⁰ Mc Neal, Wolff, s. 168.; Kaleli, s. 346.

¹²³¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 171.

Ya doge Enrico Dandolo'nun isteğini yerine getireceklerdi ya da seferden vazgeçeceklerdi.¹²³²

Dönem kaynaklarının içinde sefere katılanların yazdıkları da mevcuttur ve bu eserlerde Enrico Dandolo ile heyetin görüşmesi ve sonrasında yaşananlarla ilgili bilgilere baktığımızda, Haçlıların birçoğunun Zara'ya saldırma konusunda isteksiz olduğu görülüyor. Seferden vazgeçmek istemedikleri için teklifi kabul etmekten başka çareleri kalmamıştı. Burada Enrico Dandolo'nun 1202 Eylül'ünün bir Pazar günü San Marco Kilise'sinde yaptığı konuşmada etkili oldu.¹²³³

*"Sizleri korumak ve yönetmek için elime haçı almamı ve ülkeyi korumak üzere ye-rime oğlumun geçmesini kabul ederseniz, sizlerle ve Haçlılarla birlikte bende ölüm ka-lım yollarına düşeceğim..."*¹²³⁴. Diyerek kendisi de bu sefere iştirak etmiş oldu.¹²³⁵ Ayrıca yeni yaptıkları anlaşmada, Venedik Haçlılara fazladan gemi ve gaminetleri eşit paylaşacaklardı.¹²³⁶

Enrico Dandolo'nun bu teklifinin ve Haçlılar tarafından kabulünün Papalık ile ilgisi yoktu. Haçlılar bunu kabul ederken Papa'nın tepkisini göz ardı ettikleri açıktır. Papaya, Zara saldırısıyla ilgili bilgiyi ise Enrico Dandolo tarafından Venedik'ten gönderilmiş olan Pierre Capuano verdi.¹²³⁷ Kasım ayında, 300'den fazla kuşatma makinesiyle yola çıkıp, kuşatma için Zara'ya vardıklarında Papa III. Innocentius'un mektubunu aldılar¹²³⁸. Papa Zara ismini bizzat zikrederken Haçlılara saldırıyı yasaklamış, aforoz edileceklerini bildirmişti.¹²³⁹ Zaralıların elinde de saldırıyı aforoz ettiğine dair bir mektup vardı.¹²⁴⁰ Papanın aforoz sözü Haçlılarda huzursuzluk yaratsa da, Venedikliler için pek etkili olmamıştı. Enrico Dandolo'nun tek hedefi Zara'ydı. Vazgeçmeye niyetlenen Haçlılara *"Şehrin zaptı konusunda bana söz verdiniz. Şimdi sizi sözünüzü tutmaya çağırıyorum."* Diyerek saldırıdan vazgeçmelerini engelledi.¹²⁴¹ Enrico Dandolo'nun sözlerine sadece Kont Simon de Montfort ve Enguerrand de Bove karşı gelmiş ve aforoz edilmek istemediklerini söyleyip kışı geçirmek üzere Macaristan'a gitmişler,

¹²³² Kaleli, s. 347.

¹²³³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 172.

¹²³⁴ Villehardouin, Valenciennes, s. 51.

¹²³⁵ Vasiliev, s. 513.; Mc Neal, Wollf, s. 168.

¹²³⁶ Mc Neal- Wollf, s. 163.

¹²³⁷ Kaleli, s. 347.; Mc Neal, Wollf, s. 173.

¹²³⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 172.; Mc Neal ve Wollf ise makalelerinde papanın bu olayı kabul etmek zorunda kaldığını belirtmişlerdir. Bknz. Mc Neal, Wollf, s. 163.

¹²³⁹ Emrullah Kaleli, s. 348.; Mc Neal, Wollf, s. 173.

¹²⁴⁰ Robert De Clari, s. 9.

¹²⁴¹ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 172.

diğerleri ise doge'a yardım edeceklerini bildirdiler.¹²⁴² Burada iki farklı durum ortaya çıkıyor. Her ne olursa olsun III. Innocentius'un gayesinin hep Mısır'a gitmek olduğu-
du. İkinci durumda Haçlı grubuyla ilgilidir. Aydın Usta eserinde Zara için hedeften sapma değil, varolanın dışı vurumu diye bahseder.¹²⁴³ Bu Haçlı Seferleri tarihinde görmeye alışık olmadığımız bir durumdu. Din adına yapılan savaşlarda, farklı dinden kesimlerin birbirlerini katletmeleri o dönemde makul görülürken, dindaşlarına kılıç çekmeleri bile ihanet olarak adlandırılırdı.¹²⁴⁴ Haçlılar bütün bu olgulara rağmen saldırmıştı. Zara kuşatmasından sonra iş Haçlı Seferi olmaktan çıkmıştı.

Macar Kralı İmre, sefer daveti geldiğinde haçı kabul etmiş olan tek kraldı. Bu yüzden Zara halkı, saldırıdan kurtulmak için surlardan aşağıya haçlar sarkıtmışlardı.¹²⁴⁵ Saldırı konusunda isteksiz olan bazı baronların Zaralılara teslim olmamaları konusunda haberler yolladıklarını yazanlar vardır.¹²⁴⁶ Yine de şehri ele geçirme konusunda kararlı olan diğerlerinden dolayı, kendilerine hatırlatan dinî unsuru görmezden gelip şehri 15 Kasım'da zaptettiler.¹²⁴⁷ Bir Hristiyan şehrine saldırı konusunda tek suçu Haçlılara ya da Enrico Dandolo'ya yüklememek gerekir. Split şehrinin başpiskoposu Thomas'ın Zara halkını Bosnalı sapkınları koruyarak ihanet ettiğini ve sapkınlıkla kirlendiklerini dile getirip saldırıyı haklı çıkarmaya çalıştığı görülüyor.¹²⁴⁸ Papanın olmasa bile, bazı kilise mensuplarının da bilinçli sapmayı istedikleri, bu durumu destekledikleri açıktır. Başpiskoposun Haçlılar üzerinde ne kadar etkili olduğunu bilemiyoruz. Ancak, Papa'nın mektubuna karşılık, bir kilise mensubunun sözleri insanları şüpheyne düşürmüş olabilir. Sonuçta, Zara halkını sapkın ilan edip, saldırmalarında sakınca görmeyen de kiliseydi. Enrico Dandolo Zara teklifinde bulunduğu, seferde bulunan bazı rahipler anlaşmayı kabul etmelerini de söylemişti.¹²⁴⁹ Kilise mensupları arasındaki bu anlaşmazlıkta, seferin sapması için gerekli bahane olmuştu.

Zara şehri zaptedildiğinde Haçlılar ve Venedikliler anlaştıkları gibi, dindaşları de-ğilde Müslüman halklarmış gibi yağmalayıp ganimetleri paylaştılar.¹²⁵⁰ Ancak bir süre sonra Fransızlar ile Venedikliler arasında isyan çıkmış ve çok sayıda can kaybı yaşan-

¹²⁴² Robert De Clari, s. 9.

¹²⁴³ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, s. 229.

¹²⁴⁴ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 7.

¹²⁴⁵ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 47.

¹²⁴⁶ Mc Neal, Wollf, s. 173.

¹²⁴⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 172.

¹²⁴⁸ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 48.

¹²⁴⁹ Villehardouin- Valenciennes, s. 58.

¹²⁵⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 172.; Nicol, s. 126.

mişti.¹²⁵¹ İşler Haçlılar için iyiye gitmiyordu. Zara haberi III. Innocentius'e ulaştığında çok öfkelenip, hepsini aforoz etti.¹²⁵² Aforoz edildiklerini öğrenen Haçlılar, Roma'ya heyet yolladılar.¹²⁵³ Papa bu heyet karşısında fazla direnç göstermemiş, Zara halkından aldıkları ganimetleri geri verme karşılığında sadece Haçlıların aforozunu kaldırdı.¹²⁵⁴ Ancak bu saldırının asıl suçlusu olarak gördüğü Venediklilerin üzerinden aforozu kaldırmamıştı.¹²⁵⁵ Heyet Roma'dan ayrıldıklarında yanlarında Enrico Dandolo'yu ve adamlarını lanetleyen bir aforoz belgeside vardı.¹²⁵⁶ Daha önceki aforoz tehdidine de tepkisiz kalan Venedik için aforoz belgesi bir şey ifade etmiyordu.¹²⁵⁷ Ancak Haçlı liderlerinin bu belgeyi sakladığını yazanlarda vardır.¹²⁵⁸ Zara meselesinin bir diğer önemi de, Konstantinopolis'in işgalinin burada şekillenmiş olmasıdır.

4.2.2. Genç Aleksios'un Taht İçin İttifak Arayışları ve Haçlılar

Dördüncü Haçlı Seferi'nin Bizans'a yönelmesinde büyük payı olan tahttan indirilmiş II. Isaakios'un oğlu genç Aleksios'du. Haçlıların da Bizans'a gitme bahanesi bu hak iddiasıdır. Angeloslar devletin eski aristokrat ailelerinden değildir.¹²⁵⁹ II. Isaakios Angelos'un tahtta geçmesi ise miras yoluyla olmadığı için¹²⁶⁰ Aleksios'un tahtta hak iddiasında bulunması için geçerli bir sebebi yoktu. Yükselişlerini, I. Aleksios'un kızı Theodora'nın, Konstantinos Angelos ile evlenmesiyle olmuştur.¹²⁶¹

Bizans kaynaklarında abi kardeş iki imparatoru da ağır şekilde eleştirilir. 1195 yılında II. Isaakios'un kardeşi Aleksios asillerin ve ordunun bir kısmının desteğiyle kardeşini tahttan indirip, gözlerini mil çektirerek hapse attırdı.¹²⁶² Genç Aleksios'da bir süre sonra Konstantinopolis'ten bir gemiyle kaçmayı başarmıştır.¹²⁶³ Genç Aleksios'un nasıl kaçtığı muammadır. Kaçışını yazan Niketas Khoniates, imparatorun Damokraneia'ya giderken yanına Aleksios'u da aldığını, Aleksios'un bir Pisalı ile anlaştığından bahse-

¹²⁵¹ Mc Neal, Wolff, s. 174.

¹²⁵² Vasiliev, s. 514.; Kaleli, s. 348.; Mc Neal, Wolff, s. 175.

¹²⁵³ Nicol, s. 126.

¹²⁵⁴ Vasiliev, s. 514.

¹²⁵⁵ Kaleli, s. 349.; Vasiliev, s. 514.

¹²⁵⁶ Nicol, s. 126.

¹²⁵⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 102.

¹²⁵⁸ Mc Neal, Wolff, s. 175.

¹²⁵⁹ Ostrogorsky, s. 371.

¹²⁶⁰ Nicol, s. 124.

¹²⁶¹ Ostrogorsky, s. 371.

¹²⁶² Vasiliev, s. 498.

¹²⁶³ Georgios Akropolites, *Vekayinâme*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s. 18.

der.¹²⁶⁴ Niketas'ın verdiği bu bilgiler oldukça değerli olsa da, karşılaştırma yapmamak, bilginin doğruluğunu teyit etmemizi imkânsız kılıyor. Yardım için gittiği ülkelere varış tarihleri hakkında da kaynak sıkıntını yaşamakla birlikte asıl sorun tarihlendirmededir. Bu belirsizlik özellikle seferin neden Bizans'a yöneldiğiyle ilgili teoriler ortaya atanlar için büyük sıkıntıdır.

Genç Aleksios, Alman imparatoru Swabialı Philip ile evli olan ablası Irene'nin yanına gitti.¹²⁶⁵ Daha öncede belirttiğimiz gibi, Almanya'da iç savaş vardı. Philip, istese bile yardım edemezdi. Bu yüzden Philip, kayın biraderini destek bulması için Roma'ya gönderdiği düşünülür.¹²⁶⁶ Donald M. Nicol, genç Aleksios ile Papa III. Innocentius'un görüşme tarihini Şubat 1202 olarak verir.¹²⁶⁷ Georgios Akropolites, tarih vermese de Aleksios'un Roma'da bulunduğu tarihte Haçlıların da orada olduğunu kaydetmiştir.¹²⁶⁸ Bazı kaynaklar ise 1201 tarihini verir.¹²⁶⁹ Genç Aleksios'un papadan yardım talebi ilgisiz kaldı.¹²⁷⁰ Georgios Akropolites ise eserinde tam tersi durumdan bahseder. Eserde yazılana göre papa genç Aleksios'un sözlerinden duygulanmasından ve vaatlerinden dolayı Haçlılarla gönderdi.¹²⁷¹ Ancak papanın Haçlıları, seferin yönü konusunda uyardığı¹²⁷² ve Bizans'ın işgalinden sonraki tavırlarından dolayı böyle bir olayın yaşanma ihtimali çok düşüktür.

Aleksios istediği yardımı Roma'da da bulamamıştı. Ancak Haçlıların varlığı ve Zara şehrinin zaptı genç Aleksios'a umut olmuştu. Emrullah Kaleli, genç Aleksios'un Zara'nın zaptını bu esnada öğrendiği ihtimalini dile getirir.¹²⁷³ Vasiliev ise, Alman İmparatoru Philip'in yardım edemediği için Zara'ya elçiler gönderip yardımlarını talep ettiğini yazar.¹²⁷⁴ Haçlılar Zara'yı zapt ettikten sonra, hava koşullarından dolayı kışı Zara'da geçiriyorlardı.¹²⁷⁵ Genç Aleksios'un yardım için vaatleri de bu esnada Zara'ya ulaştı.¹²⁷⁶ Burada Enrico Dandolo ve Boniface de Montferrat'ın etkili olduğunu görüyo-

¹²⁶⁴ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 103.; Mc Neal, Wolff, s. 166.

¹²⁶⁵ Vasiliev, s. 514.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III Cild*, s. 100.

¹²⁶⁶ Mc Neal, Wolff, s. 171.

¹²⁶⁷ Nicol, s. 124.

¹²⁶⁸ Akropolites, s. 19.

¹²⁶⁹ Mc Neal, Wolff, s. 170.

¹²⁷⁰ Kaleli, s. 350.

¹²⁷¹ Akropolites, s. 19.

¹²⁷² Nicol, s. 124.

¹²⁷³ Kaleli, s. 350.

¹²⁷⁴ Vasiliev, s. 514; Mc Neal, Wolff, s. 168.

¹²⁷⁵ Clari, s. 10.

¹²⁷⁶ Mc Neal, Wolff, s. 174.

ruz.¹²⁷⁷ Seferde bizzat bulunan Robert de Clari, bu olayla ilgili olarak direkt onların sözlerini aktarır.

“Venedik dukası hacıların huzursuz olduklarını görerek şöyle dedi: ‘Efendiler, Yunanis-tan’da çok zengin ve bolluk içinde bir toprak vardır; eğer akla yakın bir sebep bulabilirsek, ora-ya gider, ihtiyacımız olan şeyleri temin eder, hazırlanıp sefere çıkabiliriz.’ Marki ayağa kalkıp konuştu: ‘Efendiler, geçen sene Noel’de Almanya’da, imparatorun sarayında bulunuyordum. Orada Almanya imparatorunun karısının kardeşi olan genç bir adam gördüm. Bu delikanlı Konstantinopolis imparatoru Isaakios’un oğluydu. Isaakios’un kardeşi ihanet etmek suretiyle Konstantinopolis imparatorluğunu ele geçirmişti. Bu genç adamı yanımıza alabilirsek, Konstantinopolis’e gidip erzakımızı ve ihtiyacımız olan başka şeyleri temin edebiliriz...”¹²⁷⁸ Robert de Clari’nin bu anlatımı yüzde yüz doğruysa Montferrat’ın seferin sapmasında payı olduğu iddiasını kuvvetlendirir. Bu konuşmadan sonra sıra genç Aleksios’un vaatlerine gelmişti.

Genç Aleksios’un vaatleri, gerçekleştirilmesi neredeyse imkânsızdı.¹²⁷⁹ Mısır’ın fethinde ihtiyaç duyulan finansı karşılamak için 200 000 gümüş mark, bir yıllık gecikme süresince sefere katılan herkesin erzaklarını temin etmek, yaşadığı süre boyunca masraflarını kendi karşılamak suretiyle 500 kişilik bir şövalye birliğini Kutsal Ülke’deki Hristiyanlarına tahsis edecek.¹²⁸⁰ Haçlı ordusuna 10 000 kişilik bir Bizans birliği¹²⁸¹ ve babası tahta çıktığında kendisinin de sefere katılacağını vaat etti.¹²⁸² Bu vaatlerin yerine getirilmesi çok zordu. Ancak asıl kışkırtıcı olan ve Konstantinopolis’e gittiklerinde Bizans halkının kendisine karşı tavır almasına neden olan şey, Ortodoksluktan Katolikliğe geçmeyi kabul etmesiydi.¹²⁸³

Enrico Dandolo ve Boniface’in teklifi kabul etmelerine rağmen Haçlıların bir kısmı buna karşı çıktılar.¹²⁸⁴ Zara’dan dolayı yeterince oyalanmışlardı. Üstelik aforoz edilmekten de kurtulmaları zor olmuştu. Yeni bir Hristiyan şehrine saldırma fikri işlerine gelmemiş olmalıydı.¹²⁸⁵ Kutsal Ülke’ye gitmek isteyen Renaud de Montmirail gibi kişiler, orduyu terk ederek Suriye’ye doğru yelken açtılar.¹²⁸⁶ Bazı kişiler ise hala tereddüt

¹²⁷⁷ Kaleli, s. 350.; Ostrogorsky, s. 385.

¹²⁷⁸ Clari, s. 10-11.

¹²⁷⁹ Demirkent, *Bizans Tarihi Yazıları Makaleler – Bildiriler – İncelemeler*, s. 105.

¹²⁸⁰ Mc Neal, Wolff, s. 174.; Kaleli, s. 351.

¹²⁸¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 172.

¹²⁸² Clari, s. 12.; Vasiliev, s. 515.

¹²⁸³ Khoniates, *Niketas Khoniates’in Historia’sı (1195-1206)*, s. 108.; Kaleli, s. 351.; Nicol, s. 124.

¹²⁸⁴ Clari, s. 12.; Nicol, s. 127.; Mc Neal, Wolff, s. 174.

¹²⁸⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 172.

¹²⁸⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 103.; Mc Neal, Wolff, s. 175.

ediyordu.¹²⁸⁷ Seferin önderleri,” ...*Daha önce çekip gidenlerden sonra bir de bu insanlar bizden ayrılırsa ordumuz yok olur ve hiçbir fetih yapamayız. Ama onlara gidelim, ayaklarına kapanalım ve aman dileyelim; Tanrı aşkına kendilerine ve bize acısın ve onurlarını ayaklar altında bırakmasın ve Kutsal Topraklar’ı kurtarma şansını elimizden almasınlar.*”¹²⁸⁸ Diyerek adeta yalvardılar.¹²⁸⁹ Gerçek amaçlarının Kutsal Topraklar olmadığı aşîkârdır. Robert de Clari eserinde, piskoposlara Konstantinopolis meselesinin günah olup olmadığını sorduklarını ve piskoposların bunun günah değil takdir edilecek bir durum olduğunu yazmıştır.¹²⁹⁰ En sonunda Saint-Michel yortusuna kadar onlarla birlikte kalacaklarını sonrasında da Mısır’a gitme şartıyla tekliflerini kabul ettiler.¹²⁹¹ Sefer planlanmıştı. Genç Aleksios 25 Nisan 1203’de Zara’ya gelmiş¹²⁹², Mayıs ayında da Korfu adasında hedef değişikliği hakkında anlaşma imzaladılar.¹²⁹³ Artık her şey tamamlanmış, Konstantinopolis’e doğru yola çıkmaya hazırlardı. Donanma Draç’a vardığında Aleksios imparator ilan edildi.¹²⁹⁴ Donanma 24 Haziran 1203’de Konstantinopolis’e gelmişlerdi.¹²⁹⁵ (Harita: 4.1.) Kuşatma böylece başlamış oldu.

4.3. Konstantinopolis’in İşgâli ve Yağmalanması

4.3.1. Haçlılar Konstantinopolis Surlarında

Dördüncü Haçlı Seferi dönemini kaleme alan yazarların en büyük eleştirisi, imparatorun kuşatma için hiçbir hazırlık yapmamış olması üzerinedir. İmparator, son ana kadar tepkisiz kalmış olsa da, imparatorluğun hazırlık yapacak durumu da yoktu. Bizans’ın gemi yapım programı II. Isaakios zamanında Venediklilere teslim edilmiş, işe yarar birkaç geminin çıpaları gibi diğer donanımlarda İmparatoriçe Euphrosyne’nin eniştesi ve donanma komutanı Mikhail Stryphnos tarafından satılmıştı.¹²⁹⁶ Kalan Bizans donanması ise köhne gemi iskeletinden ibaretti.¹²⁹⁷ Ordu II. Manuel’in son yıllarındaki mağlubiyetlerinden dolayı kendine gelememiş ve neredeyse hepsi ücretli askerlerden oluşu-

¹²⁸⁷ Vasiliev, s. 515.

¹²⁸⁸ Villehardouin, Valenciennes, s. 62.

¹²⁸⁹ Mc Neal, Wollf, s. 177.

¹²⁹⁰ Clari, s. 13.

¹²⁹¹ Villehardouin, Valenciennes, s. 62.; Vasiliev, s. 515.

¹²⁹² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 172.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 104.

¹²⁹³ Ostrogorsky, s. 385.

¹²⁹⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 104.

¹²⁹⁵ Demirkent, *Bizans Tarihi Yazıları Makaleler – Bildiriler – İncelemeler*, s. 105.; Ostrogorsky, s. 385.

¹²⁹⁶ Mc Neal, Wollf, s. 176.; Emrullah Kaleli, s. 358.

¹²⁹⁷ Nicol, s. 129.

yordu.¹²⁹⁸ Bu askerlerin çoğu Frank asıllı, muhafız birliği ise İngiliz ya da Danimarkalıydılar.¹²⁹⁹ Şimdilik sadık gibi görünselerde imparator ordusuna kuşkuyla yaklaşıyordu. O yüzden Haçlılar Boğaziçi'nin doğu tarafındaki Khalkedon(Kadıköy)¹³⁰⁰'a kadar ilerleyip Ayestefanos (Yeşilköy)'a demir attığında¹³⁰¹ (Görsel: 4.1.) savaşmak yerine diplomasiyi tercih etti. İmparator III. Aleksios, seferin bu kadar gecikmesinin nedeninin para ve yiyecek sıkıntısından dolayı olduğunu bildiği için 2 Temmuz'da Bizans topraklarını terk ederlerse yiyecek ve para yardımı yapmayı teklif etti.¹³⁰² Bu Haçlıların kabul edebileceği bir şey değildi. Haçlılar para teklifine olumsuz yanıt verip, istediklerinin haksız yere oturduğu tahtı gerçek sahibine vermesi olduğunu söylediler.¹³⁰³ Bununla yetinmeyen Haçlılar, surlara daha da yaklaşarak genç Aleksios'u halka gösterip; *"İşte sizin gerçek efendiniz; ve şunu bilin ki biz size kötülük etmeye değil, eğer gerekeni yaparsanız sizi korumaya ve kollamaya geldik...işte gerçek mirasçı burada; eğer ona bağlanırsanız, gerekeni yapmış olacaksınız..."*¹³⁰⁴ Dediler. Ancak gerekli desteği bulamamışlar, halk kendisini tanımadığını, kim olduğunu bilmediğini söylemişlerdi.¹³⁰⁵ Bununla da kalmayan halk genç Aleksios'u lanetliyor, gemilere taş atıyorlardı.¹³⁰⁶ Halktan istedikleri desteği alamayan Haçlılar ertesi gün meclisi toplayıp savaş kararı aldılar.¹³⁰⁷

Birlikler yedi kısma ayrıldı.¹³⁰⁸ Öncülük görevi Baudouin'in, kardeşi Henri ve Mathiea de Walincourt ile Baudouin de Beauvoir' ikinci birlik, Kont Hugues de Saint-Paul'e üçüncü birlik, Blois ve Chartres kontu Louis'e dördüncü birlik, Champagne'lılarla birlikte Mathieu de Montmorency'e beşinci birlik, Bourgogne'lular'a ve altıncı birlik Boniface de Montfer- rat'e yedinci birlik verildi. ¹³⁰⁹ Khalkedon ve Khrysopolis(Üsküdar)'e başarısız saldırılarda bulunduktan sonra¹³¹⁰ Haliç'e giriş için Galata üzerine yöneldiler. Bizans, düşman saldırılarına karşı boğazı kalın bir zincirle koruyordu. Yüzyıllardan beri de bu savunma yöntemi işe yaramıştır. Bundan dolayı da Haçlıların şehre girebilmesi için bu zinciri kırmaları lazımdı. Zincir iki kule arasında

¹²⁹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 104.; Nicol, s. 129.

¹²⁹⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 173.

¹³⁰⁰ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s 110.

¹³⁰¹ Kaleli, s. 359.

¹³⁰² Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 52.; Mc Neal, Wollf, s. 177.

¹³⁰³ Kaleli, s. 360.

¹³⁰⁴ Villehardouin- Valenciennes, s. 69.

¹³⁰⁵ Clari, s. 14.

¹³⁰⁶ Nicol, s. 129.

¹³⁰⁷ Villehardouin- Valenciennes, s. 69.

¹³⁰⁸ Mc Neal, Wollf, s. 178.

¹³⁰⁹ Villehardouin- Valenciennes, s. 69-70.

¹³¹⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 105.

gerildiği için Haçlılar sur bulunmayan Galata kulesini hedef aldılar ve 5 Temmuz sabahı, Boğaz'dan karşıya geçerek Galata'nın aşağısından Haliç'in kuzeydoğu kenarında karaya çıktılar.¹³¹¹ Latinler, kısa bir çatışmadan sonra Galata kulesini ele geçirdiler.¹³¹² Kuleyi ele geçirdikten sonra da, zincir parçalanarak gemiler Haliç'e girdiler.¹³¹³ Şehre nasıl taarruz edeceklerini müzakere ettikten sonra Fransızların karadan Venediklilerin de denizden saldırmasına karar verdiler.¹³¹⁴ Saldırıları başladığı zaman şehirde yangın çıktı.¹³¹⁵ İmparator III. Aleksios'un savaşmaya pek niyeti yoktu. Haçlıların Bizans'a doğru geldiğini öğrendiğinde bile tepkisiz kalmış, ancak genç Aleksios Epidamnos da imparator ilan edildikten sonra çürümüş gemileri tamir etmeye, şehir surlarını sağlamlaştırıp surların dışında evleri yıktırmak gibi çok az önlemle yetinmişti.¹³¹⁶ Savunma sistemine mi güveniyordu, Haçlıları ikna edeceğine mi inanıyordu, yoksa halkın kendisine karşı tavır alacağını ve en nihayetinde tahtı kaybedeceğini düşündüğü için mi boşlamıştı bilemiyoruz. III. Aleksios ne düşünmüş olursa olsun, halkın Haçlılara karşı direndiğini görünce, kendisi de bir direnç gösterdi.

Haçlıların 6 savaş birliğine karşılık, Bizans'ın aşağı yukarı 40 birliği vardı.¹³¹⁷ Ancak Bizans'ın askerî gücü oldukça zayıftır. Bizans'ta savaşan birliklerin çoğu ücretli askerler ya da halktı. III. Aleksios ücretli askerlere güvenmemekle hata etmişti. Haçlılar karşısında iyi savaşıyorlardı.¹³¹⁸ Sivil halkta tüm güçleriyle karşı koyuyorlardı¹³¹⁹, hatta Bizans içerisindeki yabancılar bile savaşıyordu.¹³²⁰ Tüm bu mücadelelere rağmen şehir 17 Temmuz'da Haçlıların eline geçti.¹³²¹ Bu tarihe kadar Bizanslıların, İmparator III. Aleksi-os'u savaşmazsa Haçlıların tanıttığı genci tahta geçirme tehdidiyle savaşmaya zorlamışlardı.¹³²² Bu isteksiz savaştan sonra, gece III. Aleksios en sevdiği kızı Irene, kendisine yakın bazı kişileri, para ve mücevher alarak Develtos'a kaçıp, halkını yüz üstü bıraktı.¹³²³ İmparatorun kaçmasından dolayı Theodore Lascaris ve III. Aleksios'a

¹³¹¹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 112.; Kaleli, s. 360.

¹³¹² Clari, s. 16.; Kaleli, s. 361.; Mc Neal, Wollf, s. 178.

¹³¹³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 112.; Clari, s. 16.

¹³¹⁴ Clari, s. 16.

¹³¹⁵ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 53.

¹³¹⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 109.

¹³¹⁷ Villehardouin, *Valenciennes*, s. 76-77.

¹³¹⁸ Bally, *II*, s. 374.; Queller, Madden, s. 122.

¹³¹⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 173.

¹³²⁰ Nomiku, s. 55.; Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 59.

¹³²¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 105.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 173.; Mc Neal, Wollf, s. 179.

¹³²² Clari, s. 21.; Queller, Madden, s. 129.

¹³²³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 116.; Clari, s. 21.; Kaleli, s. 361.; Mc Neal, Wollf, s. 179.

yakın bazı kişiler hapse atıldı.¹³²⁴ İmparatorlarının şehri terk ettiğini öğrenen halk, seçenekle- rini düşünürken hapiste bulunan eski imparator II. Isaakios'u tahta çıkarıp Haçlı tehlike- sinden kurtulmayı umdular.¹³²⁵ İmparatoriçe Euphrosyne ile akrabaları tutuklanmış, II. Isaakios ise hapisten çıkarılarak imparator ilan edildi.¹³²⁶ II. Isaakios'un tahta çıkarılmasının ardından Haçlılara elçi yollayarak imparatorun kaçtığını ve II. Isaakios'un yeniden çıkarıldığını bildirdiler.¹³²⁷ Haçlılar haberi alınca, işin doğruluğunu öğrenmek için saraya adamlarını gönderip II. Isaakios Angelos'un Haçlılar ile oğlunun yaptığı anlaşmayı tanıyıp tanımayacaklarını öğrenmek istediler.¹³²⁸ II. Isaakios oğlunun Haçlılarla yaptığı anlaşmanın ağırlığının farkındaydı, ancak kabul etmekten başka çaresi de yoktu.¹³²⁹ En sonunda hem II. Isaakios, hem de IV. Aleksios 1 Ağustos'da Ayasofya Ki- lisesinde imparator ilan edildiler.¹³³⁰ Papaya da bir mektup yollayıp, IV. Aleksios'un yeni imparatorluğunu ve Papa'ya bağlılığını bildirdiler.¹³³¹

Bizanslıların, Haçlı tehlikesinden kurtulmak için buldukları bu yol, kısa süreli bir çözümdü. Özellikle taht sevdasına düşen IV. Aleksios ve babasının hayatlarına mâl olmuş olan olaylar başlamış oldu. IV. Aleksios da babası gibi yapılan anlaşmanın ağırlığı- nın farkında olmalıdır. Bizans'ın maddî açıdan güç durumda olduğunu bilmemesine im- kan yoktu.

Malî zorluğunun bir nedeni de Selanik ve Kıbrıs'ı kaybetmeleri idi. Özellikle Kıbrıs adasının fethi Batılıların gözünde Bizanslıların zenginliğiyle ilgili algı arttı.¹³³² Haçlıla- rın, Bizans'ın maddî durumundan haberi var mıdır, bununla ilgili gerekli kaynak yoktur, ancak Venedik'in ve Almanya'nın durumu bilmeme gibi bir imkânı yoktur. Daha birkaç yıl önce Bizans, Almanya'ya haraç ödemek için kiliselerdeki değerli eşyaları bile göz- den çıkartmışlardı.¹³³³ Konstantinopolis'teki Venedikliler'in sayısının ve gücünün fazla olduğunu daha önce de belirtmiştik. II. Isaakios ve IV. Aleksios'un tahta çıkmalarıyla isteklerinin ilki gerçekleşmiş oldu.

4.3.2. II. Isaakios ve IV. Aleksios'un Yönetimi ve Sonları

¹³²⁴ Queller, Madden, s. 130.

¹³²⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 173.; Kaleli, s. 362.; Queller, Madden, s. 129.

¹³²⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 120.; Queller, Madden, s. 130.

¹³²⁷ Villehardouin, Valenciennes, s. 77.; Akropolites, s. 20.

¹³²⁸ Villehardouin, Valenciennes, s. 78.

¹³²⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 173.; Mc Neal, Wollf, s. 179.

¹³³⁰ Clari, s. 24.; Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 120.; Mc Neal, Wollf, s. 180.

¹³³¹ Mc Neal, Wollf, s. 180.

¹³³² Kaleli, s. 327.

¹³³³ Bally, *II*, s. 372.

Haçlılar, II. Isaakios ve IV. Aleksios tahta çıkar çıkmaz anlaşmanın şartlarını yeri-ne getirmelerini istediler.¹³³⁴ İmparator, Haçlıları biraz olsun yatıştırmak için ilk başta yüz bin mark verdi.¹³³⁵ Parayı bulmak için imparatoriçe Euphrosyne'yi ve akrabalarının paralarını ve değerli mücevherlerine bile göz diktiler.¹³³⁶ Hazinenin boşluğunu görünce, tahta çıkmanın bedelini yine halka ödetme yolunu devreye soktular. Yeni vergiler çıkartıp¹³³⁷, bu da yeterli olmayınca kiliselere girip değerli olan her şeyi müsadere ettiler.¹³³⁸

İki imparator halkı bu kadar zorlarken bir yandan da Haçlıları şehre davet etmiş ve Haçlı liderlerinin onuruna sarayda eğlenceler ve festivaller düzenlediler.¹³³⁹ Hem kilisenin değerli eşyalarına el konulması, hemde bu eğlenceler halkın tepkilerine neden oluyordu.¹³⁴⁰ Ancak halk hemen tepki vermeyip bir süre buna dayandılar. Bizanslıların yapılan anlaşmanın ne kadarını bildiklerini, mezhep değiştirme meselesini ne zaman öğrendiklerini bilmiyoruz. Baştan bilmedikleri daha akla yatkındır. Çünkü IV. Aleksios ve II. Isaakios tahta çıktığında Haçlılar boş durmamış ve şehir halkı ile ticarî ilişkiler gelişmiştir.¹³⁴¹ Belki de IV. Aleksios bu dostluk havasına aldanmıştır. Haçlıların ufak tefek çapulculuk yapmasına ses çıkartmaması, halkın can güvenliğini tehlikeye atıyordu.¹³⁴² Haçlılarında alacaklarının hepsini tahsil etmeden gitmeye niyetleri yoktu.¹³⁴³ Bu da, çapulculuklarının kısa sürede bitmeyeceğini gösteriyordu. Üstelik IV. Aleksios, ödemeyi sürekli erteliyor, Haçlıları oyalamak için eğlencelerin sayısını arttırıyordu.

Haçlı liderleriyle IV. Aleksios arasında bunlar olurken, şehirde kalmaları uzadığı için ordugâhta pahalılıktan dolayı açlık baş göstermeye başlamıştı.¹³⁴⁴ Surların dışındaki Haçlıların çapulculuk hareketleri artarken, şehir içindeki Haçlılar rahat durmuyordu. Bu başıbozukluğun sonucu olarak Haçlılar Müslümanlara ait bir mescidi ateşe verdiler.¹³⁴⁵ Niketas bu yangın ile ilgili; *“Bizim şehrimizde önceleri de pek çok ve felaketli yangınlar olmuştu. Ama onlar bunun yanında kıvılcım gibi kaldı... Pazar yerinin zarif binaları birbiri üstüne çöktü ve büyük sütunlar çıra gibi yanarak dumanlar içinde yok oldu. Alevlere hiçbir şey kar-*

¹³³⁴ Kaleli, s. 362.; Mc Neal, Wollf, s. 180.

¹³³⁵ Clari, s. 24.

¹³³⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 121.

¹³³⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 106.

¹³³⁸ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 121.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 106.

¹³³⁹ Kaleli, s. 363.

¹³⁴⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 106.

¹³⁴¹ Kaleli, s. 363.

¹³⁴² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 174.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 106.

¹³⁴³ Nicol, s. 131.

¹³⁴⁴ Clari, s. 27.

¹³⁴⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 174.; Mc Neal, Wollf, s. 181.

şı koyamıyordu...¹³⁴⁶. Niketas'ın bu detaylı anlatımı, yangının önemini gözler önüne seriyor. Konstantinopolis tarihinde pek çok defa yangın faciasına uğramış, kiliseler, evler ve önemli binalar defalarca tamirat edilmişti. Buna rağmen 19 Ağustos 1203¹³⁴⁷ tarihinde çıkan bu yangın için sarfettiği sözler işin boyutunu iyi anlamamızı sağlıyor. Yangının şehir halkını bu kadar etkilemesinin bir nedeni de, Haçlıların şehre girişinde de yangın faciası yaşamalarıydı. Bu kadar kısa aralıklarla yaşadıkları felaketler, çapulculuklardan bunalan Bizanslıların, imparatorlarına karşı dolmaya başlamalarına neden oldu. Bizanslıların öfkesi boşuna değildi. IV. Aleksios yangın çıkararı açıklarken, halk kendine gelmeden bu kez daha çok kutsal eşyalar toplanıp, eritildi.¹³⁴⁸ Ödeme yapmak için kutsal eşyaları toplama işini ilk defa yapmıyorlardı. Daha önce anlattığım gibi, haraç ödemek için toplanan eşyalar, Konstantinopolis'i Haçlı tehlikesinden korumuştur. Şimdi ise, ne kadar ödeme yaparlarsa yapsınlar Haçlılara yetmiyordu.

Konstantinopolis'de bunlar olurken, şehirden kaçan III. Aleksios tehlikesi devam ediyordu. Konstantinopolis'i kaybetmişti ancak hala Avrupa'daki vilayetlerde kendisine sadık olanlar vardı.¹³⁴⁹ III. Aleksios'da Develtos'dan ayrılıp Adrianopolis (Edirne)'i işgal etti¹³⁵⁰ IV. Aleksios'da bunu bildiği için, anlaştıkları parayı almadan şehirden gitmeye kararlı olan Haçlıları bir kez daha kendi amacı için kullanmayı tercih etti. Hem III. Aleksios'un işgali için, hem de III. Aleksios'a bağlı olan vilayetlerde vergi toplamak için yardım istemiş, Boniface de Montferrat'ın idaresindeki takviye birliği ile isteğini elde etmişti.¹³⁵¹ IV. Aleksios Haçlılarla birlikte yirmi şehirle kırk küsur şatoyu ele geçirirken¹³⁵², amcası III. Aleksios kaçtı¹³⁵³. IV. Aleksios'un başarılı ilerleyişi, Konstantinopolis'deki Haçlıların II. Isaakios'un borcunu ödemediğini haber vermeyesiyle durdu ve birlikler geri döndü.¹³⁵⁴

IV. Aleksios, amcası III. Aleksios tehlikesini atlattıysan daha büyük bir tehlikeyle karşılaşmak üzereydi. IV. Aleksios seferdeyken halktan zorla vergi toplanmıştı.¹³⁵⁵ Ay-

¹³⁴⁶ Niketas Khoniates bu yangını detaylı bir şekilde eserinde yer verir. Bknz. Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 124-125.

¹³⁴⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 122.

¹³⁴⁸ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 126.

¹³⁴⁹ Kaleli, s. 363.

¹³⁵⁰ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 126.

¹³⁵¹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 126.; Kaleli, s. 363. Robert de Clari ise Haçlıların yarısının bu sefere katıldığını yazar. bknz. Clari, s. 24.

¹³⁵² Clari, s. 24.

¹³⁵³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 127.

¹³⁵⁴ Clari, s. 25.

¹³⁵⁵ Kaleli, s. 363.

rica bu başarıyla babası II. Isaakios ile de arası bozuldu.¹³⁵⁶ İmparator olarak IV. Aleksios olarak görülürken, babası II. Isaakios onun hep gerisinden geliyordu, ayrıca oğlunun eğlenceye dalması ve tüm sorunlarını unutması II. Isaakios'un eleştirilerini topladı.¹³⁵⁷ Bir yandan bu olaylar olurken, diğer yandan şehrin surlarını sağlamlaştırıp yükselttiler.¹³⁵⁸ Bu durum Haçlıları endişeye sürüklemiş olabilir. Bizanslıların vergi, kiliselere dokunulması ve imparatorların tavrına karşı tepki gösterdiklerini duymuşlardır. IV. Aleksios bu durum karşısında Haçlılarla arasına mesafeye koymaya çalışmış, içki âlemlerine daha az katılmaya başlamış, Aralık 1203 yılında da ödemelerde aksaklık yaşanmaya başladı.¹³⁵⁹

Bu ödemelerle, Latin kronikleriyle, Bizans kronikleri birbiriyle çelişir. Sefere bizzat iştirak etmiş olan Robert de Clari eserinde, IV. Aleksios'un, halkın ve Murzuphlos'un¹³⁶⁰ sözlerine kanarak ödemeyi kestiğini kaydeder.¹³⁶¹ Niketas Khoniates'in anlatımına göre ise, iki imparatorun para toplamaktan başka bir şeyle uğraşacak vakitleri yoktur, çünkü Latinler çok doyumsuzdu.¹³⁶² Robert de Clari'nin dediği gibi bir süre sonra ödeme yapılmamasının nedeni, imparatorun bir takım kişilerin sözlerine kanmasından çok, ödeme yapacak para olmamasından kaynaklanıyordu. Robert de Clari'nin dediği gibi IV. Aleksios'un Haçlılara böyle bir tavır yapması akla pek yatkın gelmiyor. Surları sağlamlaştırmış olsalar bile, olası bir savaşı kazanma ihtimalleri çok zayıftır. Ancak halk bu konuda imparatorla aynı fikirde değildi. Haçlılarla mücadele etmeye devam ediyorlardı. Hatta Haçlı donanmasını yakma girişimlerinde bile bulunmuşlardı ancak bu girişimler başarısızlıkla sonuçlandı.¹³⁶³

Yakın zamanda çıkan yangından sonra halkın öfkesi artmış ve imparatorun savaşımaya niyetinin olmaması Bizanslıları yeni bir imparator arayışına sevk etti.¹³⁶⁴ Yeni imparator olabilecek kabiliyette iki kişi vardı. Eski imparator III. Aleksios'un damadı olan bu iki kişi; iyi bir asker olan ve Haçlılara karşı ilk savunma önlemlerini organize eden Anna'nın kocası Theodoros Laskaris ve Eudokia'nın kocası Aleksios Murtzuphlos'

¹³⁵⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 127.

¹³⁵⁷ Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 127.

¹³⁵⁸ Robert de Clari, s. 25.

¹³⁵⁹ Kaleli, s. 364.; Mc Neal, Wollf, s. 181.

¹³⁶⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 106.

¹³⁶¹ Clari, s. 25.

¹³⁶² Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 130.

¹³⁶³ Queller, Madden, s. 158.

¹³⁶⁴ Kaleli, s. 365.

du.¹³⁶⁵ Tarihte bilinen adıyla Aleksios Dukas sarayda esvapçıbaşıydı.¹³⁶⁶ Halk dış görünüşünden dolayı Aleksios Dukas’a alay için somurtkan anlamına gelen Murtzuphlos lakabı takmışlardı.¹³⁶⁷ Daha önce hapiste olan Dukas, Robert de Clari’ye göre halkın yoğun ısrarı neticesinde imparator tarafından serbest bırakılmıştı.¹³⁶⁸

Theodoros Laskaris’in ise, Aleksios Dukas kadar tahtı istediğine dair bir belirti yoktur. Ayrıca Niketas’a göre Haçlıların kazanmalarının bir nedenini de Laskaris’in sa- bırsız davranışlarıdır.¹³⁶⁹ Belki de Laskaris’in imparatorluk mücadelesinde fazla etki gösterememesinin nedeni buydu.

Bu arada Ocak 1204 tarihine gelindiğinde halkın Haçlılara olan öfkesi isyana dönüşmüş ve bu anda da etkisiz kalmayı tercih eden IV. Aleksios’u tahttan indirmeyi ciddi şekilde düşündüklerini aktaran kaynaklar vardır.¹³⁷⁰ Halkın bu tepkisine, Enrico Dandolo’nun imparatora sert bir ultimatomu eklendi.¹³⁷¹ Haçlıların, olayların büyüklüğünün farkında olup olmadığıyla ilgili bir bilgimiz yok. Robert de Clari ve Geoffroi de Villehardouin eserlerinde imparatora ihanetten bahsederler.¹³⁷² İki kronikçilerinde verdikleri bilgi doğru ancak eksiktir.

Aleksios Dukas, imparatora rağmen Haçlılarla savaşmayı göze alan en önemli figürdü¹³⁷³. Aleksios Dukas ile birlikte savaşmaya niyetli olan halka itimat etmeyen IV. Aleksios bir anlamda kendi sonunu hazırladı. IV. Aleksios, bir imparator olarak son ana kadar halkın isyanından çok, Haçlılar ile ilişkisini düşündü.¹³⁷⁴ Saltanatı için yardım isteyeceği sadece Haçlılar vardı.¹³⁷⁵ Halkın savaş isteğine karşı durmasaydı, sonu yine aynı mı olurdu bilemeyiz. Ancak, halk bundan önceki imparatorlarına karşı da hoş duygular beslemiyor olsalar da Latinlerin yerine imparatorlarını tercih ettiklerini göstermişlerdir. Ancak IV. Aleksios’un bir dezavantajı daha vardı. IV. Aleksios sadece Latinleri şehre getirmemiş, imparator olmak için Ortodoksluktan vazgeçmişti. Belki de halka karşı güvensizliğinin altında yatan sebep buydu.

¹³⁶⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 106.

¹³⁶⁶ Akropolites, s. 20.

¹³⁶⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates’in Historia’sı (1195-1206)*, s. 131.; Akropolites, s. 20.

¹³⁶⁸ Clari, s. 22.

¹³⁶⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates’in Historia’sı (1195-1206)*, s. 116.

¹³⁷⁰ Queller, Madden, s. 159.; Kaleli, s. 365.

¹³⁷¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 174.

¹³⁷² Clari, s. 27.; Villehardouin, Valenciennes, s. 87.; Mc Neal, Wolff, s. 181.

¹³⁷³ Khoniates, *Niketas Khoniates’in Historia’sı (1195-1206)*, s. 131-132.; Queller, Madden, s. 159.

¹³⁷⁴ Queller, Madden, s. 159.

¹³⁷⁵ Queller, Madden, s. 162.

Bu güvensizlik ortamı içinde 25 Ocak 1204 yılında halk, senato üyeleri, piskoposların toplanmasıyla yeni imparator seçimi konuşuldu.¹³⁷⁶ Yeni imparator arayışı üç gün boyunca sürmüştü ve senato ve din adamlarının yardım etmediği seçimlerde, halk orada bulunmayan kişiler üzerinde yoğunlaşmıştı.¹³⁷⁷ Bu seçimde ilk olarak Nicolaus Kanabas adında bir genci, imparatorluk konusundaki isteksizliğine rağmen başa getirdiler.¹³⁷⁸ Senato ve üst düzey din adamlarının desteğinden yoksun halk, Patrik John Camaterus'un Kanabas'ı taçlandırmayı reddetmesinden dolayı taçı kendileri taktı.¹³⁷⁹ Ayasofya'da toplanan insanların imparatorluğu isteyen ve onun için savaşan Aleksios Dukas yerine, niye isteksiz olan Kanabas'ı seçtiklerini bilmiyoruz. Seçim olayını bize aktaran Niketas, üç gün boyunca insanların sürekli yeni isimler ortaya attıklarını ve imparatoru seçmeden ayrılmayacaklarını yazdı.¹³⁸⁰ Tek amaçlarının IV. Aleksios ve babası II. Isaakios'u tahttan indirmek olduğunu ve aday olarak gösterdiklerinin imparatorluk yapabilecek kabiliyetle olup olmadığına bakmamışlardı. Halkın, bu hareketi Haçlıların işine yaradı. İmparator olarak hala tahtta oturan IV. Aleksios, isyanı bastırmak için hiç olmayacak birine, Murtzuphlos'a güvenmişti.¹³⁸¹ Haçlıların beklediği fırsat yavaş yavaş geliyordu.

4.3.3. Konstantinopolis'in Yağmalanması

Murtzuphlos, Haçlılar tekrar şehre girmeden önce harekete geçmesi gerektiğini anlamıştı.¹³⁸² 27 Ocak 1204 yılında imparator ilan edilen Kanabas'ın¹³⁸³ imparatorluğu Şubat ayına kadar sürmüş, imparator olmak için her şeyi göze alan Aleksios Dukas tarafından hem Kanabas, hem de IV. Aleksios hapse atılmıştı¹³⁸⁴. İmparatorun düşürülmesinde hadımağanın rolü büyüktür.¹³⁸⁵ Ve en önemlisi Murtzuphlos, Kanabas'ın sahip olmadığı bir şeye, üst düzey sınıfın desteğine sahip olmuştu.¹³⁸⁶ Bu durumda Dukas'ı diğerlerinden daha avantajlı hale getirdi. Kaynaklarda anlatıldığı gibi ihanet olduysa, Dukas'ın aldığı desteğe güvenin etkisi de olmuştur. Latin kaynakların ihanet sözleri bu olaylarla başlar ki, Niketas'ın eserinde de Murtzuphlos'un, IV. Aleksios'u nasıl hapse

¹³⁷⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 132.; Queller, Madden, s. 160.

¹³⁷⁷ Queller, Madden, s. 161.

¹³⁷⁸ Kaleli, s. 365.

¹³⁷⁹ Queller, Madden, s. 161.

¹³⁸⁰ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 133.

¹³⁸¹ Queller, Madden, s. 162.

¹³⁸² Queller, Madden, s. 162.

¹³⁸³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 133.; Mc Neal, Wolff, s. 182.

¹³⁸⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 176.; Kaleli, s. 365.

¹³⁸⁵ Queller, Madden, s. 163.

¹³⁸⁶ Queller, Madden, s. 164.

attığını detaylı bir şekilde öğreniyoruz.¹³⁸⁷ Aleksios Dukas (Murtzuphlos), istediğini sonunda elde etti ve V. Aleksios olarak tahtta çıktı.¹³⁸⁸ Fazla beklemeden IV. Aleksios zindanda boğduruldu.¹³⁸⁹ Donald Queller ve Thomas Madden'in eserinde Dukas'ın, IV. Aleksios'u öldürtmesinin sebebini Latinlerin kendisini imparator olarak görmemesine bağlar.¹³⁹⁰ Kanabas'ın ölümüyle ilgili kaynaklarda pek fazla bilgi olmasa da, kafasının kesildiği yazar.¹³⁹¹ Aynı şekilde II. Isaakios'un ölümüyle ilgili de pek fazla bilgi yoktur. Geoffroi de Villehardouin'in eserinde, oğlunun hapsedildiğini duyunca hasta- landığını kaydeder.¹³⁹² Bir süre sonra da vefat ettiğini düşünenler vardır.¹³⁹³ Niketas'ın eserinde bununla ilgili pek bilgi verilmesede, dipnotta oğlu IV. Aleksios'un taht için babasıyla ciddi şekilde tartışmış ve bunun üzerine II. Isaakios'un hastalanıp manastıra kapandığından ve orada öldüğünden bahseder.¹³⁹⁴ Vasiliev ise, II. Isaakios'un hapishane de öldüğünü, IV. Aleksios'un ise asılarak öldürüldüğünü yazmıştır.¹³⁹⁵

Bütün sorunları hallettikten sonra 5 Şubat'ta Ayasofya'da resmen V. Aleksios olarak taç giydi.¹³⁹⁶ Saltanatını sağlamlaştırmak için daha önceden imparator olmuş biriyle bağ kurmak için III. Aleksios'un en küçük kızı Eudokia ile evlendi.¹³⁹⁷ İmparatorların ölüm haberi ve yeni imparatorun haberi Haçlılara da iletildi.¹³⁹⁸ V. Aleksios tahta çıkışını, Haçlılarla mücadele etme isteğine borçluydu. Bu yüzden de önce boş olan hazineyi doldurmak için Angelos zamanında önemli mevkilere getirilen soyluların paralarını gasp edip, biraz olsun hazineye para akışı sağladı.¹³⁹⁹ Haçlılarla savaşabilmek için bir takım düzenlemeler yapabilmek için gerekli olan parayı elde etmiş oldu.

¹³⁸⁷ Haçlıların, orduyla birlikte saraya gireceklerini öğrenen Murtzuphlos, imparatorluk hazinesinden sorumlu kişiyi kandırıp kendi tarafına çekti ve baltalı kişileri kendi tarafına çekmeyi başardı. İmparator tahttan indirildi. Murtzuphlos, gece yarısı imparatorun karşısına çıkıp, öldürülmek istendiğini söyleyince imparator korkuyla Murtzuphlos'a inandı ve o ne söylerse yapmaya başladı. Murtzuphlos, IV. Aleksios'un güvenini kazanarak onu zindana götürüp, zincirledi. Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 134.-135.

¹³⁸⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 107.; Vasiliev, s. 520.

¹³⁸⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 136.; Mc Neal, Wolff, s. 182.; Robert de Clari, zindanda değilde odasında boğdurulduğunu yazar. bkz. Clari, s. 27.; Geoffroi de Villehardouin ise, Aleksios'u gece uyurken bastırıp manastıra kapatıldığını yazar. bkz. Villehardouin, Valenciennes, s. 87.

¹³⁹⁰ Queller, Madden, s. 169.

¹³⁹¹ Queller, Madden, s. 164.

¹³⁹² Villehardouin, Valenciennes, s. 87.

¹³⁹³ Queller, Madden, s. 164.

¹³⁹⁴ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 133.

¹³⁹⁵ Vasiliev, s. 520.

¹³⁹⁶ Queller, Madden, s. 165.

¹³⁹⁷ Akropolites, s. 22.; Vasiliev, s. 520.

¹³⁹⁸ Clari, s. 28.

¹³⁹⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 138.

V. Aleksios Haçlılara, Konstantinopolis'ten çıkıp gitmelerini söyledi.¹⁴⁰⁰ Bunu söyledikten sonra şehri savunmak için sur kapılarını sağlamlaştırmış, deniz surlarını kalaslarla ve kirişlerle yükseltti ve en önemlisi eline kılıç alıp savaşmak için insanlara cesaret veriyordu.¹⁴⁰¹ IV. Aleksios'un bu sözleri ve hareketlerine karşılık Konstantinopolis'i almayı tartışmaya başladılar.¹⁴⁰² Bu tartışma sonucunda Mart ayında Konstantinopolis'in taksimiyle ilgili anlaşma imzaladılar.¹⁴⁰³ Venediklilerin bu konudaki baskısının yanı sıra din adamlarının, Bizans halkının imparatorlarını katlederek inançtan sapmalarını söyleyerek fethetmeye karşı çıkmak isteyenleri durdurmaya çalıştılar.¹⁴⁰⁴ Bunun için Konstantinopolis'te ölenler için şehri geri almak ile Kudüs'ü geri almanın arasında bir fark olmadığını iddia ettiler.¹⁴⁰⁵ Böylece saldırıya karşı çıkacak sesleri de önlemiş oldular.

Haçlılar saldırıyla ilgili her şeyi hallettikten sonra, 6 Nisan 1204'te saldırı başladı.¹⁴⁰⁶ Bizanslılar, bu ilk saldırıları püskürtmeyi başarmışlardı.¹⁴⁰⁷ Ancak bu başarıları kısa sürdü. Bizanslıların yaşadığı bir olay, morallerini bozmuştu. Hatta birçok kişinin savaşma isteğini de kırmış olmalıydı. Şehrin koruyucusu olan Hz. Meryem tasvirini imparatorlar savaş esnasında yenilmemek için yanlarında taşırlardı.¹⁴⁰⁸ İmparator V. Aleksios'da Philea bölgesini yağmalayan Flandre kontu Baudouin'in üzerine giderken Hz. Meryem ikonasını yanına almıştı.¹⁴⁰⁹ İki birlik arasında çıkan savaşta V. Aleksios canını zor kurtarmış, ikonada Haçlıların eline geçmişti.¹⁴¹⁰ Bazı kaynaklarda ise V. Aleksios'un Haçlılardan kurtulmak için ikonayı bilerek bıraktığını yazar.¹⁴¹¹ Bu arada Henry'nin Bizans ile savaşa girdiğini duyan Haçlılar yardım etmeye gittiklerinde, Bizanslıların püskürtüldüğünü gördüler.¹⁴¹² Artık işler Bizanslılar için daha kötü bir hal almaya başlamıştı. V. Aleksios'un müttefik bulma çabaları boşa gidiyordu. Her Haçlı Seferi'nde iş birliği içine girdiği Anadolu Selçuklu Devleti ile yine temasa geçmişti ama

¹⁴⁰⁰ Clari, s. 28.

¹⁴⁰¹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 138.; Robert de Clari, s. 28.; Mc Neal, Wolff, s. 182.

¹⁴⁰² Vasiliev, s. 520.

¹⁴⁰³ Ostrogorsky, s. 386.; Queller, Madden, s. 175-176.

¹⁴⁰⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 176. Mc Neal, Wolff, s. 182.

¹⁴⁰⁵ Queller, Madden, s. 174.

¹⁴⁰⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 177.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 108.

¹⁴⁰⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 138.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 108

¹⁴⁰⁸ Clari, s. 30.

¹⁴⁰⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 139.

¹⁴¹⁰ Clari, s. 31.; Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 139.

¹⁴¹¹ Queller, Madden, s. 166.

¹⁴¹² Queller, Madden, s. 166.

bu sefer iç savaşıla uğraştıkları için Bizans'a yardım edemiyorlardı.¹⁴¹³ Haçlılar ise, savaşıa katılanlara büyük ödülleri vaat ediyordu.¹⁴¹⁴ Bütün bu olumsuzlukların üzerine, Haçlılar Bizanslıların moralini daha da bozmak için kadirgalarından birinin tepesine Hz. Meryem tasvirini ve imparatorluk bayrağını koydular.¹⁴¹⁵ Haçlıların bu gösterisi, Bizanslıların savaşıma isteğini de yok etmiş olmalıydı. Araştırma eserlerinde, V. Aleksios'un askerlerden daha fazla mücadele ettiğini kaydederler.¹⁴¹⁶ III. Aleksios'dan çok daha fazla savaşımaya istekli olan halkın bu sefer çabuk pes etmesinde en büyük etken bu tasvir olmalıdır.

İmparator ile barış için görüşen Enrico Dandolo'nun (Görsel: 4.2.) ağır isteklerinden dolayı V. Aleksios tekrar savaşı kararı verdi.¹⁴¹⁷ İki tarafta savaşıa hazırlanmaya başlandı.¹⁴¹⁸ Tüm imparatorluk işlerinin sorumluluğunu kendisi üstlenmiş, bu koşullarda diğer imparatorların yaptığı unvan dağıtmayı, reddetmiş buda halkın hala destek vermesini sağlamıştı.¹⁴¹⁹ Bizanslılarda V. Aleksios'da var güçleriyle savaşıyorlardı hatta imparator defalarca hayatını kaybetme tehlikesi atlattı.¹⁴²⁰ Savaşı sabahı, ölüm ihtimalini düşünüp günah çıkararak savaşıa hazır hale geldiler¹⁴²¹ 9 Nisan'da¹⁴²² gemileri yan yana getirip, şiddetle hücum ederek kulelere ok ve ateşı yağdırmaya başladılar.¹⁴²³ V. Aleksios'da Haçlıların hareketini daha iyi görebilmek için çadırını Pantepotes Manastırı'nın olduğu tepeye kurdurdu.¹⁴²⁴ Savaşı ilk anlarında Bizans başarı elde etmiş ve Haçlılardan yüze yakın kişiyi öldürmüşlerdi.¹⁴²⁵ Haçlılar tekrar saldırıya geçmeden önce teçhizatı onararak, gemileri yeniden düzenleyerek yeni saldırı noktası belirlediler.¹⁴²⁶ 11 Nisan günü, büyük saldırı için Papa tarafından aforoz edilen Venediklilere de ihtiyaç duydukları için, piskoposlar toplantılarda vaazlar vererek Konstantinopolis'e saldırının günah değil iyilik olduğunu bir kez daha dile getirip davalarının doğruluğuna herkesi ikna etmeye çalıştılar.¹⁴²⁷ 12 Nisan'da çatışma, iki üç gün öncesinden daha şiddetli bir

¹⁴¹³ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 65.

¹⁴¹⁴ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 139.

¹⁴¹⁵ Clari, s. 32.

¹⁴¹⁶ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 65.; Kaleli, s. 368.

¹⁴¹⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 140-141.

¹⁴¹⁸ Queller, Madden, s. 176-177.

¹⁴¹⁹ Queller, Madden, s. 167.

¹⁴²⁰ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195- 1206)*, s. 141.

¹⁴²¹ Queller, Madden, s. 177.

¹⁴²² Kaleli, s. 367.

¹⁴²³ Clari, s. 35.; Mc Neal, Wolff, s. 184.

¹⁴²⁴ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 141-142.

¹⁴²⁵ Queller, Madden, s. 178-179.

¹⁴²⁶ Queller, Madden, s. 180.

¹⁴²⁷ Queller, Madden, s. 180.

şekilde öğlene kadar devam etse de¹⁴²⁸, kulenin kaybedilmesiyle Bizanslılar korkuya kapılıp kaçtılar.¹⁴²⁹ Robert de Clari savaş esnasında, Galata kulesini eseri zapt ettiklerini anlatır.¹⁴³⁰ Niketas bu mağlubiyeti Pierre de Bracieux (Niketas'ın eserinde ismi Petros diye geçer) adlı bir şövalyenin dev gibi cüssesinden korkup, kaçtıklarını aktarır.¹⁴³¹ İmparator Dukas bölgeleri tekrar geri alabilmek için takviyeler gönderdi.¹⁴³² Ancak Bizanslıların bütün çabalarına rağmen savaşı kaybettiler. Haçlılar ise, bu zaferin kesin bir sonuç olduğuna ihtimal vermemişlerdi.¹⁴³³ Başka bir saldırı için hazırlanırken, daha fazla bekleye-meyenler, Haçlılar ile Bizanslılar arasındaki binaları ateşe vermişler ve bu yangın Droungarios Kapısı'na kadar yayıldı.¹⁴³⁴ İmparator, diğer imparatorların uğadığı akıbeta uğramaktan kurtulamayıp yenildi ve kayınbabası gibi şehirden kaçarak canını zor kurtardı.¹⁴³⁵ Queller ve Madden'in eserinde ise Dukas'ın şehir halkını savaşmaları için çabaladığını, ancak halkın isteksizliği karşısında şehri terk etmek zorunda kaldığını yazmıştır.¹⁴³⁶ Eşi Euphrosyne ve gizli ilişki kurduğu iddia edilen imparatoriçe- nin önceki evliliğinden olan kızı Eudokia'yı yanına alarak, Mosynoupolis'e III. Aleksios'un yanına gitti.¹⁴³⁷ Savaşmaya ve Bizans imparatoru olmaya istekli olan Laskaris'in Bizans halkını direniş için örgütlemeye çalışması da işe yaramadı. Haçlılar 13 Nisan günü şehrin savunmasız kaldığını anladılar.¹⁴³⁸

Haçlılar en sonunda şehirlerin Kraliçesi¹⁴³⁹ olarak adlandırılan Konstantinopolis'i ele geçirdiler. (Harita: 4.2.) Bundan sonra şehri üç gün boyunca yağmaladılar.¹⁴⁴⁰ Bu sefer esnasında defalarca çıkan yangınlardan¹⁴⁴¹ (Görsel: 4.3.) sonra bir kez daha yağmaya uğrayan şehir harap hale geldi. Robert de Clari, kimseye kötülük edilmediğini yazsa da¹⁴⁴², kaynaklarda yağmanın boyutu gözler önüne seriliyor. Başta Ayasofya olmak üzere bütün kiliselere girilip kıymetli olan her şey söküldü, kutsal emanet

¹⁴²⁸ Queller, Madden, s. 181.

¹⁴²⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 144.; Mc Neal, Wollf, s. 184.

¹⁴³⁰ Clari, s. 36.

¹⁴³¹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 143-144.

¹⁴³² Queller, Madden, s. 182.

¹⁴³³ Queller, Madden, s. 184.

¹⁴³⁴ Queller, Madden, s. 185.

¹⁴³⁵ Vasiliev, s. 520.; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 177.; Clari, s. 38

¹⁴³⁶ Queller, Madden, s. 189.

¹⁴³⁷ Akropolites, s. 23.; Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 145.

¹⁴³⁸ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 146.

¹⁴³⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 143.

¹⁴⁴⁰ Konstantinopolis'in yağmalanması detaylı bir şekilde Bizans kroniklerinde geçer. Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 147, 166, 170,173.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 109.; Vasiliev, s. 521.; Auguste Bally, *II*, s. 375.; Nicol, s. 139.

¹⁴⁴¹ Queller, Madden, s. 156.

¹⁴⁴² Clari, s. 40.

olmalarına aldırış etmeden tahrip edildi, saraylar ve kütüphaneler yağmalandı ve en kötüsü de kadın, çocuk gözetmeden herkesi öldürüp, genç kız ve rahibelerin te- cavüze uğramasıydı.¹⁴⁴³ Üç günlük yağma bittikten sonra, Haçlıların imparatoru seçip, imzaladıkları anlaşma doğrultusunda Bizans'ı paylaşma zamanı geldi.¹⁴⁴⁴ Anlaşmaya göre; zapt edilmiş şehirde bir Latin hükümeti kurulacak, imparatoru seçmek için altısı Venedikli, altısı Fransızlardan oluşan bir komite kurulacak, hem başkent hem de fet- hedilmiş yerlerin dörtte biri imparatora, geriye kalan dörtte üçlük bölümü Venedik ve Haçlılar yarı yarıya paylaşacaklardı.¹⁴⁴⁵ Yapılan anlaşma en çok Venedik'in işine yarı- yordu.¹⁴⁴⁶

Haçlıların lideri ve Venedik'ten sonra en büyük birliğe sahip olan Boniface de Montferrat¹⁴⁴⁷ imparator olarak seçileceğini düşünüyordu.¹⁴⁴⁸ Hatta böyle düşünen baş- ka kişilerde vardı ki Montferrat'ı yeni basileus diye selamlamışlardı.¹⁴⁴⁹ Ancak Vene- dik, Konstantinopolis tahtına Montferrat gibi güçlü birini geçirmeyi düşünmüyordu.¹⁴⁵⁰ Büyük bir servet sahibi ve asil bir menşee olan, söz dinleyen bir kişi olan IX. Baudouin imparator ilan edildi.¹⁴⁵¹ İmparatorluğun yanı sıra, Çorlu'ya kadar Trakya'yı, Bithynia, Olympos dağına kadar Mysia'yı, Samathrake, Lesbos, Khios ve Kos adalarının bulunduğu bir kısım Ege adaları da IX. Baudouin'e verildi.¹⁴⁵² Boniface de Montferrat ise, Selanik ve Makedonya bölgesinin kralı oldu.¹⁴⁵³ Venedikliler ise deniz hâkimiyeti için büyük öneme sahip olan Yunanistan'ın batı kıyılarını, Mora, Naksos, Andros, Euboea, Gelibolu, Marmara sahilindeki Trakya şehirlerini ve Edirne'yi aldılar.¹⁴⁵⁴ Konstantinopolis'i ise sadece imparatora bırakmadılar. Şehri tek bir adamın eline bırak- maktansa, paylaşmayı tercih ettiler ve şehrin sekizde üçünü Venedikliler alarak, Aya- sofya'nın bulunduğu mahalleyi işgal ederek Venedikli olan Thomas Morosini'yi patrik- lik tahtına oturttular.¹⁴⁵⁵ Böylece kuruluşundan itibaren İran, Arap, Bulgar, Avar gibi

¹⁴⁴³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 109.; Vasiliev, s. 521.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 179.; Mc Neal, Wolff, s. 185.; Queller, Madden, s. 192.

¹⁴⁴⁴ Ostrogorsky, s. 386.

¹⁴⁴⁵ Vasiliev, s. 520.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 177.; Nicol, s. 134.; Mc Neal, Wolff, s. 182- 183.

¹⁴⁴⁶ Mc Neal, Wolff, s. 183.

¹⁴⁴⁷ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 32.

¹⁴⁴⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 110.; Queller, Madden, s. 187.

¹⁴⁴⁹ Kaleli, s. 377.

¹⁴⁵⁰ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 177.; Mc Neal, Wolff, s. 184.

¹⁴⁵¹ Clari, s. 53.; Villehardouin, Valenciennes, s. 97.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 110.

¹⁴⁵² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 110.

¹⁴⁵³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 180.

¹⁴⁵⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, s. 110.; Demirkent, "Bizans", s. 239.

¹⁴⁵⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 180.

pek çok milletin saldırısından kurtulan Konstantinopolis Haçlı ve Venediklilerin eline geçmiş, onların ganimeti oldu.¹⁴⁵⁶ 16 Mayıs 1204’de Ayasofya Kilisesi’nde düzenlenen törenle IX. Baudouin taç giymiş (Görsel: 4.4.) ve Konstantinopolis de resmen Latin devleti hüküm sürmeye başlamıştı.¹⁴⁵⁷ Latinlerin başa geçmesiyle birlikte Bizans’ taki Lascaris gibi bazı asiller Konstantinopolis’ten kaçtılar.¹⁴⁵⁸ Bazı kaynaklar Lasca- ris’in imparator ilan edildiğini, ancak Ducas gibi Lascaris’in de halkın savaşma konu- sunda isteksiz olduğunu görünce unvandan vazgeçip gittiğini yazmıştır.¹⁴⁵⁹ Böylece Bizans İmparatorluğu’nun devamı niteliğinde üç devlet kuruldu. İmparator I. Androni- kos’un iki torunu Aleksios ve David Komnenos’un Trabzon devleti, Epiros bölgesinde Mikhail Angelos’un kurduğu devlet ve Theodoros Laskaris’in İznik’te kurduğu devlettir.¹⁴⁶⁰ Bizans İmparatorluğu’nun tarihi için içlerinde en önemli olan devlet, İznik’te kurulan ve Latin İmparatorluğu’nu yıkan Laskaris devletidir.¹⁴⁶¹

Dördüncü Haçlı Seferi, sadece Venediklilerin işine yaramıştı. Önce Zara’nın işga- li, sonrasında da Konstantinopolis’in yağmalanması Haçlıların itibarına ağır bir darbe olmuştur.¹⁴⁶² Haçlıların Ortadoğu’ya giden kısmı, itibarlarını bir nebze olsun kurtarmış- tır. Askerî açıdan pek bir başarı gösteremeseler de, zorluklarla geldikleri Mısır’da son ana kadar mücadelelerine devam ettiler.¹⁴⁶³

Haçlılar, Venedik ve Bizans arasındaki olayların yanı sıra, seferin başlamasında büyük payı olan Papa III. Innocentius’un seferin yön değiştirmesine ve Konstantinopo- lis’in yağmalanmasına tepkisine de değinmek gerekir. Kaynaklarda papanın seferin yön değiştirmesiyle bir ilgisi olduğuna dair bir bilgiye rastlanmaz. Queller ve Madden’in eserinde ise papanın sapmayla bir ilgisi olmadığı açıkça belirtilir.¹⁴⁶⁴ Daha önce Akro- polites’in eserinde papa ve IV. Aleksios olayına değinmiştik. Akropolites’in verdiği bu bilgi¹⁴⁶⁵ diğer kaynaklarla örtüşmüyor. Ayrıca papa Konstantinopolis’e ilgi duymuyor- du. Papa III. Innocentius, seferin yönünün değiştiğini sonradan öğrendi. Gerek Zara’nın zapt edilmesinde gösterdiği tepkiyle, gerekse III. Aleksios’a 16 Kasım 1202 tarihinde

¹⁴⁵⁶ Ostrogorsky, s. 386.

¹⁴⁵⁷ Kaleli, s. 374.

¹⁴⁵⁸ Kaleli, s. 378.

¹⁴⁵⁹ Queller, Madden, s. 190.

¹⁴⁶⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 180.; Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, s. 231.; Daş, s. 20.

¹⁴⁶¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 180.

¹⁴⁶² Vasiliev, s. 514.

¹⁴⁶³ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 77.

¹⁴⁶⁴ Queller, Madden, s. 8.

¹⁴⁶⁵ Akropolites, s. 19.

yolladığı mektupta papalık politikasının Bizans'ın düşmanı olan Philipp'e karşı olduğunu bildirmesiyle niyetini belli etmişti.¹⁴⁶⁶

Papa'nın belki de en büyük hatası, Zara meselesinde çabuk yumuşayıp aforozu hemen kaldırmasıydı. Papanın bu davranışı, Haçlılara yine aforoz edilirlse bağışlanabileceklerini düşünmelerine neden olmuş olabilir. Haçlıların, bu kadar kolay ikna olmasının nedenini bilemeyiz. Ancak şu bir gerçek ki, liderler dışında Haçlıların çoğu dindarlardı. Aforoz edilince hemen papaya gitmelerinden, bu konuda ne kadar hassas olduklarını anlayabiliyoruz. Zara'yı kabul etmeyen papanın Konstantinopolis'i kabullenmesi düşünülemezdi. Bunu da, seferin Konstantinopolis'e doğru hareket ettiğini öğrendiği Haziran 1203'te Boniface de Montferrat'a yazdığı mektupta Haçlıları Konstantinopolis'e yönelmesini sert ifadelerle men etmiştir.¹⁴⁶⁷ Bizans fethedildikten sonra kendisini tüm detaylarıyla bilgilendirilmediği için III. Innocentius önce bu durumun fazla üstüne gitmeyecek Avrupa'daki din adamlarını ve hükümdarları desteğe çağırsa da, yağmayı ve anlaşmayı öğrenince Montferrat'ı ve Haçlıları amaçlarından ve Hristiyanlık ülküsünden sapmakla suçladı.¹⁴⁶⁸ Papanın bu tepkisinin liderler nezdinde fazla bir etkisi olmadığı açıktır. Onlar istediklerini elde etmişlerdi.

4. 4. Bizans Kroniklerine Göre Dördüncü Haçlı Seferi

4.4.1. Seferin Sapmasıyla İlgili Teoriler

Dördüncü Haçlı Seferi'ndeki sapmalar araştırmacıların her daim ilgisini çekmiştir. Bu da, zamanla ortaya farklı görüşler, farklı tezler çıkmasına neden olmuştur.¹⁴⁶⁹

Teorilerden ilki, araştırmacıların seferin rotasının değişimini tesadüflere bağladıkları için “tesadüf teorisi”dir.¹⁴⁷⁰ Tesadüf teorisi, özellikle seferin Bizans'a dönmesinin kasıtlı olduğunu ve başından beri bunu planladıklarını iddia edenlere karşı ortaya çıktı. Bu görüşü savunanların en önemli dayanağı, Haçlılardan yardım isteyen devrik imparator Isaakios Angelos'un oğlu IV. Aleksios Angelos'un Avrupa'da bulunuş tarihiydi. Bu tezi savunanlar, IV. Aleksios Angelos'un Avrupa'da bulunuş tarihini üzerinde durur ve bu kadar kısa sürede bir plan yapılamayacağını söylerler.¹⁴⁷¹ Buradaki asıl sıkıntı kay-

¹⁴⁶⁶ Mc Neal, Wollf, s. 171.; Kaleli, s. 354.

¹⁴⁶⁷ Kaleli, s. 355.

¹⁴⁶⁸ Kaleli, s. 376.

¹⁴⁶⁹ Mc Neal, Wollf, s. 169.

¹⁴⁷⁰ Vasiliev, s. 515.; Kaleli, s. 351.

¹⁴⁷¹ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 25.

nakların, tarih konusunda farklılık göstermesidir. Akropolites, tam bir tarih vermese de Haçlılar ile IV. Aleksios'un tanışmasını İtalya'da toplandıkları tarihe dayandırır.¹⁴⁷² Niketas ise, net bir tarih veriyor.¹⁴⁷³ Robert De Clari de, Haçlılar Zara'da kışı geçirirken Marki'nin geçen Noel'de Almanya'da Aleksios IV'le karşılaşmasını anlattığını kaydeder.¹⁴⁷⁴ Steven Runciman'da kış aylarını Philip von Schwaben'ın yanında geçirmeye gittiğini yazmıştır.¹⁴⁷⁵ Mc Neal ve Wolff'un makalesinde de, komplo planlayacak kadar zamanlarından olduğundan bahsetmişlerdir.¹⁴⁷⁶ Birinci derece kaynaklarda tarihlendirme kısmı farklılık gösterse de, tezi savunanların verdiği 1202 tarihinin¹⁴⁷⁷ de yanlış olduğu ortadadır. Yine de bu teorinin gerçekliğini asıl zorlayan durum Zara(Zadar) kuşatmasıdır.

Diğer bir teoride tesadüf teorisine karşı çıkanların geliştirdiği "taammüden teorisi" dir.¹⁴⁷⁸ Bu teoriyi benimseyenlerin odağında Almanya ve Venedik vardı. İki ülkenin izledikleri politika Haçlı Seferi'nin değişikliğin nedeni olarak görmüşlerdir.¹⁴⁷⁹ Teorinin iki farklı ayağı vardı. Birinci kısmı, Venedik'i Hristiyanlığa karşı ihanetle suçlarlar. Fransız tarihçi Mas- Latrie ve Alman tarihçi Karl Hopf Venedik ile Mısır arasında bir anlaşma olduğunu ileri sürmüşlerdir.¹⁴⁸⁰ Ancak tarihçilerin herhangi bir belge göstere-memesi sözleri iddiadan öteye taşımadı. Daha sonra Fransız tarihçi Gabriel Hanotaux, söz konusu anlaşmanın 1208 veya 1212'de imzalandığını kanıtladı.¹⁴⁸¹ Onların bu iddialarına karşı çıkanlar, Haçlıların hem Zara, hem de Bizans'a saldırılarını haklı çıkarmaya çabalamışlardır. Ve bir ihanet varsa bile bunun Mısır ile ilgisi olmadığını ve Bizans üzerindeki ticarî çıkarlardan dolayı seferin yönünü değiştirdiğini söylerler.¹⁴⁸² Ticarî çıkar dışında seferin yön değiştirmesinin nedenini Enrico Dandolo'nun Bizans'a duyduğu kişisel husumete bağlayanlar da vardır.¹⁴⁸³ Bu husumetle ilgili gerçek olması akla pek yatmayan bir anlatı vardır. Söylenenlere göre adı bilinmeyen bir Bizans hükümdarı tarafından gözlerine mil çektirilmişti.¹⁴⁸⁴ Geç dönem tarihçilerinden Andrea Dandolo'ya

¹⁴⁷² Akropolites, s. 19.

¹⁴⁷³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 107.

¹⁴⁷⁴ Clari, s. 10.

¹⁴⁷⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III Cild*, s. 99.

¹⁴⁷⁶ Mc Neal, Wolff, s. 172.

¹⁴⁷⁷ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 25.

¹⁴⁷⁸ Vasiliev, s. 516.

¹⁴⁷⁹ Vasiliev, s. 515.

¹⁴⁸⁰ Vasiliev, s. 516.; Kaleli, s. 352.

¹⁴⁸¹ Kaleli, s. 352.

¹⁴⁸² Vasiliev, s. 517.

¹⁴⁸³ Kaleli, s. 353.

¹⁴⁸⁴ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 23.; Mc Neal, Wolff, s. 170.

göre ukalılığı ve inatçılığı ile çileden çıkardığı Manuel tutuplatıp, kısmen kör ettirmişti.¹⁴⁸⁵ Niketas ise bu olayı dile getirmemekle birlikte Enrico Dandolo'nun Angelos kardeşlerin hükümdarlık zamanında Venediklilerin neler çektiklerini durmadan anlattığını yazmıştır.¹⁴⁸⁶ Venedik dışında sapma da başka devletlerin olduğunu iddia edenler de olmuştur. Yine bir Fransız tarihçi olan Comte Paul Riant 1875 yılında asıl kışkırtıcının Enrico Dandolo değil, II. Isaakios Angelos'un damadı Philipp von Schwaben'in Almanya'da tezgâhlayıp Boniface de Montferrat'ın tatbik ettiğini yazmıştır.¹⁴⁸⁷ Tessier ise sapmayla ilgili Venedik ya da Almanya'yı değil Fransızları öne sürer.¹⁴⁸⁸ Devletlerin yanı sıra sapmayı kişiye bağlayanlar da vardı. IV. Aleksios ismi burada öne çıkar. Sapmaya neden olan asıl kişi olarak IV. Aleksios ismi sürpriz değildi. Tahtta çıkmak için önüne gelen fırsatı değerlendirip, Haçlıları Konstantinopolis'e götüren oydu.¹⁴⁸⁹ Bunlardan ayrı, birilerini suçlamayan, ya da aklamayan tek görüş, "karışıklık" kuramıdır.¹⁴⁹⁰ Sapmanın nedeni üzerindeki bu tartışmalara son verecek bir belge, net bir bilgi olmadığından amacımız tüm teorileri açıklamaktan öteye gidemiyor.¹⁴⁹¹ Bu teorilerin önemi, hala gizemini koruyan Dördüncü Haçlı Seferi'nin Bizans'a yönelmesinde devletlerin ve kişilerin ne kadar pay sahibi olduğunun belirlenmesi içindir.

4.4.2. Niketas Khoniates ve Nikephoros Gregoras'ın Eserlerine Göre Dördüncü Haçlı Seferi

Bizans kronikleri içinde Dördüncü Haçlı Seferi'yle ilgili en çok bilgiyi Niketas Khoniates'ten öğreniyoruz. Doğum tarihi kesin olmamakla birlikte 1155 yılında Phrighya bölgesinde Denizli yakınlarındaki Honas'da doğduğu tahmin ediliyor.¹⁴⁹² Varlıklı bir aileden geldiği için, iyi bir eğitim almıştır.¹⁴⁹³ 1180 yılından önce saray içerisinde görevlerde bulunan Niketas, III. Haçlı Seferi sırasında Filibe valisi olmuş ve Angelos hanedanlığı döneminde mevkisi yükselip taht değişikliğine kadar sarayda maliyeci olarak görev aldı.¹⁴⁹⁴ 1204 yılında Konstantinopolis'in yağmalanması sırasında İznik'e kaçıp

¹⁴⁸⁵ Norwich, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)*, s. 159.

¹⁴⁸⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 106.

¹⁴⁸⁷ Vasiliev, s. 517.; Mc Neal, Wollf, s. 170.; Kaleli, s. 353.

¹⁴⁸⁸ Vasiliev, s. 517.

¹⁴⁸⁹ Kaleli, s. 355.

¹⁴⁹⁰ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 38.

¹⁴⁹¹ Mc Neal, Wollf, s. 173.

¹⁴⁹² Georges Pachymérés, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, çev. İlcan Bihter Barlas, 3. Baskı, İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 16.; Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. XXV.

¹⁴⁹³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. XXV.

¹⁴⁹⁴ Pachymérés, s. 16.

Theodoros Laskaris'in yanında görev aldı.¹⁴⁹⁵ Niketas'ın Historia adlı eseri 21 kitaptan oluşur.¹⁴⁹⁶

Niketas Konstantinopolis'in yağmalanmasını anlattığı eserini II. Isaakios'un tahttan indirilip kör ettirilmesiyle başlatır.¹⁴⁹⁷ Bizans tarihini anlatmayan biri için bile Dördüncü Haçlı Seferi'ni anlama açısından II. Isaakios'un tahttan indirilme olayı önemlidir. Bu olayları bilmeden, Dördüncü Haçlı Seferi'nin yönelim nedenlerini anlayamayız.

Kardeşi II. Isaakios'u tahttan indirip, III. Aleksios olarak tahta geçtiğinde ordu için ayrılan parayı kullanmış, mevkileri gelişi güzel dağıtmaya başlamıştı.¹⁴⁹⁸ Halkın ve bazı devlet görevlilerinin bu duruma itiraz etmediğini yazarken, Aleksios şehre girdiğinde başka birini imparator ilan etmek istediklerini dile getiren halkı dağıtıp, imparator ilan ettiklerini söyledikleri Kontostephanos'u hapse atıp, kiliseyi de susturdu.¹⁴⁹⁹ Niketas burada Bizans halkını da ağır şekilde eleştirir. Onlardan; “ *ahmak...domuzlar gibi sırt üstü yatarak karınları okşanıp, onun hoş kaşımaları ile kulakları gıdıklanarak, olanlar için haklı hiçbir kızgınlık göstermediler*”¹⁵⁰⁰ diye bahseder.

Niketas, II. Isaakios'un oğlu genç Aleksios'un kaçışını anlatırken Latinlerin II. Isaakios ile mektuplaştığından ve III. Aleksios'u tahttan indirmek için planlar kurulurken, bu plana Alman kralı ile evli olan kızı Irene'nin de dâhil olduğunu yazmıştır.¹⁵⁰¹ Niketas'ın yazdıklarına baktığımızda Haçlı Seferi amacı taşımaları bile, imparatoru tahttan indirmek için orduya ihtiyaçları olduğu kesindir. Yazdıklarındaki doğruluğun derecesini bilmiyor olsak da, herhalukarda Bizans tehlikeli bir durumun içerisindeydi.

Seferin yönelmesinde büyük pay sahibi olan genç Aleksios'un kaçıp Avrupa'ya gitmesini detaylıca aktarır.¹⁵⁰² Genç Aleksios'un Bizans'tan kaçışından sonra nereye gittiği ve ilk kimlerle görüştüğü tartışma konusudur. Niketas'a göre Aleksios Sicilya'ya çıkmış ve yollanan birliklerle ablasının yanına giderken, Irene'nin eşine yardım etmesi için yalvardığını söyler.¹⁵⁰³ Daha sonra Genç Aleksios ile Haçlıların karşılaşmasını felaket olarak adlandırırken, Aleksios'un elinde papanın ve Alman kralı Philip'in mektubu ol-

¹⁴⁹⁵ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. XXVI.

¹⁴⁹⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. XXVI.; Pachymérés, s. 16.

¹⁴⁹⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 1.

¹⁴⁹⁸ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 3-4.

¹⁴⁹⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 5.

¹⁵⁰⁰ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 6.

¹⁵⁰¹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 103.

¹⁵⁰² Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 103.

¹⁵⁰³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 104.

duğunu da belirtir.¹⁵⁰⁴ Papanın bu yönelmede ne kadar pay sahibi olup olmadığı tartışılırken, Niketas'ın aktardığı bilgi dikkate değer olsa da kuşkuyla yaklaşmak gerekir. Bazı kaynaklarda papanın Aleksios'a ilgi göstermediğini daha önce belirtmiştik. Alman kralı ile ilgili bilgi ise, mektup olayının varlığı muallâk olsa da, Haçlı lideriyle görüşme Latin kaynaklarda da geçen bir bilgidir.

Niketas'ın eserinde dikkat çeken bir diğer noktada Aleksios ile Haçlıların karşılaşmasını Zara'nın kuşatılmasından önce anlatır. Niketas buralarda tarih kullanmadığı için Haçlılarla konuşmasını Zara kuşatmasından önce mi aldığını, tarihlerin mi düzensiz olduğunu bilmiyoruz. Araştırma eserler ve Latin kaynaklar karşılaşmayı Zara kuşatmasından sonra diye yazarlar. Niketas her ne kadar dönem yazarı olsa da, Haçlıların Bizans'a gelene kadar yaşadıklarını tanıdığı değildir. Bu konuda yazdıkları ya duyum olmalı, ya da tahmin olmalıdır.

Zara kuşatmasına çok az değinir ve Bizans İmparatoru Aleksios'un Haçlıların yaptığı her şeyden haberi olduğunu dile getirirken, imparatorun tepkisiz kalmasını ağır şekilde eleştirir.¹⁵⁰⁵ Haçlıların şehre varışlarını da anlatırken, önce kürekli daha sonra da yelkenli gemilerinin atış menzilinin dışında demir attığını belirtir.¹⁵⁰⁶ Haçlıların şehre geldikten sonra yaşanan çatışmayı anlatığında Bizans ordusunun ne kadar zayıf olduğu ortaya çıkar.¹⁵⁰⁷ Diğer kaynaklarda bahsedilen, imparator ile Haçlıların görüşmesi, Genç Aleksios'un halkın karşısına çıkarılışı ve halkın tepkisi Niketas'ın eserinde yoktur.

Niketas, Bizans ve Haçlılar arasındaki savaşı anlatırken çıkan ilk yangınla ilgili; “*yangını söndürmek için nehirler gibi oluk oluk akan gözyaşları gerekiyordu...*”¹⁵⁰⁸ Sözlerini sarf etti. Yangından sonra da savaş devam ederken Niketas, imparator III. Aleksios'un kaçmayı düşündüğünü ve yakınlarına bu planını paylaştığını yazmıştır.¹⁵⁰⁹

Daha önceki anlatımlarında gördüğümüz objektifliği, Dördüncü Haçlı Seferi'ni anlatımında da görürüz. Şehirden kaçtıktan sonra Aleksios'u; “*...bütün insanlar içinde en sefil olanı idi; zira yüreğinde çocuklarına karşı hiçbir sevgi, karısına karşı hiçbir saygı yoktu ve böylesine yüce bir şehrin kaderine önem vermiyordu. Canına düşkünlüğü ve korkaklığı nedeni-*

¹⁵⁰⁴ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 107.

¹⁵⁰⁵ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 108- 109.

¹⁵⁰⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s.110.

¹⁵⁰⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 111.

¹⁵⁰⁸ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s.114.

¹⁵⁰⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 116.

*le kendini kurtarmak dışında hiçbir şeyin değeri yoktu...*¹⁵¹⁰ Sözleriyle ağır bir şekilde eleştirirken, bazı eleştirilere katılmayıp imparatoru övdüğü yerler de vardı.¹⁵¹¹

III. Aleksios, kızı Eirene'yi yanına almış, imparatoriçeyi kaderiyle baş başa bıraktıktan sonra, şehir halkı da imparatoriçe Euphrosyne'nin ihanet ettiğini düşünüp tahta çıkmasını istememişlerdi.¹⁵¹² II. Isaakios'un tahta çıkmasını detaylarıyla anlatır.¹⁵¹³ Bizanslıların, Haçlılar saldırımasınlar diye yaptıkları bu seçim pek etkili olmamıştı. Haçlıların istediği şey belliydi. Aleksios'un tahta çıkmak için vaat ettiklerini istiyorlardı. Niketas burada Aleksios'un kişiliği ile ilgili de; “*tahta çıkmak için her şeyi göze alan aptal... devlet işlerinden hiç anlamayan bir gençti.*”¹⁵¹⁴ Yorumunu yapar. İkisi 1 Ağustos 1203 yılında imparator ilan edilip tahta oturduklarında haçlıların gördüğü saygıyı ve övgüyü de dile getiren IV. Aleksios'u yine eleştirir.¹⁵¹⁵ Niketas'ın da her Bizanslı gibi haçlılardan sonra yaşadıklarının sorumlusunu IV. Aleksios olarak görmüş olması muhtemeldir. Bu yüzden de IV. Aleksios'u II. Isaakios'dan çok daha fazla eleştirir.

II. Isaakios'un Haçlılara ödeme yapmak için neler yaptığını daha önce belirttik. İmparatorun kutsal yerlere yapılana sessiz kalmasını eleştirirken, öz eleştiri de yapar ve tüm Bizanslıları tepkisiz kalmakla itham eder.¹⁵¹⁶ II. Isaakios'un tahta çıktıktan sonra Pisalılarla Venediklileri barıştırdığını anlatırken, imparatorun bunu yaparken halkın aleyhine bir şekilde süreci yürüttüğünü söyler.¹⁵¹⁷ Niketas'ın verdiği bilgilere bakarsak, Haçlılarla mücadele ederken Bizanslılarla ortak hareket eden Pisalıların, II. Isaakios'un saltanatını döneminde Venediklilerle ortak hareket ediyorlardı.¹⁵¹⁸ Bu ortaklık Müslüman halka saldırıyla neticelenmiş ve Bizanslıların Müslümanlara yardım etmesiyle birlikte çatışma daha da şiddetlenmiş ve şehirde yine yangın çıkmıştı.¹⁵¹⁹ Haçlıların bilinçli olarak çıkardığı yangının boyutunu Niketas'ın tasvirlerinden anlamak mümkündür.¹⁵²⁰ Aya Sofia gibi önemli yapıları tehdit edecek boyuta gelen yangında hipodromun kurtulmadığını da kaydeder.¹⁵²¹

¹⁵¹⁰ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 117.

¹⁵¹¹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 117.

¹⁵¹² Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 119-120.

¹⁵¹³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 120.

¹⁵¹⁴ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 120.

¹⁵¹⁵ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 121.

¹⁵¹⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s 121- 122.

¹⁵¹⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 122.

¹⁵¹⁸ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 122.

¹⁵¹⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 123.

¹⁵²⁰ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 124.

¹⁵²¹ Khoniates, *Niktas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 124-125.

Daha önce yangından sonraki yağmayı ve IV. Aleksios'un tavrını belirtmiştik. Nike-tas IV. Aleksios'u eleştirirken, II. Isaakios'un duruma üzüldüğünü ama bu üzüntüsünün ödeme sözünü yerine getirme isteği kadar çok olmadığını belirtir.¹⁵²² Yangından sonra kutsal yerlerdeki değerli eşyalara yapılanları ve Haçlıların genel tavrını yazdıktan sonra III. Aleksios'un Adrianapolis (Edirne)'i işgal etmesinden sonra yaşananlardan bahseder. Eski imparator ile girdiği mücadele ve Haçlılardan tek bir kişinin para karşılığı sefere katılmasından bahsederken Niketas askerler için; "... zira onu izleyen askerler bu altın nehirlerden su içmek istiyordu ve zehirli yılan tarafından sokulanlar gibi susuzluğa sebep olan zehiri içtiler, içtiler, doymadılar."¹⁵²³ Diyerek ne kadar paragöz olduklarına vurgu yapmıştır.

IV. Aleksios saraya döndükten sonra amcası III. Aleksios'u desteklemiş olanlara yönelmişti. Niketas'ın verdiği bilgilere bakarsak, IV. Aleksios'un amcasının üzerine yürüdükten sonra zaferle saraya döndükten (11 Kasım 1203) sonra resmî olarak iki imparator olsa da, insanların IV. Aleksios'u imparator gördüğü ve II. Isaakios'un geride kaldığı bilgisine ulaşırız. Bu başarının baba oğlunun arasını açtığını ve II. Isaakios'un oğlu için bazı imalarda bulunduğunu yazmıştık. "*Nefsini kontrol etmekten yoksun olduğunu, karakterinin ise kötü huylarla geliştiğini söylüyor ve popolarına şaplak kondurup onların kendi poposuna şaplak kondurduğu en bayağı adamlarla arkadaşlık etmesi...*"¹⁵²⁴ Gibi sözler sarf ettiğini yazmıştır. II. Isaakios'un oğlu için sarf ettiği bu sözleri sadece kıskançlığa bağlamak doğru olmaz. IV. Aleksios'un Haçlılarla arasının iyi olduğu Latin kaynaklarda da geçer. II. Isaakios'un sözlerinin ne kadarının doğru olduğunu bilmesek de, Niketas'ta II. Isaakios'a hak vermişti. IV. Aleksios'u da "*Pek çok rezillik yaptığını, barbarların çadırına gidip onlarla içki içip, kumar oynadığını.*"¹⁵²⁵ Sözleriyle eleştirmiştir. IV. Aleksios bu haldeyken, II. Isaakios'un iyi bir imparatorluk yürüttüğü de söylene-
mez. Kehanetlere daldığını daha önce yazmıştık. Onun bu zaafını kullanmışlar ve sonu-
cu yine Bizans halkına dokunmuştu. Hipodromda bulunan Kalydonia domuzunu, halkın
kontROLSÜZ saldırılarından korunabilmek için saraya getirtmiş, Konstantinos Forumu'nda
bulunan Athena heykelini sözde keşiş ve kâhin olanların sözlerine kanıp yıktırtmıştı.¹⁵²⁶
Verilen bilgilere baktığımızda II. Isaakios'un pekte sağlıklı düşüncelere sahip olmadığı
açıktır.

¹⁵²² Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s.126.

¹⁵²³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 127.; Niketas'ın tek bir kişiden bahsetme-
sine karşılık Geoffroi de Villehardouin isimlerini de sayarak baronların büyük bölümünün sefere katıldığı-
nı belirtir. Bknz. Villehardouin- Valenciennes, s. 82.

¹⁵²⁴ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 127.

¹⁵²⁵ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 127.

¹⁵²⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 128-129.

İmparatorların tüm bu kötü yönetimlerine karşın, ödeme yapabilmek için uygunsuz yollara bile başvurmayı göze alıp, Haçlılara para bulmaya çalışmaktan başka bir şey yapmaya vakitleri kalmıyordu. Latin kaynağına göre ise, IV. Aleksios sözünde durmamış, ödemeyi durmadan erteleyip arada az miktarlarda ödemeler yapıyordu.¹⁵²⁷ İki farklı bilginin de doğru olma olasılığı vardır. İmparator söz verdiği gibi ücretlerini ödemiş olabilir. Niketas eserinin birçok yerinde Haçlıların doyumsuz olduğunu ve ne kadar verirlerse versinler yetmeyeceğini yazmıştır.

Niketas Bizanslıları saf, imparatorlarını aptal, Haçlıları da paragöz oldukları için şehrin önemli yerlerinde belirip, silahlandıklarını ve binaları ateşe verdiklerini yazar.¹⁵²⁸ Bu yeni imparator arayış olaylarının başlangıcıdır. Çatışmada bazen Bizanslıların galip gelmesi halkı cesaretlendirdi.¹⁵²⁹ Aynı cesareti imparator IV. Aleksios'dan da beklediler ancak ne IV. Aleksios, ne II. Isaakios ne de akrabaları gösterebildi.¹⁵³⁰ Latin kaynakları ise bu konuda tam tersini söyler. Clari'nin eserinde Murzuphlos'un sözlerine kandığını ve Haçlıların tüm ısrarlarına rağmen ödeme yapmadığını yazar.¹⁵³¹ Villehardouin ise benzer şeyleri söylese de imparator ile Enrico Dandolo'nun yaptığı görüşmeden bahsetmemekle kalmamış, yapılan görüşmenin sarayda olduğunu yazmıştır.¹⁵³² Niketas ise bunlara hiç değinmemiştir. Onun ilgisi tamamen Bizans halkının üzerineydi.

Hangi kaynağa inanırsak inanalım, IV. Aleksios'un ağır şekilde eleştirildiği ve istenmediği açıktır. Değişimin nereden geleceğini bilmesek de değişim kaçınılmazdı. Her koşulda kötü etkilenecek olan IV. Aleksios ve II. Isaakios'du. Olaylar artık Bizanslılar ve Haçlılar arasındaydı. Bu olaylardan kısa bir süre sonra Murzuphlos taht için IV. Aleksios ve II. Isaakios'u öldürtmesiyle de hikâyeleri son buldu.

Verilen mücadeleyi, Murzuphlos'un nasıl tahta geçtiğini ve taht için öldürdüklerini yazdık. Burada değinmemiz gereken, imparatora yakın olan Murzuphlos'un bunu neden yaptığıdır. İki latin kaynağı da Murzuphlos'un imparator olmak için bu işe girdiğini yazarken¹⁵³³, Clari Murzuphlos'un bunu IV. Aleksios seferdeyken tasarladığını ve imparator olma karşılığında iki imparatoru da boğdurttuğunu yazmıştır. Niketas ise bize daha farklı bir bilgi sunar. Halk Kanabas'ı imparator yapıp, IV. Aleksios'a durumu bil-

¹⁵²⁷ Villehardouin- Valenciennes, s. 84.

¹⁵²⁸ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, s. 130-131.

¹⁵²⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195- 1206)*, s. 131.

¹⁵³⁰ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195- 1206)*, s. 131.

¹⁵³¹ Clari, s. 24-26.

¹⁵³² Villehardouin- Vallenciennes, s. 84,85.

¹⁵³³ Villehardouin- Vallenciennes, s. 87.; Clari, s. 27, 28.

dirdiklerinde imparatorun Montferrat ile anlaşıp saraya Latinleri sokup yeni imparatoru ve isyan eden halkı bastırmayı amaçladıklarını öğrenilince tahttan indirildiğini yazar.¹⁵³⁴ Kaynaklar arasında farklılık oldukça barizdir. Murzuphlos'un tahta geçmek istediği bütün kaynaklarda anlaşılır bir durumdur. Bu açıdan hangi bilginin doğru yanlış olduğunu söylemesek de, latin kaynaklarında IV. Aleksios'un ölümüyle ilgili bilginin eksik olduğu aşîkârdır. Latin kaynakları da bu bilgiyi farklı anlatır. Villehardouin, Clari'den farklı bir bilgi sunar. Önce manastıra kapatıldığını ve iki üç kez zehirlenmeyi denediğini başarılı olamayınca kendi eliyle boğduğunu yazar.¹⁵³⁵ IV. Aleksios'un hapse atıldığı ve orada boğdurulduğu araştırma eserlerinde de geçen bir bilgidir. Ayrıca latin kaynaklarında Kanabas ismi de geçmez. Kanabas kısa süreli tahta kalmış ve doğru düzgün imparatorluk yapamamış olsa da, özellikle latin kaynaklarındaki zaman açısından büyük yanlışlara yol açacak bir durumdur.

Murzuphlos bazı kişiler tarafından imparator ilan edilse de, hala Kanabas'ı imparator olarak görenler vardı. IV. Aleksios'u kandırarak hapse attıran Murzuphlos'u¹⁵³⁶ seçenler için “*Konstantinopolis halkında kötü taraf daha ağır basar.*”¹⁵³⁷ İfadelerini kullanır. IV. Aleksios'un öldürülmesi de bu olaylardan sonra gerçekleşmişti.¹⁵³⁸ İmparator olduktan sonra imparatorluğun hazinesinde para olmadığını görünce insanların hoşuna gitmeyecek yöntemlere başvurmuştu.

Murzuphlos dönemi içinde latin kaynaklarıyla Bizans kaynakları çelişir. Niketas, Murzuphlos'un tahta oturduğundan beri Haçlılarla mücadele ettiğini yazar.¹⁵³⁹ Villehardouin, IV. Aleksios'un öldürüldüğünü öğrenince meclis toplandığını ve cinayet işleyenin tahtta hakkı olmadığını söyleyip din adamları Murzuphlos'un aforoz edileceğini Haçlılara ilan ettiğini yazar.¹⁵⁴⁰ Clari ise aforozdan bahsetmez ancak Murzuphlos'un Haçlıları kovduktan sonra, Aleksios'un söz verdiği ücret ödenmeden ve cinayetin intikamı alınmadan gitmeyeceklerini yazmıştır.¹⁵⁴¹ Bu görüşmeden önce Haçlılardan bir kısmının Aleksios'un ölümüne sevindiğini belirtirmişken, görüşmeden sonra ölen imparatorun intikamını almak istemeleri daha çok işin bahanesi gibidir.

¹⁵³⁴ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 134.

¹⁵³⁵ Villehardouin- Vallenciennes, s. 87.

¹⁵³⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 134.

¹⁵³⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 135.

¹⁵³⁸ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 136.

¹⁵³⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 138.

¹⁵⁴⁰ Villehardouin- Vallenciennes, s. 87, 88.

¹⁵⁴¹ Clari, s. 28.

Tekrar Niketas'ın yazdıklarına bakacak olursak, Murzuphlos'u halkın sevdiğini ancak aynı sevgiyi akrabalarından görmediğini ve yok olmasını istediğini, Murzuphlos'un da onlara hiç güvenmediğini belirtir.¹⁵⁴² Akrabalarından bahsettikten sonra Flandre konutu Baudouin ile yaptığı mücadeleden bahseder.¹⁵⁴³ Bu mücadelenin kazananı Haçlılar olmuştu. Yapılan mücadeleden bahsettikten sonra, imparatorun Enrico Dandolo ile yaptığı görüşmeyi anlattı. Dandolo, barış için para ve Bizanslıları rahatsız edecek bir takım isteklerde bulundu.¹⁵⁴⁴ Niketas bu istekleri açıkça dile getirmekten kaçınmıştı. Ancak hürriyetlerin, kaybetmekten bahsetmişti ki, bu da bizim tahmin yürütmemizi sağlar. Bu görüşme devam ederken Latinlerin aniden saldırıya geçtiğini ve imparatorun canını zor kurtardığını yazar.¹⁵⁴⁵ Niketas'ın birbirlerine olan nefretini de dile getirmesi¹⁵⁴⁶ yeni bir şey değildi. Haçlı seferleri başlamadan önce de aralarında düşmanlık vardı ve her haçlı seferi bu nefrete yenisini ekledi.

Savaş yeniden başlamıştı ve Niketas, Bizanslıların bu saldırılara direndiğini kaydederek.¹⁵⁴⁷ Şehrin düştüğü tarihe geldiğimizdeyse Niketas, halkın ve din adamlarının Tanrı'dan yüz çevirdiklerini söylerken¹⁵⁴⁸ haçlıların galip gelmesini bu inançsızlığa bağlamaya çalıştığı bellidir. Tüm kaynaklarda Haçlıların içindeki bir askerin ismi geçer. Bizanslıları oldukça dehşete düşüren bu asker tek başına cüssesiyle insanları korkutup kaçırdı.¹⁵⁴⁹ Haçlıların saraya ele geçirmesiyle de halk imparatorun toplanıp yeniden savunma yapma isteğini dinlemeyip kaçışmaya başladı.¹⁵⁵⁰ Halkın bir şey yapmayacağını anlayan imparator, kayınbabası gibi kaçma yolunu tercih edince, Bizanslılar bir kez daha yeni kurtarıcı arayışına girişip iki isim üzerinde durmuşlardır.¹⁵⁵¹ Halk Dukas (tarihçilerin III. Aleksios ve II. Isaakios'un amcalarının oğlu olduğu görüşündedir) ve Laskaris (İznik'te imparator olan Theodoros Laskaris'in kardeşi) arasından Laskaris'i tahta çıkarmayı seçselerde Laskaris bunu kabul etmedi ve insanları direnmeye davet etti.¹⁵⁵² Hal-

¹⁵⁴² Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 138, 139.

¹⁵⁴³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 139.

¹⁵⁴⁴ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 140.

¹⁵⁴⁵ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 140, 141.

¹⁵⁴⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 141.

¹⁵⁴⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 141-143.

¹⁵⁴⁸ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 143.

¹⁵⁴⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 144.

¹⁵⁵⁰ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 144.

¹⁵⁵¹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 145.

¹⁵⁵² Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 146.

kın savaşmamasıyla şehri kolayca ele geçiren Haçlıların yağma ve soygunlarının üzerinde duran Niketas'ın tasvirleri oldukça çekicidir.¹⁵⁵³

Haçlıları çok ağır sözlerle eleştirir. Bilgili ve Bizanslılardan daha dindar olduklarını iddia edenleri, haç üzerine defalarca yemin edip Kudüs için kan dökeceklerini söyleyenleri daha da suçlu olarak lanse eder.¹⁵⁵⁴ Ayrıca Haçlıları para için İsa'yı reddetmekle, haçın üzerinde tepinmekle suçlarken, Müslümanların onlar gibi davranmadığını İsa'nın mezarını kirletmediklerini ve Latinlere adil davrandıklarını dile getirir.¹⁵⁵⁵

Latinlere karşı bir suç işlemediklerini söyleyip, Konstantinopolis için adeta ağıt yakar cümleler kurmuştur.¹⁵⁵⁶ Niketas'ın eserinin bu kısımlarını okuduğumuzda, şehir için duyduğu üzüntüyü ve şehrin durumunu derinden hissederiz. Şehrin bunu hak etmediğini vurgularken, Konstantinopolis'i her şekilde övmüştür de. Yaşanılan yıkımı anlatıktan sonra, şehrin düşüşünü ilahî gücün terk edişine bağlayıp, Kitab-ı Mukaddes'ten bir pasajlarla inancını korumaya çalışır.¹⁵⁵⁷ Bunun yanı sıra yaşanan felaketleri Tanrı tarafından şehirlerin mahvolması veya insanları cezalandırıp ruhlarını tedavi etmek için getirildiğini vurgular.¹⁵⁵⁸

Yaşadıklarından ötürü kırgın olduğu bellidir. Haçlıların başarılarını yazarak gelecek nesle aktarmak istemediğini dile getirir.¹⁵⁵⁹ Niketas'ın bu sözlerine bakıp, yazması konusunda eleştirilebilir. Niketas'ın tarihçi olmadığını, devlet görevlisi olduğunu ve şehrin nasıl elden gittiğini, yangınları, yıkımı ve yağmaları bizzat yaşadığını unutmamak gerekir. Ayrıca Haçlıların başarılarını yazmak istememesi Niketas'ın objektifliğinden bir şey kaybettirmez.

Niketas, Konstantinopolis'in yağmalanmasıyla ilgili tüm detayları yazmadığını “*Şehirler Kraliçesi'nin başına gelen talihsizliği yazıyla anlatırken herkes benim yüreğimdaki acıyı duyacak. Keşke tam olarak en feci ve en kötü olanı gerekli şekilde ifade edebilsem, ama bu imkânsız...*” Diyerek açıklar.¹⁵⁶⁰ Niketas'ın bu sözleri aslında çok şey ifade eder. Haçlıların şehri yağmalamasıyla ilgili dönem kaynaklarının ifadeleri birbirini tutar. Halkın uğradığı zulüm, kıyım, soygun bir iki Latin kaynağı dışında hepsinde geçer. Yine de, şe-

¹⁵⁵³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 147-150.

¹⁵⁵⁴ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 150.

¹⁵⁵⁵ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), 151.

¹⁵⁵⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 152- 154.

¹⁵⁵⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 155- 157.

¹⁵⁵⁸ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 158.

¹⁵⁵⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195- 1206), s. 157.

¹⁵⁶⁰ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 102.

hirdeki dehşetin tam tasvirinin yapılmamış olma ihtimali yüksektir. Yağma esnasında Niketas ve ailesi Venedikli bir dostu sayesinde Haçlılardan kurtulmuştu.¹⁵⁶¹ Daha sonra da şehirden kaçan asiller kervanına katıldı.¹⁵⁶² İnsanların şehri terk edişlerini ve bu yolculuk sırasında yaşanılanları da çok iyi tasvir eder.

Dördüncü Haçlı Seferi ve Konstantinopolis'e yönelenmeyle ilgili de önemli bilgiler verir. Niketas bu sapmanın nedeni olarak Enrico Dandolo ve Venedik'i görür.¹⁵⁶³ Venedik doge'unun kişiliği içinde "*Romalıların en büyük düşmanı... İhanete yatkın ve Romalıları son derece kıskanan... Üçkâğıtçı ve görülmemiş bir ihtirasla şan ve şöhrat arayan*"¹⁵⁶⁴ ifadelerini kullanır. Venedikliler içinde; "*Paragöz, kurnaz, sinsî ve problem çıkarmaya yatkın.*"¹⁵⁶⁵ Gibi kelimeler kullanır. Venedik ve Enrico Dandolo için bunları yazan Niketas aynı zamanda imparatorları ve Bizanslıları da aynı tutumla eleştirir. Angelos kardeşlerin hem devleti çok kötü yönettiklerinden, paraya tutkunluklarını ve gereksiz harcamalarından bahseder.¹⁵⁶⁶

Niketas, senelerce devletine hizmet etmiş şehrini çok seven biriydi. Konstantinopolis'in yağmalanması onda derin bir yara açmış, şehri gözyaşları içinde, feryat ederek ve şehirden uzaklaşırken Konstantinopolis'e seslenmişti.¹⁵⁶⁷ Niketas Konstantinopolis'in yağmalanmasına bizzat tanık olan biri olarak, anlatımında duygusallık olması çok normal bir durumdur. Ancak bu durum objektifliğini kaybettirmemişti. Konstantinopolis'in zaptında Haçlılarla ilgili sözlerinden başka, eleştirisinin boyutu sınırlı kalmıştı.

Niketas'tan sonra Dördüncü Haçlı Seferi'yle ilgili en çok ayrıntıyı veren kronikçi Nikephoros Gregorass'tır. Gregorass, Niketas gibi Konstantinopolis'in yağmalanmasına tanık olmamıştır. Doğum tarihiyle ilgili net bir bilgi olmamakla birlikte tarihçiler 1290-94 tarihleri arasında farklı görüş bildirmişlerdir.¹⁵⁶⁸ Karadeniz Ereğlisi bölgesindeki Pontos Herakleia'sında dünyaya gelmiş olsa da, ailesi hakkında da bilgi yoktur.¹⁵⁶⁹ Piskopos olan dayısının gözetiminde iyi bir eğitim almış ve muhtemelen dayısının yönlendirildiği

¹⁵⁶¹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 167.

¹⁵⁶² Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 168.

¹⁵⁶³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 106.

¹⁵⁶⁴ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 106.

¹⁵⁶⁵ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 107.

¹⁵⁶⁶ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 104.

¹⁵⁶⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı* (1195-1206), s. 171-172.

¹⁵⁶⁸ Arslan Kılıç, *Nikiforos Grigorass'ın Romaiki İstoria Adlı Eserinin I. Ve VI. Bölümlerinin Çevirisi ve Değerlendirilmesi*, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2019, s. 7.

¹⁵⁶⁹ Kılıç, s. 7.

dirmesiyle bu eğitimine Ioannes Glykis'in yanında devam etmiştir.¹⁵⁷⁰ Bununla yetinmeyerek, dönemin önemli kişilerinin yanında eğitimine yenilerini eklemiştir.¹⁵⁷¹ İmparator II. Andronikos Palaiologos'un övgüsünü kazanmıştır.¹⁵⁷² Astronomi çalışmaları yürütmüş ve bu konuda uzmanlaşmıştır.¹⁵⁷³ Ara sıra talihsizlikler yaşasa da, dönemin en önemli simalarından biri olmuştur. Pek çok alanda başarılarla imza atmıştır. Eser, otuz yedi kitaptan oluşup, 1204-1359 yılları arasındaki olayları kaleme almıştır.¹⁵⁷⁴ Roma tarihi adını verdiği eserinde Dördüncü Haçlı Seferi, Laskaris dönemi, Moğol, Anadolu beylikler dönemiyle ilgili bilgiler sunar.¹⁵⁷⁵

Aldığı eğitim yazımına etki etmiş olmalı ki, eserin başlangıcında Tanrı ve tarihi ilişkilendirir.¹⁵⁷⁶ Tarih yazımının öneminden de bahseder.¹⁵⁷⁷ Eserinin ilk bölümlerinde Haçlıların ismini yazmak yerine oldukça edebî bir dille anlatır.¹⁵⁷⁸ Eserde Haçlıların gelişi ve Bizanslıların verdiği mücadele pek yer bulmaz. Gregorass tarih anlatımına, Haçlılar tarafından “Şehirlerin Kraliçesinin” düşüşünü takip eden olayları almıştır.¹⁵⁷⁹ Ne Zara'nın zaptını, ne Haçlıların Konstantinopolis'e yönelmesini, etkilerini bu eserde görmek mümkündür. Şehrin ele geçirilişini bile “*Romalıların ülkesi büyük bir geminin vahşi rüzgârlara ve denizlerin dalgalarına yakalanması gibi çok fazla kısıma ve parçaya ayrılmıştı.*” Sözleriyle anlatıp, Bizanslı asillerin kurduğu üç imparatorluğun ismini zikreder.¹⁵⁸⁰

Bunun yanı sıra şehrin paylaşılmasıyla ilgili olarak da, “*Bahar mevsimi geldi ve o za-man Latinler imparatorluğu işgal ettiler ve kendi aralarında üç parçaya ayırdılar. Bir parçası Komés (Kont)Flandralı Baldouinos'a, bir diğeri de Komés Pleéli Doloikos'a verilirken yalnızca Montésferanta Markizi, Thessaloniké ve çevresini kendine ayırdığını ilan etti...*”¹⁵⁸¹ diye olayları aktarmaya devam eder. Latinlerin zaman kaybetmeden topraklarını genişletmek için batıya saldırdığından bahseder.¹⁵⁸² Topraklarını genişletmek için yaptıkları savaşları an-

¹⁵⁷⁰ Kılıç, s. 7.

¹⁵⁷¹ Kılıç, s. 8.

¹⁵⁷² Kılıç, s. 8.

¹⁵⁷³ Kılıç, s. 8.

¹⁵⁷⁴ Pachymérés, s. 19

¹⁵⁷⁵ Kılıç, s. 14-15.

¹⁵⁷⁶ Kılıç, s. 18.

¹⁵⁷⁷ Kılıç, s. 20.

¹⁵⁷⁸ Kılıç, s. 26.

¹⁵⁷⁹ Kılıç, s. 36.

¹⁵⁸⁰ Kılıç, s. 36.

¹⁵⁸¹ Kılıç, s. 38.

¹⁵⁸² Kılıç, s. 38.

latırken İskitler (Kumanlar) ile girdiği savaşta Enrico Dandolo'nun öldüğü de yazar.¹⁵⁸³ Gregoras'ın eseri Dördüncü Haçlı Seferinden sonrası için önemli bir eserdir. Ancak seferin detayları konusunda da oldukça kısıtlı bilgi sunar.

Latinlerin şehrin ele geçirilişinden sonra yaptıkları da Dördüncü Haçlı Seferi için önemlidir. Özellikle seferin sapma nedeniyle ilgili Bizanslıların sapkın olduklarını, dinle ilgilerinin olmadığı yönündeki gerekçeleri açısından önemlidir. Üzerinde çokça durulan konu, Zara ve Konstantinopolis kuşatmalarının haçlı amacına uygun olup olmadığıdır.

4.4.3. Georgios Akropolites ve Georges Pachymérés'in Eserlerine Göre Dördüncü Haçlı Seferi

Dördüncü Haçlı Seferi'ni, başından sonuna kadar anlatan tek kaynak Niketas olmak-la birlikte, Georgios Akropolites de eserinde seferle ilgili önemli detaylar verir. Ayrıca, Gregoras'ın ve Pachymérés'in kroniklerinde olmayan olaylar Akropolites'in eserinde mevcuttur.

Georgios Akropolites, 1217 yılında doğup, Latin İmparatorluğu'nda devlet görevinde bulunmuş daha sonrasında da İznik Devleti'nin hizmetine girdi.¹⁵⁸⁴ II. Theodoros Laskaris tahta geçtiğinde, eğitmeni ve akıl hocası olan Akropolites'i de Büyük Logothetês makamına geldi.¹⁵⁸⁵ Akropolites eserini IV. Aleksios'un batıya kaçmasıyla başla- tır.¹⁵⁸⁶ Papa ile görüşmesini de bize aktarırken, hiçbir dönem kitaplarında yazmayan bir ayrıntıdan söz eder. Haçlı seferinin Bizans'a yönelişinden bahsederken, seferi yönlendirenin papa olduğundan bahsetmiştik. Eserde bundan başka Haçlıların Konstantinopolis surlarına geldiklerinde kent halkına IV. Aleksios'un gösterirken Papa'dan aldıkları buyruğu da iletmışlerdi.¹⁵⁸⁷ Ancak bu bilgi ne Niketas'ta geçer ne de Latin kaynaklarında geçer. Konstantinopolis'e doğru kaç kadirğa ve gemiyle yola çıktıklarını belirtir.¹⁵⁸⁸

Şehre vardıklarında Haçlıların yaptıklarını yazarken, Bizans ile Haçlılar arasındaki savaşa değinmemiştir.¹⁵⁸⁹ Bu kısmı geçip III. Aleksios'un şehri terk etmesinden ve terk ederken kurduğı cümleden bahsedip, III. Aleksios'un şehri terk etmesinden sonra Bi-

¹⁵⁸³ Kılıç, s. 42.

¹⁵⁸⁴ Akropolites, s. 5.

¹⁵⁸⁵ Akropolites, s. 6.

¹⁵⁸⁶ Akropolites, s. 18.

¹⁵⁸⁷ Akropolites, s. 19.

¹⁵⁸⁸ Akropolites, s. 19.

¹⁵⁸⁹ Akropolites, s. 19.

zanslıların Haçlıların niyetleriyle ilgili yanılgıya düştüklerini ve kenti talan etme niyetlerini bilmediğini bu yüzden de tahtta IV. Aleksios'u geçirip zor durumdan kurtulacaklarını umdular.¹⁵⁹⁰ Akropolites'in eserinde de Haçlıların Konstantinopolis'e varmalarından sonra verilen mücadele yazılmamıştır. IV. Aleksios ve II. Isaakios'un yönetimi ve Haçlılarla ilişkisi hakkında da bilgiler de yetersiz kalıyor.

Ancak IV. Aleksios'un Haçlılara vaat ettiği ücret, Bizanslılar tarafından fazla bulunmuş ve ödeyemeyeceklerini bildiği için hoşnutsuzluğa sebep oluyordu.¹⁵⁹¹ İki imparatorun yönetimiyle ilgili pek bilgi de vermemiştir. Akropolites'in değindiği tek nokta ücret meselesi ve Murzuphlos'un hapisten çıkarılması, imparator IV. Aleksios'u öldürmesiydi.¹⁵⁹² Murzuphlos'un imparator ilan edilmesini bir hata olarak gördüğünü belirtir.¹⁵⁹³

Bir diğer eksiklik, IV. Aleksios'un öldürülmesinden sonra gelişen olaylardan bahsetmemesidir. Ancak Konstantinopolis'in düşüşünde payı olarak, Bizanslıların bir hata yapıp, fesatlık yapmasınlar diye şehirden gönderdiği Latinlerin Haçlılara hizmet etmelerini gösterir.¹⁵⁹⁴ Eserde verilen bu bilgi oldukça değerlidir. Kentle ve Bizanslılarla ilgili çok şey bildikleri için, yazılan doğruysa ortada bir ihanet söz konusuydu.

Niketas gibi Akropolites de Konstantinopolis'in düşüş tarihini 12 Nisan 1204 olarak verir.¹⁵⁹⁵ İşgâlin tarihini verirken, yine iki taraf arasında cereyan eden savaşa değinmiyor. İşgâlden sonrası içinde sadece; “...İşgale uğrayan bir kentte her ne olursa onların olup bittiğini anlayabilir: Yani, erkeklerin öldürülmesi, kadınların tutsak (köle ve kapatma) edinilmesi, talandan geçirmeler, evlerin yıkılması ve diğer her türlü kötülük etmeler...”¹⁵⁹⁶ Diye bahseder. Haçlıların Konstantinopolis'i ele geçirdikten sonra batıya karşı saldırı üssü olarak kullandıklarından bahseder.¹⁵⁹⁷ Bundan bahsettikten sonra Konstantinopolis' de yaşanan olayları anlatmayı bırakıp III. Aleksios ile onun yanına kaçan damadı V. Aleksios arasında geçenleri ve damadını banyoda kör ettirdiğini ve V. Aleksios'un

¹⁵⁹⁰ Akropolites, s. 20.

¹⁵⁹¹ Akropolites, s. 20.

¹⁵⁹² Akropolites, s. 20.

¹⁵⁹³ Akropolites, s. 21.

¹⁵⁹⁴ Akropolites, s. 21.; Villehardouin ise Latinlerin şehri terk edişini Aleksios IV'ün imparatorluğu zamanında çıkan yangın olarak söyler. bkz. Villehardouin- Vallenciennes, s. 83.

¹⁵⁹⁵ Akropolites, s. 21.

¹⁵⁹⁶ Akropolites, s. 21.

¹⁵⁹⁷ Akropolites, s. 22.

yakalanmasını anlatır.¹⁵⁹⁸ Bu olaydan bahsettikten sonra Theodoros Laskaris'in İznik'te kur- duğu devletten ve devletin mücadelelerini anlatarak eserine devam eder.¹⁵⁹⁹

Bizans kaynaklarından ele alacağımız son eser Georges Pachymérés'in eseridir. Pachymérés de diğer iki yazar gibi Konstantinopolis'in Haçlılar tarafından ele geçirilişi- ni görmemiştir. 1242 yılında İznik'te doğmuştur. Hayatı ve ailesiyle ilgili çok fazla bilgi yoktur.¹⁶⁰⁰ Eseri Konstantinopolis'in işgâlinden sonraki dönem için önemli bir kaynak- tır.

Niketas dışında Bizans'ın düşüşüyle ilgili detaylı bilgi veren kronik olmasa da, verilen bilgilerden Konstantinopolis'in tahribatı anlaşılıyor. Araştırmacıların farklı teo- riler ortaya koymaları Bizans ve Latin kaynaklarının, seferin Konstantinopolis'e yönel- mesinin nedeni hakkında farklı anlatımdır. İşgâl sırasında yaşanan olayları aktarırken olabildiğince objektif bir dil kullanmışlardır. Şehirlerin Kraliçesi olarak nitelendirilen bir başkent daha önce hiç görülmemiş bir talana maruz kalmıştı.

¹⁵⁹⁸ Akropolites, s. 23.

¹⁵⁹⁹ Akropolites, s. 24-25.

¹⁶⁰⁰ Pachymérés, s. 24.

SONUÇ

Bizans kroniklerinin, dönemde olan tüm olayları geniş bir tarih çerçevesiyle çizmediğini görürüz. Bu kronikler, dönemin imparatorları özelinde kaleme alınmıştır. Bu durum da, bazı olayları detaylıca bilmemenize engeldir. Ancak bu kaynaklar çalışmamızın konusu olan Haçlı Seferleri'nde Bizans bakış açısını, özellikle imparatorların tutumunu görmemizi sağlıyor. Dördüncü Haçlı Seferi'ni incelerken Bizans bakış açısından şehrin uğradığı yıkımı daha iyi anlamamıza yardımcı oluyorlar.

Dördüncü Haçlı Seferi'nin sonucunda Konstantinopolis'in Latinler tarafından ele geçirilişi, Birinci Haçlı Seferi'nden beri beklenen bir sondu. Bu sonda Haçlı Seferlerinin etkisi ne kadar tartışılması gereken bir konu olsa da, asıl mesele Bizans'ın çöküş sürecine çoktan girmiş olduğu gerçeğidir. Bu çöküşün en önemli sebeplerinden biri yıllardır Bizans'ın esas gücünü ordu yerine diplomasinin oluşturmasıdır.¹⁶⁰¹ Komnenos hanedanı zamanında iyi işleyen diplomasi, Angeloslar zamanında bozulmaya başladı. Elbette Bizans'ın bu çöküşünü sadece orduya ve kötü yönetilen diplomasiye bağlamak doğru olmaz. Peter Charanis'e göre çöküşün en büyük nedenlerinden biri, alınan vergilerle bağımsız köylülerin yok olup güçlenen aristokrasi ve İtalyan Cumhuriyetlerine verilen imtiyazlardır.¹⁶⁰² Bu imtiyazların zararını en açık şekilde Dördüncü Haçlı Seferi'nde görürüz.

Haçlı Seferleri'nin Bizans İmparatorluğu'na etkisi genelde olumsuzdur. Ancak bu olumsuzluk sadece Bizans İmparatorluğu'yla sınırlı değildir. Kudüs'te Müslümanlarla savaşan Hristiyanlar bile istedikleri desteği bulamamışlardı.¹⁶⁰³ İslamiyet de Haçlı Seferlerinden nasibini almıştı. Birinci Haçlı Seferi öyle bir zamanda başlamıştı ki Abbasi halifesinin etkisizliği İslam devletlerinin organize hareket etmesini imkânsız hale getirdi.¹⁶⁰⁴ Bu durum bize şunu gösteriyor ki, Ortadoğu'daki karmaşayı da göz önüne alırsak, koruyuculuk görevi halifelikten devletlere ve beylere geçmişti. Seferlerden bir tek Avrupa kazançlı çıkmıştı. Sefer sonunda aldıkları tek şey Doğu'nun zenginliği değildi. İşledikleri günahlardan kurtulmak için sefere katılan suçlular artık doğunun problemiydi. Ayrıca Guibert'in sefer öncesinde Fransızların kıtlık yaşadıkları için çok acı çektiğini dile getirerek ekonomiye vurgu yapması ve Ekkehard'ın doğudaki

¹⁶⁰¹ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 40.

¹⁶⁰² Charanis, " Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşündeki Ekonomik Faktörler", s. 535.

¹⁶⁰³ Kaleli, s. 379.

¹⁶⁰⁴ Düzgün, s. 676.

Frankların iç çekişme ile uğraştıklarını ifade etmesi, seferin halk tabanında kabul görmesinin kolaylaştığını göstermektedir.¹⁶⁰⁵

Bizans İmparatorluğu için Haçlı Seferleri ne ifade ediyor? Sorusunun cevabı her Haçlı Seferi için farklılık gösterir. Birinci Haçlı Seferi'nin öncesinde Bizans İmparatorluğu, taht mücadeleleri, iç savaşlar ve komşu devletlerin saldırılarıyla uğraşıyordu. İmparatorluk sürekli savaş halindeydi ancak Malazgird Savaşı'ndan sonra ordunun sayısı çok azalmıştı. Thema sistemi bu savaştan da önce çökmüştü. Daha önce de bahsedildiği gibi bu dönemde denge politikası yürütüyordu ancak bu politika çok hassastı. Denge politikasında bile orduya ihtiyaç vardı. İmparator I. Aleksios Komnenos bunu bildiği için denge politikasının yanında ücretli asker de talep etti.

Dönem kroniklerinde de, günümüzdeki araştırmacıların çalışmalarında da ortak kanı I. Aleksios Komnenos'un ücretli asker talebinin Batı'da Haçlı Seferi olarak dönüş yaptığı şeklindedir. Sırf bundan dolayı da Bizans'ın uğradığı felaketin sorumlusu olarak I. Aleksios gösterilmiştir. Hatta Papa II. Urbanus, çağrısını yaparken Bizans İmparatorunun Türklerle mücadele etmek için kendisinden yardım talep ettiğini belirtmiş, insanları dindaşları için savaşmaya davet etmiştir. Ancak Bizans ile Selçuklular arasında bir müttefiklik vardı ve bundan dolayı da sadece Türklerle savaşmak için yardım isteme ihtimali düşüktür. Batıdan daha öncesinde ücretli asker istediği mektupları göz önüne alındığında, papaya da aynı talepte bulunmuş olmalıdır. Üstelik yüzyıllardır iki kilise arasındaki sürtüşmeyi ve Papanın, Ortodoksluğu da kendi bünyelerine katma isteğini bilmiyor olması mümkün değildir. Haçlı Seferini öğrendiğinde aldığı önlemlerden bunu düşündüğü anlaşılıyor. Yine bu dönemlerde Normanlarla sıkıntı yaşaması ve Normanların da sefere katılması imparatoru daha da kuşkulandırdı.

Birinci Haçlı Seferi sonunda iki durum ortaya çıktı: İmparatorun kuşkusunda haklılığı ve Dördüncü Haçlı Seferine kadar Bizans-Selçuklu ittifakı. Sefer sonunda Anadolu toprakları talan edilmişti ve Müslüman Devletlerin kişisel çıkarlarından dolayı Haçlılar Kudüs dâhil istediklerini elde etmişti. Bizans İmparatorluğu, Birinci Haçlı Seferi'nde kısmî olarak başarı elde ettiyse bile, her Haçlı Seferi'nin kendileri için bir tehdit olduğunu bilerek hareket ediyorlardı. Bu sefer neticesinde Bizans hem Papalığın hem de Avrupa'nın nefretini kazanmıştı. Bizans'ı ihanet ile suçluyorlardı ve bu iddia özellikle

¹⁶⁰⁵ Duncalf, s. 255

din üzerinden hizipçiliği de araya katmaları, Dördüncü Haçlı Seferi'nin sapmasını savunmalarının temelini oluşturdu.¹⁶⁰⁶

İkinci Haçlı Seferi'nin Bizans'a pek etki etmemesi gerekirken, seferin başarısızlığının nedeni olarak yine Bizans gösterildi. Birinci Haçlı Seferi kontlarla ve köylülerle yapılırken, İkinci Haçlı Seferi'ne Fransa kralı da katılmıştı. Fransa Kralı'nın başına gelen olaylar, okların tekrar Bizans İmparatorluğu'na dönmesine neden oldu. Bu kez Bizans İmparatorluğu Haçlıları Selçuklular konusunda uyarmış, felaketi önlemek için de başka güzergâhtan geçmeleri konusunda ısrarcı olmuştur. Birinci Haçlı Seferi'ne katılan ordunun büyük çoğunluğu Frenklerden oluşuyordu. Bu seferde mi anladılar kesin olarak söylemek mümkün olmasa da Fransa seferlerin önemini anlayan ilk ülkeydi¹⁶⁰⁷. Bu yüzden de ister kral katılsın, ister kont katılsın, Haçlı Seferleri'nde mutlaka Fransız unsuru vardır. İkinci Haçlı Seferi'nden sonra, Bizans ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya kalmış ve bu tehlikeyi de kurduğu ittifak sayesinde atlattı. Yine de, bu sefer bize Batı'nın asıl hedefinin ne olduğunu gösterir. Kudüs'ü ellerinde tutmak, Müslümanlarla savaşmak bir noktaya kadar önemliydi. Ancak Bizans onların gözünde gerçek düşmandı. Ve bu düşmanlık hiçbir zaman bitmeyecek gibi görünüyordu. Başarısızlıklar için Bizans'tan daha iyi bir bahane olamazdı.

Bizans İmparatorluğu için asıl yıkımın başlangıcı Üçüncü Haçlı Seferi'ydi. Sadece Alman ordusunun geçiş için Anadolu topraklarını kullandığı ve Barbarossa'nın talihsiz ölümüyle orduda dağılma yaşandığı bir sefer olmuştur. Sefere katılan diğer ordular deniz yolunu tercih etmiş olsalar da, sefer sonucu yine Bizans suçlanmıştı. Seferden önce Konstantinopolis'te meydana gelen Latin aleyhtarı olaylar ise her şeyin başlangıcı sayılır. Latinlere uygulanan ayrıcalıklar Bizans halkının canına tak etmişti. Kraliçe Maria'nın Latin olmasından dolayı, halk Kraliçeyi suçluyordu. Ancak bu uygulama, İmparator I. Manuel zamanından beri süregelen bir politikaydı¹⁶⁰⁸. Komnenos hanedanının üç imparatoru bir şekilde denge politikasını yürütmeyi başarmışlar, kaybedilen toprakların bir kısmını geri almış, imparatorluğu eski gücüne kavuşturmak için uğraşmışlardı. Komnenos hanedanının son imparatoru I. Andronikos'un baskıcı yönetimi ile Bizans artık içten de sorun yaşıyordu.

¹⁶⁰⁶ Smith, s. 34.

¹⁶⁰⁷ Vasiliev, s. 445.

¹⁶⁰⁸ Kaleli, s. 293.

Konstantinopolis'te yaşanan bu olayların üstüne başarısız seferden sonra İmparator VI. Heinrich, Sicilya tahtının da yeni sahibi olmuştu ve bu durum Bizans'ın düşmanlarını arttıran bir gelişmeydi.¹⁶⁰⁹ Babası Friedrich Barbarossa'nın Konstantinopolis'e hareketi esnasında Bizans ile savaşıma yönündeki yönlendirmesinin de etkisiyle 2 Nisan 1195 yılında haçlanıp, haçlı seferi çağrısında bulundu.¹⁶¹⁰ İkinci Haçlı Seferi'nden sonra Bizans ile Alman İmparatorluğu arasında kurulan bağ, Friedrich Barbarossa zamanında bozulmaya başlamış, oğlu VI. Heinrich zamanında ise Almanlar en büyük tehdit haline gelmişti. Bizans için Üçüncü Haçlı Seferi'nin en büyük olumsuzluğu, Bizans'ın zayıf yerlerinin, savunmadaki zafiyetlerin gözlemciler tarafından not edilmesi idi.¹⁶¹¹ Bizans'ı kurtaran durum ise papalığın VI. Heinrich'in tüm Hristiyan âleminin lideri olma politikasına destek vermemesi ve çıktıkları sefer sonucunda Messina'da vefat etmesiydi.¹⁶¹²

Bizans yine bir tehlike atlatmıştı ancak iç savaş henüz bitmemişti ve Latinlerin öfkesi tazeliğini koruyordu. Bizans'ın savunma sistemleri de artık ellerindeydi. Birinci Haçlı Seferi'nden beri Konstantinopolis'in ihtişamıyla gözleri kamaşmış Batı topluluğu sadece fırsat kolluyordu. Aradıkları fırsat Dördüncü Haçlı Seferi'nde geldi.

Dördüncü Haçlı Seferi'yle ilgili anlatılar her ne kadar Bizans üzerinde dönse de sefere gölge düşüren ve Haçlıların niyetinin hiç de iyi olmadığını kanıtı Zara'nın zaptıdır. Bizans için önce gasp edildiği, sonra da hizipçilik bahanesini ileri sürmüşlerdi. Zara için ise hiçbir bahane olamazdı. Zara Hristiyan şehriydi. Dünya tarihi açısından Bizans İmparatorluğu'nun Latinler tarafından işgâli çok daha önemli olsa da, Zara'nın zaptı kutsal amaca ihanetti.

Haçlıların Zara'ya yönelmesinin tek nedeni Venedik'in çıkarıydı. Ancak Konstantinopolis'e yönelmesinin tek nedeninin maddî çıkar olmadığı, sefere katılanların kimliklerinden anlaşılıyor. Venedik doge'u Enrico Dandolo'nun husumeti Bizans kroniklerinde de geçer. Onun yanı sıra Boniface de Montferrat'ın kökeni haçlı liderlerine dayanıyordu ve Bizans'a kını olan biriydi.¹⁶¹³ Rainier, imparator Manuel'in kızıyla evlenmiş ve Konstantinopolis'de öldürülmüştü.¹⁶¹⁴ Sırf bu olay bile, Boniface'in seferi Bizans'a yönlendirmesi için geçerli bir sebep oluşturur. Bütün bu insanların içinde Bizans meselesinde belki de en masumu papalıktı. Papalık, her zaman Bizans'ı Katolikliğe döndür-

¹⁶⁰⁹ Kaleli, s. 327.

¹⁶¹⁰ Kaleli, s. 328.

¹⁶¹¹ Kaleli, s. 329.

¹⁶¹² Kaleli, s. 331.

¹⁶¹³ Mc Neal, Wolff, s. 164.; Kaleli, s. 358.

¹⁶¹⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III Cild*, s. 98.

me hevesine kapılmıştı. Ve bu arzusunu da hiçbir zaman gizlememişti. Bütün Haçlı Seferlerinin amaçlarından biri buydu. Ancak Papa III. Innocentius'un ilk amacı Kudüs'tü. Haçlı Seferi ilan etmesinden sonra, Haçlıların Zara'ya ve Konstantinopolis'e yönelmeleri konusunu duyunca sert bir tavır almış, Boniface de Montferrat'a mektup yazarak seferi iki ülke için de yasakladığını ve bir an önce Kudüs'e doğru yola çıkmalarını bildirmiş¹⁶¹⁵, sözünün dinlenmediğini öğrendiğindeyse tüm Haçlıları aforoz etmişti. Ayrıca Steven Runciman eserinde papanın, Boniface'ın sefere iştirak etmesinden endişe ettiğini yazmıştır.¹⁶¹⁶ Belki de bu yüzden elindeki aforoz gücünü kullanmakta tereddüt etmemişti. Aforoz konusu Haçlı Seferleri için önemlidir. Haçlı Seferi dinî bir olay, kutsal bir vazifeydi. Aforoz edilmeleri ise, bu seferi yok saymanın, sefere katılanların kutsal amacın dışına çıktığının göstergesiydi. Bu sapmada Papalık değil ama sefere katılan din adamlarının da payı büyüktü. Kudüs'e gitmek isteyen Haçlıları ikna etme görevi onlara düşmüştü.

Enrico Dandolo, Boniface de Montferrat ve IX. Baudouin istediklerini elde etmiş olsalar da, Haçlı Seferleri büyük bir zarara uğramıştı. Dünya tarihine eşi benzeri görülmemiş bir vahşetin mimarları olarak girmeyi başarmışlardı. Sefere Venediklilerin dâhil olmasının tek olumlu yanı, yağma sırasında Batılıların sanat eseri demeden her şeyi yakıp yıkarken, Venedikliler kendi kiliselerini, saraylarını ve şehirlerini süslemek için bu eserleri götürdükleri için Bizans'ın sanat eserleri günümüze kadar gelmiş oldu.¹⁶¹⁷ Fransızların, taşıyabildiklerini götürdüğü sanat eserlerinin bir bölümü Fransız Devrimi esnasında kayboldu.¹⁶¹⁸ Venedik olmasaydı sefer Bizans'a yönelir miydi bilemeyiz, ancak Konstantinopolis'i ele geçiren Venedik'in donanma desteği idi.¹⁶¹⁹ İki Venedik kaynağına göre 4 500 – 5 000 süvari, 8 000 piyade sefere iştirak etmiştir.¹⁶²⁰ Gerek bu sayı, gerekse sonradan Haçlı liderleriyle yaptıkları anlaşma Enrico Dandolo'nun niyetini bize gösterir. Bizans tahtında oturanların da savaşıma niyetleri olmadığı açıktır. Gerçek anlamda Haçlılarla mücadele eden iki isim karşımıza çıkar. Laskaris ve Dukas¹⁶²¹, ikisi de Bizans'ı kurtarmak için çabalamış, biri daha şehir ele geçirilmeden imparator olmuş, diğeri de şehir kaybedilince kaçıp Bizans'ın mirasçısı olarak İznik'te imparator olmuştur.

¹⁶¹⁵ Mc Neal, Wollf, s. 180.

¹⁶¹⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III Cild*, s. 98.

¹⁶¹⁷ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 177.

¹⁶¹⁸ Vasiliev, s. 521.

¹⁶¹⁹ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 33.

¹⁶²⁰ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 45.

¹⁶²¹ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 26.

Kudüs ise artık eski ilgisini yitirmiş¹⁶²² bir şehirdi. Papa III. Innocentius ölümüne kadar Kudüs'e yönelik bir sefer için çabalamış olsa da, Konstantinopolis'te olanlar insanların zihninden kolay silinecek bir olay değildi. Bu aynı zamanda Haçlı Seferi'nin dinî değil, çıkar amaçlı kullanılabileceğini göstermişti. Tüm seferlerde kıyıma uğrayan Yahudi halkı ise sadece bu seferde kurtulmuştu. Dinler arası şiddet ortaçağ içinde genel bir durumdu. Ancak bu seferler şiddeti ve kıyımı dindaş arasında da olabileceğini göstermiş oldu.

Uzun vadede savaştan kârlı çıkan tek kişi Enrico Dandolo oldu, artık şehir onundu. Venedik'e gitmek yerine Konstantinopolis'de kaldı ve 29 Mayıs 1205 yılında Konstantinopolis'de vefat etti.¹⁶²³

Boniface de Montferrat ve IX. Baudouin arasındaki gerilim¹⁶²⁴ şehir el değiştirse bile, iktidar mücadelesinin hiç bitmeyeceğinin bir kanıtıydı. Şehri ele geçirmek ve paylaşmak için hevesli olan Haçlılar, artık kişisel hırslarının peşinden koşmaya başlamışlardı.

Bundan sonra Bizans, en güçlü hanedanlar zamanında bile eski gücüne kavuşamadı.¹⁶²⁵ Tarih içinde farklı koşullar ve şartlarda Haçlı Seferleri düzenlenmiş ve bu durum 1697'ye kadar devam etmiş olsa da¹⁶²⁶ araştırmacıların ilgisi genellikle ilk dört Haçlı Seferi üzerinde yoğunlaşır. Birinci Haçlı Seferi, kıyımla sonuçlansa bile gerçek amaçları için mücadele verdikleri belki de tek seferdi. Dördüncü Haçlı Seferi ise, alenen kişisel çıkarları için dindaşlarının bile üstüne gidebileceklerini gösteren seferdi.

¹⁶²² Kaleli, s. 379.

¹⁶²³ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 23.

¹⁶²⁴ Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s. 84.

¹⁶²⁵ Vasiliev, s. 529.

¹⁶²⁶ Smith, s. 106.

KAYNAKLAR

- Abûl- Farac (1950), *Abûl- Farac Tarihi C II*, çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK Ankara.
- Akropolites G. (2008), *Vekayinâme*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Altan E. (2003), *İkinci Haçlı Seferi /1147-1148*, TTK Ankara.
- Asbridge T. (2014), *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru, I. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- Bally A. (Bilinmiyor), *Bizans Tarihi C I*, çev. Haluk Şaman, Kervan Kitapçılık, İstanbul.
- _____ (Bilinmiyor), *Bizans Tarihi C II*, çev. Haluk Şaman, Kervan Kitapçılık, İstanbul.
- Barber M. (2018), *Haçlı Devletleri Tarihi*, çev. Doğan Mert Demir, I. Baskı, Özgü Yayıncılık, İstanbul.
- Baskıcı M. M. (2009), *Bizans Döneminde Anadolu İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1291)*, Phoenix, Ankara.
- Baştav Ş. (1999), “Bizans ve Haçlılar”, *Uluslar arası Haçlı Seferleri Sempozyumu*, D. XXVI, S.8, TTK Ankara, s. 57-64.
- Brundage J. A. (2002), “Richard The Lion and Byzantium”, *The Crusades*, ed. Holy War-Canon Law, Ashgate Publishing Limited, Hampshire, s. 63-70.
- Cahen C. (2010), *Haçlılar Zamanında Doğu ve Batı*, çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- Carnotensis F. (2009), *Kutsal Toprakları Kurtarmak- Kudüs Seferi*, çev. İlcan Bihter Barlas, I. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Charanis P. (1984), “Bizans İmparatorluğu’nun Çöküşündeki Ekonomik Faktörler”, *Belleten*, çev. Melek Delilbaşı, C. XLVII, S. 191-192, TTK Ankara, s. 523- 535.
- _____ (1969) “The Byzantine Empire In The Eleventh Century”, *A History Of The Crusades V. I*, ed. Marshall W. Baldwin, The University Of Wisconsin Press, Madison, s. 177-219.
- Clari R. (1994), *İstanbul’un Zaptı (1204)*, çev. Beynün Akyavaş, TTK Ankara.
- Daş M. (2006), *Bizans ’ın Düşüşü*, I. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- Demirci K. (2007), “Ortodoksluk”, *TDVİA*, C 33, İstanbul, s. 409-414.
- Demirkent I. (1992), “Bizans”, *TDVİA*, C. 6, İstanbul, s. 230-244.
- _____ (2005), *Bizans Tarihi Yazıları Makaleler- Bildiriler- İncelemeler*, I. Baskı, Dünya Kitapları, İstanbul.
- _____ (2002), “ Haçlı Seferleri ve Türkler”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 651-668.
- _____ (1997), *Haçlı Seferleri*, I. Baskı, Globus Dünya Basımevi, İstanbul.
- Duncalf F. (1969), “The First Crusade: Clermont To Constantinople”, *A History Of The Crusades V. I*, ed. Marshall W. Baldwin, The University Of Wisconsin Press, Madison, s. 253-279.
- Düzgün Ş. A. (2002), “İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 669-680.
- Eco U. (2014), *Ortaçağ Katedraller- Şövalyeler- Şehirler*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, 2. Baskı, Alfa Basım, İstanbul.
- Gül M. (2016), “Selahaddin Eyyubi”, *Yeni Türkiye (Ortadoğu Özel Sayısı III)*, C. XXII, S. 83, Ankara, s. 105-122.

- Hussey J. M. (1969), "Byzantium and The Crusades 1081-1204", *A History Of The Crusades V. II*, ed. Kenneth M. Setton, The University Of Wisconsin Press, Madison, 123-152.
- İbnü'l- Adîm (1982), *Biyografilerler Selçuklular Tarihi – Buggetû't – taleb fî Tarihi Haleb*, çev. Ali Sevim, TTK Ankara.
- İbnü'l- Esîr (1985), *El –Kâmil Fi't – Tarîh Tercümesi C. X*, çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul.
- _____ (1985), *El- Kâmil Fi't- Tarîh Tercümesi, C. XII*, çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul.
- İbn Kalanisi(2015), *Şam Tarihine Zeyl*, çev. Onur Özatağ, I. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Johnson E. (1969), "The Crusades Of Frederick Barbarossa and Henry VI", *A History Of The Crusades V. I*, ed. Robert Lee Wolff, Harry W. Hazard, The University Of Wisconsin Press, Madison- London, s. 87-122.
- Kaleli E. (2011), "Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Basılmış Doktora Tezi, Isparta.
- Khoniates N. (2020), *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. Fikret Işıltan, 2. Baskı, TTK Ankara.
- _____ (2004), *Historia (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, çev. Işın Demirkent, I. Baskı, Dünya Kitapları, İstanbul.
- _____ (1984), *O City Of Byzantium*, İngilizce çev. Harry J. Magoulias, Wayne State University Press, Detroit.
- Kılıç A (2019), "Nikiforos Grigoras'ın Romaiki İstoria Adlı Eserinin I.- VI. Bölümlerinin Çevirisi ve Değerlendirilmesi", *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Kinnamos I. (2020), *Historia (1118-1176)*, çev. Işın Demirkent, 2. Baskı, TTK Ankara.
- Komnena A. (1996), *Alexiad – Malazgirt'in Sonrası*, çev. Bilge Umar, İnkılâp Kitapevi, İstanbul.
- M. A G. (2018), *Haçlı Savaşları Tarihi*, çev. İhsan Duru, I. Baskı, Özgü Yayıncılık, İstanbul.
- Mc Neal E. & Robert Lee W. (1969), "The Fourth Crusade", *A History Of The Crusades V. I*, ed. Marshall W. Baldwin, The University Of Wisconsin Press, Madison – London, s. 153- 185.
- Mecit S. (2007), *Anadolu Selçukluları Bir Hanedanın Evrimi*, I. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Merçil E. (1988), "Selçukluların Anadolu'ya Gelişlerinden Haçlı Seferlerinin Başlangıcına Kadar Urfa'nın Durumu", *Belleten*, C. LII, S. 203, TTK Ankara, s. 461- 474.
- Metin T. (2019), "Emir Necmeddin İlgazi Dönemi Artuklu- Haçlı Münasebetleri ve Afrin Zafere (28 Haziran 1119)", *Belleten*, C. LXXXIII, S. 298, TTK Ankara.
- Munkız İ. (2008), *Kitâbu'l – İ'tibâr (İbretler Kitabı)*, çev. Yusuf Ziya Cömert, Kitabevi, İstanbul.
- Nicol D. (2000), *Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, çev. Gül Çağalı Güven, I. Baskı, Detay Basım, İstanbul.
- Nicolle D. (2011), *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, çev. L. Ece Sakar, I. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- _____ (2011), *İkinci Haçlı Seferi (1148)*, çev. L. Ece Sakar, I. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

- _____ (2011), *Üçüncü Haçlı Seferi (1191)*, çev. L. Ece Sakar, I. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- _____ (2013), *Dördüncü Haçlı Seferi (1202-1204)*, çev. Gürkan Ergin I. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Nomiku H. A. (1997), *Haçlı Seferleri*, çev. Kriton Dinçmen, I. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Norwich J.J. (2013), *Bizans Erken Dönem (MS 323-802)*, çev. Hamide Koyukan, I. Baskı, Kabalcı, İstanbul.
- Norwich J.J. (2013), *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)*, çev. Selen Hırçın Bizgel, I. Baskı, Kabalcı, İstanbul.
- Odo D. (2021), *II. Haçlı Seferi*, çev. Caner Togaç, I. Baskı, Kronik Kitap, İstanbul.
- Ostrogorsky G. (2011), *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, 7. Tıpkı Basım, TTK Ankara.
- Öngül A. (2007), *Selçuklular Tarihi II Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, Emek Matbaası, Manisa.
- Pachymérés G. (2019), *Bizanslı Gözüyle Türkler*, çev. İlcan Bihter Barlas, 3. Baskı, İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Psellos M. (2020), *Khronographia*, haz. Işın Demirkent, 3. Baskı, TTK Ankara.
- Queller E.D. & Thomas M. (1997), *The Fourth Crusade*, University Of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Runciman S. (1989), *Haçlı Seferleri Tarihi I Cild Birinci Haçlı Seferi ve Kudüs Krallığının Kuruluşu*, çev. Fikret Işıltan, 2. Baskı, TTK Ankara.
- _____ (1987), *Haçlı Seferleri Tarihi II Cild Kudüs Krallığı ve Frank Doğu 1100-1187*, çev. Fikret Işıltan, TTK Ankara.
- _____ (1987), *Haçlı Seferleri Tarihi III Cild Akkâ Krallığı ve Daha Sonraki Haçlı Seferleri*, çev. Fikret Işıltan, TTK Ankara.
- Smith J. R. (2005), *Haçlılar Kimlerdi*, çev. Berna Kılınçer, 3. Baskı, Bileşim Yayınevi, İstanbul.
- Tyrensis W. (2016), *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, haz. Ergin Ayan, Ötüken, İstanbul.
- _____ (2019), *Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, çev. Ergin Ayan, I. Baskı, Kronik, İstanbul.
- Urfalı Mateos & Grigor (2019), *Urfalı Mateos Vekayi- Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, çev. Hrant D. Andreasyan, 4. Baskı, TTK Ankara.
- Usta A. (2008), *Müslüman- Haçlı Siyasi İttifakları Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 2. Baskı, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- _____ (2013), "Haçlılar ve Doğu Hristiyanları Arasındaki İlişkiler", *Belleten*, C. LXXVIII., S. 279, TTK Ankara, s. 365-399.
- Vasiliev A.A. (2017), *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Tevabil Alkaç, 2. Baskı, Alfa Basım, 2017.
- Villehardouin G. & Henri de V. (2001), *Konstantinopolis'te Haçlılar*, çev. Ali Berktaş, I. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

EKLER

Şekiller Dizini

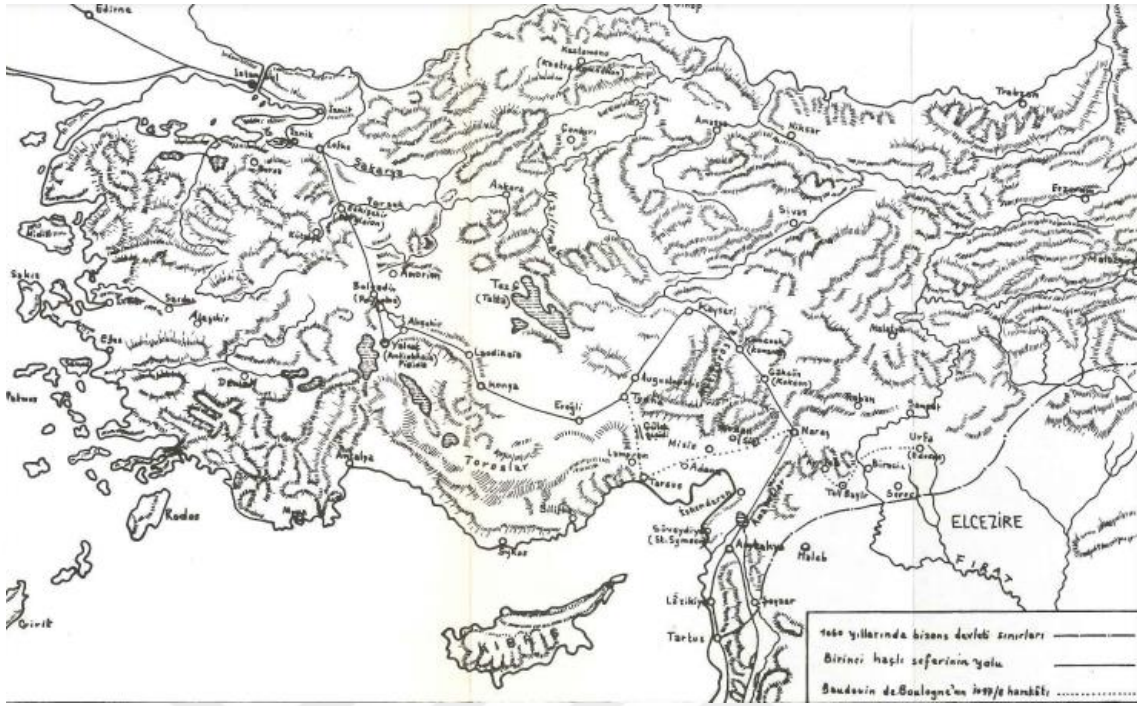
Görseller Dizini

ŞEKİLLER DİZİNİ

Harita: 1.1. Birinci Haçlı Seferi'nde Balkan Yarımadası.

Kaynak: Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I. Cild*

Harita: 1.2. Haçlı Seferleri'nde Anadolu Bölgesi,

Kaynak: Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I Cild.*

Harita: 1.3. Birinci Haçlı Seferi Güzergâhı.

Kaynak: Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 28.

Harita: 2.1. Zengî Zamanları Ortadoğu Haritası.

Kaynak: Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.121.

İkinci Haçlı Seferi'nin sonuçları: 29 Temmuz 1148 - Ağustos 1149

ANADOLU SELÇUKLULARI
EREMENİLER
DANİŞMENDLİLER
ARTUKLULAR
URFA KONTLUĞU
Rum Kale
Antep
Birecik
Urfa
Harran
Rakka
Fırat
Taurus
İskenderun
Adana
Tarsus
Sis
Eregli
Silifke
BİZANS İMPARATORLUĞU
BİZANS İMPARATORLUĞU
SEYZER EMİRLİĞİ
İSMAILİLER (HAKŞİİLER)
ZENGİLER (NÜREDİN)
ŞAM EMİRLİĞİ
ARAP KABİLELERİ
FATİMİ HALİFELİĞİ
KUDÜS KRALLIĞI
Kerak
Gazze
Askalan
Caesarea
Taberiyeh
Akka
Sür
Sayda
Baniyas
Beyrut
Cubeyl
Trablusşam
Arka
Munayyara
Baalbek
Şam
Kisve
Busra
Salhad
Caras
Habis Caldak
Kudus
Karak

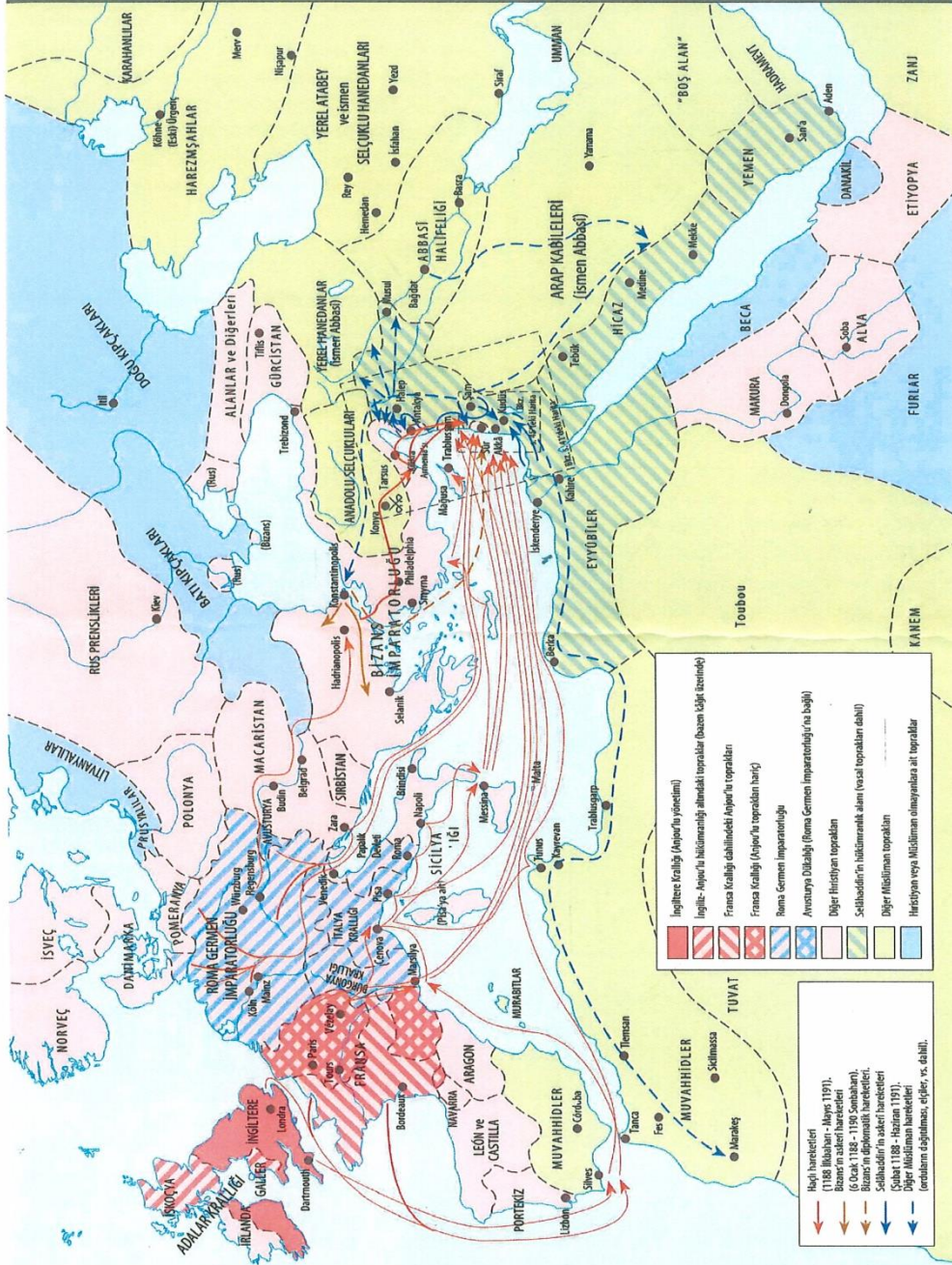
Arazi türü
 Otlak olarak kullanılabilen bozür
 Çöller
 Dağlar
 Verimli araziler
 Tuzlu bataklıklardan da içeren bataklıklar
 Kudüs Krallığı seferleri
 Diğer Frank seferleri
 III. Konrad ve VII. Louis'in hareket noktaları
 Nüreddin'in seferleri
 Diğer Müslüman seferleri
 Esas savaş

0 50 mil
0 100 km

Harita: 2.4. İkinci Haçlı Seferi'nin Sonuçları.

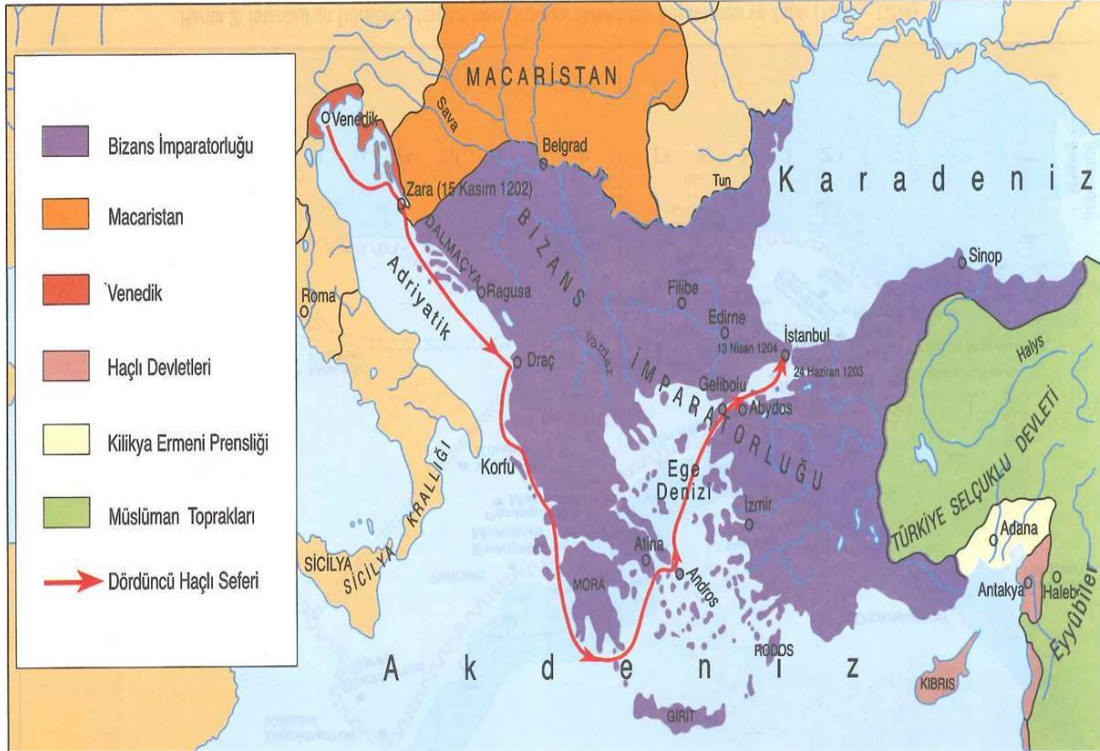
Kaynak: David Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi*.

TOPLANAN KUVVETLER, 1188 - 1191 MAYIS BAŞI

Harita: 3.2. Üçüncü Haçlı Seferi.

Kaynak: David Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi*.

Harita: 4.1. Haçlı Ordusu'nun Konstantinopolis'e gelişi.

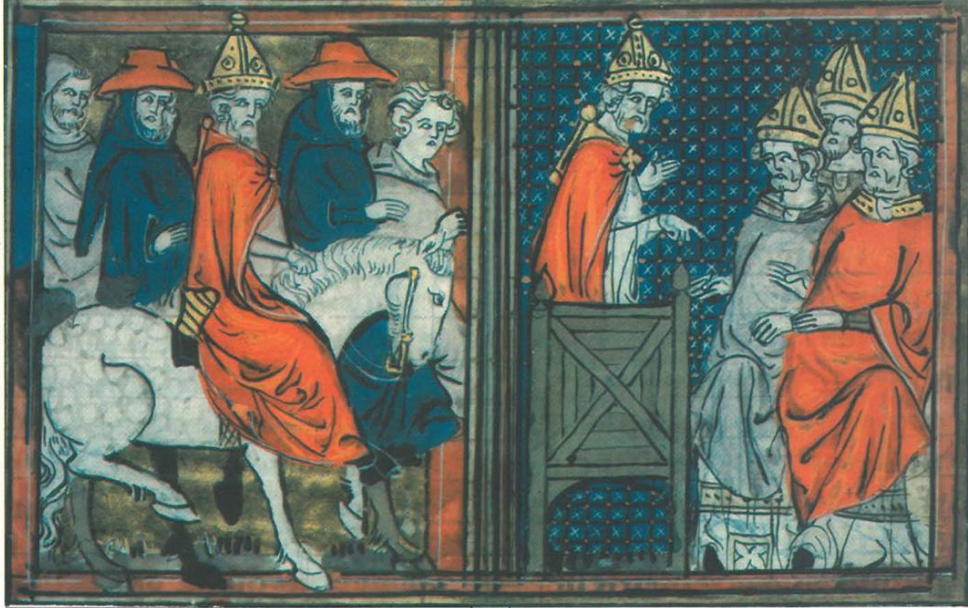
Kaynak: Niketas Khoniates, *Historia*(1195-1206).

Harita: 4.2. Konstantinopolis'in Kuşatılması.

Kaynak: Niketas Khoniates, *Historia*(1195-1206).

Görseller Dizini

Görsel 1.1. Papa Urbanus II'nin Konsil Konuşmasına ait minyatür.

Kaynak: Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*,

Görsel: 1.3. Kudüs'ün Fethi'nden sonra Haçlıların Kilise de dua etmesi.

Kaynak: Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 58.

Görsel: 2.1. Dımaşk'ın Kuşatılması, 15. Yüzyıl minyatürü.

Kaynak: Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 113.

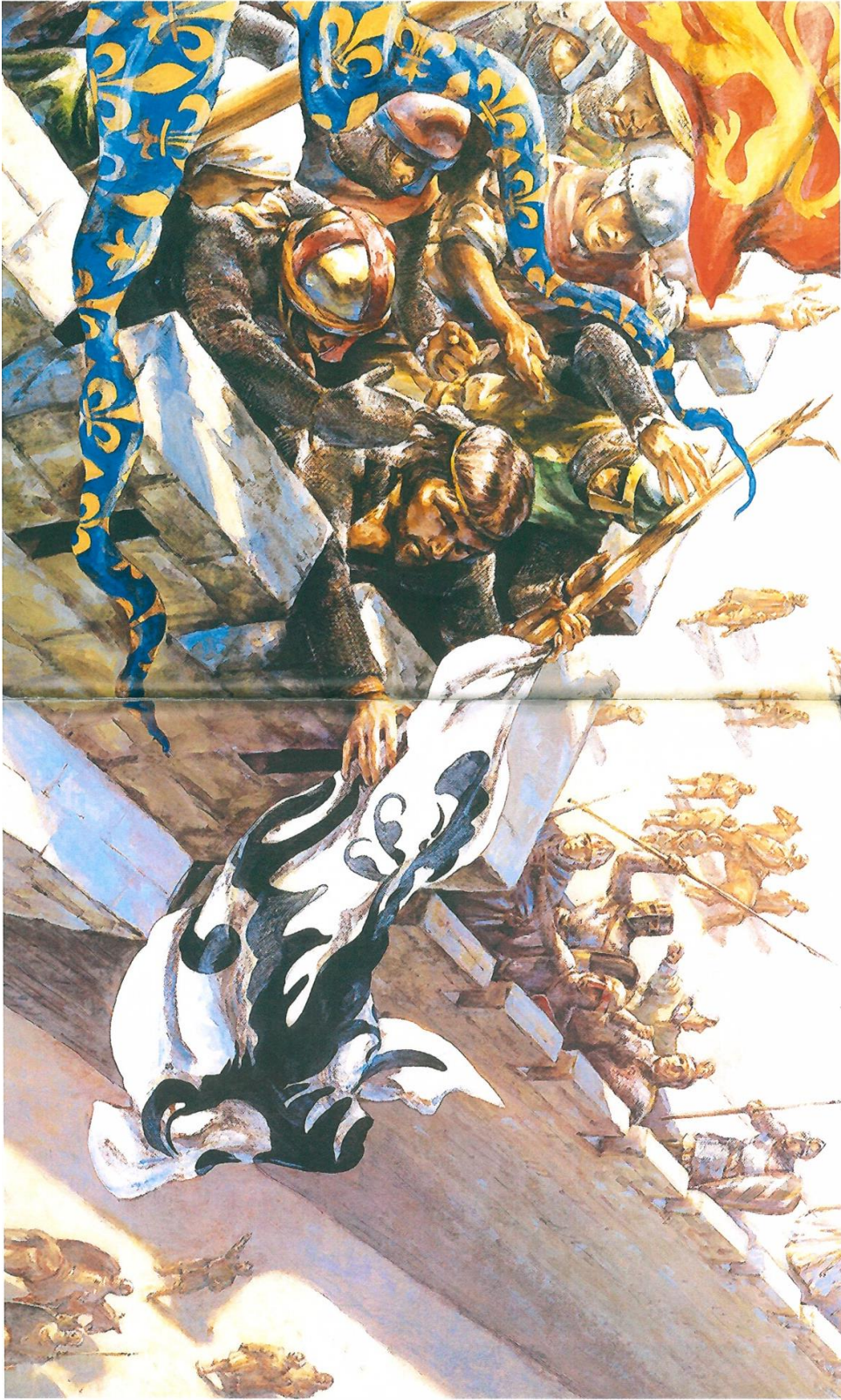
Görsel: 2.2. Haleb Hükümdarının Haçlıları Yenmesi.

Kaynak: Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 116.

Görsel: 3.1. Hıttin Savaşı.

Kaynak: Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 136.

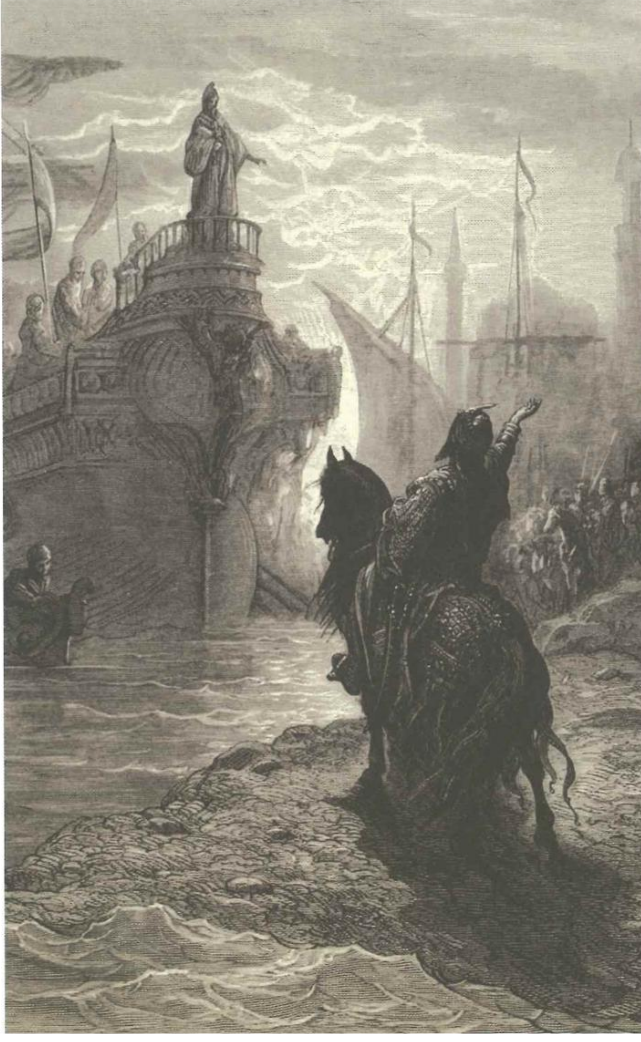
Görsel: 3.2. İngiliz Ordusu'nun bayrağı atması.

Kaynak: David Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi*.

Görsel: 4.1. Dördüncü Haçlı Seferi'nde Konstantinopolis'in Görünüşü.

Kaynak: Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 175.

Görsel: 4.2. Enrico Dandolo ile Aleksios Dukas'ın Konuşması.

Kaynak: Niketas Khoniates, *Historia* (1195-1206).

Görsel: 4.3. Haçlıların Konstantinopolis'i Yakması.

Kaynak: Niketas Khoniates, *Historia*(1195-1206).

Görsel: 4.4. Enrico Dandolo'nın Baudouin'e taç giydirmesi.

Kaynak: Niketas Khoniates, *Historia* (1195-1206).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı : Zeynep Başkan

Eğitim Durumu:

Lise: 2005-2007

Lisans: 2013- 2017

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi

1. İngilizce: B2

2. Farsça : Başlangıç

3. Latince: Başlangıç

İş Deneyimi:

1.....

2.....

Bilimsel Çalışmalar

1.....

2.....